

axie!

Victor Luchteling

Herinneringen
uit de
Amsterdamse
kraakbeweging

10

v. hallstraat

15

689

UITGEVERIJ CONTACT

Das
Mittwoch

Victor Luchteling

aXie!

Herinneringen
uit de
Amsterdamse
kraakbeweging

1997

Uitgeverij Contact
Amsterdam/Antwerpen

Victor Luchteling

!eXi!

Illustraties
van
Amsterdam
Kunstbeweging

© 1997 Victor Luchteling
Omslagontwerp Jos Peters
Omslagillustratie ABC Press
Foto auteur Ronald Hoeben
Typografie Jenny van Achteren

ISBN 90 254 2183 0

D/1997/0108/565

NUGI 642

CIP

... Wacht maar, schraperege dinstenduf
wij zullen u wel krijgen voor u grafheid,
u ruzieacht, kunnichgeheid en Achwaucht,

Voor mijn vader,

zonder wie deze herinneringen niet de mijne zouden zijn geweest.

Voor mijn vriend Paul, de onvolprezen *Bluf!*-koerier,
met wie ik de gebeurtenissen deelde en verwerkte.

Voor Siewwk, mijn liefste lief,

die hielp de poort naar het bevredigend beschrijven ervan te openen.

... wijkte vreesden op het punt van ripen stonden,
kieser der gekrukt u worden door rinztrage,
oppenen of vider dandieru te een rinztrage,
Waaruit Wier met die vint Die daverndel
Die opgekomen stropelicken! Die vider!
Dewilt hij wies dat hij met helle kietpract
ons nog langer dan de lijn kan houden en bedrogen!
Kiekt hem hier en raakt hem daar,
en hier en daar en overal!
Die punt, gronden als een donderwolk,
die rivier, die berg, die plandir-muntak,
die schrik, die schrikhejck, die splichter,
die dief, de heer het vater, die schrikhejck!
Vater dan wij u zeggen en herzeggen kunnen
heft die schokt, die schenier ons bedrogen...

Schets uit De Indies, bijlage en politiek manifest gericht tegen Cloos,
de (gehoewel) ruziehebbet van de student Athene, geschreven door
Aristophanes te een vint Carinus.

Blaasvint gepuuld in het Athenees Aemphictimeter van overstaan van de
en alle wie burgers van de stad.

Vertaling: dr. H. Hermans, in *Onze Minderen van de Propaganda*, uitg.
Leopold, 1960.

Voor mijn vader,
koudte wie deze herinneringen met de mijne kunnen zijn geweest.
Voor mijn vriend Paul, de onvoorzienlijke dode.
met wie ik de gedachtenwisseling heb en verwekte.
Voor Sieuw, mijn lieve lief.
die hijs de poort naar het bewonderend beschrijven wisten te openen.

Wageningen Victor Luchting
Omslagontwerp Jan Peters
Cartonagekunstenaar J. C. F. van
P. H. van der Meer, H. van der Meer
Drukkerij J. van der Meer

1947

1947

1947

1947

... Wacht maar, schraperige duitendief
wij zullen je wel krijgen voor je grofheid,
je gierigheid, hardvochtigheid en hebzucht,
je vraatzucht, stiekem voor jezelf alleen.
Nog eer de oogst goed rijp stond op het veld
liet jij je kapers voor jezelf aan 't plukken slaan,
die vette vrienden van je, dat crimineel gespuis,
oplichters, wellustelingen, papkerels, lomp en rijk,
die netjes wisten uit te zoeken
welke vruchten op het punt van rijpen stonden,
klaar om geplukt te worden door chantage,
afperserij of valse aanklacht in een rechtsgeding.
Vooruit! Weg met die vent! Die slavenziel!
Die opgeblazen strooplikker! Die vleier!
Denkt hij soms dat hij met holle kletspraat
ons nog langer aan de lijn kan houden en bedriegen!
Raakt hem hier en raakt hem daar,
en hier en daar en overal!
Die pens, gezwollen als een donderwolk,
die rover, die harpij, die plunder-maniak,
die schurk, die schobbejak, die oplichter,
die dief; ja hoor het maar: die schobbejak!
Vaker dan wij 't zeggen en herzeggen kunnen
heeft die schoft, die schooier ons bedrogen...

Scènes uit *De Ridders*, blijspel en politiek manifest gericht tegen Cleon, de (gekozen) machthebber van de stadstaat Athene, geschreven door Aristophanes in 424 voor Christus.

Eénmalig gespeeld in het Atheense Amphitheater ten overstaan van bijna alle vrije burgers van de stad.

Vertaling: dr H. Hermans, in *Oude Meesters van de Propaganda*, uitg. Leopold, 1962.

Verdrag of H. Verdrag in Oude Meuse van de Propaganda, 1872.
na alle vier partijen van de stad.
Eenmalig gesproken in het Algemeen Vergadering van oversten van de
Afdeling van de 22e eeuw Christus.
de (geestes) machtsdrift van de stad van Athene, geschreven door
Gedone van De Rijkers bij het en politiek manier van de 18e eeuw.

... Wacht naar, scherpzinnige blikwijze
wij zullen je wel krijgen voor je grootheid,
je grootheid, hartvochtigheid en deugd,
je voortzetting, zieken voor jezelf alleen
hoop om de oogen goed te zijn op het veld
dat hij je kopers voor jezelf niet 1 hebben staan,
die vete warden van je, dat crimineel gepro,
gachtur, wellustigen, papieren, loep en rij,
die nager weten nu te zoeken
welke warden op het punt van rijen stonden,
kian om gucht te warden door change,
afgevoerd of vete warden in een rechtzending
Vooruit Weg met die vete Die stantiel!
Die opgeblazen stantiel! Die vete!
Dont hij zoms dat hij met holk kopers
om nog langer van de rij kan worden en bedrogen
kants hem kan en niet hem kant,
en hier en daar en overal
Die vete, geweten als een donkerwolk,
die vete, die vete, die vete - monnik,
die vete, die vete, die vete, die vete,
die vete, die vete, die vete, die vete,
Vaker dan wij 1 zeggen en betrogen kunnen
heft die vete, die vete, die vete, die vete...

Inhoud

Inleiding 11

- I Kennismakingsprocedure 19
- II Vluchtelingenstroom 34
- III De bolkop 49
- IV De drukpers als wapen 61
- V 'Jullie hebben Hans kok vermoord...' 85
- VI '... wij pakken jullie' 111
- VII Intifada in De Pijp 139
- VIII Het verraad van Kedichem 161
- IX Spiegelgevechten 185
- X Inkijkoperaties 210
- XI Krakersbrieven 241

Inhoud

Inleiding	11
I. Eenzinnigheidsprobleem	12
II. Vastheidsprobleem	13
III. De daling	14
IV. De daling als wettig	15
V. Jullie hebben twee tekens...	16
VI. ...wij hebben twee	17
VII. Inhoud in De Pijp	18
VIII. Het versonde van Lechten	19
IX. Spiegelschijn	20
X. Inrijpanden	21
XI. Kerkdiensten	22

Inleiding

De aandrang dit boek toch maar te schrijven is langzaam maar onstuitbaar gegroeid. Nadat ik de Amsterdamse kraakbeweging de rug had toegekeerd werd ik aanvankelijk geheel in beslag genomen door de noodzaak te overleven. De verwerking van alles wat ik had gezien en meegemaakt kostte veel pijn en moeite. Maar later begon ergens in mijn geest een stemmetje steeds luider te zeuren: 'Schrijf het op, Victor. Dat wilde je toch meteen al? Tien jaar na dato wordt het tijd om met je billen bloot te gaan. Bij het nemen van verantwoordelijkheid hoort ook het afleggen van verantwoording. Zelfs jouw bijdrage aan de geschiedenis kan van belang zijn. Schrijf het op, Victor. De mensen willen het weten...'

Dat er veel gebeurd is tijdens mijn omzwervingen in de Amsterdamse kraakbeweging staat als een paal boven water. Mijn eigen rol in die gebeurtenissen was niet altijd even fraai. Nadat ik de actiewereld aan het eind van de jaren tachtig de rug had toegedraaid schaamde ik mij soms diep voor mijn eigen opstelling binnen haar gelederen. Ik meende dat ik gefaald had en dat mijn drijfveren voor aansluiting bij het maatschappelijk verzet van de jaren tachtig misschien wel meer met sociale acceptatie en persoonlijke overlevingsdrang te maken hadden dan met het nobele streven de wereld te verbeteren. In eerste instantie voelde ik mij ook beslist niet geroepen om er een boek over te schrijven. Ik stopte alles diep weg, wilde mijn eigen vermeende hypocrisie niet onder ogen zien. Later veranderde dat gevoel en zag ik kans om meer afstand te nemen, ook van mijn fouten. Ik kon er weer voorzichtig om lachen en dat plaatste alles in een ander perspectief.

Toen ik in 1984 voor het eerst een Amsterdams kraakpand binnentastte was er al een lange voorgeschiedenis. De provo's en de Kabouters van de jaren zestig en zeventig maakten het kraken tot politiek: 'Red un Pandje, Bezet un Pandje'. De bouw van de metro in de Nieuwmarktbuurt leidde eind jaren zeventig tot grootscheeps verzet en zware rellen, gericht tegen de geplande afbraak van de woonfunctie in de-

ze voormalige joodse buurt vol bloedstollende historie. Begin jaren tachtig moest zelfs het leger worden ingezet om het gestaag groeiende krakersverzet te breken. Met behulp van tanks werden barricaden in de Amsterdamse Vondelstraat en de Nijmeegse Piersonstraat geslecht. Politie en Koninklijke Marechaussee hadden de handen vol aan de massale straatgevechten die onder het motto 'Geen Woning, Geen Kroning' uitbraken bij de inhuldiging van koningin Beatrix. In 1982 volgden er grimmige onlusten rond de ontruiming van de Lucky Luyk. Er waren De Grootte Keyser, die met behulp van barricaden verworven werd en De Grote Wetering, die in wolken traangas verloren ging. Tijdens het beleg van de kerncentrale in Dodewaard vonden zware veldslagen plaats tussen actievoerders en overheid. De actieleuze 'Dodewaard geen Doden Waard' werd daar tot een dode letter.

Toen ik mij in 'De Beweging' stortte waren de grote vredesdemonstraties tegen de komst van de kruisraketten ('Liever een Rus in de keuken dan een raket in de achtertuin') al lang en breed voorbij. De ooit opzienbarende illegaliteit van de activisten van Onkruid, met hun sabotage van militaire objecten en publicaties van gestolen militaire geheimen, hadden hun verrassingseffect verloren. De massale aanhang van de tegenbeweging begon zienderogen af te brokkelen. Na verloop van tijd zag ik voortsluipende aftakeling en teloorgang de plaats innemen van het verder consolideren en uitbouwen van wat verworven was. Ik zag hoe een ooit massale, idealistische verzetsbeweging zichzelf opvat en ten onder ging aan geweld en machtsmisbruik. Mijn eigen herinneringen aan de kraakbeweging zijn getekend door die sfeer van verval en verwording. Vanuit zo'n perspectief bleek het niet eenvoudig om de verhalen uit die tijd aan het grote publiek toe te vertrouwen. Ik was met de beweging mee gestruikeld en kon pas schrijven nadat ik weer was opgestaan en mijn wonden gelikt had.

Misschien had ik het mis. Misschien was ik niet getuige geweest van definitieve afbraak, maar van het tijdelijk inslaan van een heilloze weg. Misschien zijn de idealen, die in de jaren zeventig en tachtig zo veel leven in de brouwerij brachten, onder het oppervlak nog springlevend. Misschien kunnen ze elk moment weer massaal worden, groots en meeslepend en met inachtneming van de harde lessen van toen. Ik hoop het van harte, al durf ik er mijn hand niet voor in het vuur te steken. Voor dit boek lijkt mij die afweging niet zo relevant. Verhalen met een

zeker zelfkantgehalte maken evenzeer deel uit van de geschiedenis en zijn van even groot belang als verslagen van heldendom en overwinningen. Uiteindelijk was ik er precies op tijd bij om meer dan een glimp op te vangen van al het moois dat sinds Provo verworven en na de dood van Hans Kok weer vernietigd werd.

Al keerde ik het actievoeren eind jaren tachtig gefrustreerd de rug toe, ik stond (en sta) onverminderd achter het oorspronkelijke ideaal. Dat ik mezelf niet langer kon vinden in de gebruikte actiemiddelen wil niet zeggen dat ik niet meer geloofde in de noodzaak van een betere wereld. Maar ik voelde me onmachtig langs de zijlijn staan en zag met lede ogen toe hoe de mooie idealen overschaduwde werden door allerlei verschijnselen die we bij de tegenpartij juist zo verafschuwden. Bot geweld, intimidatie, machtsmisbruik en het ongegeneerd bespelen van de goedgelovigheid van mensen werden steeds meer de enige wapens in de strijd. Voor mij waren dat oorlogswapens en ik wilde strijden voor vrede. Het ergste was dat ik geen daden durfde te stellen. Ik voelde me verstrikt raken, gemangeld tussen enerzijds de tot in mijn tenen gevoelde behoefte een steentje bij te dragen aan het verzet tegen een samenleving die ik verfoeide, anderzijds het steeds sterker wordende besef dat ik niet meer paste in het wereldje dat dit verzet in de praktijk bracht. Pas later begreep ik dat het mijn eigen schuld was. Ik realiseerde me dat mijn eigen rol niet alleen bepaald was door de idealistisch geïnspireerde behoefte om een daadwerkelijke maatschappelijke omwenteling te bewerkstelligen, maar ook voor een belangrijk deel voortspoot uit de noodzaak mij af te zetten tegen mijn eigen gevoel van minderwaardigheid. De kraakbeweging was een wereld die mij accepteerde zoals ik was. Die geen vraagtekens zette bij mijn gedrag en waardering toonde voor mijn mogelijkheden en persoonlijke inbreng. Ik kon er mijn ei kwijt, en een bijna cruciale bijkomstigheid was dat de beweging mij een volmaakt kader bood voor het ontladen van de opgekropte woede die ik voelde jegens mijn vader, een hoge employé van de Koninklijke Shell Groep, en de burgerlijk-elitaire opvoeding die hij me gegeven had.

Toen ik mij in de kraakbeweging stortte had ik nauwelijks inzicht in politiek en slechts een vaag besef van de dingen waarmee die beweging zich bezighield. Ik kende weliswaar de krantenfoto's en televisiebeelden van ongeregelheden en onlusten, maar verder was het altijd abstract gebleven. Wel begreep ik de woede en verontwaardiging van men-

sen die zich door de samenleving getrap, geslagen en uitgekotst voelden. Ik had die gevoelens zelf ook, en ik verweet het de wereld om me heen dat ik niet tot mijn recht kwam. Ik was al twee keer in de gevangenis beland wegens handel in hasjiesj, iets waar ik zelf geen enkel kwaad in zag. Ik voelde mij het slachtoffer van onderdrukking en zag geen kans de compromissen te sluiten die nodig zijn om als volwaardig, geaccepteerd lid van de samenleving te functioneren. In de kraakbeweging voelde ik de mogelijkheid mij daaraan te ontworstelen. Wat mij aansprak was dat de stenengooiende krakers op de televisie zich klaarblijkelijk niet in de rol van het slachtoffer lieten dwingen, maar voor zichzelf opkwamen en terug sloegen.

Toen ik eenmaal kraker was en van nabij zag hoe het maatschappelijke verzet gepraktiseerd werd maakten zulke abstracties plaats voor een eigen mening. In allerlei vormen van vastberaden burgerlijke ongehoorzaamheid, zoals obstructie met behulp van menselijke blokkades en het opwerpen van barricaden, kon ik mij goed vinden. Ook actie-vormen als vernieling en sabotage, gericht tegen de instituten die de onderdrukking in mijn ogen in stand hielden, konden mijn goedkeuring wegdragen. Ik had (en heb) grote bewondering voor de baardige ex-legeraalmoezenier Kees Koning, die met bijlen op straaljagers inhakte en hekken rond militaire bases kapot knipte; niet in de laatste plaats omdat hij als uiterste consequentie van zijn idealen zelf een sober en eenvoudig leven leidde. Ik was een groot voorstander van het openbaar maken van staatsgeheimen en het aan het licht brengen van de stiekerme achterkamerdeals tussen politici, hoge ambtenaren en zogenaamd notabele burgers. Het uitdagen en in verlegenheid brengen van het Bevoegd Gezag beschouwde ik als belangrijk wapen in de strijd. Het aan de kaak stellen van de slinkse onderdrukkingsmethoden van de zogenaamde rechtsstaat en haar Sterke Arm maakte daar logischerwijs deel van uit. Ik werd gesterkt in de mening dat de moderne, zogenaamd democratische staatsvormen heel wat amorele, morbide, leugenachtige en ongebreideld hebzuchtige trekken vertonen. Ik beoordeelde de samenleving als tot de rand gevuld met schijnheiligheid en onrechtvaardigheid. Ik was van mening dat sinds de uitvinding van de democratische staatsvorm in het antieke Athene haar definitie 'de macht aan het volk' steeds weer gecorrumpeerd, bezoedeld en met bloed bevekt was geraakt. Net als Plato beschouwde ik 'de democratie' weliswaar als het 'minst slechte' politieke systeem dat ik kende, maar daar wenste ik mij

niet zomaar bij neer te leggen. Ik beschouw democratie als iets totaal anders dan de dwingende macht van de zogenaamde meerderheid, en in de kraakbeweging ontmoette ik mensen die dat ook vonden. Daar kwam nog bij dat ik mijn eigen vader zag als de belichaming van het kwaad dat de wereld in mijn ogen regeerde. Ik voelde een sterke, persoonlijk gerichte gedrevenheid dat kwaad te helpen breken. De kraakbeweging hielp mij bij het vinden van antwoorden op mijn eigen, brandende levensvragen.

Op een gegeven moment kwamen de grenzen in zicht van wat ik als toelaatbare actievormen beschouwde, bij de eerste brandaanslagen op MAKRO-vestigingen. Die grenzen werden ver overschreden bij de aanval op een bijeenkomst van politici van de Centruumpartij en de Centrumdemocraten in Kedichem, waarbij Tweede-Kamerlid Hans Janmaat gewond raakte en zijn secretaresse Wil Schuurman een been verloor. In het doel van deze acties, bestrijding van apartheid en racisme, kon ik me goed vinden, maar de gebruikte middelen deden een té groot beroep op mijn gevoel van solidariteit met de ervoor verantwoordelijke actievoerders. De gebeurtenissen in Kedichem stuitten me geweldig tegen de borst, en ik heb me geschaamd dat ik erbij ben geweest. Ik kon mij, los van oorlog of verzet tegen een écht fascistisch regime, geen omstandigheden voorstellen waaronder ik uit eigen beweging naar dergelijke extreme strijdmiddelen zou grijpen. Ik geloofde niet in de dooddoener dat het doel de middelen heiligde. Ik achtte verzet en strijd noodzakelijk en gerechtvaardigd, maar vond die alleen verantwoord en effectief als de acties tegelijkertijd een alternatief in zich droegen voor wat bestreden werd. Voor mij was het nog lang geen oorlog, en volgens mij waren mijn vader of de minister-president nog lang geen fascist.

Na verloop van tijd raakte ik zodoende behoorlijk gefrustreerd. De actiebeweging scheurde uit elkaar. Ik zag hoe de enige wereld waarin ik me tot dan toe werkelijk thuis had gevoeld haar eigen kinderen opvat. Ik raakte ontredderd, kon niet meer voor mezelf zorgen en gleeed terug naar een soort vegetatief zwerversbestaan. Ontmoedigd en apathisch lardeerde ik mijn leven met extra drank en marihuana. Vlak voordat ik definitief werd uitgekotst besloot ik het laatste restje eer aan mezelf te houden. Ik haakte af en legde alle werkzaamheden neer die ik nog binnen de beweging verrichtte, stapte onder de douche en bezocht de kapper. Ik ging in loondienst werken, als kok bij een vegetarisch specialiteitenrestaurant.

Dit boek bevat de neerslag van mijn belevenissen in een periode vol woede en onvrede, verzet en rebellie. Objectiviteit en journalistieke onafhankelijkheid streef ik niet na. Daarvoor is mijn persoonlijke betrokkenheid bij de gebeurtenissen te groot geweest en zijn de emoties te hoog opgelopen. Ik ben mij ervan bewust dat mijn pen soms gestuurd werd door rancune: jegens mijn eigen rol, en jegens degenen die de sociale beweging wisten te gebruiken voor het nastreven van eigenbelang en het verwerven van persoonlijke macht. Desondanks heb ik getracht alles zo zuiver mogelijk over het voetlicht te brengen en twijfels niet te verbloemen.

Dit boek beoogt niet het laatste woord te bevatten over de verzetsbewegingen van de jaren tachtig. Ik hoop dat het anderen zal inspireren eveneens in de pen te klimmen. Alleen het naast en tegenover elkaar zetten van een breed spectrum van meningen en opvattingen doet recht aan een acceptabele weergave van de geschiedenis. Na lezing mag men mij uitmaken voor leugenaar, verrader of geschiedvervalser, zolang het tenminste gemotiveerd gebeurt. Stiekem hoop ik het zelfs. Het zou betekenen dat mijn belangrijkste doel met dit boek bereikt is: beginnen met het afhechten van de loshangende rafels en het vereffenen van openstaande rekeningen. Eén ding wil ik daarbij vooropstellen. Het is niet mijn bedoeling geweest om de collega-activisten van destijds onderuit te halen of in de problemen te brengen. De meeste in dit boek opgevoerde kameraden bestaan dan ook niet zoals ze beschreven zijn en dragen door mijzelf verzonden namen. Tenslotte maakten wij ons destijds schuldig aan feiten waarop volgens de wet jarenlange gevangenisstraffen staan. Door de minister van justitie werden wij beschouwd als 'criminele organisatie' en 'staatsgevaarlijke elementen'. Dat we daar best een beetje trots op waren doet niets af aan het feit dat het bevoegd gezag ons waarschijnlijk ook nu nog graag wil straffen voor sommige acties uit die tijd. Het verhullen van de echte identiteit van de actievoerders, inclusief die van mijzelf, moet dan ook gezien worden als een bewust in de richting van de opsporingsinstanties opgeworpen rookgordijn. Ik heb de echte actievoerders in stukjes geknipt. Die stukjes heb ik in een hoge hoed gegooid en krachtig dooreen geschud. Het resultaat heb ik gecompriëerd, samengetrokken en opnieuw aan elkaar geplakt. De zo ontstane nieuwe hoofdpersonen heb ik de uitspraken in de mond gelegd en de daden laten verrichten die ik wilde beschrijven. Aan de realiteitswaarde van het geheel doet dit verder niets af. Ik ben

trouwens niet zo ver gegaan dat de direct betrokkenen mij, zichzelf of elkaar niet meer zullen herkennen. De echte actievoerders van toen kunnen niettemin gerust zijn. Ik beroep mij op mijn zwijgrecht. Ik zal nooit, tegenover welke overheidsdienaar, journalist of instantie ook, toegeven dat de daden van Pietje uit dit boek in werkelijkheid door Klaasje zijn gepleegd. Zelfs niet als het er dik bovenop ligt of als het zou gaan om de bewijsvoering rond strafbare of laakbare handelingen die mijn persoonlijke afkeer opriepen. Ik zoek wraak noch persoonlijke genoegdoening.

De meeste in dit boek beschreven gezagdragers, overheidsdienaren, notabelen en enkele journalisten blijven wél hun eigen naam dragen. In mijn ogen maken zij deel uit van een politiek systeem dat zich slechts van het eigen voortbestaan kan verzekeren door het debiteren van verdraaide feiten, leugens en oneigenlijke argumenten. Ik acht hen schuldig aan verdoezeling, ontkenning en het bewust afdekken van eigen falen. Al die aan het pluche gekleefde politici, rigide liegende, gezagsgetrouwe ambtenaren, sjoemelende en frauderende bankiers en op louter winst beluste industriëlen, zijn in mijn ogen publieke figuren die keihard en in het openbaar op hun strapatsen aangevallen mogen worden. Zij krijgen in dit boek de zwartste piet toegeschoven omdat zij nu eenmaal de macht hebben, en alles doen om die te behouden. Als hun dat niet bevalt wordt het hoog tijd dat ze een ander vak met andere verantwoordelijkheden kiezen. Of dat ze een ander, eerlijk en werkelijk democratisch systeem helpen bedenken en uitvoeren. Dat zal echter, gezien het verloop van de geschiedenis, wel iets te veel gevraagd zijn.

The present in the book contains the first part of the work, which is a general introduction to the subject of the book. The second part is a detailed account of the work done during the year 1900, and the third part is a summary of the results of the work done during the year 1901. The book is written in a clear and concise style, and is well illustrated with diagrams and figures. It is a valuable work for all those who are interested in the subject of the book.

Kennismakingsprocedure

Droom

Ik loop met mijn fiets aan de hand door de Kalverstraat, als ik van de andere kant een grote groep in het zwart geklede krakers zie naderen. Ik probeer mij uit de voeten te maken en ga met fiets en al de eerste de beste winkel binnen. Ik blijf steken in de draaideur. De fiets zit volledig klem. Ik buk mij om uit het zicht te blijven, maar dat lukt niet erg. Enkele fotografen, die blijkbaar in de buurt waren, schieten toe en maken foto's. Ik ruk mij los en storm naar buiten. De krakers zijn nu pal voor de deur op straat gaan zitten. Een confrontatie is onvermijdelijk. Tot mijn stomme verbazing beginnen ze, als ze zien wie ik ben, enthousiast te juichen. Edje, Edje, Edje. Het blijken alleraardigste mensen te zijn.

ED VAN THIJN *Retour Den Haag, Dagboek van een Minister,*
28 maart 1994.

1

In februari 1984 betreed ik voor het eerst een Amsterdams kraakpand: het Wyerscomplex aan de kop van de Nieuwezijds Voorburgwal. Enkele weken daarvoor zijn we verhuisd, Stan, Henny en ik, naar de Indische Buurt in Amsterdam-Oost. We huren daar een zogenaamde HAT-woning. HAT staat voor Huisvesting voor Alleenstaanden en Tweepersoonshuishoudens. Dergelijke woningen werden ooit 'Van Dam-eenheid' genoemd, naar Marcel van Dam, staatssecretaris van volkshuisvesting in het kabinet-Den Uyl, die hen onder druk van de toen nog prille kraakbeweging in het leven riep ter leniging van de woningnood onder kansarme jongeren.

Voor we naar Amsterdam gingen hadden we geprobeerd huisvesting te vinden in Haarlem, waar we elkaar hadden leren kennen. Na veel

vallen en opstaan was dat gelukt. Na zes keer kraken en evenveel kort daaropvolgende ontruimingën vonden we onderdak in een gekraakte, vervallen villa, ooit gebouwd als woonhuis voor een baron, later gebruikt als kraamkliniek en nog weer later als hotel. Tijdens zware onweersbuien viel de stroom uit omdat het hemelwater via overal aanwezige gaten en kieren in het dak vrij toegang had tot het vooroorlogse elektriciteitsnet. Het pand, een speculatieobject dat jarenlang raamloos en uitgesloopt had leeggestaan, was gekraakt door Vieze Ferry, handelaar in alles waarmee een paar centen te verdienen viel. We hoorden dat Ferry op zoek was naar medebewoners. Wij hadden nauwelijks een cent te makken en dringend behoefte aan huisvesting, dus waren we het snel met elkaar eens. Ferry had zich, als initiatiefnemer van de kraak, de rooksalon op de begane grond toegeëigend, maar het voormalige Hotel Beatrix telde voldoende riantë kamers om aan onze tamelijk eenvoudige woonwensen te voldoen. Wij keken door de gebroken ruiten, de weggezaagde monumentale trap en de gaten in het dak heen en voelden ons de koning te rijk met deze ruïne, die we wel even om zouden toveren tot een waar paleisje. Voortvarend gingen we aan de slag. We mestten en sopten de villa van onder tot boven uit, bouwden een noodtrap en plaatsten nieuwe ramen. De gaten in het dak werden zo goed mogelijk gedicht en de kieren opnieuw geteerd. Maar al na een paar weken taande het elan. Hoewel er inmiddels elf mensen in Huize Beatrix woonden kwam het herstelwerk neer op de schouders van twee of drie. De rest verschool zich achter onkunde of desinteresse. Toen het regenwater niet meer letterlijk enkelhoog door de gangen stroomde vonden de meesten het wel best en werd het af en toe uitvallen van de stroom voor lief genomen. Al snel werd de villa een vergaarbak van mensen die bij het Gewestelijk Arbeidsbureau in de bak 'onbemiddelbaar' terecht waren gekomen, die door de Gemeentelijke Sociale Dienst 'kansarm' werden genoemd en in het *Haarlems Dagblad* als 'randgroepjongeren' werden bestempeld.

Stan, Henny en ik voelden ons in Huize Beatrix al snel niet meer op ons gemak. Snuiven, trippen, blowen en zuipen waren aan de orde van de dag en Vieze Ferry verdiende een aardige cent met de aanvoer van de hiervoor benodigde middelen. Van het met vereende krachten woonbaar maken en voor definitieve sloop behoeden van het karakteristieke, negentiende-eeuwse pand kwam niets meer terecht, evenmin

als van het vechten voor betaalbare jongerenhuisvesting. Uiteindelijk wilden we alleen nog maar weg: iets nieuws, iets anders, iets van onszelf en eindelijk rust.

Aangezien het gras aan de andere kant van de berg altijd groener is besloten we te proberen naar Amsterdam te verhuizen, stad van Vondelstraat Vrijstaat, Geen Woning Geen Kroning, de Grootte Keyser, de Grote Wetering en Wyers Wijkt Niet. Omdat de slopende spiraal van kraken, consolideren, ontruimd worden en weer opnieuw kraken die ten slotte in Huize Beatrix was geëindigd ons niet voor herhaling vatbaar leek, meldden wij ons aan bij een woningbouwvereniging. We wilden proberen in aanmerking te komen voor een HAT, naast kraken de enige betaalbare woonvorm waarvoor geen wachtlijst bestond en geen urgentiebewijs vereist was. Tot onze eigen verbazing kregen we al na vier weken een eerste aanbod, dat ons ook bovendien op het lijf geschreven leek: alle drie een eigen hok van vier bij vijf meter, een grote gemeenschappelijke keuken annex woonkamer, en een riant terras van twaalf bij drie op het zuidwesten. Nieuwbouw, degelijk en goed geïsoleerd. M'n liefje wat wil je nog meer?

We haptten toe en vertrokken zo snel mogelijk in een gehuurd busje vol schamele spulletjes naar de hoofdstad. Het was de dag voor Kerstmis en we hadden de sleutels van ons nieuwe huis sinds de vorige dag in ons bezit. Voor het eerst in ruim twee jaar konden we weer genieten van lichten die zomaar gingen branden als je op een knop drukte en warm water dat uit een douchekop stroomde als je de kraan open-draaide. We richtten onszelf in, waarbij we dankbaar gebruik maakten van de talloze afdankers die we op vuilophaaldagen langs de stoeprand aantroffen. We voelden ons tevreden en permitteerden ons een kerstmaal, met als hoofdschotel twee op een bed van citroenschijven en hele knoflooktenen geroosterde wilde konijnen.

Ruim een maand na de verhuizing lazen we in de krant over de dreigende ontruiming van het 'krakersbolwerk Wyers'. We besloten onze wat ingezakte belangstelling voor het kraken nieuw leven in te blazen en eens een kijkje te gaan nemen. We wisten waar we Wyers moesten zoeken. Een jaar eerder hadden we al eens voor de deur gestaan. In een

pruttelende, geleende DAF waren we van Haarlem naar Amsterdam gereisd, op zoek naar adviezen van ervaren krakers.

In de weken daarvoor hadden we verschillende panden gekraakt, maar steeds werden we er binnen enkele dagen weer uitgeknikkerd. Na de eerste drie mislukkingen hadden we de hulp ingeroepen van het Haarlemse kraakspreekuur. Dat was gevestigd in een klein bureautje, waar doorgezakte fauteuils en haveloze keukenstoelen stonden en posters met radicale actiekreten aan de muur hingen. Daar kwamen we in aanraking met de 'georganiseerde' kraakbeweging, mensen die zich met huid en haar overgaven aan het actief bestrijden van maatschappelijke misstanden. Die eerste kennismaking was weinig positief. Eerst werden we flink gekapitteld vanwege onze eigengereïdheid tot dan toe. Immers, alleen met steun van 'de beweging' is het mogelijk een kraak tot een succes uit te bouwen. Maar goed, beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald. De activisten van het spreekuur wisten nog wel een mooie, lege kantoorvilla voor ons. We konden zelfs op hun actieve hulp rekenen, zowel bij het kraken van het pand als bij de daaropvolgende consolidatie.

In 1983 was er nog geen waterdichte anti-kraakwetgeving en zaten er hier en daar tamelijk grote mazen in het eigendomsnet van onroerendgoedbezitters. Alleen het openbreken van de deur was daadwerkelijk strafbaar, wegens 'vernietiging' of 'braak'. De jurisprudentie leerde dat iedereen wettelijk 'woonrecht' genoot die kans zag ongemerkt in een al geruime tijd leegstaand gebouw binnen te dringen, daarin een tafel, een paar stoelen en een bed plaatste en deze status-quo minimaal vierentwintig uur wist te handhaven. Daarna konden krakers alleen nog door tussenkomst van de rechter uit een gebouw verwijderd worden. Voor het uitbrengen van de daartoe onmisbare dagvaarding moesten de personalia van de gedaagde bewoner bekend zijn. Wie dus kans zag zijn of haar achternaam geheim te houden kon blijven genieten van het wettelijk woonrecht, of de eigenaar van het pand dat nu leuk vond of niet.¹

---

1 Pas in 1986 ondertekende koningin Beatrix de zogenaamde 'Leegstandswet'. Belangrijk verschil met vroeger is een wijziging van artikel 18 van het Wetboek van Burgerlijke rechtsvordering. Dat zegt nu: 'Indien het exploit een vordering tot ont ruiming betreft van een gebouwd onroerend goed of gedeelte daarvan, door anderen dan gebruikers of gewezen gebruikers krachtens een persoonlijk of zakelijk

Midden in de nacht gingen we 'voorkraken': een deskundige van het kraakspreekuur met een koevoet en ik met in de keel bonzend hart. Om de hoek stond een groepje mensen paraat met een bakfiets, volgeladen met tafel, bed en stoelen. Via belendende tuinen wisten we onopgemerkt de achterzijde van het beoogde object te bereiken. Het breekijzer werd vaardig tussen deur en sponning gewrikt. Met wat gekraak en een korte, droge knal vloog de deur open. Vanuit de erachter liggende gang wuifde ons een waslijn vol overhemden tegemoet. Er stonden koffers, een gasfornuis, dozen, twee grote fietsen en één kleine. Op de binnendeuren zaten glimmende hangsloten en bordjes met namen als *Al-Husseyini* en *Suleiman*. Dit pand stond helemaal niet leeg. Hier woonden mensen, en als we ons niet heel snel uit de voeten zouden maken konden we rekenen op een hoop gedonder. De deskundige zette het op een lopen en ik volgde hem verbijsterd. Een uurtje eerder had hij ons nog verzekerd dat het pand 'zeker een jaar, misschien wel langer' leegstond.

Op de terugweg vertelden de krakers van het spreekuur dat hun nog nooit zoiets was overkomen. Ze verweten ons dat we niet van tevoren even poolshoogte waren gaan nemen. Ze scholden wat op de eigenaar van het pand, kennelijk een vuige speculant die arme buitenlanders uitbuitte door illegaal kamers aan hen te verhuren. De sfeer was verstoord. De bakfiets en haar lading werden teruggebracht naar de opslagruimte. 'Nee, verder weten we niks leeg te staan. Maar als jullie zelf wat vinden, kom het dan even bij ons melden. Samen staan we sterker, weet je.' Knorrig namen de krakers afscheid en verdwenen in de nacht.

Wij stonden intussen nog steeds op straat en hadden stevig de buik vol van de Haarlemse kraakbeweging. We besloten het maar eens hogerop te zoeken en de hulp van het op kraakgebied inmiddels roemruchte Amsterdam in te roepen. Van Wyers om precies te zijn, het bolwerk met de grootste landelijke uitstraling van alle kraakpanden in de hoofdstad.

---

recht, wier naam en woonplaats in redelijkheid niet kunnen worden achterhaald, behoeft het deze naam en deze woonplaats niet te vermelden, noch de persoon aan wie afschrift van het exploit gelaten is.' De wet treedt op 1 januari 1987 in werking en biedt huiseigenaren de mogelijkheid hem onwelgevallige krakers voortaan anoniem te dagvaarden wegens onrechtmatige bewoning. Binnen de kraakbeweging heet artikel 18 uiteraard de 'anti-kraakwet'.

Ons Haarlems groepje woningzoekenden omvatte inmiddels een tiental mensen. Ikzelf, vrijwel berooid, was net terug van een verblijf van acht maanden in een hypermoderne, zwaar beveiligde Zweedse gevangenis, wegens het binnensmokkelen van een kiloetje rode libanon (wat daar *cannabishartz* wordt genoemd). Dan was er mijn vriendin Stan, die eigenlijk Maria heette maar daar nooit meer aan herinnerd wilde worden en een miniem kamertje bewoonde in een groot kraakpand aan de Zijlstraat, midden in het oude centrum en bekend van Monopoly. Haar nicht Roos, die openlijk verkering had met een heel veel hasjiesj rokende bewaarder van de Bijlmerbajes en heimelijk warme gevoelens voor mij koesterde. Eddy de Racewagen, geveltoerist, inbreker en verzamelaar van mensenschedels, die hij stiekem opgroef op door bijna iedereen vergeten middeleeuwse knekelhoven, was goud waard bij het verkennen en voorkraken. Guust en Flater, gezworen kameraden van vijftien en zeventien, waren al ontsnapt uit Zetten, het Lloyd-Hotel en een hele reeks andere half-open of gesloten jeugdinstellingen. Sylvie, zestien jaar, was structureel mishandeld door haar stiefpapa en van huis weggelopen, op zoek naar een nieuwe verblijfplaats en een hap eten. Henny van achttien wist niet beter of het was normaal als je vader je gemiddeld twee keer per week in elkaar sloeg en je moeder je dagelijks voor rotte vis uitmaakte. Zij gebruikte heroïne, zat op het randje van hopeloze verslaving en wilde onder geen voorwaarde meer terug naar huis. En zo waren er nog meer, allemaal van dezelfde treurige, kansarme orde.

Stan en ik vonden het onuitstaanbaar dat er in het rijke Haarlem nauwelijks goede opvang bleek te zijn voor jonge mensen die tussen de wal en het schip van de reguliere samenleving gemangeld werden. Als hippies uit de vroege jaren zeventig voelden wij ons nauw verbonden met de punkers van de jaren tachtig. We gingen ons er tegenaan bemoeien en zagen kans om, tegen de ambtelijke richtlijnen in, voor een paar van die jongeren bij de sociale dienst een schrale bijstandsuitkering los te soebatten. Dat succes ging als een lopend vuurtje door de stad. We kregen een zekere reputatie als ritselaars en probleemoplosers. Steeds vaker werden we aangesproken: 'Weet je onderdak voor me? Heb je wat te eten? Wil je me helpen bij de sociale dienst? Kan ik wat geld van je lenen?' Voor die mensen, maar natuurlijk ook voor ons-

zelf, waren we op zoek naar een liefst wind- en waterdicht dak boven het hoofd. We probeerden het eerst via de reguliere kanalen, maar werden voortdurend van het kastje naar de muur gestuurd. Op een gegeven moment waren we het zat. Als het niet goedschiks lukte moest het maar anders.

Toen we op onze zoektocht naar bruikbare kraakadviezen bij Wyers aankwamen keken we vol ontzag en goede hoop omhoog naar de getraliede vensters. Boven de Nieuwezijds Voorburgwal wapperde de zwarte vlag met het krakersteken, een rode cirkel die werd doorsneden door een pijl in de vorm van een bliksemschicht. Er stonden leuzen op de muren in grote, dikke letters: WYERS WIJKT NIET. We gingen op zoek naar de ingang van het immense complex maar zagen slechts stevig gesloten stalen deuren en neergelaten rolluiken. We drukten op alle bellen die we konden vinden en kregen nergens reactie. We lazen de affiches die her en der de muren sierden of achter ramen hingen: 'Woningnood is Speculantenbrood'. Daar waren we het hartgrondig mee eens, maar iets concreets leverde het ons verder niet op. Alle deuren waren en bleven gesloten. Onverrichter zake liepen we terug naar de oude DAF. Hij probeerde ons naar Haarlem terug te pruttelen maar gaf iets voorbij Halfweg voorgoed de pijp aan Maarten. Liftend bereikten we Stans kraakpand in de Zijlstraat, waar de anderen op ons wachtten. We sloegen hun hoop de bodem in en spreidden opnieuw ons veldbed op de ongebruikte, tochtige zolderetage. Flater snurkte als een kettingzaag, Sylvie schreeuwde haar zoveelste nachtmerrie uit, Henny zweette en rilde. Ik gaf mezelf de schuld van de mislukking. Ik had valse hoop gewekt. Zelfs van gemotiveerde Amsterdamse krakers mag je kennelijk niet verwachten dat ze op elk gewenst moment klaarstaan voor hulpbehoevende woningzoekenden uit een andere stad. Toch bleef er iets knagen, aangewakkerd door het gevoel vanaf nu alleen nog dichte deuren te zullen vinden. Het besef brak door dat we louter op eigen kracht zouden moeten vertrouwen nu we de door iedereen bewandelde officiële paden en hiërarchieke wegen hadden verlaten om zelf op avontuur te gaan.

Opnieuw staan we voor Wyers, althans, zo dichtbij als twee lange rijen van dwars over de Nieuwezijds Voorburgwal geplaatste scheepscontainers toestaan. Eerder is door de gemeente Amsterdam officieel bekendgemaakt dat er 'op zeer korte termijn' ontruimd en gesloopt moest worden zodat het 'krakersbolwerk' definitief plaats kon maken voor een prestigieus Holiday Inn-hotel. De leuze van de krakers is even simpel als duidelijk: 'Wyers Inn, Holiday Out!' Wij roepen hem mee, samen met een snel groeiende menigte soms heldhaftig uitgedoste demonstranten die op de ontruiming afgekomen zijn.

De containers zijn 's morgens in alle vroegte op straat gezet. Ze staan er op last van de ten aanzien van krakersoproeren splinternieuwe burgemeester Ed van Thijn. In de media had deze al weken van tevoren breed laten uitmeten dat bij deze ontruiming alles anders zou zijn. De miljoenen verslindende, vaak met rellen en straatgevechten gepaard gaande stoelendans tussen krakers en projectontwikkelaars moest eindelijk afgelopen zijn. De bouw van een Holiday Inn op de kop van de Nieuwezijds zal extra toeristen aantrekken en is dus goed voor Amsterdam. Dit standpunt kent een brede ondersteuning in de gemeenteraad. Alle vergunningen zijn inmiddels verleend en dus is de sloop van de voormalige textielfabriek, een lelijke puist op een van de meest representatieve plekken van de stad, noodzakelijk en onafwendbaar geworden. Het gaat hier tenslotte niet om zomaar een plek. Het is het hart van de Grachtengordel, op steenworp afstand van het Centraal Station, de Dam, de Wallen, het uitgaansleven, de rondvaartboten. Het is dé locatie voor een duur hotel.

Degenen die het door jaren van grondspeculatie, leegstand en verpaupering getekende fabriekscomplex kraakten en nieuw leven inbliezen dachten daar heel anders over. Zij maakten het gebouw weer wind- en waterdicht, gingen er wonen en ontwikkelden alternatieve, onafhankelijke bedrijvigheid. In het pand verschenen een theaterzaal, een café-restaurant, een groenteman en een winkel in tweedehands kleding. Er kwamen ateliers voor kunstenaars en spotgoedkope woningen. Al snel werd Wyers een begrip, niet alleen als ontmoetings- en uitgaanscentrum, maar ook als knooppunt voor buitenparlementaire politieke activiteiten: anti-militarisme, anti-fascisme, anti-imperialisme, vredesac-

tivisme, kraken en nog veel meer. De idealen van Wyers leefden bij velen en waren een voorbeeld voor vele anderen in wat de media 'krakersbolwerken' noemden.

Iedereen kon op z'n vingers natellen dat de overheid op de beschreven plek liever een keurig hotel zag dan een broeinest van de linkse tegenbeweging. Het verbaasde dan ook niemand dat er uiteindelijk een ontruimingsdatum werd vastgesteld. Een onverwachte breuk met het recente verleden was de onverzettelijkheid van burgemeester Van Thijn. Zijn voorganger Polak had zich nog weleens laten intimideren door de dreiging van ernstige krakersonlusten. Tegen het eind van zijn ambtsperiode leek Polak zelfs wat murw geslagen door de enorme rellen die vanaf de late jaren zeventig regelmatig in Amsterdam (maar ook elders) uitgebroken waren: rond de aanleg van de metro en de bijbehorende plannen voor grootschalige kantoorbouw in de Nieuwmarktbuurt, achter de barricaden in de Vondelstraat, tijdens de inhuldiging van koningin Beatrix, bij een flink aantal ontruiming van grote kraakpanden. Politiecommissaris Gerard Toorenaar, in die tijd districtschef van bureau Lijnbaansgracht, zei jaren later tegen misdaadverslaggever Peter R. de Vries: 'Die krakerij was heel interessant. Dat was niet alleen een zaak voor de politie, maar meer een politieke kwestie. Ik vond het onthullend om te volgen hoe een man als burgemeester Wim Polak steeds maar probeerde het dreigende geweld en naderende ontruiming te voorkomen door met de geldbuidel te rammelen. Dat was nou wat je noemt omkoperij.' Opvolger Van Thijn liet zich door de woelige voorgeschiedenis niet op de kast jagen. Hij riep de krakers al op voorhand toe dat gewelddadig verzet niets zou uithalen. Op de vastgestelde datum zou onverbiddelijk ontruimd worden, liefst vreedzaam en geweldloos, maar indien nodig met gebruik van alle ter beschikking staande middelen. Die uitspraak hield in dat rekening moest worden gehouden met de inzet van een grote politiemacht, om koste wat het kost het beoogde doel te bereiken: pelotons Mobiele Eenheid, bereden politie, hondengeleiders, stillen en scherpschutters, waar nodig bijgestaan door speciale eenheden, hoogwerkers, afzettingen van containers en eventueel militairen met gepantserde bulldozers en tanks. Iedereen wist waar hij aan toe was.

Op een aantal tumultueuze vergaderingen in Wyers werd, na veel heen en weer gepraat, uiteindelijk besloten tot een strategie van geweldloze weerbaarheid: 'Als ze ons eruit willen hebben plegen we wel-

iswaar geen direct verzet, maar we vertrekken ook niet zomaar als dieven in de nacht. Ze moeten ons wél komen halen.' Het pand werd in razend tempo omgebouwd tot vesting. Er kwam een 'binnenploeg' van meer dan honderd mensen die zich, vanaf de avond voorafgaand aan de ontruiming, achter de stalen deuren en rolluiken in het complex zouden verschansen. Wachtend op wat komen gaat.

5

Het is een paar dagen voor de ontruiming als ik voor het eerst (en het laatst) zelf bij Wyers binnen stap. Ik weet niet wat me overkomt. Honderden mensen zoemen door elkaar als bijen in een korf. Overal volle zalen, muziekgroepen en sprekers, een compleet uitgerust café, hapjes en drankjes, informatiefolders en pamfletten. Ik zie punkers en hippies, spijkerjasjes en leren jacks, legerkistjes en sandalen. De haren zijn groen, blauw, rood, blond, zwart of geheel weggeschoren. Het gemeenschappelijk doel blijkt de reden van ieders aanwezigheid. Wyers mag niet verloren gaan. Wyers is een voorbeeld van een andere manier van samen leven en samen werken. Wyers is onafhankelijk en ongebonden, geeft inhoud aan grootse idealen vol vrijheid en saamhorigheid, eerlijk delen en eerlijk zijn. Idealen die ik tot dan toe alleen maar als droombeelden en luchtkastelen kende. Hier worden ze, zo goed en zo kwaad als het kan, in praktijk gebracht.

Ik raak in de ban en krijg het gevoel dat zich hier iets fundamenteel anders afspeelt dan ik ooit eerder gezien heb. Dit verschilt letterlijk in alles van het door een klein groepje volhouders gedragen krakerswereldje in Haarlem. Op de een of andere manier voel ik dat men zich hier heeft weten te ontworstelen aan de wurggreep van de gevestigde orde, in elk geval tijdelijk. Hier wijst niets op maatschappelijke carrières en persoonlijke machtsvorming. Hier wordt geen belasting betaald. Hier zorgt men voor elkaar en wordt op eigen kracht een bruisend alternatief voor de reguliere samenleving geboden. Om dat te verdedigen zijn al die honderden mensen hier. Daarom ben ik hier.

Op die laatste open avond in Wyers krijg ik het gevoel dat ik me als enige zorgen maak over de gevolgen van de komende ontruiming. Alles lijkt gewoon in vol bedrijf en de sfeer is eerder kermisachtig dan grimmig. Ik heb weliswaar geen idee van wat zich achter die uitgela-

tenheid verschuilt, maar aanvankelijk vind ik het tamelijk bizar. Mijn bezorgdheid is gevormd door de vastberaden woorden van de burge-meester en de politievoorlichter en wordt gesterkt door de wetenschap dat over een paar dagen minstens honderd mensen op straat gesmeten zullen worden. Dan besef ik dat de kraakbeweging in Amsterdam kennelijk in staat wordt geacht om zelfs de ontruiming van een enorm complex als Wyers rimpelloos op te vangen. 'Wyers kun je slopen, de ideeën niet' staat ergens in rode, felle letters op een muur. De ware draagkracht van die slogan begint tot me door te dringen.

6

Drie dagen later, een vroege ochtend in februari. Urenlang staan we te blauwbekken. We lopen heen en weer, van de Nieuwezijds Voorburgwal naar de Martelaarsgracht en terug. Normaal gesproken een wandelingetje van niks, ze liggen in elkaars verlengde. Nu moeten we flink omlopen, via de Spuistraat en het Singel, of via het Damrak. Overal stuiten we op afzettingen. Nergens kunnen we binnen een steenworp afstand van het gebouw zelf komen. In de twee rijen containers die de straat bij de hoofdingang hermetisch van de buitenwereld afsluiten zijn toegangen vrijgehouden, net breed genoeg voor een stadsbus of politievoertuig en bewaakt door een linie van in vol ornaat gestoken ME'ers. Alle verkeer wordt omgeleid, inclusief de trams. Af en toe vang ik een glimp op van de gebeurtenissen op het binnen de containers ontstane plein, maar wat zich daar precies afspeelt blijft onduidelijk. Wat me vooral opvalt is de massaliteit van de politiemacht. Ik zie ME'ers in alle soorten en maten, te voet, te paard, met en zonder helmen, schilden en lange wapenstokken. Ik hoor woest blaffende politiehonden en ontwaar hier en daar agenten met karabijnen. Overal staan getraliede, donkerblauwe bussen en radiowagens vol antennes. Ik zie officieren met verzilverde schouders en petten, zowel binnen als buiten de afzetting. Ik hoor ergens het geluid van een gemotoriseerde slijpschijf die inbijt op staal, maar kan niet zien waar het vandaan komt.

In de loop van de ochtend groeit de menigte buiten het containerplein gestaag aan tot misschien wel tweeduizend tegenstanders van de ontruiming. Er worden spreekkoren aangeheven, en af en toe wordt gescholden of gespuugd naar de voornamelijk stoïcijns reagerende po-

litiemensen. Een paar keer wordt de druk kennelijk te groot. Dan volgt een korte, felle charge door de ME en zet de menigte het op een lopen. De politie trekt zich vervolgens meteen weer terug binnen de afzetting, waarna de demonstranten hun oude plaatsen weer innemen. Het ritueel herhaalt zich nog een paar keer, totdat eensklaps het geluid van de slijpschijf verstomt en het scheuren van gemarteld staal opklinkt. Vanaf het plein klinkt gejoel. Mijn standplaats biedt, over de helmen van de ME-linies heen, enig uitzicht op de hoofdingang van het complex. Het stalen rolluik ligt verfrommeld op de stoep. Het heeft plaats gemaakt voor dikke rijen mensen, de armen ineengehaakt en vastberaden scanderend: 'Wyers Inn, Holiday Out!' Agenten in 'vredestenue', dus niet uitgerust met helm, schild en lange wapenstok maar wél met pistool, handboeien en gummiknuppel, sjonken aan de voorste rij. Die wordt echter stevig door de anderen vastgehouden en wijkt geen millimeter. Het scanderen wordt feller en sneller, krijgt luidkeels bijval van de menigte buiten de afzetting. Dan zie ik witte helmen en omhoog flitsende wapenstokken tussen de vredestenues verschijnen. Er stijgt een verontwaardigd gebrul uit Wyers op: 'Geen geweld! Geen geweld!'

Van tevoren is afgesproken dat de bezettingsploeg zich niet zal laten provoceren tot het gebruik van geweld. Dat lukt. Waardig houdt men de eer aan zichzelf en komt in een lange stoet naar buiten. De politiemacht op het plein houdt allen onder controle. Een stadsbus van het Gemeentevervoerbedrijf rijdt de afzetting binnen en een deel van de actievoerders wordt erin gedreven. Zodra de bus zich echter buiten de barricade van containers op de Martelaarsgracht begeeft wordt hij aan alle kanten bestormd en vormt zich een menselijke blokkade op het wegdek. De ramen vliegen uit de bus en mensen dansen in cadans op het dak: 'Wyers Inn, Holiday Out!' Dan dendert een peloton van tien ME'ers te paard met geheven wapenstok in volle galop over de menigte heen. Ik zie mensen naar hun hoofd grijpen, over het asfalt rollen, zich ternauwernood het vege lijf redden voor de aanstormende ruiters. De bus grijpt zijn kans en ronkt rechtsaf de Prins Hendrikkade op, vol gas uit het gezicht. Vanuit een ooghoek zie ik iemand nog net op tijd van het dak af springen.

Ook bij de afzetting aan de andere kant klinken geluiden van politiecharges en vluchtende mensen. Er kolkt traangas over de Nieuwezijds Voorburgwal. Vanaf het containerplein trekt een ME-linie over de Martelaarsgracht en drijft de demonstranten uit elkaar, naar de Prins

Hendrikkade en verder de stad in. Opnieuw verschijnt een GVB-bus, onbereikbaar ditmaal, die de rest van de bezettingsploeg afvoert. Ik lees de Amsterdamse wapenspreuk achterop het voertuig: 'Heldhaftig, Vastberaden, Barmhartig.' Tja...

Stan, Henny en ik voelen ons verslagen en onthutst als we elkaar weer treffen in de relatieve veiligheid van onze HAT. In het NOS-Journaal zien we hoe een tevreden glimmende burgemeester zijn opluchting uitsprekt over het feit dat de ontruiming 'vreedzaam en zonder noemenswaardige incidenten' is verlopen. De galopperende politiepaarden en het kolkende traangas worden niet op televisie getoond. Was dit wat Ed van Thijn bedoelde toen hij vertelde dat ontruiming van grote kraakpanden voortaan 'helemaal anders' zouden gaan?

7

Inmiddels zijn we vertrouwd geraakt met onze nieuwe leefomgeving. Als we er een paar maanden wonen verschijnt, pal om de hoek in een vervallen, leegstaande winkelruimte, een kraakcafé annex informatiecentrum: Het Verre Oosten. Ik loop er op een dag langs en herken enkele gezichten van mensen die ik ook bij de ontruiming van Wyers heb gezien. Al snel zijn we er alledrie kind aan huis en nestelen ons in de sociale structuur van de Amsterdamse kraakbeweging, afdeling Indische Buurt. Er is altijd wel een klusje te doen. Pand en inventaris oppappen en onderhouden, eten koken, bardienst draaien, kraakspreekuur verzorgen. Hoewel de sfeer doorgaans gemoedelijk en open is, ons kent ons, willen de ongecontroleerde en vrijblijvende openingstijden van de bar (van vijf uur 's middags totdat de laatste bezoeker het pand vaak diep in de nacht verlaat) nog weleens een aanzuigende werking hebben op lokale alcoholisten en mafketels, waardoor regelmatig dronkemansgelal weerklinkt en af en toe amok dreigt. Meestal worden potentiële brokkenmakers echter op tijd buiten gezet en schelden ze daarna hooguit nog de buurt bij elkaar.

Wie om vier uur 's nachts Het Verre Oosten wil betreden kan buiten op de stoep worden geconfronteerd met een bulderende, woest op de deur bonzende Nuchtere Jan die er zojuist wegens luidruchtige en vrouwonvriendelijke dronkenschap is uitgeknikkerd. Binnen ligt dan

een luid snurkende Bicycle Jerry zijn roes uit te slapen op de sjofele sofa onder het raam. Barkeeper Piet Punk houdt zich verder onledig met het brullend vocaal begeleiden van het keihard afgespeelde 'Anarchy in the UK' van de Sex Pistols. In de achterkamer bespreken intellectueel Simon (als hij er zelf niet bij is meestal 'Opperste Sovjet' genoemd) en Kraker Sam, hangend achter literflessen koppig kloosterbier, luidkeels de recente politieke ontwikkelingen in Nicaragua en El Salvador. Zweedse Eva (bijnaam Zweva) ligt met vijftien doses LSD in haar hersenen eenzaam prevelend in de hoek. Buiten dergelijke nachtcafétaferefen is Het Verre Oosten reuzegezellig. Er komt nooit politie op het kabaal af, misschien omdat ze niet het risico willen lopen dat midden in de nacht de telefonische sneeuwbal gaat rollen die 'krakersalarm' wordt genoemd, en er binnen een halfuur minstens honderd mensen komen opdruven om moeilijk te doen. Waarschijnlijker is echter dat de inmiddels wijs geworden buurtbewoners niet langer de moeite nemen om bij een beetje herrie en gebral voor de deur meteen de meldkamer te bellen.

Voor de oppervlakkige waarnemer zal Het Verre Oosten er hebben uitgezien als een anarchistisch en blijmoedig zootje ongeregeld. Wie dieper wilde kijken ontdekte heel iets anders. In eerste instantie leek het alsof iedereen die dat wenste zich zonder veel moeite een plaats in het geheel kon verwerven. Bij nadere beschouwing lag dat genuanceerder. De interne structuur kende een tamelijk strakke, hiërarchische opbouw en bleek vatbaar voor precies dezelfde psychologische en sociale processen die in de 'gewone' samenleving zo verfoeid werden. In Het Verre Oosten, maar ook in andere actiecentra, kon je evenveel machtsvorming, manipulatie en egotripperij aantreffen als in de rest van de wereld. Wie veel deed (lees: actief was in de beweging) verwierf status en aanzien. Wie de meeste vriendjes had kreeg de grootste bijval. Wie rad van tong was of een grote bek had verwierf ontzag en werd naar de mond gepraat.

Toch had ik al snel het gevoel dat wantoestanden binnen het actiewereldje meer en vaker ter discussie stonden dan binnen de zogenaamde gevestigde orde. Dat maakte het op de een of andere manier beter te pruimen. Bovendien was ik allang blij dat ik een plek had gevonden waar ik geaccepteerd werd zoals ik was, en waar ik mezelf kon zijn en niet op mijn tenen hoefde te lopen. Ik nam de scheve verhoudingen voor lief, bleef hangen in wat ik zag als het voordeel van de twij-

fel, en nam geen stelling. Ik voelde me een groentje, een nieuwkomer, en vond het vanuit die rol ongepast om commentaar te leveren op de interne verhoudingen. Tenslotte was het niet gering waar de actievoerders voor stonden, ieder op zijn of haar eigen manier. Het ging om een zoektocht naar radicaal alternatieve normen en waarden. Vaak stonden die diametraal tegenover heersende zeden en gewoonten, die we beschouwden als onderdeel van een politiek systeem waaraan in onze ogen bijna alles mankeerde. Het leek soms alsof elk wiel dat je je kunt voorstellen opnieuw moest worden uitgevonden. We voelden ons opgezadeld met een maatschappelijk systeem dat was misvormd door een geschiedenis van vele eeuwen. Het opbouwen van het alternatief mocht in mijn ogen dan ook best met stukjes en beetjes gaan, met vallen en opstaan. Niemand leert zonder fouten te maken. Ik ook niet.

Vluchtelingenstroom

... Sri vluchtte uit Sri Lanka nadat hij ervan werd verdacht samen te werken met het Tamil United Liberation Front. Deze groepering had zijn bus gekaapt (Sri is buschauffeur van beroep) en pleegde daarmee een aanval op een politiebureau. Het leger ging op zoek naar de chauffeur en Sri vluchtte na een tip het land uit. Via West-Duitsland, waar hij vijf dagen verbleef, kwam hij in Nederland terecht en vroeg om politiek asiel. Staatssecretaris van justitie Korte-Van Hemel wees zijn verzoek af. Zij was van mening dat Sri in eigen land geen gevaar liep en dat hij in elk geval terug moest naar Duitsland, omdat hij dáár asiel had moeten aanvragen. Na twee verloren kort gedingen dook Sri onder in de Remonstrantse kerk van Lochem, het dorp waar hij in een opvangcentrum voor asielzoekers verbleef. Hij krijgt veel steun van vrienden en vrijwilligers van de Lochemse Tamil-steungroep, maar het blijft moeilijk om vol te houden. Laat merken dat je ook in deze zaak de staatssecretaris niet steunt, en stuur bijvoorbeeld eens een kaartje aan Sri in Lochem...

Oproep en 'Aktua'-bericht in *Bluf!* 257, 19 februari 1987.

1

Binnen een halfjaar na aankomst in Amsterdam draaiden Stan en ik mee in het kraakspreekuur van Het Verre Oosten. Nog steeds dolgelukkig met onze HAT hadden we afstand genomen van de hectische periode in Haarlem. Onze contacten met de provinciehoofdstad vervaagden snel en we bezochten haar nog maar sporadisch. Af en toe kregen we nieuws, meestal als we iemand van ons oude groepje tegenkwamen. Vaak bleek die ook naar Amsterdam verhuisd te zijn. We hoorden dat de villa van Vieze Ferry gesloopt was om plaats te maken voor de bouwput van een kobaltblauw kantoorkolosje. De zeven nog resterende bewoners hadden zich voor twintigduizend gulden door de eigenaar-projectontwikkelaar

laten uitkopen en Ferry mocht de poet verdelen. Hij deed dat naar rato van anciënniteit; omdat hij er zelf het langst woonde kon hij van de opbrengst ook de meest riantie vakantiebestemming uitkiezen. Tijdens de sloop van Huize Beatrix hing hij onderuit gezakt in een haveloze fauteuil die hij pontificaal aan de overkant op de stoep had gezet. Omringd door zijn voormalige medebewoners en met een sigaar in z'n hoofd keek hij glunderend toe hoe de slopers hun werk deden en de projectontwikkelaar schichtig zwetend heen en weer liep. Met Ferry hoefden we geen medelijden te hebben.

Guust en Flater waren door Ferry afgescheept met een paar honderd piek, die ze er in één lange orgie van drank en drugs doorheen joegen. Daarna stonden ze weer dakloos op straat. Maar ach, dat kenden ze van vroeger en het kon ze weinig schelen. We hoorden dat Sylvie een baan-tje als schoonmaakster in een kroeg had gevonden, en een leuk nieuw vriendje in een studentenhuus. Eddy de Racewagen belandde in de bajes nadat hij op heterdaad betrapt was op het dak van een Aerdenhoutse villa, waar hij druk bezig was met het forceren van een zolderraam. In de bak zitten was hem niet onbekend en we gingen ervan uit dat hij het wel weer zou redden. Roos trouwde haar bewaarder. Naast drie kinderen schijnt zij ook een eigen huis te hebben. Van de krakers van het Haarlemse spreekuur kwamen we er later nog weleens een paar tegen bij demonstraties in de hoofdstad. Zij bleven hun idealen trouw, ondanks alle tegenslagen en het uitsterven van de plaatselijke actiebewe-ging. Zo leek iedereen het overleefd te hebben en ging het leven ook in Haarlem verder.

Na twee maanden regelmatig bezoek aan Het Verre Oosten krijgen we onze eerste bijnaam: Victor, Stan en Henny HAT. Desondanks zijn we vreemde eenden in de bijt van het krakerswereldje: wonend in een huurhuis, in de nieuwbouw nog wel, en met nauwelijks een achtergrond als actievoerder. Maar ik heb een ander talent om snel mee in te burgeren. Eén van mijn kundes is het bereiden van culinaire hoogstandjes. In een mum van tijd verzorg ik in Het Verre Oosten enkele maaltijden per week. Iedereen kan tegen iets meer dan de kostprijs een vorkje meeprikken. Hoewel opgezet als veredelde gaarkeuken en ontmoetingspunt voor de weinig draagkrachtige bewoners van de Indische Buurt blijft het 'eetproject' steken in het stadium van trefpunt voor de incrowd. Het kraakcafé blijkt weinig of geen aantrekkingskracht op de

gemiddelde buurtbewoner uit te oefenen, alle goede bedoelingen en initiatieven ten spijt. Kraken en actievoeren zijn in die tijd al aardig uit de buurt weggesmolten. De eens breed gedragen beweging is ineengeschrompeld tot een tamelijk gesloten infrastructuur waarbinnen nog maar weinig verjonging en nieuwe aanwas plaatsvinden. Het Verre Oosten ontwikkelt zich langzaam maar zeker tot eenzelfde soort gezapig anti-wereldje als we kenden van het Haarlemse krakersfront, met veel navelstaren en preken voor eigen parochie en weinig verbreding of wervende uitstraling.

Gekraakt wordt er steeds minder. Dat heeft natuurlijk ook te maken met de voortschrijdende stadsvernieuwing die, mede onder druk van de kraakbeweging, versneld wordt doorgevoerd. Er is beduidend minder leegstand dan voorheen. Huizenblokken die op de nominatie staan voor sloop of renovatie blijven tot het laatste moment bewoond. Grote speculatieobjecten worden steeds vaker door de eigenaars in gebruik gegeven aan studenten of kunstenaars zonder huurcontract. Dat is weliswaar duur en tegen de wet, maar het biedt de onroerend-goedeigenaren een belangrijk voordeel. Als een gebouw niet feitelijk leegstaat kan het ook niet gekraakt worden. Echte leegstand van grote objecten komt zodoende steeds minder voor. Kraakrijpe etagewoningen moet je al helemaal met een lantaarntje zoeken. Recht evenredig hieraan wordt het animo om het kraakspreekuur overeind te houden minder en minder. Routiniers als Opperste Sovjet en Kraker Sam trekken zich terug en hun plaatsen worden, bij gebrek aan anderen, ingenomen door relatieve nieuwkomers als Stan, Bicycle Jerry en ikzelf.

Als zich één keer per maand een gegadigde voor een etagekraak meldt is het veel, en de daaruit voortvloeiende acties draaien nogal eens uit op een mislukking. Soms blijkt het te gaan om tijdelijk ongebruikte wisselwoningen voor renovatieprojecten, soms is er al een nieuwe huurder gefiatteerd door de Gemeentelijke Dienst Herhuisvesting. Allebei zijn dat geheide ontruimingsgronden, die moeilijk van tevoren zijn in te schatten en de kersverse kraker na korte tijd weer op straat doen belanden. Dat werkt noch bij de woningzoekenden, noch bij de mensen die het spreekuur draaien erg motiverend. Zo volgen de dagen elkaar op, totdat ineens de deur van Het Verre Oosten opengaat en zeven schichtig kijkende, kleine bruine jongemannen schoorvoetend binnenstappen. Voor mij zal hun komst een omwenteling betekenen.

Een van de zeven doet het woord, in gebrekkig Engels met een zwaar Zuid-Aziatisch accent: 'We Tamil people from Sri Lanka, refugee. We like to find house in your country. You help, maybe?' Ik wissel een blik van verstandhouding met Bicycle Jerry, mijn bonkige en van oorsprong Ierse spreekuurcollega. Er gingen geruchten dat Jerry door Scotland Yard werd gezocht wegens vermeende contacten met de IRA en dat hem in Engeland een levenslange gevangenisstraf boven het hoofd hangt. Jerry zelf heeft voor die beschuldigingen niet veel woorden nodig: 'It's just a bunch of bullshit, created by a bunch of assholes.' In Amsterdam hield hij zich in leven met de verkoop van fietsen die hij samenstelde uit onderdelen van wrakken, met een betonschaar losgeknipt van lantaarnpalen en brugleuningen. Of hij zich daarbij inderdaad slechts tot wrakken beperkte wist niemand zeker, maar zijn handel fietste goed en was goedkoop. Jerry had een groot hart en stond altijd klaar voor hulp bij het forceren van een voordeur of het illegaal aansluiten van de elektriciteit in een versgekraakt pandje. In de microkosmos van Het Verre Oosten waren zulke mensen goud waard. Timmeren, metselen, gasfitten, loodgieten, Jerry draaide er z'n hand niet voor om. Dat hij daarnaast veelvuldig naar de fles greep en elke avond dronken was nam dan ook niemand hem kwalijk. Ik kon het prima met Jerry vinden en draaide het kraakspreekuur het liefst samen met hem.

De zeven Tamils kijken ons verwachtingsvol aan. We slepen stoelen aan en zetten thee; eerst maar eens rustig kijken wat er aan de hand is. De Tamils vertellen horrorverhalen. Ze zeggen eenvoudige burgers te zijn: 'No sir, we not do politics. Is too much dangerous in our country.' Ze komen uit een klein dorpje op het schiereiland Jaffna, een gebied dat al jarenlang gemangeld wordt tussen het regeringsleger en de voor een onafhankelijke staat vechtende *Liberating Tigers of Tamil Eelam*, kortweg de Tamil Tijgers. De Singalezen, die op het eiland de meerderheid en het regeringsleger vormen, zijn overwegend boeddhistisch. Omdat de legende leert dat op Sri Lanka de ficusboom stond waaronder Siddhartha de Boeddha tot Verlichting kwam, beschouwen de Singalezen hun land als de bakermat der beschaving en zichzelf als de aangewezen beschermers van de rechtzinnigheid van Boeddha's leer. De Tamils, zo'n vijftien procent van de eilandbevolking, wonen al bijna even lang op Sri

Lanka als de Singalezen, zeker zesduizend jaar. Zij zijn overwegend hindoes en worden door de Singalees-boeddhistische elite als heidenen beschouwd. In de periode dat het eiland deel uitmaakte van het *British Empire* werd de Tamil-minderheid bevoorrecht en in relatieve machtsposities geplaatst, indachtig de zeer effectieve verdeel-en-heerspolitiek die het Britse kolonialisme in Azië kenschetste. Na de onafhankelijkheid en de invoer van de democratie (1948) nam de Singalese elite de macht van de Engelsen over. De Tamils werden uit hun bevoorrechte posities verdreven en zelfs nadrukkelijk achtergesteld. Zij mochten hun eigen taal niet meer spreken en het boeddhisme werd officieus de staatsgodsdienst. In één klap werden de leden van de voormalige middenklasse tot tweederangs burgers bestempeld. In de Singalese staatspropaganda werden de mogelijke gevaren breed uitgemeten. In de Zuid-Indiase deelstaat Tamil Nadu zouden de 'Tamilse horden', tientallen miljoenen sterk, klaarstaan om Sri Lanka onder de voet te lopen en de Singalezen in zee te drijven. De enige manier om dat onheil af te wenden is het voor te zijn. Die heidense Tamils, immers ook al medeplichtig aan de koloniale onderdrukking, konden maar beter zo snel mogelijk de zeestraat oversteken die het eiland van India scheidt. Toen bleek dat ze dat niet vrijwillig deden kwam er extra druk op de ketel. De onderdrukking werd feller. In de jaren zeventig stonden de Tamil Tijgers op. Zij gingen vechten voor een onafhankelijk staatje in Noord-Sri Lanka. Het werd een bijzonder smerige oorlog die tot op de dag van vandaag voortduurt.

Nadat hun geboortedorp voor de zoveelste keer door een van de strijdende partijen werd verwoest en een flink deel van hun familie was uitgeroeid zagen onze bezoekers kans hun land te ontvluchten. Jerry en ik kunnen hun verhalen bijna niet geloven. Ze vertellen hoe binnen hun families werd besloten dat de situatie te precair werd, en er mensen in veiligheid moesten worden gebracht. De keuze viel daarbij over het algemeen op de jongste generatie van stamhouders. Ook deze jongemannen behoorden tot die groep. De familie gaf hun opdracht om te vluchten en pas terug te keren als de vrede was weergekeerd. We horen hoe het geld daarvoor bij elkaar werd gesprokkeld. Vaak werden de familiejuwelen, en daarmee vele generaties van traditie, verkocht of tegen woekerrente beleend. Vervolgens werd met behulp van flink wat smeergeld voor de 'uitverkorenen' een ticket naar de Oost-Berlijnse luchthaven Schönefeld bemachtigd, inclusief de smokkelroute langs de douane en het vliegtuig in. Deze reis kon alleen gemaakt worden met

de Sovjet-Russische luchtvaartmaatschappij Aeroflot, en moest worden betaald in harde, westerse valuta: 'No sir, we pay dollar. No rupee, no roebel, four thousand dollar for one way. Aeroflot want dollar only...'

De Tamils vertellen hoe ze bij aankomst op Schönefeldt werden opgevangen door een heerschap dat hen voor nog wat extra steekpenningen per geblindeerd Volkswagenbusje naar de stad reed, en per metro onder het IJzeren Gordijn door naar het Westen loodste. Zonder papieren. Die hadden ze in opdracht van hun 'reisagent' in Sri Lanka door een vliegtuigtoilet gespoeld, op tien kilometer hoogte tussen Moskou en Berlijn. Ze vertellen dat ze uiteindelijk vanuit West-Berlijn door weer een andere stroman bij de Duits-Nederlandse grens werden afgezet, waar hun werd aangeraden om tegen de eerste de beste geüniformeerde ambtenaar die ze tegenkwamen de woorden 'ik asiel' uit te spreken. Volgens de ook door Nederland ondertekende internationale vluchtelingenverdragen van Genève en New York dient een overheidsfunctionaris die deze woorden verneemt de asielprocedure onverwijld in werking te zetten. Het waren de enige woorden Nederlands die de Tamils kenden en ze hadden ze keurig gearticuleerd. De aangesproken douaneambtenaar droeg hen vervolgens even keurig over aan de marchaussee. Daar werden ze geregistreerd. Ze moesten een in het Nederlands gesteld formulier invullen en kregen het adres en telefoonnummer van een hulporganisatie voor vluchtelingen. Vervolgens werden ze aan hun lot overgelaten. Nu zijn ze hier: 'Yes sir, we very happy. Now we safe in your country.'

We hadden het al in de krant gelezen. *De Telegraaf* stond er bol van: 'Tamils vluchten massaal naar Nederland', of: 'Nederland overspoeld door vluchtelingenstroom'. De zeven mannen, rillend in hun veel te dunne tropenkleding, maken een abrupt einde aan de abstractie van de nieuwsberichten. Ze bieden een tamelijk ontredderde en wanhopige aanblik, dakloos in een volkomen vreemd land, waar alles anders is. Jerry en ik voelen ons ongemakkelijk. Als blanke Europeanen beseffen we deel uit te maken van hun bloedige geschiedenis. Een van de Tamils vertelt waarom hij specifiek in Nederland terecht hoopte te komen. Er hadden hem in zijn verre vaderland positieve verhalen bereikt over gastvrijheid voor mensen die om politieke, etnische of religieuze redenen hun land moesten ontvluchten. Hij had gehoord dat Nederland een gastvrij en tolerant land moest zijn, met een als 'liberaal' bekend staande asielwetgeving. Hij meende met zijn achtergrond zonder

meer in aanmerking te kunnen komen voor een vluchtelingenstatus. En er was nog iets. Stond er niet in de buurt van zijn woonplaats een vervallen zeventiende-eeuws fort met op de gevelsteen het beeldmerk van de Vereenigde Oostindische Compagnie? Het verleden waarvan dat fort getuigde kon onmogelijk vergeten zijn. Hij vond dat hij er récht op had, op een schuilplaats onder de vleugels van een natie die ooit aan de wieg had gestaan van ontwikkelingen die ten slotte waren uitgemond in de moord en doodslag waar hij voor gevlucht was.

Jerry en ik staan met de mond vol tanden. We weten nog niet wat we ermee aanmoeten, maar beloven te zullen doen wat we kunnen. We leggen de Tamils uit dat het kraken van woonruimte voor zo'n grote groep niet eenvoudig is. We zullen overleg moeten plegen en een plan trekken. We vragen hen de volgende dag terug te komen en voelen ons schuldig omdat we hen niet onmiddellijk een dak boven het hoofd kunnen bieden. Ik zie de hoop in de ogen van de woordvoerder oplaaien: 'Thank you sir, you sure we there!' De mannen trekken de deur achter zich dicht, met weliswaar iets rechtere schouders dan waarmee ze gekomen zijn, maar toch op weg naar weer een vriesnacht die begint met onzekerheid over een slaapplek. Ik voel herkenning, maar ook schaamte en vooral machteloosheid. Zelf slaap ik beroerd. Woelend lig ik in bed, vol gedachten die als muizen door mijn hoofd rennen. Ik héb tenminste een bed, een kachel, en een kraan waar warm en koud stromend water uit komt...

3

De volgende dag zijn schaamte en machteloosheid omgeslagen in verontwaardiging. Ik vind het onvoorstelbaar dat mensen, na een levensgevaarlijke vlucht uit een smerige oorlog, voor een eenvoudig dak boven het hoofd in onze geciviliseerde, vreedzaam voortkabbellende samenleving zijn aangewezen op de illegaliteit van een kraakspreekuur. Ik denk terug aan mijn jeugd als oudste zoon van de *een afdelingschef* van de olieraffinaderij op Curaçao, destijds een van de grootste Shell-fabrieken ter wereld. Ik was ooggetuige van de laatste resten kolonialisme in wat W.F. Hermans 'de laatste resten tropisch Nederland' noemde. Ik zat er op de HBS, het Peter Stuyvesant College. Stuyvesant was de man die in 1664 New York voor Suriname ruilde, met de En-

gelsen. Ook was hij gouverneur van Nederlands West-Indië. In de tuin van mijn school stond een bronzen standbeeld van hem, trots voor zich uit kijkend in de blakerende tropenzon, met een houten been, een lakens koopmanskostuum met kanten kraag, strikken en driekante steek, Den Bijbel onder de arm. Ik vond het vier meter hoge beeld een bizarre verschijning in een misplaatste context.

Ik herinner me de beelden van 30 mei 1969, toen een lange stoet woevende, zwarte contractarbeiders van Shell langs de poorten van mijn blanke HBS trok. Ze waren al wekenlang in staking, voor een paar extra centen in het loonzakje en iets betere arbeidsomstandigheden. Die ochtend was de stakers collectief ontslag aangezegd en sloeg de vlam letterlijk in de pan. Willemstad werd geplunderd en voor een deel in brand gestoken. In allerijl werden Nederlandse mariniers ingevlogen om de opstand te smoren. Er werd een vakbondsleider neergeschoten, de stakingsleiders verdwenen achter de tralies, op en rond de raffinaderij doemden mitrailleurnesten op. De (per definitie) blanke 'uitgezonden employés' van het hogere echelon, onder wie mijn vader, verbleven dag en nacht op de fabriek om de boel draaiend te houden. Shell stelde zich bikkelhard op en week geen duimbreed voor de eisen van de vakbond. Pas na het breken van staking en opstand werd er iets toegegeven en kwam de oliemaatschappij marginaal aan enkele eisen van de bonden tegemoet. De arbeidsrust keerde terug.

Ik begrijp precies wat de Tamils bedoelen als ze het koloniale verleden van de Republiek der Zeven Vereenigde Nederlanden mede verantwoordelijk stellen voor de huidige slachtingen in hun vaderland. Ik kan me precies voorstellen hoe onthutst ze waren toen hun verwachtingen over het liberale Nederlandse asielrecht ineenstortten. Ik vind dat ze het grootste gelijk van de wereld hebben en dat het Koninkrijk der Nederlanden, als erfopvolger van de zeventiende-eeuwse Republiek, best eens iets terug mag doen. Het verlenen van een veilige haven aan vluchtelingen uit post-koloniale conflicten vind ik daarbij wel het minste. Op een of andere manier snijdt het onrecht dat de Tamils in mijn ogen wordt aangedaan dieper door mijn ziel dan al het andere waarover de Amsterdamse actiebeweging zich druk maakt.

Jerry en ik gaan praten met de deskundigen bij uitstek, Kraker Sam en Opperste Sovjet. We komen al snel tot de conclusie dat het kraken van een huis voor zeven mannen met een bruin vel en een wankel verblijfsstatus een heikele zaak is. Er komt bij een kraak altijd wel politie opduiken, om poolshoogte te nemen en leegstand te constateren. Vrijwel steeds proberen de agenten je uit te horen of je identiteit te achterhalen. Soms doen ze ronduit moeilijk. Als de Tamils 'per ongeluk' via dienstklappende agenten van de wijkpost als illegale, onaangepaste vreemdelingen op het vliegtuig naar Sri Lanka worden gezet is het leed niet te overzien. We kunnen dat risico niet uitsluiten en durven er geen verantwoording voor te nemen. Maar daar willen we de Tamils niet mee afschepen. Als de officiële instanties niet in staat (of niet bereid) blijken om vluchtelingen aan een ordentelijk dak boven het hoofd te helpen, zullen we eens kijken of we hen een handje kunnen helpen. Ik vertel de Tamils over ons dilemma en ze knikken begrijpend: 'No sir, no police please. Very dangerous for us.'

Vervolgens probeer ik onderdak voor ze te vinden in de grotere Amsterdamse kraakpanden, al was het maar tijdelijk. Dat verloopt nogal moeizaam. Men toont weliswaar begrip en benadrukt volmondig de solidariteit met de vluchtelingen, maar als puntje bij paaltje komt duiken er bezwaren op. De meeste panden zeggen vol te zitten of kennen strikte kennismakingsprocedures voor nieuwe bewoners. In enkele gevallen durft men de huisvesting van illegalen wegens latente ontruimingsdreiging 'op dit moment' niet aan. Natuurlijk is iedereen bereid 'het punt van de Tamils' op de eerstvolgende huisvergadering aan de orde te stellen, maar die toezeggingen klinken me in de oren als doekjes voor het bloeden. Ik erger me aan het verschil tussen de met de mond beleden solidariteit en de praktische daadkracht die daar naar mijn idee uit voort zou moeten vloeien.

Na veel hangen en wurgen heb ik aan het eind van de dag vier van de zeven Tamils onder de pannen. Ze kunnen terecht in Tetterode (voorheen De Rode Tetter), een gekraakte voormalige drukkerij met kantoorflat op de hoek Kinkerstraat-Bilderdijkstraat. Tetterode blijkt als enige kraakpand in Amsterdam structureel enkele kamers vrij te houden voor mensen die daadwerkelijk op straat staan. De vier mogen er in elk geval blijven 'zolang ze niets anders hebben'. Dat is tenminste iets.

In arren moede besluiten we dat de anderen zolang op de bovenverdieping van Het Verre Oosten mogen verblijven. Het is er tochtig, onverwarmd en extreem gehorig, maar het is niet anders. Al na een paar dagen zijn de bruine mannen in het niets verdwenen, zowel uit Tetterode als uit Het Verre Oosten. Slechts één van hen houdt contact, degene die zich als woordvoerder van de zeven opwierp. Hij was al wat langer in Nederland en had het op zich genomen zijn pas aangekomen landgenoten met raad en daad bij te staan. Hij had een plaatsje kunnen bemachtigen in wat hij met veel gevoel voor understatement een pension noemde, in de Afrikaanderbuurt. Ik ga er een kijkje nemen en kan mijn ogen niet geloven. In twee naast elkaar gelegen panden, met elk drie kleine etagewoningen en een zolder, zijn meer dan vijftig mannen, zes vrouwen en negen kinderen gehuisvest. Bijna allemaal Tamils, een enkele Iraniër. Ze wonen met z'n vieren op een kamer en slapen in stapelbedden. Gekookt wordt er in het trapenhuis, tamelijk primitief maar het ruikt er heerlijk kruidig en exotisch. De woordvoerder ('you call me Singh') vertelt dat hij per week slechts honderd gulden huur voor zijn slaappleaats hoeft te betalen. Hij beschouwt zich als geluksvogel, want hij kent mensen die het dubbele moeten neertellen. Singh is optimistisch. Hij krijgt achthonderd gulden in de maand van de Gemeentelijke Sociale Dienst. Hij heeft een dak boven het hoofd en loopt niet langer het risico om midden in de nacht te worden opgeschrikt door een patrouille stomdronken Singalese soldaten of een horde opgefokte Tamil Tijgers, die op zoek naar geld of voedsel bij hem binnenvallen. Natuurlijk maakt hij zich ook zorgen over zijn familie op Sri Lanka, maar daar wil hij nu even niet aan denken. Met een breed gebaar nodigt hij me uit te blijven eten. Ik vind het wat gênant en ga er aarzelend op in. Er wordt een grote tafel volgeladen met schalen vol heerlijk uitziende gerechten. Ik voel me opgelaten tussen de vrolijk kwetterende mannen met hun felgekleurde omslagdoeken en vervloek in stilte de huisjesmelkers die schatrijk worden aan het 'asielzoekersprobleem'. Ik neem me voor hen een poepje te laten ruiken.

De daaropvolgende weken vlieg ik van hot naar haar. Ik spreek met mensen van de Vereniging Vluchtelingenwerk en met in asielrecht gespecialiseerde advocaten. Ik raak ingeburgerd in de wereld van vluchtelingen en illegalen en leer hun problemen en onzekerheden kennen. Ik ontmoet vluchtelingen van verschillende nationaliteiten en neem hen op sleeptouw langs de instanties. Ik bel alle journalisten en mediaredacties die ik kan verzinnen en probeer de achtergrondverhalen over de Sri Lankaanse burgeroorlog in de publiciteit te krijgen. Die blijken niet voldoende nieuwswaarde te bevatten. Ik verslijt mijn stem met uren praten over de wreedheid van de strijdende partijen. In de krant verschijnen slechts citaten waarin het gaat over de eventueel dreigende ontsporing van de in Amsterdam aan hun lot overgelaten vluchtelingen. Ik zwaai met dikke rapporten van Amnesty International over het bloedige optreden van de Singalese veiligheidstroepen en probeer de hypocriete argumenten te ontcrachten waarmee de Nederlandse regering de internationale asielverdragen probeert uit te hollen. Mijn gesprekspartners raken pas werkelijk geïnteresseerd als ik begin over de maffiose mensenhandelaars in het Oostblok, die vluchtelingen voor harde deviezen naar het Westen smokkelen. De conclusie dat de Berlijnse Muur een gatenkaas blijkt te zijn heeft meer nieuwswaarde dan de geschiedenis van asielzoekers, die zich gedwongen zien deze gaten als vluchtweg te gebruiken om te ontsnappen aan de terreur.

De gemeente Amsterdam blijft intussen oorverdovend zwijgen over wat *De Telegraaf* het 'probleem van de rondzwervende Tamils' noemt: 'Het spijt me, maar degene die daarover gaat is net even van zijn plaats.' Of: 'Helaas, daar kunnen wij niets over zeggen, dat is nog in behandeling. De politiek werkt aan een oplossing, maar hoe lang dat duurt weten we niet.' In de kranten verschijnen steeds alarmerender berichten over 'horden oneigenlijke asielzoekers' die de hoofdstad schijnen te overspoelen en bij nacht en ontij over straat zwerven.

Uiteindelijk besluit ik uit een ander vaatje te tappen. Een rondgang langs de kraakcafés levert steun op voor het plan om met een flinke groep mensen enkele galerijen leegstaande Bijlmerflats open te breken en beschikbaar te stellen aan dakloze asielzoekers. Dat zal flink wat publiciteit opleveren, waarschijnlijk genoeg om een meer structurele oplossing voor de problemen af te dwingen. Vóór we dat plan daadwer-

kelijk gaan uitvoeren laat ik het in een interview uitlekken naar een verslaggeefster van de *Haagse Post*. Vrijwel meteen staat het in de krant, geïnterpreteerd als dreigement van de kraakbeweging. Al na een paar dagen is er actie in de tent. Minister Brinkman van wvc maakt bekend dat er aan een 'speciale Tamil-regeling' gewerkt wordt, om de 'nood te lenigen en de overlast te beperken'. Intussen stelt de gemeente Amsterdam de Sleep-Inn, de enorme gemeentelijke jeugdherberg aan de Mauritskade, voorlopig beschikbaar als eerste opvang voor dakloze vluchtelingen. Het rumoer in de media dooft uit en de crisis lijkt bezworen. Wij besluiten af te zien van het kraken van de Bijlmerflats.

Nog één keer halen de bruine mannen de voorpagina's. Op een avond verschijnt minister Brinkman opnieuw in het NOS-Journaal en maakt de 'brood-, bed- en badregeling' bekend, naar hij zegt uitsluitend bestemd voor Tamils. Het is, aldus de bewindsman, nog verre van duidelijk of deze asielzoekers wel voldoen aan de definitie uit de internationale vluchtelingenverdragen. De hamvraag is of de Tamils 'gerechtvaardigde en *individuele* vrees voor vervolging op grond van ras, geloof of politieke overtuiging' kunnen aanvoeren als grond voor asiel. De bewijslast ligt bij de vluchteling zelf. Oorlogsgevaar is op zich geen argument. Volgens de verdragen moet de vervolging tegen het individu gericht en aantoonbaar zijn. Alleen de Tamils die aan dit criterium voldoen komen voor een status in aanmerking. De minister blijft stijf en formeel, al geeft hij toe dat 'sommige berichten' erop wijzen dat op Sri Lanka af en toe mensenrechtenschendingen met een etnische achtergrond plaatsvinden. De Nederlandse regering is er echter nog lang niet van overtuigd dat er nergens op het eiland zelf een veilig plekje voor Tamils zou zijn. Mocht dat wél het geval zijn dan ziet men geen reden om hen in Nederland een verblijfsvergunning te verlenen. Buitenlandse Zaken overweegt haar reizende ambassadeur Henri Weijnaendts naar Sri Lanka te sturen om de situatie ter plaatse te onderzoeken. Op basis van diens ambtsbericht zal te zijner tijd besloten worden wat er moet gebeuren. Voorlopig zullen de vluchtelingen worden overgebracht naar over het hele land verspreide opvangcentra. Daar krijgen ze eten, een bed, sanitaire voorzieningen en twintig gulden zakgeld in de week. Ze mogen er blijven totdat er meer duidelijkheid komt. De uitkeringen van de gemeentelijke sociale diensten worden met onmiddellijke ingang stopgezet. Het is verder niet de bedoeling dat de Tamils aan de Nederlandse samenleving gaan deelnemen. Zolang niet duidelijk is of zij ook op lan-

gere termijn in ons land mogen blijven zou het maar valse hoop wekken als er Nederlandse taallessen of andere cursussen voor hen georganiseerd worden. Het nieuwe vluchtelingenbeleid krijgt ook een nieuwe naam: 'ontmoedigingsbeleid'. 'Het kan immers niet zo zijn dat economische vluchtelingen uit alle oorlogsgebieden in de wereld hun heil in het welvarende West-Europa komen zoeken,' aldus de minister, 'dat zou ten koste gaan van de echte politieke vluchtelingen, die wél voldoen aan de criteria van de internationale verdragen.'

Een paar dagen na de oekaze van Brinkman krijgen de Tamils in de Sleep-Inn, 's avonds om halfelf, te horen dat ze de volgende ochtend om zeven uur hun spullen moeten hebben ingepakt en klaar dienen te staan in de hal, om 'op transport te worden gesteld'. Er breekt paniek uit omdat niemand kan vertellen wat het reisdoel is. De Tamils denken aan deportatie, via Schiphol naar een Singalese gevangenis. Als er de volgende ochtend bussen arriveren weigeren ze categorisch om in te stappen. De pastoor van de Nicolaaskerk, pal tegenover het Centraal Station, besluit een daad te stellen en zet de deuren van zijn kerk voor hen open. Demonstratief trekken de meer dan honderd Tamils ernaar toe. Er ontstaat een patstelling, want kerkgebouwen vormen wettelijk gezien een vrijplaats waar de overheid niet eigenmachtig mag binnentreden. Na uren van koortsachtig overleg tussen nerveuze ambtenaren, de pastoor en bemiddelaars van Vluchtelingenwerk kunnen de Tamils ervan worden overtuigd dat ze niet terug naar huis zullen worden gestuurd. Uiteindelijk stappen ze in de gereedstaande bussen. Ze worden keurig opgeborgen, in allerlei in onbruik geraakte gebouwen verspreid over het platteland van Oost- en Noord-Nederland, ver buiten de stad. Zo verdwijnen ze uit het directe gezichtsveld, ook uit het onze. De voor Tamils ontworpen brood-, bed- en badregeling ontpopt zich al snel tot proeftuin voor de latere 'asielzoekerscentra'. Ongeruimd staat netjes.

6

Niet alle Tamils worden onzichtbaar. Een aantal van hen is al langer in Nederland. Zij hebben een vluchtelingenstatus en zijn al aardig ingeburgerd. Ze beschikken zelfs over eigen organisaties, het *Tamil Dutch Solidarity Committee* (TDSC) dat vergaderde in het Mozeshuis (waar ook Pax Christi en het Interkerkelijk Vredesberaad (IKV) kantoor hielden),

en het *Tamil Coordinating Committee* (TCC) dat alleen een postbus en een telefoonnummer bezat. Wij besluiten ons op het TDSC te richten, omdat we begrepen dat het TCC gelieerd is aan de Tamil Tijgers en we daar liever niet mee op één hoop gegooid willen worden. We wonen een paar vergaderingen bij in het Mozeshuis en organiseren een gezamenlijke demonstratie in Den Haag. Daar komen rond de honderdvijftig mensen opdagen. Driekwart van de demonstranten zijn Tamils die met bussen uit de opvangcentra zijn afgereisd. Dat moet hun minstens anderhalve week zakgeld hebben gekost. Onder politiebegeleiding bewandelen we de platgetreden standaardroute voor Haagse demonstraties, vanaf het Malieveld langs de Hofvijver naar het Binnenhof. Kamerleden van de drie grote partijen, met keurige kapsels, parel-snoeren en stropdassen, schudden ons de hand en nemen een petitie in ontvangst. Daarin wordt aangedrongen op een harde vluchtelingenstatus voor alle Sri Lankaanse Tamils, alsmede een flinke verruiming van de brood-, bed- en badregeling, taallessen en studiemogelijkheden. Ik vraag me af of de Kamerleden ooit eerder een Tamil hebben gezien. Ze mompelen platitudes, belijden hun betrokkenheid bij het lot van de vluchtelingen en trekken zich weer terug in hun burelen. Die middag worden zowel de missie van Henri Weijnaendts als de oorspronkelijke, sobere brood-, bed- en badregeling officieel door het parlement gesanctioneerd.

Na de demonstratie verdiep ik me in de pensionmaffia. Die blijkt voornamelijk te bestaan uit Surinaamse Nederlanders die na de onafhankelijkheid van 1975 hun naar Nederland getrokken landgenoten tegen woekerprijzen van de straat hielden. Toen de eerste pensiongasten na verloop van tijd zelfstandige huisvesting vonden, vaak in de Bijlmermeer, kregen de pensions met grote leegstand te maken; in De Pijp en in Oud West bleken er inmiddels zelfs een paar gekraakt te zijn. Asielzoekers, meest Tamils, sprongen noodgedwongen in het gat en een aantal pensions raakte opnieuw overvol. Kennelijk vinden de vluchtelingen deze vorm van semi-illegaal overleven aantrekkelijker dan de brood-, bed- en badregeling, die tevens registratie en daarmee een groter risico van terugzending naar het land van herkomst inhoudt. Er blijkt weinig tegen de pensionhouders te doen. Het zijn spijkerharde huisjesmelkers die, als ze zich bedreigd of gedwarsboomd voelen, door roeien en ruiten gaan. De twee gekraakte pensions hadden al een paar keer bezoek van knokploegen gehad, uitgerust met stukken steigerpijp

en honkbalknuppels. Wij komen tot de conclusie dat de pensionbazen te gevaarlijk zijn om rechtstreeks actie tegen te voeren en richten ons op het aan de kaak stellen van de mensonterende omstandigheden waaronder de vluchtelingen gedwongen worden te overleven. Opnieuw slaan we aan het lobbyen en trekken overal aan de bel.

Uiteindelijk grijpt de gemeente Amsterdam op halfslachtige en weinig subtiele wijze in. Op last van de brandweer ('Levensgevaarlijk, zoveel mensen in een pand, koken op de gang, geen nooduitgangen of vluchtwegen') worden de pensions door de politie ontruimd en verdwijnen de daar verblijvende asielzoekers alsnog naar de opvangcentra. Daarmee lijkt het openbare-ordeprobleem definitief opgelost. Ons Solidariteitscomité voor Tamilvluchtelingen is dan al ineengeschrompeld tot nog maar drie mensen en wordt door niemand meer serieus genomen. Toch blijft mijn bijnaam nog heel lang Victor Tamil.

De balkop

Art. 98 – Hij die een inlichting waarvan de geheimhouding door het belang van de staat of van zijn bondgenoten wordt geboden, een voorwerp waaraan een zodanige inlichting kan worden ontleend, of zodanige gegevens opzettelijk verstrekt aan of ter beschikking stelt van een tot kennisneming daarvan niet gerechtigd persoon of lichaam, wordt [...] gestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren [...]

Art. 98a – Hij die een inlichting, een voorwerp of gegevens als bedoeld in art. 98 hetzij opzettelijk openbaar maakt, hetzij zonder daartoe gerechtigd te zijn opzettelijk verstrekt aan of ter beschikking stelt van een buitenlandse mogendheid [...] wordt, indien hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het een zodanige inlichting of zodanige gegevens betreft, gestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren [...]

Art. 98c – Met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren [...] wordt gestraft: [...] hij die tersluik, onder een vals voorgeven, door middel van een vermomming of langs een andere dan de gewone toegang op of in een verboden plaats komt of tracht te komen, aldaar in dier voege aanwezig is, of zich op een van die wijzen of door een van die middelen vandaar verwijderd of tracht te verwijderen.

Wetboek van Strafrecht, over staatsgeheimen en geclassificeerde gegevens.

1

In Het Verre Oosten heb ik net de maaltijd op tafel staan als Wilfred komt binnenstormen: 'Heeft iemand tijd om te helpen met *Bluf!* rapen? We zijn maar met z'n drieën, en om halfnegen moet het klaar zijn.' Ik had Weekblad *Bluf!* vaak achter de bar van Het Verre Oosten zien liggen, maar me tot dan toe niet echt in de inhoud verdiept. Mijn be-

moeienissen met de Tamils, het verzorgen van de maaltijden en de zittingen van het kraakspreekuur kostten zoveel tijd dat ik aan lezen niet meer toekwam. Nieuwsgierig als ik ben meld ik me toch. Terwijl Wilfred elke paar minuten op zijn horloge kijkt schrok ik mijn eten naar binnen en stap met nog twee anderen bij hem in de auto. Na een dollemansrit door de stad arriveren we bij een laag, wit gebouw in De Pijp, duidelijk gekraakt hoewel de verstevigingen van betonijzer en bedspiralen achter de ramen ontbreken. Kennelijk is er geen ontruimingsdreiging of knokploeggevaar.

Het gebouw blijkt een grote verscheidenheid aan activiteiten onder één dak te verenigen. Bij het binnengaan passeer ik een bedrijfskantine, die tevens fungeert als (openbare) broodjeszaak, koffiehuis, restaurant en expositieruimte. Daarachter ontwaar ik een theaterzaaltje met zo'n tweehonderd stoelen. Wij slaan linksaf, door een wat have-loze deur. De ruimte die we betreden ziet eruit alsof er zojuist een bom is ontploft. Overal stapels bedrukt papier, ogenschijnlijk willekeurig neergesmeten, stapels losse vellen, bergen van gevouwen tijdschriften. Ik zie koffiekopjes, typemachines, bierflesjes, postzakken, en wat mensen die bezig zijn deze attributen voortdurend van de ene naar de andere kant van het lokaal te verplaatsen. Er rinkelt een telefoon. Elders uit het gebouw klinken geluiden van machines en ondefinieerbare bedrijvigheid.

Binnen stelt Wilfred me voor als Victor uit de Indische Buurt, die komt helpen rapen. Hij brengt me naar Johan Abo, een houderige, verstrooid intellectueel ogende veertiger met een rafelige baard, vlashaar, hippiebril en spijkerpak. De geitenwollen sokken en sandalen heeft hij vervangen door degelijke instapschoenen met spekszolen. Tevens maak ik kennis met Ina, een kleine, grijze vrouw van zeker zestig met een leesbril aan een touwtje. Zij lijkt heer en meester in een eigen domein, bezaaid met stapels adresbandjes en postzaklabels. Ina heeft geen tijd om nieuwelingen in te werken. Zij is de spin in een essentieel web dat zonder haar volledige aandacht direct zal scheuren. Wilfred gaat weg om aan 'de bewoners' te vragen of ze ook willen komen helpen en intussen zal Johan mij het rapen uitleggen: 'Hij moet vanavond vóór negen uur op het postkantoor zijn. De losse pagina's moeten bij elkaar worden geraapt, gevouwen, voorzien van adresbandjes, gesorteerd op postcode, per tien stuks gebundeld en van een label voorzien, en daarna in postzakken worden gestopt met weer een ander label. In de goeie

weken meer dan zestienhonderd stuks, dat zijn soms wel twaalf zakken. Als-ie te laat op het postkantoor wordt ingeleverd hebben de abonnees buiten de stad hem pas na het weekend in huis.'

Als Wilfred 'de bewoners' heeft opgetrommeld blijken we ineens met z'n tienden te zijn. Het werk schiet op en de sfeer wordt geanimeerd. Ik hoor dat het gebouw waarin ik mij bevind ooit gekraakt werd als dakloze fabrieksruiïne. Dat het op eigen kracht weer helemaal werd opgeknapt en nu plaats biedt aan De Kantine, het Ostadetheater, drukkerij De Raddraaier (kortweg De Draaierij), een fietsenmakerij, een aannemingsbedrijfje, werkruimtes voor kunstenaars en een stuk of tien woningen, met tuintjes op het zuiden en een dakterras. Letterlijk in het hart van het gebouw, in een soort mierenhoop waar het daglicht alleen via een uit gewapend glas en stalen steunbalken bestaand dak naar binnen kan vallen, bevinden wij ons in de werkruimte van Actieweekblad *Bluf!*. Inmiddels her en der met 'roemrucht' aangeduid, naar ik hoor.

2

Bluf!, eind jaren zeventig begonnen als *De Kraakkrant* ('Toen er nog écht gekraakt werd,' zegt Johan), vormt alweer een aantal jaren de spreekbuis voor een breed scala van radicale actiegroepen. De onthullingen van militaire geheimen door de anti-militaristen van Onkruid gaven het blad ook buiten de beweging een reputatie. Tijdens bezettingen of insluipingen werden soms geheime documenten gestolen (Onkruid sprak van 'verhuizen'), waarvan de inhoud even later in *Bluf!* werd afgedrukt. Meestal ging het daarbij over civiele verdedigingsmaatregelen in oorlogstijd, of de spionageactiviteiten van militaire inlichtingendiensten onder vredesactivisten. Er werd geciteerd uit documenten met de classificaties 'DIENSTGEHEIM', 'CONFIDENTIEEL' of zelfs 'GEHEIM'.² Dat veroorzaakte nogal wat commotie en de kranten stonden er bol van. Uitgever Rob van Gennep was in 1982 zelfs enkele da-

---

2. De oplopende reeks van classificaties kent vijf categorieën: dienstgeheim, confidencieel (of vertrouwelijk), geheim, zeer geheim en zeer geheim/staatsgeheim. Onbevoegd citeren uit alle vijf categorieën is bij wet verboden.

gen in het cachot gestopt toen hij documenten van de eerste Onkruitbuit in de etalage van zijn boekhandel had uitgesteld.

Zelf was ik eerlijk gezegd niet zo ondersteboven van de inhoud van die eerste 'staatsgeheimen' uit *Bluff!*; het kwam me allemaal reuze bekend voor. In tegenstelling tot bijna alle andere actievoerders was ik 'gewoon' in dienst geweest. Ik verbleef in totaal drieëntwintig maanden in het leger, aanvankelijk als dienstplichtige en daarna als kortverbandvrijwilliger. Ik was korporaal-administrateur bij de Geneeskundige Compagnie van de 41ste Pantser Infanterie Brigade, gelegerd op de NAVO-legerplaats Seedorf op nog geen honderd kilometer van het IJzeren Gordijn. Het was 1975. Leonid Iljitsj Breznev, de man met de hondenogen en wenkbrauwen als behangborstels, zat muurvast in het Kremlin, zadel van De Vijand. IJzervreter Joseph Luns was als secretaris-generaal van de NAVO onze bovenbaas. Binnenlands raakte Bernhard van Lippe-Biesterfeld, Prins-Gemaal der Nederlanden en Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht, verwickeld in een omkoopschandaal rond nieuw aan te schaffen gevechtsvliegtuigen. Joop den Uyl, minister-president, onthief de Prins uit al zijn militaire functies en Henk Vredeling, minister van defensie, verbood hem ooit nog het generaalsuniform te dragen.

Het leger gaf mij een opleiding tot geneeskundig verzorger en ik leerde hoe gewonden op een draagbaar uit de kelder van een platgeschoten, brandend huis moeten worden gehaald. In mijn tijd bij de parate troepen had ik een luizenbaantje als hulpadministrateur bij de geneeskundige compagnie. Veel ouwehoeren, wat schrijfwerk en nauwelijks afzien. Soms moest ik mee op oefening, af en toe een nachtje wachtlopen. De Nederlandse NAVO-soldaten in West-Duitsland werden aan alle kanten in de watten gelegd. Vlak buiten de kazerne was een dorp met hoeren, kroegen en discotheken. De legerplaats zelf bleek een miniatuur belastingparadijs. In de compagniesbar kostte een biertje dertig pfennig en in de winkel van de Welzijnszorg kon je eens per week belastingvrij inslaan: roken, zuipen, camera's, elektronica, voor beroeps-militairen en kortverbanders zelfs auto's en benzine.

Mijn diensttijd eindigde in Nieuwersluis, nadat ik door de krijgsgaad was veroordeeld wegens het bezit van negenenveertig komma zeven gram hasjiesj. Ik zat er met zestien gedetineerde korporaals en soldaten op een afdeling, allemaal veroordeeld wegens kleine vergrijpen als hasjroken en ander druggebruik, openlijke dronkenschap of rijden on-

der invloed, inbraakjes en diefstalletjes. Aan de andere kant van het Aquarium, het centraal gelegen bewaardersverblijf met uitzicht naar alle kanten, lag nog zo'n afdeling. Die werd bevolkt door slechts één man, hoewel ook daar zestien cellen waren. In tegenstelling tot de andere gedetineerden droeg deze burgerkleding. Ik vroeg aan een bewaarder, een voormalig KNIL-sergeant die in Nieuwersluis op zijn pensioen wachtte (Regiment Van Heutz Bewakingstroepen, bijna veertig jaar trouwe dienst aan het vaderland: 'Ik ben Javaan, géén Indonesiër!'), hoe dat zat. Hij gaf verbeterd antwoord: 'Dat is zo'n totaalweigeraar. Die weigeren zowel dienst als vervangende dienst en haten uniformen. Om politieke redenen of zoiets zitten ze liever in de bak dan in het leger. Als je 't mij vraagt moeten ze op S-5 worden afgekeurd, maar daar zijn ze blijkbaar ook tegen. Bovendien schijnen ze verder goed bij hun hoofd te zijn. De legerleiding is er nogal ongelukkig mee. Ze mogen absoluut geen contact hebben met andere gedetineerden. Ze slaan namelijk allerlei opruiende taal uit en daar komt maar rotzooi van. Deze heet Ijsbrand, hij schijnt buiten het hek nogal wat aanhangers te hebben.'

Op een dag, één week voor mijn ontslag uit zowel Nieuwersluis als de militaire dienst (eervol maar zonder afzwaai-premie), werd ons verteld dat we 's middags niet gelucht zouden worden. Voor de poort stond volgens de oude Javaan een groepje 'oproerkraaiers met een spandoek'. Wij kregen slechts een glimp van hen te zien toen we via een omweg naar de eetzaal werden afgemarcheerd. Wél hoorden we overal hun leuze: 'Geen Man, Geen Vrouw, Geen Cent voor het Leger!' Ze kwamen Ijsbrand moed inschreeuwen. Tien jaar later zou ik met hem een heleboel gaan meemaken, maar daar had ik op dat moment nog geen idee van.

3

Als ik voor de eerste keer bij *Bluf!* kom helpen voel ik een vreemde kriebeling. Op het eerste gezicht stelt het allemaal niet zo veel voor, een weekblaadje van gemiddeld veertien pagina's in een landelijke oplage die meestal niet eens de tweeduizend haalt. Het blad wordt met volledige inzet gemaakt door uiterst gemotiveerde vrijwilligers, en daar ligt de oorzaak van het gekriebel. Ik voel me sterk tot hun wereld aangetrokken. Ze hebben van actie en verzet hun dagelijks werk gemaakt en

ze verzetten bergen, niet alleen van papier. *Bluf!* is een merkwaardig product, gemaakt door een merkwaardig conglomeraat van mensen dat per week uit anderen kan bestaan. Wel is er een kern van vaste medewerkers, die overigens geen 'redactie' genoemd wil worden. *Bluf!* kent slechts 'medewerkers', zo wordt mij verteld.

Maandags is er een vergadering voor 'lange stukken', de woensdag is voor korte 'aktua-berichten'. Wie iets te schrijven heeft kan het op een van die dagen inbrengen. De hoeveelheid beschikbare paginaruimte fungeert als enige censor. Hoewel? Als ik voor het eerst aan het rapen ben vertelt Johan Abo mij iets over de inhoud van het blad: 'Geen racisme. Geen parlementair of geïnstitutionaliseerd gezever. Geen discriminatie. Vrouwvriendelijk. De radicalere, onafhankelijke actiegroepen hebben voorrang. Geen IKV, Amnesty International of Greenpeace; die weten zelf hun weg naar de publiciteit wel te vinden.' Ik begrijp dat er dus toch een soort redactie moet zijn, wat me ook logisch lijkt. Wat ik nog niet helemaal begrijp is hoe zo'n klein blaadje zo'n hoop stampij weet te veroorzaken.

De eerste 'staatsgeheimen' van Onkruid, over 'civiele verdediging in oorlogstijd', onthulden nauwelijks meer dan vermeld stond in mijn oude *Handboek voor de Soldaat* van 1974. Dat was overigens ook geclassificeerd, als DIENSTGEHEIM. De *Bluf!*- en Onkruid-publicaties die zoveel stof deden opwaaien waren gebaseerd op uit bunkers gestolen oefenplannen van de Koninklijke Landmacht. Daarin werden de maatregelen beschreven die in oorlogstijd in het eigen achterland genomen worden. Aan die oefeningen had ik in 1975 zelf meegedaan, als onbeduidend korporaal der tweede klasse. We werden er toen voor gewaarschuwd dat 'in oorlogstijd infiltranten en destabiliserende elementen van radicale vredesgroepen uit de eigen bevolking actief kunnen worden'; onder andere, zo hield men ons voor, uit de richting van de Bond Van Dienstweigers, de zogenaamde Witte BVD. In de basisopleiding tot soldaat was ons ook het een en ander verteld over 'Organisatie en Werkwijze der Koninklijke Landmacht', waarbij taak en functie van de militaire inlichtingendiensten uiteen werden gezet. Wij kregen de dienstopdracht om ogen en oren goed de kost te geven en verdachte activiteiten, zowel in als buiten werktijd waargenomen ('U bent ten slotte vierentwintig uur per dag in dienst, nietwaar'), onmiddellijk te melden bij de officier van piket. Ik vond het dus nogal logisch dat de

actievoerders van Onkruit, tijdens een inbraak in het Utrechtse hoofdkwartier van een Contra Inlichtingen Detachement van de Landmacht, de namen van nogal wat al dan niet radicale vredesgroepen op de aanwezige planborden en in de te 'verhuizen' papieren aantreffen. Ik hoorde *off the record* dat een paar Onkruiters hun eigen personalia op prominente rode kaartjes op zo'n planbord hadden zien staan. Dat hadden nogal geschokt, zo werd erbij gezegd.

In het leger was ons verteld dat in tijd van oorlog alle elementen die niet volstrekt gezags- en overheidsgetrouw zijn per definitie subversief moeten worden geacht. Het is dus handig om van tevoren al te weten welke personen en organisaties potentieel staatsgevaarlijk kunnen zijn, zodat zij in geval van oorlogsdreiging snel geïnterneerd kunnen worden. Een staand NAVO-leger moest in de Koude Oorlog voortdurend alert en op haar hoede zijn voor wat de 'binnenlandse vijand' werd genoemd. Elke NAVO-militair diende zijn ogen en oren beschikbaar te stellen aan de militaire inlichtingendiensten. Oplettendheid ten aanzien van mogelijk subversieve activiteiten was onderdeel van de dagelijkse routine. Toentertijd gingen die instructies bij mij het ene oor in en het andere uit. Ik was zelfs naïef genoeg gebleven om te denken dat ik in het leger in hasjiesj kon handelen zonder dat er een haan naar zou kraaien. De angst voor IJsbrand en zijn 'oproerkraaiers', verwoord door de Javaanse sergeant in Nieuwersluis, maakte het in één klap duidelijk. Wie tegen de belangen of de reputatie van het leger schopt, hoe zachtjes ook, behoort vrijwel automatisch tot de 'binnenlandse vijand'. Datzelfde leger zal vervolgens alle registers opentrekken om die vijand in kaart te brengen of zelfs uit te schakelen, gewoon omdat ze dat tot haar taak rekent. Het Utrechtse Contra Inlichtingen Detachement maakt deel uit van die registers.

In het wereldje van de anti-militaristen was de problematiek van de 'binnenlandse vijand' kennelijk lange tijd net zo abstract gebleven als destijds voor mij. Of misschien was het nog niet eerder zó dichtbij gekomen. De feiten sloegen in elk geval in als een bom. Na het lezen van de oefenplannen aangaande civiele verdediging kreeg men sterke vermoedens, na de inbraak bij het inlichtingendetachement stond het onomstotelijk vast. Dit raakte ons allemaal, tot in de kern. Actievoerders en vredesdemonstranten werden daadwerkelijk beschouwd als subversief, bedreigend genoeg om er de militaire inlichtingendiensten achteraan te sturen. Het werd zaak om nóg voorzichtiger te zijn: *Feind hört*

mit. Toch streelde het ook een beetje de ego's. De tegenstander hield ons in de gaten en schreef ons op. We werden serieus genomen en ze waren in ieder geval een beetje bang voor ons. Spannend!

4

Als ik voor het eerst bij *Bluf!* binnen stap heeft de groep waar ook IJsbrand bijhoort, de zogenaamde 'Onkruid-groep' met veel totale dienstweigeraars van de Witte BVD, zich voor een groot deel uit de redactie teruggetrokken. Deze 'Totalo's', die aan de wieg stonden van heel wat verzet en actie, gaan steeds meer op zoek naar andere uitdagingen. Zij hebben hun sporen in het buitenparlementaire actievoeren inmiddels ruimschoots verdiend. Na hun openlijke en totale weigering van zowel militaire als vervangende dienstplicht stonden ze bij de grote acties van de jaren zeventig en tachtig vooraan in de gelederen. Naast hun aanwezigheid op de barricaden in de Vondelstraat, op het dak van De Grote Keyser, in de ondergrondse van Onkruid en in de kolommen van *Bluf!* tekenden ze voor flink wat andere wapenfeiten. Twee jaar nadat ik IJsbrand voor het eerst zag, aan de andere kant van het Aquarium in Nieuwersluis, werd hij vastgelegd door een fotograaf van het ANP. Hij stond vooraan in een menigte die een menselijke blokkade vormde voor een te ontruimen kraakpand in de Jacob van Lennepstraat; burgerlijke ongehoorzaamheid in optima forma. 'Dat was de eerste keer dat we in een vreedzame demonstratie door de ME op onze kop werden geslagen,' zei hij toen de foto later weer eens bij een terugblik in de krant stond. 'Dat was in '78 geloof ik. Het lijkt véél langer geleden.' Ik hoor IJsbrand en zijn strijdmakkers van het eerste uur vaak klagen over de aftakeling van het ideaal. Volgens hen teren we in op de reserves. Dat klopt. Steeds meer ooit gemotiveerde actievoerders gaan iets anders met hun leven doen en de beweging krimpt zienderogen in. Grote kraakpanden worden ontruimd, of laten zich (vaak noodgedwongen) 'legaliseren' waardoor onherroepelijk veranderingen optreden. Het ooit zo brede draagvlak wordt smaller en smaller.

Op een gegeven moment had de oude garde van Onkruid het ook bij Weekblad *Bluf!* wel zo'n beetje gezien. Elke maandag en woensdag stukken lezen en urenlang vergaderen. Woensdag vaak tot diep in de kleine uurtjes de twaalf tot zestien pagina's uittypen en opmaken, de fa-

meuze *Bluf!*-nacht. Donderdag rapen. Vrijdag verspreiden naar boekhandels en kraakcafés, 's avonds losse nummers verkopen in de kroeg. Maandag weer vergaderen. En tussendoor ook nog actievoeren en daar dan weer stukken over schrijven. Om zo'n leven langere tijd vol te kunnen houden is heel wat sterke koffie nodig.

De Onkruiters hadden aan de wieg van *Bluf!* gestaan. Zij bedachten het concept en hadden het blad opgezet, uitgebouwd, een bestaan gegeven en roemrucht gemaakt. Nu werd het tijd dat anderen het overnamen. De daardoor ontstane leegloop tekende ook mijn 'carrière' bij het actieblad. Vanaf de zomer van 1984 kromp de *Bluf!*-kern steeds verder in. De lege plekken werden opgevuld door iedereen die in het gat wilde springen. Dat waren meestal relatieve nieuwkomers, net als ik niet gevormd door de geschiedenis van de Vondelstraat en de Grootte Keyser. Wij waren nog naïef en beschikten niet over het haarscherpe politieke inzicht dat was verworven door jarenlange ervaring met heftige buitenparlementaire acties en de reacties daarop. Onder handen van de nieuwe garde begon het smoel van *Bluf!* wezenlijk te veranderen. Met het vertrek van de doorgewinterde activisten verdween ook het contactennetwerk dat zij hadden opgebouwd. De inhoud van *Bluf!* werd gaandeweg afstandelijker, journalistieker zelfs. Ruim een jaar na het vertrek van IJsbrand en co. in 1984 bleek (gelukkig) dat zij hun geesteskind toch niet wilden loslaten. Kort na de eerste MAKRO-brand van RaRa leidde dat tot een stormachtige terugkeer van de Onkruit-groep binnen de *Bluf!*-gelederen.

Die eerste keer dat ik het lokaal betreed zie ik alleen nog maar een mogelijkheid om de schrijvende verhalen van de Tamils wat beter over het voetlicht te krijgen. Verder vind ik een plek waar ik mij lekker voel en aardige mensen aantref. Mijn persoonlijke motivatie is nog altijd sterker dan de politieke.

5

Het is in de zomer van 1984. Mijn eerste geschreven bijdragen aan *Bluf!* gaan over Tamils en andere vluchtelingen. Het rapen zie ik als een wekelijks terugkerend uitje en tijdens de *Bluf!*-nacht leer ik jongleren met lay-outmesjes, illustraties en uitgetypte stroken kopij. De productie gaat

nog met primitieve middelen: IBM-bolkopschrijfmachines en een goed functionerende, stokoude Oost-Duitse reprocamera. Alles met de hand en behoorlijk arbeidsintensief, maar met ongekende mogelijkheden om de gebaande paden op vormgevingsgebied te verlaten. Het smoel van *Bluf!* is bij vlagen woest en grimmig: zwarte scheurranden, wild neergesmeten kappen en illustraties. Woede en rebellie spatten uit de kolommen: 'Wij zijn laaiend!' Tijdens het schrijven over de Tamils en hun omzwervingen wordt me meteen duidelijk dat ik met de schrijfmachine, al is het een ouwe bolkop, een uitstekend instrument in handen heb om mijn eigen woede en frustratie te laten stromen. De kiem voor mijn negatieve gevoelens ten opzichte van de westerse politieke orde werd gelegd in mijn jeugd op Curaçao. In de Zweedse gevangenis werden ze manifest. ('Hoe durven ze! Een klein koeriertje met een kilotje *cannabishartz* in zijn koffer voor acht maanden opsluiten! En ondertussen zelf tegen de klippen op zuipen. Waar bemoeien die klootzakken zich mee!') De daaropvolgende ervaringen met de losgeslagen jongeren in Haarlem en de schrijvende verhalen van de asielzoekers over het Nederlandse vluchtelingenbeleid werken als olie op het vuur. Ik ben inmiddels zelf ook lichterlaaiend geworden.

Als journalisten dan niet willen opschrijven wat jij graag in de krant ziet, als je vindt dat ze zich alleen maar richten op bloedeloze, afstandelijke objectiviteit, dan moet je gewoon zélf de pen beklimmen. Ik kan maar weinig begrip opbrengen voor de zogenaamde 'journalistieke onafhankelijkheid'. Wat ik in de kranten zo node mis is persoonlijke moed en betrokkenheid. Ik vind veel van de verslaggevers waarmee ik tot dan toe gesproken heb halfhartige lafbekken, broodschrijvers die bij de uiteindelijke formulering van hun zinsneden alleen nog maar denken aan de eigen reputatie en het belang van de krant. Ze steken hun nek niet uit en ik heb het gevoel dat ze hun eigen mening verborgen houden. Ze verschuilen zich achter de objectiviteit en de onafhankelijkheid die hun beroep naar eigen zeggen met zich meebrengt. Mooie principes, hoor en wederhoor, maar ik werd er doodziek van als ik na een uitpuutend interview in de krant zag dat de platitudes en halve waarheden van een officiële overheidsvoorlichter de kolommen domineerden, terwijl mijn bijdrage werd gereduceerd tot gekrabbel in de marge. Vaak werden mijn citaten ook nog eens uit hun verband gerukt, waardoor mij iets anders in de mond werd gelegd dan ik bedoeld had. Het vervelendste vond ik

het raffinement waarmee dat gebeurde; zelden viel er een speld tussen te krijgen. Nooit werd ik daadwerkelijk verkeerd geciteerd. De sappigste uitspraken werden uit een lang, genuanceerd verhaal gelicht en buiten de context aan elkaar geregen. Die ervaringen hadden me geleerd om tegenover journalisten voortdurend op mijn hoede te zijn en elk woord op een goudschaaltje te wegen alvorens het uit te spreken. Het achterste van mijn tong durfde ik niet meer te laten zien. Dat vond ik absoluut onvereenigbaar met het doel dat ik in mijn contacten met de pers nastreefde: vertellen wat er gebeurde. Binnen de actiebeweging was ik lang niet de enige die er zo over dacht. De algemene opvatting was dat je met verslaggevers van de 'burgerlijke pers' het beste zo weinig mogelijk te maken kon hebben. Al was het maar om te voorkomen dat ondoordachte opmerkingen later gebruikt konden worden voor een sappige, maar tendentieuze scoop, waardoor ze een ongewenst en onbedoeld eigen leven konden gaan leiden. In *Bluf!* kan ik eindelijk ongegeneerd razen en tieren. Ik kan Lubbers genuanceerd een corrupte maffiabaas noemen, en de voor het asielbeleid verantwoordelijke staatssecretaris van justitie brandmerken als een schijnheilige Pontius Pilatus, een schrijftafelmoordenares die tot over haar enkels door het vluchtelingenbloed waadt. Ik merk dat ik het prettig vind om te zien hoe een persoonlijk en met volle inzet geschreven artikel zijn weg naar de wereld vindt. Hoe erover gepraat wordt, en vooral dát erover gepraat wordt. De oude, ijzersterke drukpers van De Draaijerij vervolmaakt zo de therapeutische werking van de bolkopschrijfmachine.

Als in 1985 de publiciteit (en daarmee de actiebereidheid) rond de Tamils een zachte dood is gestorven ga ik op zoek naar nieuwe onderwerpen. In de media waren berichten verschenen over de dreigende opheffing van de werkmaatschappij van Shell op Curaçao. De daar geëxploiteerde raffinaderij zou zwaar verliesgevend zijn geworden. Volgens Shell was sluiting onafwendbaar. Op het eiland zelf was paniek uitgebroken. Tachtig procent van de economie en vijftig procent van de werkgelegenheid waren volledig afhankelijk van Shells bedrijvigheid en de rest van het eiland draaide voor een groot deel op 'ontwikkelingsgeld' uit Nederland. Premier Lubbers begreep bliksemsnel dat driekwart van de Curaçaose bevolking, vijfenzeventigduizend mensen, wel eens naar het moederland (waarvan ze paspoorthouder zijn) zou kunnen verhuizen als de raffinaderij gesloten werd. De minister-president reisde op stel en sprong af, eerst naar Venezuela en toen naar Wil-

lemstad. Na een aantal stevige onderhandelingsronden wist hij de hele fabriek voor het symbolische bedrag van één gulden van Shell los te peuten. Vervolgens versierde hij in Maracaibo bij de Venezolaanse staatsoliemaatschappij een huurcontract voor de raffinaderij, voor de duur van tien jaar. Hij overhandigde daarna zowel het koopcontract als de huurovereenkomst aan de Antilliaanse premier Maria Liberia, liet zich in Willemstad met haar fotograferen naast de oude kanonnen van de West Indische Compagnie bij de monumentale trap van Fort Amsterdam, en kreeg van de Antilliaanse regering zijn gulden terug. Innig tevreden met dit resultaat nam hij het regeringsvliegtuig, terug naar Den Haag.

Karel Spok op de maandagse *Bluf!*-vergadering: 'De vader van Victor Tamil heeft toch bij Shell Curaçao gewerkt? Kunnen we Victor niet vragen of hij daar eens een stuk over wil schrijven?'

De drukpers als wapen

... Jammer genoeg zie je in de Nederlandse journalistiek, vooral sinds de macht van de pers zo is toegenomen, een enorme zelfoverschatting. Ik vind elke journalist een idioot die niet heel bescheiden is en die niet steeds beseft dat hij over dingen aan het schrijven is waarvan hij eigenlijk negentig procent te weinig weet.

André Spoor, oud-hoofdredacteur van *NRC Handelsblad* en *Elsevier*, in *de Volkskrant* van 5 oktober 1996.

1

In 1964 stond ons huis in Julianadorp, speciaal gebouwd voor het hogere (blanke) kader van Shell Curaçao. In Emmastad woonde het (inmiddels hier en daar gekleurde) middenkader. De villa's voor de directie stonden achter bewaakte hekken in Negropont, pal naast de poorten van de raffinaderij. De drie woonwijken waren zodanig gesitueerd dat de bewoners nauwelijks last hadden van de stank en het roet die de schoorstenen van Shell vierentwintig uur per dag uitbraakten, dit in tegenstelling tot de armetierige woonwijken van Cas Chikitu (Papiamento voor 'klein huis') waar de contractarbeiders en classificeerders woonden. Hun woonomgeving was gemiddeld driehonderveertig dagen per jaar gehuld in een vette zwavel- en roetstank, die de vrouwen verplichtte hun wasgoed in het tweekamerhuisje te drogen omdat het anders groezelig grijs werd.

Ons huis telde vier enorme kamers en werd omringd door een grote tuin vol overweldigende tropische bloemenpracht: bougainville, oleanders en flamboyants vol feloranje bloesem en met dikke stammen. Er stonden bomen met limoenen, amandelen en mango's. Er was een oprijlaan met *carport* en een grote, L-vormige patio. Airconditioning in de slaapkamers, geglazuurde plavuizen op de vloeren. Naast al deze

pracht en luxe was er een dienstbodenkamertje van twee bij drie meter, met een cementen vloer, een kale douche zonder douchekop in een hoek, en houten *shutters* in plaats van glas in de vensters. Het werd bewoond door Margaritha, de dikke, zwarte schommel die maandag tot en met zaterdag van 's morgens zeven tot 's middags drie ons dienstmeisje was. Zij verdiende daarmee tachtig Antilliaanse guldens per maand, en per werkdag een warme maaltijd die zij in haar eigen kamertje opat. De officiële waarde van één Antilliaanse gulden lag toen weliswaar op één gulden tachtig Nederlands, maar in lokale koopkracht steeg hij ternauwernood boven zijn naamgenoot uit het moederland uit.

Margaritha leek niet ontevreden met haar loon, waarvan zij haar moeder en vierjarig zoontje moest onderhouden en de huur van hun nogal schamele éénkamerhuisje in de *cunucu* buiten Julianadorp betaalde. Ook mijn vader vond dat ze niet slecht betaald werd: 'Veel dienstmeisjes verdienen minder, en zij eet ook nog elke dag mee. Ze mag blij zijn dat ze werk heeft en zó druk heeft ze het nu ook weer niet.' In relatieve zin klopte dat. Margaritha hoefde niet voor het eten te zorgen, want dat deed mijn moeder liever zelf. Wel was ze verantwoordelijk voor al het andere huishoudelijk werk. Iedere dag dweilde ze alle plavuizen, sopte de twee badkamers en toiletten van boven tot onder en maakte de bedden op. In mijn herinnering was Margaritha voortdurend aan het redden, deed was en afwas waarbij het water alle kanten opspatte, zeemde ramen en nam eindeloos stof af. Bij andere mevrouwen moesten de dienstmeisjes vaak ook nog voor de kinderen en het eten zorgen, maar in ons gezin was dat niet aan de orde. Mijn moeder vond het nogal gênant om opdrachtgeefster te zijn van een schamel betaalde huissloof, maar mijn vader vond dat ze er maar aan moest wennen. Als argument voerde hij aan dat iederéén hier nu eenmaal een dienstmeisje heeft en dat wij opzienbarend uit de toon zouden vallen als we het zonder zouden doen. Bovendien waren we moreel verplicht de werkgelegenheid voor de lokale bevolking in stand te houden: 'Daar is mijn salaris ook op aangepast.'

Onze tuinman heette João. Eén maal per week kwam hij alle afgevallen bladeren bij elkaar harken, legde nieuwe irrigatiewalletjes rond bomen en struiken en schoffelde ieder ongewenst sprietje onkruid genadeloos om. Daar had hij ruim drie uur werk aan en het leverde hem zeven gulden vijftig op. Hij vond dat goed betaald en net als Margari-

tha hoorde ik hem nooit klagen. 'Sí señor, muchas gracias,' was zijn standaard antwoord. Hij boog als een knipmes als mijn vader de drie zilveren rijksdaalders met de beeltenis van koningin Juliana ('Koninkrijk der Nederlanden. Munt van Curaçao. God Zij Met Ons') zorgvuldig in zijn hand uittelde. João werd mijn vriend. Van de ongeveer veertig gulden die hij wekelijks verdiende in de tuinen van Julianadorp stuurde hij er dertig naar zijn moederland, de Portugese eilandkolonie Madeira: 'Para la educación de las niñas.'

João was blank. Alle tuinmannen van de Curaçaose elite kwamen van Madeira, waar nauwelijks werkgelegenheid was. Zij werden 'de Portugezen' genoemd, en waren in het gat gesprongen dat viel omdat de zwarte Curaçaose mannen, afstammelingen van de slaven, geen werk meer wensten te verrichten dat hen aan de koloniale tijd en haar plantages herinnerde. Af en toe liet João mij foto's van zijn vier dochters zien. Soms stond hij uitdrukingsloos in de verte te staren, leunend op zijn schoffel. Eén keer zag ik een traan over zijn wang biggelen. 'La vida está dura dura,' het leven is keihard, zei hij in een mengeling van Portugees en Papiamentu. 'Pero bonita también,' maar ook mooi. Hij streefde een overdadig bloeiende oleandertak en legde met de schoffel een extra mooi, zuiver rond walletje rond de struik. 'We hebben een goeie aan João,' zei mijn vader toen hij diens honorarium met dertig cent per uur verhoogde. 'Muchas, muchas gracias, señor,' zei João toen hij dat goede nieuws hoorde en boog, dit keer nóg een beetje dieper dan normaal. Ik vond het erg gênant en begon te begrijpen dat de wereld weleens anders in elkaar zou kunnen zitten dan hij er vanuit het veilige maar oersaai, bekrompen Julianadorp uitzag.

Het eiland Curaçao was een tropische idylle, maar van de sociale verhoudingen kon dat niet gezegd worden. Tachtig procent van de bevolking stamde af van Afrikaanse slaven, de meesten waren arm of straatarm. De overige twintig procent was blank en van oorsprong Nederlands, of in elk geval Europees. Die waren allemaal tamelijk welgesteld tot schatrijk. Toch was de totale levensstandaard op het eiland vergeleken met elders in de regio uitzonderlijk hoog. De oorzaak daarvan was Shell. In 1963 was de Isla (Papiamentu voor 'eiland'), zoals de fabriek op Curaçao genoemd werd, het op twee na grootste fabriekscomplex dat onder de vlag van de Koninklijke Shell geëxploiteerd werd. In absolute zin was het zelfs de op drie of vier na grootste olieraffina-

derij ter wereld, Goliath in Madurodam. Toen Shell en Esso begin de-
ze eeuw rond het Venezolaanse Meer van Maracaibo de olieconcessies
kregen toegewezen, vonden de oliemaatschappijen het gezien de onze-
kere politieke situatie in Zuid-Amerika verstandiger om raffinage en
bewerking elders te verrichten, aanvankelijk in de Verenigde Staten. In
1915 verschenen de eerste overslagstations voor ruwe aardolie op Cu-
raçao (Shell) en Aruba (Esso). Het kon nauwelijks mooier. Sinds 1634
deel van de Nederlanden, dus politiek stabiel en op nog geen tachtig
kilometer varen van de olievelden. Al snel groeiden de twee overslag-
stations uit tot flinke raffinaderijen en chemische fabrieken. De Twee-
de Wereldoorlog maakte hen groot. De Venezolaanse ruwe olie leende
zich uitstekend voor het maken van vliegtuigbrandstof. De Ameri-
kaanse Vliegende Forten die hun bommen boven Duitsland lieten val-
len vlogen er uitstekend op. In die jaren was de US Air Force, al dan
niet verplicht, veruit de grootste klant van Shell Curaçao. De Antilli-
aanse raffinaderijen draaiden op vol vermogen. Slechts één keer was er
enige dreiging. Op een nacht zag een Duitse U-boot kans om tot vlak
onder de Curaçaose kust door te dringen en twee torpedo's op de over-
dadig verlichte olie-installaties los te laten. De op zoiets totaal onvoor-
bereide general manager stormde in pyjama en paniek het fabriekster-
rein op en begon met stenen de lampen uit te gooien. Er volgde een
verduisteringsbevel en in de haveningang werd een ophaalbaar onder-
zeebootnet gehangen. Het was de enige krijgshandeling die tijdens de
Tweede Wereldoorlog in dit deel van het Koninkrijk der Nederlanden
verricht werd.

2

Het verzoek van Karel Spok om over Shell Curaçao te schrijven werkt
als een katalysator. Mijn schrijfsels over asielzoekers en vluchtelingen
waren een uitlaatklep geweest voor mijn algemene woede en onvrede.
Dit verhaal moet persoonlijk worden, het gaat over mijn eigen erva-
ringen en de frustraties uit mijn jeugd. Dagenlang zit ik te broeden ach-
ter de bolkop. Ik verzamel alle krantenberichten die ik te pakken kan
krijgen, van *de Volkskrant* tot *De Telegraaf*, van *Het Parool* tot het
Nieuwsblad van het Noorden. Ik constateer dat de (nog op groot for-
maat verschijnende, maar al zieltogende) *Waarheid* de enige krant is

die de kern van de zaak enigszins weet te raken. Maar ja, wie leest dat nog, uitgezonderd misschien een handvol hardcore activisten en orthodoxe communisten?

Ik wind mij mateloos op, vooral over wat ik niet in de kranten lees. Geen woord over de alles doordringende, misselijkmakende stank die dag en nacht over de arbeiderswijken ten zuiden van de Isla hangt. Geen kritiek op de bedrijfspolitiek die zich verschuilt achter de kreet: 'Shell houdt zich overal ter wereld aan de letter van de wet.' Nergens commentaar op het feit dat dit eveneens geldt als die wetten zijn uitgevaardigd door bloedige dictators of stoelen op koloniale wanverhoudingen. Er is nauwelijks aandacht voor de enorme smeerboel die Shell Curaçao op en rond haar bedrijfsterrein achter wil laten: een groot asfaltmeer, een gifbelt vol roestende vaten waarvan niemand weet wat er precies in zit, een permanent naar olie stinkende binnenhaven waaruit al het leven verdwenen is. Het opruimen van de bende zou tientallen, misschien wel honderden miljoenen guldens kosten.

Schetsen over de sociale verhoudingen rond de olie-industrie staan er ook niet in de kranten, evenmin als interviews met mensen als Margaritha of João. Het is kennelijk niet bij de journalisten bekend dat het besluit van Shell om de raffinaderij af te bouwen (lees: niet te moderniseren) al in de vroege jaren zeventig genomen moet zijn, niet lang na de opstand van 30 mei 1969 dus. De Isla, ooit een van de modernste fabrieken ter wereld, was daardoor verworden tot een gammel zootje op derde-wereldniveau. Ook lees ik nergens dat sluiting van het complex onomkeerbare technische consequenties heeft. Venezolaanse aardolie is van het zwaardere soort, een stroperige brij die alleen bij hoge temperaturen vloeibaar genoeg is om te verwerken. Bij normale temperaturen koekt alles vast en raken de installaties onherstelbaar verstopt. Grondstof, halffabrikaten en eindproducten bestaan uit brandbare, explosieve, bijtende, giftige stoffen en combinaties daarvan. Het verantwoord 'down nemen' van een grote olieraffinaderij is een proces van weken. Als je alleen maar de knop omdraait en dan je hielen licht bestaan de installaties na twee dagen alleen nog maar uit levensgevaarlijke, met chemisch afval vermengde stapels oud ijzer. Dat gegeven, in combinatie met het feit dat de economie van Curaçao volledig van de Isla afhankelijk is, geeft Shell een riant onderhandelingspositie. Die weet het concern tot op de bodem uit te buiten. Alle aansprakelijkheid betreffende het opruimen van de gemaakte rotzooi wordt bij de trans-

actie van premier Lubbers overgedaan aan de Antilliaanse regering en Shell vangt zelfs nog een gulden voor de afgeschreven roestbak die ze achterlaat. Het concern hoeft niet eens te investeren in het *down* nemen van de fabriek. De Venezolanen nemen de zaak draaiend en wel over, en stellen zich voor honderden miljoenen guldens garant voor de broodnodige renovatie. Shell ontspringt de dans, het asfaltmeer en de afvalberg vol roestende vaten bedreigen tot op de dag van vandaag de Curaçaose grondwaterreserves.

In mijn *Bluf!*-artikel beschrijf ik die details. Ik voel de wrok jegens een compleet maatschappelijk systeem groeien. Ik probeer de wortels bloot te leggen van een stelsel van koloniale verhoudingen en verborgen onderdrukking waarvan ik de verpletterende druk aan den lijve ondervonden heb. Al schrijvende over Shell Curaçao wordt mijn eigen, persoonlijke geschiedenis tot politiek. Ik realiseer me dat ik de eerste twintig jaar van mijn leven ben gevoed en opgevoed met wat ik nu als 'bloedgeld' betitel. Ik schaam mij voor mijn voorgeslacht. Mijn vader mag dan in de Tweede Wereldoorlog een held zijn geweest en verder een alom gerespecteerd en welgesteld burger zijn, maar dat telt niet langer. Ik vind nu dat hij en zijn generatie na de oorlog kritiekloos en met veel elan een bijzonder onverkwikkelijk systeem opnieuw hebben opgebouwd.

Ik schrijf in *Bluf!* over de overal voelbare maar tegelijkertijd zo ongrijpbare apartheid op Curaçao, over de verschillen tussen uitgezonden en lokale employés, tussen Shell en niet-Shell. Ik trek de conclusie dat zonder deze neo-feodale verschijnselen de olieraffinage op Curaçao kennelijk niet winstgevend te houden is. Ik verkondig de stelling dat de voortschrijdende bewustwording en emancipatie van de lokale bevolking, gevolg van de gewelddadige arbeidsonrust van 30 mei 1969, de werkelijke redenen achter het onrendabel worden van de Isla zijn. Ik merk dat ik het mijn vader persoonlijk kwalijk neem. Tenslotte had hij jarenlang deel uitgemaakt van de directie van de fabriek. Weer later reisde hij vanuit zijn nieuwe standplaats Den Haag als troubleshooter voor Shell de wereld over. In mijn ogen was hij medeverantwoordelijk voor de in het *Bluf!*-artikel beschreven puinhoop. Naast een uitlaatklep voor het afreageren van mijn woede heb ik nu ook een zondebok gevonden. Hij wordt de belichaming van het kwaad dat de grote, op louter winstbejag gerichte multinationals de wereld volgens mij berokkenen.

Ik heb niet de illusie dat heel Nederland nu ineens kennis zal nemen van de schandalige uitbuitingspraktijken van de Koninklijke Shell. Ik stel mij er tevreden mee dat ik argumenten aanlever die door activisten tegen de multinationals ter legitimering van hun acties gebruikt kunnen worden. Ik hoop dat mijn pennenvrucht de woede brandend zal houden, of zelfs extra doet oplaaien. Mijn bijdrage aan de strijd bestaat uit het motiveren ervan. Ik ben zelf een angsthaas en durf niet mee te doen aan harde, gevaarlijke acties. Ik nestel mij in de relatief veilige rol van opruier, stokebrand en intrigant. Ik koester en verkondig het eigen gelijk, in de hoop dat anderen ermee aan de haal zullen gaan. Ik gooi olie op het vuur, hoe meer hoe beter.

3

Naarmate ik bij *Bluf!* inburger verandert mijn positie. Ik ben steeds vaker aanwezig op de voorbereidende vergaderingen, waar de ingekomen stukken gelezen en doorgesproken worden. Er wordt veel gediscussieerd, niet alleen over de inhoud van de kopij maar ook over de politieke en ideologische lijn van het actieblad. Er zijn vaak felle meningsverschillen over hoe ver je kunt gaan, in bijvoorbeeld het oproepen tot geweld of het publiceren van adressen en telefoonnummers van slechteriken of overheidsdienaren. Dat we met onze publicaties de woede van het bevoegd gezag ontketenen is geen probleem. Wij zien het maken van *Bluf!* als actievorm op zich. Als we de kans krijgen om de autoriteiten te provoceren dan zullen we dat zeker niet laten. Sterker nog, daar is het ons om te doen. De manier waarop is regelmatig onderwerp van discussie. Over een aantal dingen zijn wij het over het algemeen wel eens. Geweld tegen goederen, allerlei vormen van vernieling en sabotage, documentendiefstal of een stevig gevecht met de politie zien we graag in de kolommen van *Bluf!* verschijnen. En in elk geval willen we het naadje van de kous weten over alle in Nederland gevoerde links-radicalen, buitenparlementaire politieke acties.

De heftigste discussies ontstaan niet over de vorm of de inhoud van de acties zelf, maar vooral rond de vraag wat wij er vervolgens met *Bluf!* mee willen doen. *Bluf!* is zélf een actiegroep, met een eigen smoel en een eigen mening. Bij alle binnengekomen kopij spelen dezelfde vragen. Plaatsen of niet? Inkorten of opblazen? Zelf op reageren of niet?

Becommentariëren? Verder uitzoeken, en hoe schrijven we er dan over? Opruiend of feitelijk? Doen we het zelf of vragen we een deskundige? Elke actie is tenslotte weer anders. Over elke bom of brand wordt verschillend gedacht. Zo zijn heel wat mensen mateloos enthousiast over de anti-apartheidsbranden van RaRa, terwijl ze walgen van de brandbom bij de ambtswoning van burgemeester Van Thijn die ternauwernood door de explosievenopruimingsdienst onschadelijk kan worden gemaakt. Zowel het enthousiasme als de walging verschijnen in onze kolommen, die vervolgens ook weer openstaan voor reacties. In *Bluf!* nummer 238, 2 oktober 1986, schrijven we: 'Wij zijn gewoon één van de vele actiegroepjes en ons actiemiddel is het maken van een weekblaadje. Daarmee proberen we politiek te maken, dat wil zeggen mensen tot verzet te inspireren, door te schrijven over acties die gebeurd zijn of zouden kunnen gebeuren, door politieke of economische achtergronden te belichten, door te lachen om onszelf en de rest, of door discussies te stimuleren. Maar het blad draagt óns stempel, is óns actiemiddel.'

Als de actieverslagen niet vanzelf binnenkomen wordt er achteraan gezeten. Ieder heeft zo zijn eigen contacten. Bij anti-militaristische acties gaat IJsbrand aan het werk. CC richt zich op de anti-apartheidsbeweging. Karel Spok (SPOK staat voor SPeculatie Onderzoeks Kollektief) beschrijft de achtergronden van beruchte onroerend-goedspeculanten en hun bezittingen, vaak naar aanleiding van korte binnengekomen berichten: 'Vandaag hebben wij Singel 114 voor de zevende keer in acht jaar gekraakt.' Henk Herengracht werkt bij het Klachtenbureau politieoptreden en verzamelt de getuigenverklaringen rond onbeheerst of onwettig gedrag van de sterke arm. Frits Film is betrokken bij allerlei onafhankelijke en tegendraadse culturele ontwikkelingen: festivals, boeken, exposities, films, muziek, theater, noem maar op. Piet Punk weet alles over de revolutionaire ontwikkelingen in Zuid- en Midden-Amerika: Nicaragua, Chili, Cuba, El Salvador. Ikzelf sla aan het bellen als er ergens vluchtelingen in hongerstaking gaan of met uitzetting naar het moederland bedreigd worden. Die afbakeningen zijn overigens niet strikt. De persoonlijke interesses van de *Bluf!*-medewerkers gaan verder dan de geijkte onderwerpen waar hij (en soms zij) veel van weet. Van een *Bluf!*er wordt min of meer verwacht dat hij alles kan en overal kennis van draagt. Wat natuurlijk lang niet altijd lukt, want ook hier is de praktijk weerbarstiger dan de theorie.

Rond veel spontaan binnengekomen en voor buitenstaanders vaak weinigzeggende persberichtjes wordt driftig heen en weer gebeld. We willen weten of er nog meer achtergrondinformatie is dan alleen het feit dat 'de wereldwijde anti-imperialistische strijd een extra impuls heeft gekregen' door het effect van de gevoerde actie, of dat 'Jantje Smit een smerige huisjesmelker' is. We proberen zowel de achtergronden als de actie zelf zo duidelijk mogelijk te beschrijven. Daarbij blijven we eigenwijs genoeg om niet alles voor zoete koek te slikken en al te veel bombast of holle retoriek te kritiseren, te weigeren of van scherp commentaar te voorzien. Dat we daarbij niet alleen de woede van de autoriteiten over ons afroepen maar ook nogal eens door onze collega-actievoerders verguisd worden, nemen we graag voor lief. Het gaat ons om het aanzetten tot discussies en het behoud van zuiverheid. Moralistisch misschien, maar dat moet dan maar.

4

Bluf! deint mee op de golven van het actievoeren. Het blad legt zich niet alleen toe op verslaggeving, maar is tevens zeepkist en preekstoel voor activisten. De buitenwacht, door ons steevast de 'wilde, woeste buitenwereld' genoemd, schildert ons blaadje meestal af als opruiend en potentieel gevaarlijk. Dat proberen we natuurlijk ook te zijn. We roepen tenslotte op tot het voeren van strijd en actie tegen de gevestigde orde. Niemand is ons heilig: autoriteiten, wetgevers, directeurs van grote bedrijven, speculanten noch militairen. Met grote regelmaat weten actievoerders in hun domeinen door te dringen en papieren te jatten, sabotage te plegen of een ravage aan te richten, soms zelfs de hele boel plat te branden. In *Bluf!* kunnen ze de inhoud van de gestolen papieren publiceren en analyseren. De motivatie van de actievoerders en de bijbehorende foto's van de aangerichte schade drukken we af. We roepen op tot demonstraties en blokkadeacties en richten de aandacht op nieuwe actiedoelen. Bouwbedrijven die werken aan de kruisrakettenbasis van Woensdrecht, investeerders in Zuid-Afrika, onroerend-goedspeculanten, frauderende banken, zelfs af en toe privépersonen sieren de pagina's, vergezeld van hun wandaden en plaats van vestiging. Af en toe worden uit volkomen onverwachte hoek de puntjes op de i gezet, wat veel zegt over de invloed die de buitenwereld *Bluf!* toedicht.

Een bizar, hilarisch voorbeeld is de brief van het deftige advocatenkantoor Dibbets, Enkelaar en Bachrach, namens zijn cliënt Wigham Advies. Hij is geschreven naar aanleiding van acties die met terugkerende regelmaat werden gevoerd tegen speculantenmakelaardij Landkroon. Op 26 september 1986 schrijft advocaat Mr. Enkelaar aan 'Redactie *Bluf!*': 'Geachte Redactie. Namens de huidige eigenaar van Keizersgracht 54 in Amsterdam, deel ik u – ter vermindering van onnodige misverstanden – mede, dat makelaar Landkroon sinds juli 1986 is verhuisd naar Keizersgracht 114 in Amsterdam. Onlangs is immers gebleken dat acties tegen makelaar Landkroon op het oude adres hebben plaatsgevonden. Wellicht kunt u deze mededeling als verhuisbericht in uw administratie opnemen.' Dat laatste hebben we niet gedaan. Toen we uitgelachen waren hebben we de brief als facsimile en onder het kopje 'Verhuisbericht' afgedrukt in *Bluf!* 238. Van de acties tegen Landkroon had ons overigens nooit een persverklaring bereikt...

Ondanks de kleine oplage heeft Weekblad *Bluf!* een groot bereik in de buitenwereld. Alle persdiensten, kranten en opiniebladen hebben een of meer abonnementen, net als veel ambtelijke diensten, politiekorpsen en veiligheidsdiensten. Die laatste moeten daarvoor overigens twee maal de normale abonnementsprijs betalen. 'Als ze goedkoop de *Bluf!* willen lezen, dan lopen ze maar naar de boekhandel,' aldus Johan Abo. 'Komen ze tenminste ook eens op straat.' Jammer voor Johan, maar lang niet alle overheidsinstanties trappen erin. Van een aantal inlichtingendiensten is bekend dat zij het *Bluf!*-abonnement via hun informanten laten lopen. In het boek *De Tragiek van een Geheime Dienst, een onderzoek naar de BVD in Nijmegen* (anoniem uitgegeven in Nijmegen, november 1990), verklaart de door de mand gevallen politie-informant (van 1981 tot 1990) Joop de Boer: 'Ik nam gewoon alles mee wat ik thuis binnen kreeg. Dan moest hij [Joops politierunner] maar zien wat hij kon gebruiken. Meestal nam hij papieren mee om kopietjes van te maken. Dat waren voornamelijk notulen van vergaderingen, de bajesbrief van Kees [Koning], de Nieuwsbrief van de vredesactiekampen in Woensdrecht, een tijdje de *Bluf!*, daar had ik voor hen een abonnement op, ook gewoon dingen die je in de boekhandel kon krijgen, maar goed, ik gaf ze gewoon alles. Abonnementen, zoals bijvoorbeeld voor de *Bluf!*, betaalden zij.'

Vaak blijkt dat ons blad ook door de reguliere nieuws- en beleidmakers goed gelezen wordt. Publicaties in *Bluf!* ontwikkelen zich regelma-

tig tot ongeleide projectielen naar de overheid en het bedrijfsleven. In de zomer van 1985 genereert de actiegroep De Wraak van Jhr. Mr. de Braauw³ met een inbraak bij het ministerie van economische zaken een regelrechte lawine. Het begint met een kort persberichtje, waarin de activisten verklaren dat ze zijn doorgedrongen tot in het kantoor van de secretaris-generaal energiezaken en dat uit het departement enkele archiefkasten vol papieren zijn verhuisd. In eerste instantie verklaart de woordvoerder van economische zaken dat er weliswaar ingebroken lijkt te zijn, maar dat er 'niets vermist' wordt. Bij het verschijnen van *Bluf!* 178 moet dat haastig worden ingeslikt. Het blad bevat vier pagina's vol citaten uit notulen van geheime vergaderingen van minister Gijs van Aardenne, topambtenaren, gas- en elektriciteitsproducenten en de grote Nederlandse energieverstellers als Hoogovens, Billiton (in aluminium, eigendom van Shell), P echiney en Alcoa (ook aluminium). Er blijken vergevorderde voorbereidingsplannen te bestaan voor de bouw van nieuwe kerncentrales in Nederland, terwijl dat door de Tweede Kamer nadrukkelijk verboden was. Voor de overcapaciteit aan elektriciteit die deze kerncentrales (onder andere gepland bij Moerdijk en op de Rotterdamse Maasvlakte) zullen gaan produceren, moeten nieuwe afnemers worden aangetrokken. Er stond ook zwart op wit dat zoiets al eerder was gebeurd. De Franse aluminiumsmelter (annex stroomvreter) van P echiney blijkt met uiterst aantrekkelijke elektriciteitsstarieven naar een bedrijfsterrein naast de kerncentrale in Borssele te zijn gelokt. Alleen dankzij dit contract kon de Zeeuwse centrale rendabel ge exploiteerd worden. Op de ter illustratie afgedrukte originele documenten met geheime afspraken prijkt veelvuldig het fiat met paraaf van de minister zelf. Van Aardenne en zijn ambtenaren hebben met een aantal grote ondernemingen allerlei geheime, concurrentie vervalsende afspraken ge-

---

3 Jhr mr de Braauw was de voorzitter van de commissie die de zogenaamde 'Brede Maatschappelijke Discussie' rond kernenergie leidde. Deze BMD werd door het kabinet-Van Agt ingesteld na de grote blokkade-acties van de kerncentrale in Dordrecht. De uitkomst van de discussie was dat onder de Nederlandse bevolking onvoldoende draagvlak bestond voor uitbreiding van het kernenergie-arsenaal. Deze uitkomst werd door de Tweede Kamer gehonoreerd met het in de ijskast plaatsen van alle nieuwbouw- en uitbreidingsplannen voor kerncentrales in Nederland. De Braauw overleed in 1984.

maakt over elektriciteitsprijzen die véér onder de kostprijs liggen. Nog maanden lang verschijnen er regelmatig lange stukken van 'De Wraak', die putten en analyseren uit steeds weer andere notulen. Alle achterkamergeheimen en dinertafelafspraken rond het Nederlandse energiebeleid staan ineens in *Bluf!* en daarmee de volgende dag in de kranten. Dat is erg vervelend voor de minister. Hij heeft een hoop uit te leggen en wordt, zoals het zo mooi heet, tot aangeschoten wild. Veel politieke gevolgen zijn er verder niet. Wel moet Van Aardenne in de Tweede Kamer door het stof en lopen zijn geloofwaardigheid en prestige een gevoelige deuk op. De kerncentrales duiken onder, in afwachting van betere tijden (die overigens niet meer zullen aanbreken). De belachelijk lage tarieven voor de energiever-slinders (ze betalen drie cent voor een kubieke meter aardgas waar zestig cent de gebruikelijke prijs voor huishoudelijk gebruik is) blijven gehandhaafd. De minister en zijn kompanen zijn des duivels en zinnen op wraak.

5

Wat mij in de publiciteitsgolven telkens weer opvalt is dat de achtergronden van gevoerde acties moeilijk tot de televisierubrieken of krantenkolommen doordringen. Het nieuws lijkt vaak afgestemd op de sensationele kanten ervan. Het gegeven dat gepubliceerde documenten gestolen zijn heeft vaak meer impact dan hun inhoud. De meeste actievoerders hebben weinig op met de manier waarop de pennenlikkers van de kranten en de *talking heads* van Journaal en actualiteitenrubrieken onze acties verslaan. Toch beseffen we donders goed dat we de media broodnodig hebben. Het resultaat is een voortdurende haat-liefdeverhouding.

Eén van ongeschreven wetten van de kraakbeweging is dat er geen woordvoerders bestaan die namens de rest spreken. Interviews worden zelden gegeven, en dan alleen in overleg. Bij *Bluf!* hebben we wél regelmatig contact met journalisten. Vooral na spectaculaire acties of controversiële publicaties hangen ze veelvuldig aan de telefoon, op zoek naar de achtergronden. Wij zijn over het algemeen erg terughoudend en wantrouwend. Bij *Bluf!* koesteren we het principe dat wij als collectief met geen enkele actie vereenzelvigd willen worden. Alles wat we over wat dan ook naar buiten willen brengen staat wekelijks in *Bluf!*,

en daar dient het bij te blijven. Toch begrijpen we heel goed dat de verslaggevers hun informatie ergens vandaan moeten halen. Iedere actievoerder wil natuurlijk graag dat zijn actie met alle achtergronden erbij in de krant komt. Maar contacten met de pers liggen op een gevaarlijk snijvlak. Je geeft je informatie uit handen en hebt geen invloed meer op wat ermee gebeurt. Je moet voortdurend op je hoede zijn. Ook de politie leest de krant, op zoek naar aanwijzingen in dienst van de opsporing en vervolging van actievoerders. Ondoordachte uitlatingen in interviews kunnen uit hun verband worden gerukt en onbedoeld een eigen leven gaan leiden.

Binnen de *Bluf!*-redactie bestaat een 'zwarte lijst' van verslaggevers met wie we niets te maken willen hebben. De lijst is samengesteld op grond van slechte ervaringen en bevat de namen van de journalisten door wie wij ons niet serieus genomen voelen. Bovenaan staan alle verslaggevers van *De Telegraaf* en het *Nieuws van de Dag*. Die kranten beschouwen we als propaganda-instrumenten van 'de vijand', die alles verdraaien wat je tegen hen zegt en de rest bij elkaar liegen. Ook van *Het Parool* moeten we niet veel hebben. De krant schurkt aan tegen de PvdA en het Amsterdamse stadsbestuur, en laat haar oren hangen naar de bakerpraatjes en halve waarheden van de officiële persvoorlichters. In haar nieuwsvoorziening rond de kraakbeweging stapelt *Het Parool* canard op canard en verkondigt ze vaak de grootste nonsens. We nemen niet de moeite hun onzinverhalen achteraf gecorrigeerd te krijgen. Laat ze maar kletsen.

Met een aantal dagbladverslaggevers en fotografen is in de loop der jaren toch een goed werkbare relatie opgebouwd. De contacten verlopen meestal langs informele weg. We ontmoeten elkaar op straat, bij demonstraties of ontruiming, en houden elkaar op de hoogte van interessante ontwikkelingen. De vruchten van deze kruisbestuiving komen zelden rechtstreeks in de krant of in *Bluf!*. We reiken elkaar sporen en stukjes van de puzzel aan en verdiepen zo het wederzijdse inzicht in de gebeurtenissen.

Met de verslaggeving van kwaliteitskranten als *de Volkskrant* en *NRC Handelsblad* kunnen we meestal wel uit de voeten. Over *De Waarheid* en *Vrij Nederland* zijn we vaak dolenthousiast. Over de andere gedrukte media hebben we gemengde gevoelens. Soms lezen we er goede stukken, maar ze debiteren ook regelmatig onzin. Onze argumenten worden vaak overschreeuwd door moraliserend gepreek, of domweg ver-

zwegen. De goeden niet te na gesproken hebben we niet zo'n hoge pet op van de kwaliteit van het Nederlandse journalistengilde.

Op 29 mei 1986 stond in *Bluf!* 223 een interview met *Volkskrant*-verslaggever Cor Groeneweg. De inleiding luidde: 'De *Volkskrant* is een vreemde krant. Aan de ene kant leest elke actievoerder hem iedere dag, aan de andere kant is er permanente kritiek op hoe ze over acties schrijven. Daar is altijd wat op aan te merken. Cor Groeneweg heeft als verslaggever de laatste jaren veel over acties in de *Volkskrant* geschreven. Heel wat actievoerders hebben met hem te maken gehad. Hij stond bij ons bekend als iemand waarmee samen te werken viel. En we schrokken toen we hoorden dat hij per 1 juni weggaat om freelance in België te gaan werken. Hieronder een gesprek met de scheidende journalist, die het interview vóór publicatie niet hoefde te lezen.' In het interview gaf Groeneweg ongezoeten kritiek op zijn (bijna) voormalige broodheer:

Bluf!: 'Hoe is het beleid van de *Volkskrant* naar actiegroepen toe? Welk belang wordt eraan gehecht?'

Groeneweg: 'Eh... er is geen beleid. Pas als het nieuws zich aandient springen ze erop. Een echte portefeuille "Actiegroepen" heeft nooit bestaan. Ik krijg zelf bij de *Volkskrant* weleens een stigma opgedrukt. Ik krijg te horen dat ik "activistisch" schrijf, *pepkopij* lever. Dat is een symptoom voor wat er bij de *Volkskrant* aan de hand is, dat er geen verschil meer wordt gezien tussen gewoon ergens verslag van doen en activisme bedrijven. Ik wil daarmee niet zeggen dat ik zelf geen mening heb, je schrijft natuurlijk ook over dingen omdat je ze belangrijk vindt, maar primair schrijf ik vanuit journalistieke motieven. Daarbij staan hoge ethische normen voorop. Het verbaast me dat je in het verdachtenbankje geplaatst wordt als je over de actiecultuur schrijft. Dat is me ook overkomen na mijn artikel over de acties tegen Shell. Het accent komt steeds meer te liggen op het sensationele, op het criminele element, terwijl ik ervan overtuigd ben dat de mensen die de acties uitvoeren heel andere accenten leggen. Puur vanuit journalistieke principes zeg ik altijd: je berichtgeving is niet volledig als je alleen maar details kunt melden over hoe die pompstations van Shell precies vernield zijn. Je moet ook in de krant uitleggen waaróm die mensen dat gedaan hebben. Als je veel kritiek hoort dien je als journalist met die actievoerders in discussie te gaan.'

Bluf!: 'Vind je dat die actiegroepen te weinig op zoek zijn naar journalisten met zo'n instelling en dat ze te veel retoriek in hun persverklaringen stoppen?'

Groeneweg: 'Dat vind ik vaak wel, de goeden niet te na gesproken. Sommige groepen sluiten zich te veel af voor wat gemakshalve de "burgerlijke pers" genoemd wordt. Laatst stond dat ook weer in *Bluf!*: "We moeten onze eigen media behouden, want bij de grote kranten kun je niet met alles terecht." Volgens mij gaat dat niet op. Ik vind vragen zinvol als: "Denk je dat een actie effectief is?" of: "Houd je rekening met de reacties erop?" Ik doe er moeite voor om antwoorden op die vragen te krijgen. Bij mijn artikelen over de Shell-acties juichte de *Volkskrant*-nieuwsdienst die aanpak toe. In eerste instantie mislukte het leggen van contact met de actievoerders. Toen heb ik een stukje geschreven op basis van twee oude persverklaringen uit *Bluf!*. De volgende dag kreeg ik wél contact en schreef ik een stuk voor de zaterdagkrant. Ik vond het leuk dat de actievoerders zo uitvoerig op mijn vragen antwoordden en de discussie aangingen. De reacties bij *de Volkskrant* waren nogal tegengesteld. Misschien is dat wel tekenend voor de huidige beoordeling van actievoeren. De ene helft was enthousiast en zei: "Goh, wat goed", noemde het zelfs een uniek stuk. Anderen, die niet gehinderd werden door zorgvuldig nadenken, riepen: "Wat is dit voor een onzin?" en zeiden dat mijn contactpersonen me maar wat op de mouw gespeld hebben; dat ik belazerd ben en zélf activistisch schrijf. Bij *de Volkskrant* staan die mensen voor een tendens die je populistisch moet noemen, veel aandacht voor lichte sfeerverhalen. Ook bij *de Volkskrant* slaat de tijdgeest toe, een algehele vermoeidheid om aandacht te besteden aan politiek "hete" onderwerpen. Dan krijg ik te horen: "Moet dat nou, dat zoveelste verhaal over de kruisraketten?" Het gaat misschien te ver om het verrechtsing te noemen, maar het is wel de tijdgeest van de vermoeidheid. [...] Ik ben eigenlijk een beetje tussen twee vuren geraakt. Voor actievoerders hoor ik bij de "burgerlijke pers", op de krant beland ik in het verdachtenbankje. En dan sta je helemaal alleen.'

Bluf!: 'De journalistieke stijl van *de Volkskrant* verandert ook...'

Groeneweg: 'Breek me de bek niet open. Die halfzachte verhalen in het nieuwe zaterdagkatern 'Vervolgens', dat is pure popularisering. En dan dat hautaine toontje, niets serieus nemen. Dat is mijn stijl niet. En nog zo'n trend: de ik-cultuur. Journalisten vinden zichzelf steeds belangrijker. [...] In de interne krant van de bladen van de Perscombinatie wordt

ergens een onderscheid gemaakt tussen *scoop-junks* en *echte schrijvers*. De eersten zijn verslaafd aan het nieuws, terwijl de auteur van het artikel zichzelf beschouwt als een "echte schrijver" met alle bijbehorende kwellingen. Juist die mensen krijgen nu meer ruimte in de krant. Op zich is dat niet erg, maar je moet ook een verhaal over de achtergronden van de Shell-acties kunnen schrijven. En dan niet op een belerend toontje, maar vanuit puur journalistieke criteria. Bij *de Volkskrant* bestaat wel eens de neiging om dingen waar je het niet mee eens bent te verzwijgen.'

Bluf!: 'Dat is ernstig wat je daar zegt. Een felle aanval op journalisten. Zelfcensuur.'

Groeneweg: 'Ja, maar ik vind dat. Hetzelfde zie je bij de berichtgeving over de Belgische Cellules Communistes Combattantes, de CCC. Onze correspondent in België schrijft nooit over de CCC. Terwijl hij in de jaren zeventig als correspondent in Bonn dikke verhalen over de Rote Armee Fraktion schreef. Je moet je zeker hoeden voor overaandacht, maar dit is toch een mooi voorbeeld van wat er bij *de Volkskrant* aan de hand is.'

Bluf!: 'Zijn dat redenen waarom je bij de krant weggaat?'

Groeneweg: 'Nee hoor, want er is nog nooit een stuk van mij geweigerd. Die zelfrelativering hoor ik te maken.'

Bluf!: 'Maar die sfeer die je schetst?'

Groeneweg: 'Ik wil niet rancuneus doen. Maar het wordt moeilijk om op een serieuze manier aandacht te besteden aan de actiecultuur. Ik begin wel druk te voelen. Opmerkingen over pepkopij, verdachtmakingen. Het klinkt misschien boud, maar als ik ergens een beetje trots heb dan is het omdat ik zowel met jullie als met generaals kan praten. Ik word gehonoreerd voor mijn journalistieke ethiek, ik ga integer om met het vertrouwen dat ik geniet. Daar heb ik me de laatste jaren maar wat aan opgetrokken.'

Bij *de Volkskrant* waren ze des duivels. Na verschijning van *Bluf!* 223 werd Groeneweg ogenblikkelijk bij de hoofdredacteur ontboden, waar hij de wind van voren kreeg. Met onmiddellijke ingang werd hem de toegang tot de redactie burelen ontzegd, ondanks dat hij drie dagen later al naar België zou vertrekken. Ook werd hem te kennen gegeven dat de krant geen bijdragen meer van hem zou plaatsen. Wij trokken de conclusie dat het bij *de Volkskrant* kennelijk nog erger gesteld was dan Cor ons vertelde.

Het lage, witte gebouw in de Van Ostadestraat wordt al snel mijn tweede thuis. Ik word een informatiespons en lees alles wat los en vast zit. Het *Bluf!*-archief biedt onthullende kijkjes in de keuken van de parlementaire democratie. Er zijn uitpuilende hangmappen en tientallen goed gevulde archiefdozen over alle mogelijke onderwerpen: de vredesbeweging, militarisme en de wapenindustrie, kraken, onroerend-goedspeculatie, racisme en fascisme in binnen- en buitenland, politie, justitie, geheime diensten, kernenergie, kernwapens, de milieubeweging, multinationale ondernemingen, bedreigde inheemse volkeren, bio-industrie, gentechnologie, kortom, alles waar strijd voor, of juist tegen wordt gevoerd.

Daarnaast ontmoet ik bij *Bluf!* de mensen die bij die strijd betrokken zijn. De regel is dat iedereen die een stuk van substantiële lengte schrijft zelf ook meehelpt met het bijbehorende werk: uittypen, lay-outen, rapen. Vooral als *Bluf!* in elkaar wordt gezet, op woensdag, is het lokaal een komen en gaan van mensen uit alle hoeken van het actiewezen, binnen en buiten Amsterdam. De telefoon staat de hele dag en avond roodgloeiend. Aan de grote, vierkante tafel worden discussies gevoerd tijdens het wachten op een vrije balkop. Stukken worden nog eens gelezen, doorgesproken en onderling bekritiseerd. Acties worden geëvalueerd, anekdotes verteld en herinneringen opgehaald. Tijdens het maken van *Bluf!* krijgen de gevoerde acties gezichten en namen, en extra dynamiek door de persoonlijke verhalen van de mensen die eraan deelnamen.

Van allerlei ondergronds opererende geheimenrovers als Onkruid, 'De Wraak van Jhr. Mr. de Braauw' en later 'Stille(n) Nacht, Heilige Vrucht' kun je natuurlijk niet verwachten dat ze open en bloot hun staatsgeheimen komen overtikken en drukklaar maken. Die pagina's worden elders gemaakt en apart van de rest bij De Draaijerij aangeleverd. Actiegroepen van buiten Amsterdam of van radicalere signatuur à la RaRa of de Revolutionaire Cellen leveren vaak alleen een 'kommunikee', een persverklaring of een informatiestencil aan. Heel wat kopij belandt spontaan en anoniem in de brievenbus en wordt verwerkt door de vaste *Bluf!*-kern. Lang niet altijd tot ieders tevredenheid overigens. Vooral in de hectische weken, wanneer soms wel twintig of meer grote en kleine acties plus nog wat achtergrondverhalen op veertien pa-

gina's moeten worden geperst, barsten regelmatig felle discussies los over de te maken keuzes, bewerkingen en inkortingen. Het blijkt voor veel actievoerders moeilijk te verteren als hun prachtige actieverslag wordt ingekort en weggedrukt tussen een MAKRO-brand en een staatsgeheim. In feite ligt *Bluf!* voortdurend in een soms smeulend, soms fel oplaaierend spervuur van interne kritiek.

Regelmatig wordt de vaste *Bluf!*-kern ervan beschuldigd 'onaanvaardbare selectiecriteria' te hanteren of zelfs censuur toe te passen. In september 1986 ontvangen we een verontwaardigde brief van de Revolutionaire Cellen. Ondanks haar wijdlopiegheid wordt de filippica integraal afgedrukt in *Bluf!* nummer 237. Enkele citaten: 'Niet incidenteel, maar stelselmatig worden bepaalde actievormen en politieke ideeën in *Bluf!* genegeerd dan wel gecensureerd. De kern van het probleem is dat *Bluf!* een niet inhoudelijk beargumenteerde keuze maakt voor actievormen en politieke strategieën. Juist het feit dat die keuze onuitsproken is schept ruimte voor getrap onder de gordel en gewroet aan de oppervlakte. *Bluf!*'s bedekte keuze voor actievormen is er één waarbij massaliteit, verbreding en beïnvloeding van de publieke opinie voorop lijken te staan.'

'Discussies over andere actievormen en de politieke ideeën daarachter worden in *Bluf!* niet gevoerd. Wat toch heel tegenstrijdig is met het beleid dat *Bluf!* ooit eens zelf heeft geformuleerd. Een blad voor de hele beweging waarbij ze niet wilde vervallen in sektarisme en ook niet opinieloos acties en verklaringen wilde reproduceren. Een podium dus, waarin het hele bonte spectrum van strijdende mensen en groepen zich zou kunnen etaleren, propageren en uitleggen.'

'Het hekelen en belachelijk maken van persverklaringen die een theoretische onderbouwing proberen te geven en die vaak een anti-imperialistische strekking hebben lijkt een principe te zijn binnen de redactie.'

En een beetje gelijk hebben de revolutionaire schrijvers wel. *Bluf!* heeft een eigen mening en als wij een actie stompzinnig, contraproductief of ronduit gevaarlijk vinden wordt dat in de kolommen zichtbaar en beargumenteerd. Dat lot treft vaak de keiharde acties waarbij mensen gevaar lopen (bijvoorbeeld bomaanslagen), of waarbij we het gevoel hebben dat de actievoerders van tevoren niet goed hebben nagedacht. Soms is *Bluf!* bijzonder moraliserend, of de actievoerders dat nu leuk vinden of niet.

Toch wordt de letterlijke inhoud van *Bluf!* uiteindelijk ook vaak bepaald door degenen die de kopij uittikken en op de pagina's vastplakken. De rode lijn wordt weliswaar uitgezet rond de grote, vierkante redactietafel, maar de praktische problemen zijn soms heel wat trivialer dan ze door de buitenwacht ervaren worden. Wat moet je tenslotte, als je 's nachts om drie uur ontdekt dat de kopij voor een door jouw op te maken pagina toch nog vijfendertig centimeter te lang blijkt te zijn. Die ene actie weglaten, waarvan het nut maar niet tot je door wil dringen en die precies achtendertig centimeter meet? Die gortdroge verhandeling over imperialistisch wangedrag van een groot chemieconcern in Zuidoost-Azië tot op het bot uitkleden, en daarmee een winst boeken van eenenveertig centimeter waardoor dat leuke, kleine plaatje er nog net bij kan? Alle letters tien procent verkleinen en een nauwelijks leesbare grijze massa overhouden? Je kijkt eens om je heen en informeert bij anderen of daar nog ruimte is. Neen, natuurlijk niet, iedereen worstelt met dezelfde problemen. Terug naar je eigen pagina maar weer. Drie van de vier auteurs zijn onbekenden, de vierde ben je zelf. Welke keuze je ook maakt, je voelt op je klompen aan dat er uit een of andere hoek kritiek op zal komen. Dan is het lay-outmesje gewillig en de persoonlijke voorkeur van degene die het hanteert doorslaggevend. Natuurlijk toets je je keuze nog even bij je collega's, maar die vinden het allang best. Ondanks alle uitputtende redactievergaderingen en inhoudelijke discussies blijft het *Bluf!*-collectief uiteindelijk een anarchistische Gideonsbende, een vergaarbak van persoonlijke standpunten. Wie de inhoudelijke zeggenschap over zijn pennenvruchten tot aan de drukpers wil behouden moet zélf komen vergaderen, uittypen en lay-outen. Schrijvers die dat niet kunnen (of willen), moeten niet piepen als het resultaat achteraf tegenvalt. Wat dat betreft is *Bluf!* net een gewone krant.

6

Buitenparlementaire, links-radicalere actie is per definitie gericht tegen de conservatieve, rechtse gevestigde orde. De strijd en het verzet tegen 'kapitalistische en imperialistische uitbuitingsystemen' vormen de bindende factor. In de jaren tachtig gaat de overheid steeds repressiever tegen actievoerders optreden. Zelfs massale acties worden riskant

en steeds meer activisten en groepen verdwijnen in de ondergrondse anonimiteit. Acties worden kleiner, gericht en minder massaal (maar zeker niet minder effectief). Er wordt meer gekozen voor de *hit and run*-strategie: in het geheim voorbereide, snel en onverwacht uitgevoerde acties met vaak spectaculaire resultaten. In het kielzog van 'De Wraak van Jhr. Mr. de Braauw' verschijnt bijvoorbeeld 'Willie Wortel en de Lampjes', een groep die (onder andere via *Bluf!*) gedetailleerde handleidingen verspreidt voor het omzagen van elektriciteitsmasten of het kortsluiten van het hoogspanningsnet. Vrij snel daarna wordt de theorie succesvol in de praktijk gebracht. Hier en daar vallen masten om en dooft het licht, wat inspirerende foto's en spannende actie verhalen in *Bluf!* oplevert. Willie en zijn Lampjes blijven ongrijpbaar.

'Tegengas' is een groep die ontstaat in de Staatsliedenbuurt. Zij ontdekt dat het gas gewoon blijft stromen als je de meter negentig graden kantelt, terwijl het registratiemechaniek stil blijft staan. Met deze truc kun je dus op eigen initiatief de gasrekening verlagen en toch de kachel laten branden. Niemand hoeft zich schuldig te voelen, want het is ten slotte schandalig dat mensen met een minimuminkomen twintig keer zo veel voor hun energie moeten betalen als de aluminiumsmelters van Billiton en P chiney. Aluminium is rotzooi. Er worden vliegtuigen van gebouwd, ook militaire. Die vervuilen de atmosfeer en zaaien dood en verderf. Met andere woorden: hier krijgen vervuilers en moordenaars korting in plaats van dat zij boeten. Stelen van de rijken, nemen wat je toekomt; het kantelen wordt gezien als gerechtvaardigde en toelaatbare vorm van verzet tegen kapitalistische uitbuiting en onderdrukking. 'Tegengas' geeft onder andere in *Bluf!* haar techniek aan den volke prijs. Die verspreidt zich vervolgens razendsnel, mede dankzij ruime aandacht in de media. Ambtenaren, wethouders, volksvertegenwoordigers, zelfs staatssecretarissen en ministers schreeuwen moord en brand. De actievoerders worden als dieven en criminelen gebrandmerkt, onverantwoordelijke ophitsers en oproerkraaiers. Onoordeelkundig knoeien aan de gasmeter zou levensgevaarlijke ontploffingen tot gevolg kunnen hebben. Als gevolg van al die publiciteit schieten de Tegengassprekuren voor hulp bij veilig kantelen als paddestoelen uit de grond. Ze worden bemand door gediplomeerde, baanloze gasfitters. De techniek van het kantelen zelf heeft weinig om het lijf en in tegenstelling tot wat verontwaardigde gezagsdragers en gasbedrijven uitkramen biedt de handleiding ook nog eens talloze veiligheidsaanwijzingen. Een kind kan

de was doen. We krijgen de indruk dat het eigenmachtig beïnvloeden van de gasrekening ondanks de verontwaardigde reacties een hoge vlucht neemt, en dat niet alleen binnen de actiebeweging. Dankzij de uitgebreide aandacht in de 'burgerlijke pers', dat wel.

Waar het aanvankelijk een massale, woest kolkende stroom was wordt het actiewezen meer en meer een onweersbui met heel veel losse hagelstenen. Kantelen kan iedereen, evenals inbreken. Sabotage van benzinstations of stelen bij de grootwinkelbedrijven? Lees *Bluf!* voor de benodigde methoden en technieken. Zaag eens een mast om, zet eens een militaire commandobunker onder water. De media blazen het allemaal prachtig op. Wij maken *Bluf!*, vervolgens maakt de pers het nieuws. De autoriteiten gruwen van ons, de journalisten smullen. Stoken en opruien beschouwen wij als belangrijk doel van ons actieblad. Wij willen mensen op radicale ideeën brengen en hen op allerlei gebied steunen in hun verzet tegen de gevestigde orde. Wij willen ondermijnend zijn en dingen aan de kaak stellen die normaliter verborgen blijven. We proberen de mechanismen bloot te leggen die volgens ons de wereld naar de bliksem helpen. Heilige huisjes worden bestormd en neergehaald, leugens en valse argumenten ontkracht. Dat we daarbij soms tot in het persoonlijk leven van onze 'tegenstanders' treden kan niet ontkend worden. De dreiging die daarvan uitgaat blijkt soms verrassend effectief. Wij maken ons lang niet altijd druk om de gevoelens van angst die actievoerders af en toe zaaien. Soms is het de enige manier om gelegaliseerde criminaliteit te stoppen. Het afbranden van de villa van oliehandelaar John Deuss in Berg en Dal ontlokte ons een vrolijk dansje rond de vierkante redactietafel. Er kon onomstotelijk worden aangetoond dat Deuss zich, in eendrachtige samenwerking met Shell, grof had verrijkt met het ontduiken van het door de Verenigde Naties afgekondigde olie-embargo tegen Zuid-Afrika. Tegen John Deuss waren al heel wat andere acties gevoerd, variërend van publiciteitscampagnes tot *picket-lines*. Niets vermocht hem te stoppen, totdat een anti-apartheidsgroep zijn huis in de fik stak toen hij op een avond niet thuis was. Dat werkte. Deuss dook onder en de olietoevoer naar het apartheidsregime kreeg een gevoelige klap. In dit specifieke geval heiligde het doel de middelen, daarover bestond grote eensgezindheid in het actiewereldje.

De brede massabeweging die begin jaren tachtig regelmatig de stad op stelten wist te krijgen is in 1985 al aardig ingedamd. De 'nieuwe aanpak' van burgemeester Van Thijn heeft ertoe geleid dat grote ontruimingen steeds meer op een rituele dans gaan lijken. De politie-inzet is al bij voorbaat grootschalig genoeg om zeker te zijn van de overwinning. Zonder al te veel schermutselingen weet men de zaak onder controle te houden. Al in het begin van de jaren tachtig doet ook het fenomeen 'eigenrichting' zijn intrede. Met grote regelmaat zoeken onroerend-goedeigenaren hun toevlucht bij knokploegen om gekraakte bezittingen leeg opgeleverd te krijgen. De politie komt meestal te laat of blijft bewust op afstand. Binnen de tegenbeweging wordt de sfeer er steeds meer een van 'wij tegen de rest van de wereld'. Grootschalig politiegeweld en knokploegterreur, maar ook de voortschrijdende stadsvernieuwing maken dat de kraakbeweging haar greep op de ontwikkelingen begint te verliezen. In wijken waar ooit hele straten gekraakt waren worden de sloop- en renovatieblokken aangepakt. Het Gemeentelijk Grondbedrijf, eigenaar van alle sloop- en van veel renovatieblokken in Amsterdam, probeert waar mogelijk regelingen te treffen met individuele krakers. Ze krijgen tijdelijke huurovereenkomsten, de zogenaamde 'gebruikerscontracten', en kunnen in hun huizen blijven wonen totdat er daadwerkelijk gesloopt gaat worden. De Gemeentelijke Dienst Herhuisvesting geeft op tamelijk grote schaal 'gedoogverklaringen' af voor slechte, moeilijk verhuurbare woningen. Daar staat in dat er geen woonvergunning wordt verstrekt (zonder woonvergunning van de GDH is wonen in een huis onder de 'huurgrens' van vijfhonderd gulden per maand in Amsterdam verboden), maar ook dat er niet ontruimd zal worden. Vaak zien de krakers daarna kans om in onderhandeling met de huisbaas een huurcontract te krijgen, waarna de GDH alsnog een woonvergunning afgeeft. Wij noemen die gang van zaken 'legalisering'. Krakers die weigeren deze weg te bewandelen worden zonder scrupules op straat gegooid. Structurele leegstand van grote gebouwen verdwijnt ook als sneeuw voor de zon. Vaak worden ze beveiligd met 'kraakwachten', mensen die de panden zonder huurcontract of rechten mogen bewonen, met een opzegtermijn van een week of in het gunstigste geval een maand. Er zijn bureaus ontstaan die hierin bemiddelen. Een bedrijf als Zwerfkei Bewaring BV heeft naar eigen zeg-

gen honderden over het hele land verspreide objecten in anti-kraakbeheer.

Eén Amsterdamse volksbuurt weet zich lang aan de opnieuw herstelde greep van de gemeentelijke woningdistributie te onttrekken. De Staatsliedenbuurt is de ultieme achter(stands)buurt waar nog steeds hele blokken vol etagewoningen zijn dichtgespijkerd, wachtend op sloop of renovatie. Hier loopt de stadsvernieuwing jaren achter. De Staats is altijd en overal als laatste aan de beurt. In dat vacuüm groeit de Woongroep Staatsliedenbuurt, die halverwege de jaren tachtig een (voor krakers) prettig monopolie heeft veroverd op de distributie van slechte en iets minder slechte woningen, vrijwel allemaal eigendom van speculanten en huisjesmelkers. Veel krakers die hun woonruimte in andere delen van de stad kwijtraken strijken neer in de Staats. Er ontstaat een complete alternatieve infrastructuur in een buurtje ter grootte van een paar voetbalvelden: een kraakcafé annex infocentrum annex Tegengasspreekuur (De Rioolrat), een zaaltjescomplex (Zaal 100), een artspraktijk voor illegalen en andere onverzekerden (De Witte Jas), een gereedschapsuitleen (De Blauwe Duim), een filmhuis (Cavia). Hun medewerkers zijn ook actief in het reguliere buurtwerk, het wijkcentrum Van Hallstraat en het buurtopbouworgaan. Over allerlei activiteiten rond kraken en stadsvernieuwing is regelmatig overleg met de ambtelijke structuren, via het Bureau Bestuurscontacten, de Voorpost⁴ en het Stadhuis. Al met al is de alternatieve beweging stevig in het buurtje verankerd geraakt en heeft ze een breed draagvlak onder de 'gewone' burgers.

Binnen het stedelijk netwerk van buitenparlementaire actiegroepen neemt de infrastructuur van de Staats een belangrijke plaats in. Er wordt veel georganiseerd: manifestaties, benefietconcerten, festivals; niet alleen politiek getint. Zo is er het Staatsmannen Koor, de Staats Opera

---

4 De gemeentelijke Voorposten zijn in de buurten gevestigde kantoortjes die dienen om het gemeentebestuur dichterbij de burgers te brengen, prille voorlopers van de stadsdeelkantoren. Ze moeten enerzijds fungeren als laagdrempelig aanspreekpunt, waar de problemen kunnen worden aangemeld waarmee de buurtbewoners zich geconfronteerd zien. Daarnaast dienen ze de oplossingen voor die (vaak buurtgebonden) problemen te helpen aandragen en uitvoeren. De Voorposten hebben vaak veel meer voeling met de burgers dan de stadhuisambtenaren aan de Oudezijds Achterburgwal.

en een jaarlijks cultuurfestival, de Staatslieden Greep. De Rioolrat is een druk bezocht trefpunt voor allerhande alternativo's. 's Zomers is het terras (lees: het gekraakte pleintje voor de deur van het kraakcafé) een kleurrijk festival op zich. Na verloop van tijd is de Woongroep een belangrijke (politieke) factor in de buurt, en zelfs daarbuiten. En dát kan natuurlijk niet...

'Er zal een keer doorheen gebroken moeten worden,' zo vermelden vertrouwelijke stukken van het Stadhuis die plotseling ergens opduiken. Het zijn de notulen van het tripartiete overleg, de 'driehoek' tussen burgemeester (Van Thijn), hoofdofficier van justitie (Vrakking) en hoofdcommissaris van politie (Valken) van 15 april 1985. De uitspraak is van de burgemeester, het gespreksonderwerp is de macht van de Woongroep. Ook in andere vergaderingen, bij het Bureau Bestuurscontacten en de afdeling Algemene Zaken, komen dergelijke verzuchtingen terug. De Staatsliedenbuurt wordt gezien als een probleembuurt waar de gezagsverhoudingen volkomen uit het lood geslagen zijn: 'De vraag is nu hoe deze minderheidsgroep kan worden aangepakt,' aldus Van Thijn volgens dezelfde notulen. Die vraag wordt in oktober van datzelfde jaar beantwoord. De eerste de beste keer dat het uit deze woorden voortgesproten beleid aan de realiteit wordt getoetst is het meteen verschrikkelijk raak.

'Jullie hebben Hans Kok vermoord...'

... Op een vraag van de officier van justitie, of het voor derden kenbaar is geweest dat Kok in de nacht van 24 op 25 oktober 1985 ten gevolge van een overdosis methadon aan het doodgaan was, kan ik zeggen dat dit wel het geval is geweest, doordat bij Kok een verminderde ademhaling moet hebben geleid tot een blauwe gelaatskleur. Dit moet zijn ingetreden op het moment dat de bloedconcentratie maximaal is geweest, dus tussen 22.00 en 24.00 uur. Deze kenmerken blijven vervolgens aanhouden en worden steeds erger...

Prof. dr De Wolff, hoogleraar toxicologie aan de Rijksuniversiteit Leiden. Uit: Proces-verbaal van verhoor door mr Hartsuiker, rechter-commissaris. Onderdeel van het gerechtelijk vooronderzoek naar aanleiding van de dood van J.N. Kok in een cel van het Amsterdamse hoofdbureau van politie.

1

'Vijf uur, Radio Nieuwsdienst verzorgd door het ANP. Eén van de drieëndertig krakers die gisteren werden gearresteerd tijdens gewelddadigheden bij de ontruiming van een kraakpand in de Amsterdamse Staatsliedenbuurt is vanmiddag dood in zijn cel op het hoofdbureau van politie aangetroffen. Dit is door een woordvoerder van burgemeester Van Thijn meegedeeld. Naar de doodsoorzaak en de toedracht wordt een onderzoek ingesteld. De identiteit van de overledene is niet vrijgegeven. Op dit moment wordt de familie in kennis gesteld. Om zes uur vanavond vindt in Amsterdam een persconferentie plaats waarop politie en justitie nadere toelichting zullen geven. In de Afghaanse hoofdstad Kabul hebben troepen van het Sovjet-leger raketbeschietingen uitgevoerd op...' Ik zet verbijsterd de radio uit. Wie is het? Ken ik hem? Hoe is hij overleden? Doodgeslagen? Politiegeweld? Wat zullen ze zeggen, straks om zes uur?

Het is een gure oktoberdag in 1985. Ik was niet in Amsterdam toen de radio de vorige dag had gemeld dat in de Staatsliedenbuurt een eenvoudige ontruiming wegens huurachterstand tot 'ernstige ongeregelheden' had geleid. Tientallen 'krakers en sympathisanten' waren opgepakt. Het had net even rustig geleken in de stad en ik permitteerde me een paar vrije dagen bij mijn boezemvriend en voormalig legermaatje Peter. Die bekleedde sinds onze diensttijd een niet al te hoge kantoorfunctie bij de KLM en had een knus appartementje gekocht in een gaperige nieuwbouwwijk van Alphen aan den Rijn, ver van het hectische Amsterdam en de 'wilde, woeste buitenwereld'. Voor zover ik wist was de bewuste ontruiming niet van tevoren aangekondigd. Peter en ik hadden samen de flitsen van de ontruimingsrel op het acht uur-journaal gezien, maar dat bood weinig meer dan traangaswolken en de obligate politiewoordvoerder Klaas Wilting. Die vertelde het verhaal als altijd in zijn eigen woorden. Een halfuur na de ontruiming van een doodgewone etagewoning in de Staatsliedenbuurt, door een deurwaarder en wegens betalingsachterstand, werd dat pand bestormd door een paar honderd met knuppels en bijlen bewapende krakers. De in de woning aanwezige politiemannen moesten met gevaar voor eigen leven de aftocht blazen, door van het achterbalkon te klauteren (de etage lag op één-hoog) en zich via de binnentuinen in veiligheid te brengen. Eén agent had schoten gelost en iemand in de arm geraakt. Toen de in allerijl opgeroepen politieversterking arriveerde werd die ontvangen met een regen van stoeptegels, dakpannen en bakstenen vanuit de bezette etage en vanaf het dak van het woonblok. Uiteindelijk moest de ME eraan te pas komen om het pand te overmeesteren en werden drieëndertig arrestanten gemaakt. 's Avonds was er in de Staatsliedenbuurt opnieuw een stevig robbertje gevochten tussen krakers en de politie. Eén van de arrestanten is nu blijkbaar overleden.

Opnieuw het acht uur-journaal, één dag later. Peter en ik zitten met een dampend bord zuurkool, slaggersrookworst en verse ananas aan de buis gekluisterd. De persconferentie over de dood van een kraker is het openingsitem. Persofficier van justitie Wooldrik en politiecommissaris Van Ingen kijken gepast ernstig: 'Inderdaad is een van de gisteren gearresteerde krakers dood in een politiecel aangetroffen. Zijn naam is Johannes Nicolaas Kok. Over de doodsoorzaak bestaat het sterke vermoeden dat hij door een overdosis drugs om het leven is gekomen. In zijn arm werden verse sporen van injectienaalden aangetroffen. Het

exacte tijdstip van overlijden is nog niet vastgesteld. Wel weten we dat Kok vanochtend gewoon zijn ontbijt opgegeten heeft.' Verder manoeuvreren de heren behoedzaam. 'Nee, er is geen sprake geweest van excessief politiegeweld. Naar de juiste toedracht wordt een onderzoek ingesteld door de rijksrecherche. Het Gerechtelijk Laboratorium verricht sectie op het stoffelijk overschot, veel meer kunnen we er op dit moment niet over zeggen.' Het Journaal vertoont vervolgens beelden van nieuwe ongeregelheden, die inmiddels opnieuw woeden in de Staatsliedenbuurt.

Ik kijk Peter aan: 'Geloof jij het?' 'Nee,' zegt hij. Ik ook niet. Ik heb de autoriteiten wel vaker op televisie iets recht zien breien waarvan ik met eigen ogen had gezien dat het krom was. Hun krampachtige lichaamshouding spreekt boekdelen, de leugens druipen ervan af. Mijn intuïtie vertelt me dat de heren het achterste van hun tong zorgvuldig verborgen houden en dat ze met een netelig probleem zitten. Fase één van de crisisbestrijding is ingetreden: rookgordijnen en afleidingsmanoeuvres. De politieke lading moet zo snel mogelijk onschadelijk worden gemaakt. De kraker moet een drugsdode worden, een junkie, een randgroepfiguur. De autoriteiten gaan echter bijzonder onbeholpen en doorzichtig te werk. De verklaringen van Wooldrik en Van Ingen zijn volstrekt ongeloofwaardig. Het lijkt me pertinent onmogelijk dat iemand die al vanaf de vorige dag in een politiecel zit, en daarna ook nog zijn ontbijt opeet, kans ziet om zichzelf een overdosis heroïne te injecteren. Dan zouden de arrestanten erg onzorgvuldig gefouilleerd moeten zijn en alleen dat al is de dienstdoende politiefunctionarissen als ernstig plichtsverzuim aan te wijven. Bovendien ken ik weliswaar een aantal notoire heroïnegebruikers met zelfmoordneigingen, maar die lopen niet rond in het actieve krakerswereldje. Het klopt van geen kanten en ik wil er absoluut het mijne van weten. De volgende ochtend reis ik dan ook spoorlags terug naar Amsterdam. Naar het weekje rust bij Peter kan ik fluiten.

2

Als Hans Kok in handen van de politie sterft woeden binnen de *Bluf*-kern al enige tijd hevige interne discussies over de te volgen lijn. Nogal wat mensen zijn ontevreden, en binnen de redactie zijn spanningen

en inhoudelijke meningsverschillen. Begin september waren IJsbrand en Koos Kaas in ons lokaal binnengevallen. (Koos Kaas heette zo omdat hij in tegenstelling tot Andere Koos geen kaas lustte. Andere Koos lustte geen worst, maar wilde niet Koos Worst heten.) Zij spraken mede namens een slordig dozijn anderen, voormalige *Bluf!*-medewerkers die het afgelopen jaar de een na de ander uit de redactie waren gestapt. Wij noemden hen de Onkruid-groep. IJsbrand en Koos hadden een in harde bewoordingen gesteld discussiestuk over de gewenste lijn van het actieblad bij zich. Ze vroegen ons dat eens goed door te lezen en daarna met hen in gesprek te treden. Ze gaven te kennen dat ze met lede ogen hadden toegezien hoe het radicale politieke smoel van *Bluf!* de laatste tijd steeds verder leek te verwateren. Zij wilden daar iets aan doen door toch maar weer terug te keren in de redactie. Wij voelden ons behoorlijk in onze kuif gepikt. Immers, we deden wat we konden en roeiden met de riemen die ons nog resteerden. Onze grootste handicap was dat we in het actiewereldje veel minder ervaring en contacten hadden dan de ouwe Onkruid-hap. Desondanks vonden we dat er een acceptabel product uit onze handen kwam. We voelden ons sterk genoeg om de discussie aan te gaan. Er kwamen gesprekken op gang waarin de emoties hoog opliepen. Wij, de zogenaamde 'nieuwe redactie', voelden ons onder de gordel geraakt en ontoelaatbaar bevoegd door de oude garde. Die was tenslotte zélf bij *Bluf!* weggelopen en had ons met de openvallende plekken (en alle problemen van dien) opgezadeld. We kwamen er niet echt uit. Besloten werd om uitgerekend in de laatste week van oktober 1985 maar eens geen *Bluf!* te maken en de vrijkomende tijd en energie te besteden aan nadenken en verder praten over de toekomst. Op de ochtend na het bekend worden van de dood van Hans was daarvoor een bijeenkomst gepland, niet in het *Bluf!*-lokaal maar in het kraakpand waar IJsbrand woonde.

Ik had het idee om alleen voor die vergadering eventjes van Alphen aan den Rijn naar Amsterdam te gaan, maar had nu zo'n donkerbruin vermoeden dat hij wel afgelast zou zijn. En inderdaad, als ik om tien uur bij IJsbrand voor de deur sta hangt er een briefje: 'Geen *Bluf!*-beeraad. Niemand thuis. Om elf uur verzamelen op het Haarlemmerplein. Je begrijpt wel waarom.' Ik spoed mij erheen en ben lang niet de eerste. Van alle kanten stromen mensen toe. Karel Spok, IJsbrand en Koos Kaas komen aanrijden in de auto van Wilfred en uit de achterbak verschijnen grote stapels van een extra *Bluf!*-editie. Onkruiders en leden

van de 'nieuwe redactie' blijken er de hele nacht eendrachtig aan gewerkt te hebben. 'GODVERDOMME!' staat in dikke, zwarte letters op de voorpagina, boven de foto van de politieman die tijdens de herkraak iemand in de arm zou hebben geschoten. Half verscholen loert hij van achter een deurpost naar de lezer, over het in de aanslag gehouden dienstpistool.

Ik laat me bijpraten door Koos en Karel. Er zit inderdaad een vies luchtje aan de zaak. Om te beginnen blijkt de ontruiming niet te zijn uitgevoerd op grond van betalingsachterstand door een gewone huurder, maar wegens 'onrechtmatige bewoning' door krakers. Dat geeft de ontruiming, die als een donderslag bij heldere hemel kwam, meteen een politieke lading. In dit specifieke geval is 'onrechtmatige bewoning' ook nog eens een tamelijk wankele ontruimingsgrond. Kraakster Petra woonde al minstens drie maanden op de etage, eigendom van een woningbouwvereniging. Enkele dagen eerder had zij van Pro Juventute haar tweejarig dochtertje weer toegewezen gekregen omdat zij nu een eigen huis heeft. De woningbouwvereniging zelf had eerder al laten weten geen directe ontruimingsgronden te zien. Petra is zelfs met hen in onderhandeling over een wettig huurcontract, net als met de Gemeentelijke Dienst Herhuisvesting GDH voor een 'gedoogvergunning'. Beide instanties hebben mondeling toegezegd dat het 'wel zal lukken'.

De woning was gekraakt via het spreekuur van de Woongroep Staatsliedenbuurt. Het credo was als altijd eenvoudig en duidelijk: 'Iedere woningzoekende is even urgent. Leegstand is misdaad.' Tot nu toe leidden dit soort kraken zelden tot daadwerkelijke ontruiming. Er waren vaste rituelen ontstaan waarbij gebruik werd gemaakt van de kracht van de massa. De komst van de deurwaarder werd van tevoren middels een schriftelijk ontruimingsbevel aangekondigd. Als in dat bevel als ontruimingsgrond 'huisvredebreuk' of 'onrechtmatige bewoning' werd opgevoerd, stonden er op het moment suprême genoeg mensen op de stoep om de deurwaarder tegen te houden. Die maakte dan onverrichter zake rechtsomkeert om overleg te plegen. (Halverwege de jaren tachtig ontving deurwaarder S. Braan een vergulde koevoet, als aandenken aan zijn zoveelste mislukte ontruiming. Braan kon er hard om lachen.) Intussen werd achter de schermen onderhandeld met de contactambtenaren van de Voorpost, eventueel de woningbouwvereniging en de GDH. Daar kwam meestal wel een soort overeenkomst uit waarbij de

kraker eerst een 'gedoogdenstatus' en later een huurcontract of gebruikersovereenkomst kreeg. Hoewel de ambtenaren vaak knarsetanden was dit ritueel inmiddels uitgegroeid tot de 'normale' gang van zaken bij de alternatieve woningdistributie in de Staatsliedenbuurt. Maar dit keer lichtte de deurwaarder, vergezeld van vier politiemannen, Petra zonder vooraankondiging van haar bed. Een ploeg van zes gemeentelijke sjouwers laadde haar huisraad in een vrachtauto en de vier agenten bezetten de woning. Even na elven kwam Petra De Rioolrat binnenstormen, totaal overstuur en met haar dochttertje op de arm: 'Ik word ontruimd, ik word ontruimd!!' Dat was voldoende voor een kettingreactie.

Petra werkte als barkeeper in De Rioolrat en iedereen kende haar. Ze ging het liefst gekleed in strak leder, kettingen en een getoupeerde haardos in felle kleuren. Haar gezicht was elke dag weer een ander schilderij. Ze speelde slagwerk in de punkband waarin Japie zanger en Hans Kok bassist was. Japie, Hans en Petra waren altijd wel te porren voor hand- en spandiensten bij een etagekraak of voor het aanrichten van een manifestatie of festival. Zij hielden van stevig uit hun bol gaan, soms met behulp van allerhande psychedelicatesen als alcohol en drugs. Zij mochten dan gebruikers zijn, maar beslist géén aan lager wal geraakte junkies. Sinds Petra in de Staatsliedenbuurt woonde was ze opgeleefd. Van een bange, eenzame, dakloze en alleenstaande moeder werd ze iemand die weer plezier en vertrouwen in het leven had.

De etages in de Staatsliedenbuurt werden gekraakt voor de kansarmen, voor degenen die door de gevestigde orde als 'randgroepjongeren' of 'illegalen' worden aangeduid. Die laatste groep was overigens minder exotisch dan het woord suggereert. Binnen de actiebeweging liepen nogal wat buurlanders rond voor wie het leven thuis onmogelijk was geworden, mede door de hardere repressie op buitenparlementaire (of anderszins dwarse) levensstijlen. Een aantal van hen werd door de justitiële instanties van hun vaderland verdacht van deelname aan of sympathie voor de plaatselijke terreurbewegingen: Rote Armee Fraktion (Duitsland), Action Directe (Frankrijk), Brigade Rosso (Italië) of Irish Republican Army (Engeland en Ierland). De Woongroep Staatsliedenbuurt leverde hun een dak boven het hoofd en de alternatieve infrastructuur voorzag in althans enige financiële ondersteuning. De onderlinge solidariteit was groot en dat vormde meteen de grote slagkracht van de Woongroep. Er kon altijd een beroep op die saam-

horigheid gedaan worden; voor een kraak, voor het tegenhouden van de deurwaarder of de 'man met de tang' van het energiebedrijf, voor het plakken van affiches, het uitvoeren van acties of het draaiend houden van de infrastructuur.

Het had bij de Voorpost-ambtenaren, deurwaarders en politiefunctionarissen bekend kunnen zijn. Een spontane, onaangekondigde etageontruiming op wankele rechtsgronden was in de Staatsliedenbuurt vragen om moeilijkheden. Er konden met behulp van de telefonische sneeuwbal enkele honderden mensen op de been worden gebracht, op elk moment van de dag of nacht en zonodig binnen een uur. De ontruiming van Petra schreeuwde om actie en dat had iedereen met een klein beetje inzicht in de buurt op zijn vingers kunnen natellen. Zouden de ambtenaren écht alleen maar stom en naïef zijn geweest? Zouden de woningbouwvereniging en de deurwaarder een grove inschattingsfout hebben gemaakt? Waarom werden er dan vier politieagenten ter bewaking in de ontruimde woning achtergelaten? Kwade tongen beweren dat ze het erom gedaan moeten hebben. Dat de ontruiming van Petra een bewust uitgevoerde aanval was op 'de macht van de Woongroep, en dat het de overheid misschien niet eens zo slecht uitkwam dat Hans Kok daarbij het leven liet...

3

Op 24 oktober 1985, rond elf uur 's morgens, zet Petra's noodkreet De Rioolrat op stelten. Om twee uur zijn meer dan tweehonderd mensen op weg naar Schaepmanstraat 59. De groep is vastbesloten de etage terug te kraken, en een flink aantal mensen heeft de 'actieknuppel' (eufemisme voor korte tafelpoten die onopvallend onder een leren jasje passen) bij zich. Ook is er een koevoet, om korte metten met gesloten deuren te maken. Het openbreken van de deur naar het trapportaal is een fluitje van een cent en men stormt naar boven. Bij de gesloten voordeur van de woning wordt naar binnen geschreeuwd: alle aanwezigen dienen naar buiten te komen en krijgen een vrije aftocht. Zo niet, dan wordt de deur ingetrapt. Er komt geen reactie. Even wachten, opnieuw schreeuwen, weer geen reactie. De koevoet komt naar voren en hakt het onderste deurpaneel eruit. Martin steekt zijn arm door het gat om het slot open te draaien, binnen klinken twee doffe knallen. Hij trekt

zijn arm terug, er blijkt een bloedend kogelgat in te zitten. De emotie loopt nu hoog op, de deur vliegt open en binnen zwaaien vier agenten met hun dienstwapens. Een fotograaf weet een zich verdekt opstellende politieman met gericht pistool vast te leggen. Ondanks verontwaardigde ontkenningen van politiewoordvoerder Wilting en burgemeester Van Thijn zal de fotograaf later bij hoog en bij laag blijven volhouden dat het de schutter betreft die Martin in zijn arm schoot. Even is er een patstelling en de menigte deinst terug, de trap af. Dan klinkt er wat gerommel op het balkon en in de binnentuin. De agenten hebben het hazenpad gekozen en de etage is heroverd. De groep verspreidt zich door het pand, in de woning, in het trappenhuis, naar het dak. Martins kogel en de patroonhuls worden gevonden en veilig gesteld. Als je dat namelijk aan de politie overlaat verdwijnen ze misschien van de aardbodem. In de Staatsliedenbuurt gaat men ervan uit dat de politie er geen been in ziet om haar onwelgevallig bewijsmateriaal te verdoezelen.

Voor effectief en stevig barricaderen is geen tijd. Het pand zal op een andere manier verdedigd moeten worden, dus gaat men over tot het verzamelen van munitie. De straat en het trottoir worden opengebrouwen, tegels en klinkers verdwijnen naar eenhoog. Zo'n dertig mensen verzamelen zich in het pand, de rest blijft buiten. Na een dik uur komen tien politiebusjes vol agenten aanstuiven, wel voorzien van schild en lange wapenstok maar zonder beschermende ME-uitrusting. De platte petten zijn geen partij voor de hagelbui van stenen die vanuit het pand op hen neerdaalt. Chaos, getrokken pistolen en een aantal beschadigde agenten zijn het gevolg. De politie trekt zich terug tot buiten het bereik van de klinkerregen. Het pleintje voor het pand wordt afgezet. Er verschijnen persfotografen, televisiecamera's en observerende 'stillen', politiemannen in burger.

Met scanners afgeluisterd mobilfoonverkeer maakt rond zes uur duidelijk dat de ME in aantocht is. Als die arriveert volgt nog een regen van stenen en dakpannen, maar met behulp van de 'schildpadmethode' (in gesloten formatie, dicht bij elkaar, schilden boven het hoofd) weet de politie uiteindelijk via trap en binnentuin de woning te bereiken. Pers en camera's worden op flinke afstand gehouden, maar ooggetuigen verklaren later dat ze luid gebrul ('Geen geweld! We geven ons over! Nee, niet slaan!') uit het pand hebben horen komen. Drieëndertig mensen worden opgepakt, alle aanwezigen in het pand en een paar die op de vlucht waren in de binnentuin of bij de straatdeur. De poli-

tie gebruikt uitzonderlijk grof geweld. De arrestanten worden in politiebusjes gesmeten en uit de scanners klinken lugubere flitsen van wat er gaande is: 'Deze ging heel het busje in, maar moet nu met een ambulance worden afgevoerd...'

4

Opgevangen opmerkingen uit het radioverkeer van de politie: 'Als we ze te pakken hebben krijgen ze een historisch lesje.' Of: 'We hebben op het bureau nog wel een gaskamertje voor ze vrij.' Het belooft niet veel goeds. Pas op 29 oktober, vier dagen na het overlijden van Hans, zie ik met eigen ogen waar de wanordelijkheden in de Schaepmanstraat toe geleid hebben. Die dag zijn zevenentwintig arrestanten op vrije voeten gesteld en zitten er nog twee in bewaring in de Bijlmerbajes. Van de overgebleven drie is niet bekend of ze nog vast zitten of al vrij rondlopen. Er is een arrestantengroepje gevormd dat probeert zo veel mogelijk informatie van de autoriteiten los te krijgen. Dat blijkt niet eenvoudig. De aan de arrestanten toegewezen piketadvocaten werken niet erg mee. Justitie en politie vormen een gesloten en vijandig bolwerk, niet bereid om informatie te verstrekken en onbereikbaar dan ooit.

Ik tref de arrestanten van de Schaepmanstraat meteen na hun vrijlating in een stampvolle Rioolrat. Enkelen zien er verschrikkelijk uit, alsof ze van onder tot boven bont en blauw zijn geschopt. Hun verhalen zijn onthutsend. Rein is op de zolder van het pand door drie ME's met de lange wapenstok volledig afgetuigd en daarna drie trappen af geslagen. Hij is zo stijf als een plank, heeft twee blauwe ogen en overal bulten op zijn kop. De ex-arrestanten vertellen hoe ze, voordat ze naar het bureau werden afgevoerd, spitsroeden moesten lopen tussen opgehitste politiehonden en twee rijen knuppelende ME's. Hoe ze twee aan twee aan elkaar werden geboeid, en drie hoog op elkaar in de politiebusjes gedonderd zijn. Dat elk woord en iedere beweging werd afgestraft met een schop of vuistslag. Eén gewonde kreeg klappen van de politie tot in de ambulance waarmee hij moest worden afgevoerd. Ralf had glas in zijn oog gekregen toen de ME dwars door de ramen aan de achterkant van de gekraakte etage naar binnen stormde. Hij werd vervolgens door de politie finaal in elkaar geslagen en net als de anderen geboeid afgevoerd. Op het bureau weigerde men aandacht aan zijn

oogverwonding te besteden. Er kwam geen dokter. Hij werd ingesloten, pikte dat niet en drukte langdurig op de belknop in zijn cel. Geen gehoor. Ralf ging schreeuwen en op de deur bonzen, hij wilde een dokter zien. Uiteindelijk werd zijn celdeur opengemaakt door een zestal agenten, die hem nogmaals een flinke aframmeling gaven en naar de isoleercel sleurden. Daar werd hij ingesmeten en de hele nacht aan zijn lot overgelaten. Pas de volgende ochtend, kort na de ontdekking van het dode lichaam van Hans Kok, verzorgde de dienstdoende GG&GD-arts zijn gewonde oog.

Op het bureau werden de arrestanten in eerste instantie ingesloten in een groepsverblijf, bij elkaar en nog steeds twee aan twee geboeid. Japie zat al sinds zijn arrestatie aan Hans vast. De twee hadden zich danig ingespannen voor het behoud van Petra's huisje. Nogal logisch. Bij zo'n lage, smerige aanval waarbij iemand zomaar zonder waarschuwing uit haar huis wordt gegooid vinden zij het volkomen gerechtvaardigd om in het geweer te komen. Natúúrlijk hebben ze de smeris met stenen en dakpannen bekogeld. Ze hebben zich met volle inzet in het zweet gewerkt, voor de goede zaak en voor Petra! De stemming in het groepsverblijf werd volledig bepaald door verontwaardiging over het regelrecht misdadige politieoptreden. De arrestanten spraken elkaar moed in. Wat ze verder ook nog met ons uithalen, we laten ons niet klein krijgen. Iedereen ging voor zichzelf na of hij of zij nog iets belastends op zak had. Hier en daar werd stiekem wat opgegeten en ingeslikt. Na enige tijd werden de arrestanten in elkaars aanwezigheid extra grondig gefouilleerd, anaal gevisiteerd en in cellen op de B-gang gestopt.

Omstreeks kwart over acht werd Hans Kok ingesloten in cel B-21. Het was die nacht koud buiten, rond het vriespunt. In de cellen was de verwarming uit en stond de ventilatie, die rechtstreeks buitenlucht aanzuigt, op vol vermogen. De arrestanten kregen geen matras of dekens mee en moesten het doen met een kale, betonnen brits. Op bellen of schreeuwen werd niet gereageerd, uitgezonderd voor het pak slaag dat Ralf moest incasseren.

Wat er daarna gebeurd is blijft vooralsnog onduidelijk. Een paar mensen beweren dat ze Hans op de ochtend van zijn overlijden nog hebben horen zingen en schreeuwen en dat er de volgende ochtend tijdens de ontbijtverstrekking rumoer bij zijn cel was. Over twee dingen bestaat volstrekte eensgezindheid: dat het ijskoud was in de cellen en dat niemand die nacht matras of dekens gekregen heeft. Ook vertelt ie-

dereen dat het die avond en nacht in het cellenblok wemelde van de politiefunctionarissen, terwijl die daar volgens de voorschriften niets te zoeken hebben. De cellengangen zijn het domein van bewaarders, gemeenteambtenaren die niet in dienst van de politie zijn. Die richtlijn is ooit ingesteld om emotionele represailles van politiepersoneel jegens weerspannige en opstandige arrestanten te voorkomen. In dit geval heeft het er alle schijn van dat de commandant van de ontruimingsactie de supervisie in het cellenblok van de bewaarders heeft overgenomen. Tot diep in de nacht zwaaiden de politiemannen zelf de scepter op de B-gang. In arren moede sloegen de bewaarders aan het kaarten en koffiedrinken, en lieten ze niet langer op.

Binnen de hiërarchie van het hoofdbureau bekleden arrestantenbewaarders de op één na laagste rang, net boven die van schoonmaker en kantined medewerker. Veel bewaarders zijn zogenaamde banenpoolers en hebben tijdelijke arbeidscontracten. Overal loert het gevaar van ontslag of een slechte beoordeling. Een adjudant-inspecteur van politie die de sleutels opeist hoeft niet aan te dringen, hij krijgt ze zonder morren mee. De heer A.A.C. Ypinga is zo'n adjudant-inspecteur. Hij is werkzaam op bureau Raampoort, waar ook de Staatsliedenbuurt onder valt. Op 24 oktober 1985 bevond hij zich, gekleed in burger, op het Van Hogendorpplein, vlak bij De Rioolrat. Om drie uur 's middags gaf hij een bericht door over zijn portofoon: 'Een groep van ongeveer honderd personen, voorzien van latten, schoppen en ander materiaal, komt uit de richting van het Van Hogendorpplein.' Ypinga volgde de groep naar de Schaepmanstraat, was getuige van de kraakactie en fungeerde tijdens de stenenregen op de onbeschermden petten als waarnemer en ambtsedig getuige. Na het arriveren van de Mobiele Eenheid had hij, inmiddels getooid in uniform, de pet op van commandant van de arrestatie-eenheid. Op het hoofdbureau fungeerde hij vervolgens als dienstdoend wachtcommandant recherche die belast is met het toezicht op het cellenblok. In die functie regelde hij de formele inverzekeringstelling van de arrestanten en hun insluiting in de cel. Adjudant Ypinga had daarmee alle verantwoordelijkheid voor de gebeurtenissen van die dag en avond naar zich toe getrokken. De rijksrecherche zal na haar onderzoek naar de gebeurtenissen schrijven over die vele petten van Ypinga: 'De conclusie dat dit te veel functies in één portefeuille zijn lijkt gerechtvaardigd. Zijn controlerende taak ten aanzien van het functioneren van het personeel in het cellenhuis komt in de meeste gevallen in

de prioriteitsstelling niet aan de orde.' In gewone taal zegt de rijksrecherche dat Ypinga het te druk had om op te letten wat er met de arrestanten gebeurde. Wij geloven dat niet, en denken dat hij precies wist wat er zich afspeelde.

5

Citaten en flitsen. Uit *Bluf!* nummer 198, 5 december 1985, onder het kopje 'De Arrestatie': 'Hans bevond zich tijdens zijn arrestatie in de kamer die het laatst met kasten gebarricadeerd bleef. Toen de politie binnenstormde wist Hans als enige de achterkamer te bereiken. Deze werd evenwel juist via het balkon bestormd door vijf ME'ers. Hans vluchtte terug naar de voorkamer en de ME'ers betraden deze vervolgens dwars door het tussenraam. Hierdoor kregen twee krakers glas in hun oog. Een van hen werd in weerwil van zijn verwondingen hevig mishandeld. Op de samengedromde krakers werd hard ingeslagen, waarbij de voorsten de meeste klappen kregen. Hans was als enige van deze groep geïsoleerd geraakt en werd in de buurt van de schoorsteenmantel finaal in elkaar geslagen. Met name de genoemde vijf ME'ers gingen dermate tekeer dat twee hoofdinspecteurs fysiek tussenbeide moesten komen.'

'Met zeven andere arrestanten, van wie een aantal bovenop hem lag, is Hans in een arrestantenbus naar het hoofdbureau gebracht. Zelfs in deze houding, geboeid en op elkaar gestapeld, werden de arrestanten in de bus nog geschopt en geslagen.'

'Bij zijn arrestatie was Hans actief en levendig. Zijn medearrestanten, inclusief degene aan wie hij was vastgeboeid, bevestigen dat, evenals de foto waarop hij tussen twee agenten wordt opgebracht terwijl hij vastberaden kijkend het V-teken maakt. Volgens politiefunctionarissen maakte Hans een dusdanig opgewonden indruk dat er een arts bij hem werd ontboden. Omstreeks halfnegen werd hij door de piketarts van de GG&GD onderzocht.'

Een perscommuniqué van het Bureau Voorlichting van de gemeente Amsterdam, gedateerd 19 november 1985: 'Bij zijn onderzoek constateerde de arts een helder bewustzijn en normale reacties, hetgeen geen aanleiding vormde tot het nemen van bijzondere maatregelen. Gesprek en onderzoek waren goed mogelijk. Tijdens het gesprek bleek uit zijn eigen verklaring dat Hans Kok druggebruiker was. Hij deelde mee

dat hij al enige tijd via zijn huisarts methadon verstrekt kreeg, en 's avonds voor het slapen gaan Dalmadorm. Op eigen verzoek heeft hij van de arts vijftig milligram librium ontvangen. Dit was overigens zijn gebruikelijke dosering. Van onthoudingsverschijnselen, die onmiddellijk optreden van de dienstdoende drugsarts noodzakelijk zouden maken, is niets gebleken. Wel is hij voorgedragen voor het bezoek van de drugsarts op de volgende dag.'

Adjutant-inspecteur A.A.C. Ypinga, in een ambtsedig opgemaakt proces-verbaal: 'Ik, verbalisant en fungerend hulpofficier van justitie, verklaar dat door mij ook de verdachte Johannes Nicolaas Kok in verzekering is gesteld. Deze maakte op het moment dat hij bij mij zat een slaperige, vermoeide indruk. Hij zat bijna de gehele tijd met gesloten ogen. Deze deed hij alleen open als ik wat hard tegen hem sprak. Dan antwoordde hij ook normaal. Tijdens het gesprek dat ik met hem had vertelde hij dat de dokter was geweest en hij stelde dat "morgen" weer de dokter zou komen. Omdat aan de man niets verdachts te zien was werd hij normaal teruggebracht naar zijn verblijf.'

Vijf maanden na het overlijden van Hans vond een gesprek plaats tussen Han Schumacher, vertrouwensarts van de familie Kok, en een van de twee politiemannen die in de avond van 24 oktober de arrestanten naar de getuigenconfrontatie moesten brengen. In *Bluf!* 241 staat een letterlijke transcriptie van het op band opgenomen gesprek:

Schumacher: 'Hoe kwam Kok van zijn brits overeind?'

De agent: 'Moeilijk.'

Schumacher: 'Maar wel zelfstandig?'

De agent: 'Ja, wel zelfstandig.'

Schumacher: 'Niet overeind geholpen?'

De agent: 'Het ging wel moeilijk, maar hij werd niet geholpen.'

Schumacher: 'Hij kon zelf overeind komen. Het duurde een tijdje, omdat u hem wakker moest schudden?'

De agent: 'Ja, hij wilde eerst niet wakker worden. Hij keek op en toen haalde hij zijn schouders op, zo, en toen ging hij verder slapen en dat was dus niet de bedoeling. We moesten hem echt even spreken. Toen heeft de bewaarder die mij vergezelde hem echt wakker gemaakt, en toen is-ie overeind gekomen.'

Schumacher: 'Hij ging zitten op zijn brits en stond toen op?'

De agent: 'Nou ja, opstaan is een groot woord. Hij was een beetje af-

wezig en ging schoenen aantrekken; zijn schoenen wilde hij. Het enige dat ik me nog kan herinneren van een gesprek met hem: hij wilde zijn schoenen aan. Nou weet ik eigenlijk niet of hij ze nou achteraf aange- trokken had of niet, hoor. Maar in ieder geval, daar was een gesprek over, en hij was echt slaperig of een beetje duf, goed duf, en hij is over- eind gekomen, ja.'

Schumacher: 'Moeilijk, hè?'

De agent: 'Ja, moeilijk, maar hij antwoordde wel echt als iemand die slaperig is, in die trant.'

Schumacher: 'Klonk het alsof hij dronken was, een beetje met een dubbele tong?'

De agent: 'Dat weet ik niet meer. Ik weet het niet, ik ging er toen van uit: slaperig. Dat zeg ik, het is bijna vijf maanden geleden, dus.'

Schumacher: 'Dat begrijp ik. Hij stond op en liep mee. Is dat ver ge- weest?'

De agent: 'Hij is meegelopen tot aan de trap, dat is dus de cellengang uit. Daarbij liep hij niet zelfstandig. We hebben hem moeten onder- steunen. Hij kon niet lopen. Hij was te zwak.'

Schumacher: 'Met z'n tweeën?'

De agent: 'Ieder aan een kant, de bewaarder aan een kant en ik aan een kant. In de cellengang bleek het een misverstand van mijn kant te zijn, want ik had het idee dat hij naar de grote confrontatiezaal moest voor de confrontatie, dat had ik nog in het begin van de avond gehoord, dat er een ruimte was voor de confrontatie. Dus daar liepen we eigen- lijk heen met hem, komen we halverwege iemand tegen die zegt: "Nee, hij hoeft niet mee." Ik zeg: "Oh, sorry." Toen hebben we nog even staan praten, toen heeft hij los gestaan, gewoon zelfstandig, en toen heb ik gezegd: "Sorry, je gaat weer terug naar je cel, dan kun je weer verder pitten", of zo. Toen zijn we teruggelopen. Toen is hij zelfstandig te- ruggelopen, dat wel, alleen heb ik hem één keer, maar misschien wel twee keer effe op moeten vangen, dan dreigde hij toch weg te schom- melen. Hij liep toch een beetje door de gang heen te slingeren. Het eni- ge wat ik wel weet, over zijn coördinatie dan, is dat we hebben zitten rommelen met zijn schoenen, dat staat me dan wel bij. Hij kreeg ze niet aan.'

Schumacher: 'Er zaten toch geen veters in? Dat mag toch niet in de cel?'

De agent: 'Nee, maar hij kreeg ze niet aan. Hij had van die kistjes.'

Dat ging niet, dat bukken, die voeten optillen en dat half gebukt zitten, dat ging niet. Ik zeg: "Nou joh, laat maar zitten, het is maar een klein stukkie, je hebt die schoenen niet nodig." Maar hij wilde toch die schoenen aan, maar of hij ze nou wel of niet aangetrokken heeft, dat weet ik niet meer. Ja, er zaten geen veters in. Maar evenzogoed had hij er moeite mee.'

In de maanden na de ontruiming van Schaepmanstraat 59 druppelden de verhalen en getuigenissen binnen. Heel wat mensen werkten mee aan het boven water krijgen van de ware toedracht. Er ontstond een soort eenmalig monsterverbond, het Comité Onafhankelijk Onderzoek, van advocaten, artsen (onder wie advocaat Henk Kersting en vertrouwensarts Han Schumacher), politici (PSP-fractievoorzitter in de Tweede Kamer Andrée van Es spande zich bovenmatig in), het Klachtenbureau Politieoptreden, de Woongroep Staatsliedenbuurt, *Bluf!* en nog wat anderen. Twee hoogleraren, patholoog-anatoom Becker van de Universiteit van Amsterdam en toxicoloog De Wolff van de Rijksuniversiteit Leiden, verrichtten een contra-expertise op de officiële autopsie van het Gerechtelijk Laboratorium. Het Klachtenbureau Politieoptreden kwam met een onderzoeksrapport, samengesteld op basis van de verklaringen van Hans' medearrestanten.

Ook de rijksrecherche deed onderzoek. Hun eerste rapport telde vijfhonderd pagina's, maar onderzoekers Lentink en Van Duyvenvoorde kregen geen vinger achter de gebeurtenissen. Zij kregen opdracht het onderzoek over te doen. In een tweede rapport, ditmaal bijna duizend pagina's vol verhoren en processen-verbaal, bleef de rijksrecherche om de hete brij heendraaien. Kersting en Schumacher schreven brieven en voerden eindeloos processen tegen de Staat om inzage in relevante bewijsstukken te krijgen. Andrée van Es bestookte de minister van justitie met schriftelijke vragen.

Ik verzamel alles en spreek met iedereen. Op 25 oktober 1986, één jaar na dato, omvat mijn dossier over 'de zaak Hans Kok' ruim vijfduizend pagina's. Ook de rijksrechercherapporten zitten erbij, en hoewel alle namen er zorgvuldig met viltstift zijn uitgestreept kan ik de verklaringen van de arrestanten bij levende personen plaatsen. Stukje bij beetje valt de puzzel in elkaar. Alles wijst erop dat Hans is gestorven omdat de sterke arm haar zelfbeheersing verloor en 'de vijand' eigenmachtig

een gewelddadige afstraffing heeft willen geven. Daarna wierp zij haar slachtoffers in de cel en liet hen aan hun lot over, zonder verwarming, dekens of matras. Vervolgens heeft niemand meer willen zien hoe slecht sommigen van hen er aan toe waren. Niemand nam de moeite om later alsnog 'slaapfournituren' te verstrekken of de verwarming aan te zetten. Eerlijk gezegd voel ik diep in mijn hart een sprankje begrip voor de eenvoudige politiemannen die zich, als onverwachte inbreuk op de dagelijkse routine, drie uur lang en zonder helm of beschermende uitrusting het doelwit zagen van honderd goed verschanste en met stenen en dakpannen keilende krakers. Excessief geweld heeft zeker plaatsgevonden, zowel van de zijde van de verdedigers van het pand als van de kant van de politie. De gebeurtenissen in de Schaepmanstraat vormden voor beide partijen de druppel die een emmer vol haat deed overlopen. Die verzengende haat lag, zowel bij de uiteindelijke ontruiming als later op het hoofdbureau, als een waas over het optreden van overheidsdienaren en krakers. Het devies werd: 'Oog om oog, tand om tand.' Desondanks blijft het onbegrijpelijk waarom in eerste instantie een peloton weinig ervaren en onbeschermd straatagenten op een overduidelijk spinnijdige horde krakers werd afgestuurd. Juist die opdracht maakte de razendsnelle escalatie onomkeerbaar. Was het een beleidsfout? Verkeerde inschatting? Tactische blunder? Was er een dubbele bodem, moest er een rel geprovoceerd worden om de Woongroep Staatsliedenbuurt in diskrediet te brengen? Had adjudant-inspecteur Ypinga misschien gewoon een geheim draaiboek gevolgd? Wie zoekt dat nog eens uit?

Uiteindelijk lijkt de ware toedracht verrassend eenvoudig. Hans is overleden aan een cocktail van opwindning en inspanning, confrontatie met heel veel geweld, wat drugs en alcohol, kletsnat doorgezweet zijn, het verblijf in de koude, tochtige cel zonder jas, dekens en matras en een niet al te beste lichamelijke conditie. Wie er oog voor had kon het hebben zien gebeuren. Niemand heeft het echter willen zien. Hans was geen gewone arrestant, maar gedegradeerd tot 'een smerige kraker die stenen naar collega's heeft gegooid'. Daar werd geen moeite meer voor gedaan. Die had zijn wettelijk voorgeschreven recht op een menselijke behandeling, op 'verzorging en aandacht in handen van de autoriteiten', verspeeld. Humanitaire gevoelens waren na alle doorstane emoties die avond volledig buitenspel gezet. De schuldigen aan de dood van Hans zijn niet de agenten die de dakpannen tegen hun kop kregen,

evenmin als degenen die er mee gooiden. Het zijn ook niet de leden van de oproerpolitie of de arrestatie-eenheid, en zelfs niet de vermaledijde adjudant-inspecteur Ypinga. De ware schuldigen zijn degenen die in vergaderingen op hoog politiek en ambtelijk niveau klakkeloos uitspraken laten notuleren als: 'Er zal een keer doorheen gebroken moeten worden.' Het zijn degenen die in staat moeten worden geacht om de gevolgen van hun beslissingen op hun merites in te schatten, en die als bevoegd gezag de verantwoordelijkheid dragen voor de door hen ontketende krachten.

6

Enkele maanden eerder had burgemeester Van Thijn geprobeerd een werkbezoek aan de Staatsliedenbuurt te brengen. Dit bezoek was onderdeel van een tournee langs de Amsterdamse volksbuurten die hij wilde maken om, naar hij zelf zei, 'rechtstreeks en persoonlijk contact te zoeken met de gewone burgers die de gevolgen van het gemeentelijk beleid aan den lijve ondervinden'. Toen het burgemeestersbezoek aan de Staats werd aangekondigd ontstond er nogal wat rumoer. Het vertrouwen van de burgers in het overheidsbeleid was na jaren van verpaupering en bezuinigingen praktisch tot nul gedaald. Er was heel wat kritiek op het gemeentebeleid, variërend van het niet aanpakken van verkrotting, leegstand en huisjesmelkerij tot het ongerepareerd laten van de hobbelige, versleten straten en trottoirs. Toenemende armoede, criminaliteit en drugsoverlast hadden geleid tot uitzichtloze toestanden. Vanuit de Woongroep werd het Staatstribunaal georganiseerd, waar boze buurtbewoners alle grieven en onvrede uiteen konden zetten. 'De politiek' werd verantwoordelijk gehouden en wanbeleid verweten. Het Tribunaal, samengesteld uit een brede vertegenwoordiging van mensen die op een of andere manier direct bij de problematiek betrokken waren, vonniste de hoogst verantwoordelijke. Burgemeester Van Thijn werd tot 'ongewenst persoon' verklaard, en kreeg een 'betredingsverbod' voor de Staatsliedenbuurt dat van kracht zou blijven zolang fundamentele, politieke oplossingen achterwege bleven. Het vonnis werd bekendgemaakt via STAD Radio Amsterdam en op schrift bij het stadhuis bezorgd. Bij het geplande werkbezoek van de burgemeester werd het daadwerkelijk uitgevoerd.

Tot op het laatste moment bleef onduidelijk of de burgemeester bij alle commotie zijn opwachting in de buurt toch zou willen maken. Toen duidelijk werd dat het bezoek doorging werden alle toegangsbruggen naar de Staats bezet door groepjes boze buurtbewoners en actievoerders. Persoonlijke moed kan Van Thijn niet ontzegd worden. Hij kwam te voet, zonder politiebescherming en vergezeld door slechts twee ambtenaren. Er ontstond een kleine schermutseling. De burgemeester werd de doorgang versperd, uitgescholden, bespuugd en bedreigd (schuddende vuist: 'Als je nou niet oprot...!'). Hij zocht zijn toevlucht in een nabijgelegen kantoortje van het energiebedrijf en droop ten slotte onverrichter zake af. Van Thijn beschouwde het incident als een persoonlijke aanval en zijn trots was behoorlijk gekrenkt. Trillend van woede en diep gegriefd, zo zagen we hem 's avonds op het Journaal.

In de al eerder aangehaalde notulen van het tripartiete overleg stonden ook enkele uitspraken van de burgemeester die refereerden aan het mislukte Staatsbezoek en aan duidelijkheid niets te wensen overlieten: 'In de Staatsliedenbuurt opereert een minderheidsgroep, waar de verstoring van mijn bezoek een voorbeeld van was. De vraag is nu hoe deze groep kan worden aangepakt.' En enkele regels verderop: 'Ik had gehoopt dat er, na mijn bezoek aan de Staatsliedenbuurt, aan de hand van enkele evidente gevallen voorbeelden konden worden gesteld.' We raakten ervan overtuigd dat de autoriteiten met de ontruiming in de Schaepmanstraat de aanval op de machtspositie van de Woongroep hadden ingezet.

Gezegd moet worden dat er ook binnen de gelederen van de actiebeweging stevige kritiek was op de machtspositie van de Woongroep. In de Staatsliedenbuurt regeerde het recht van de sterkste. Als iedereen maar via het kraakspreekuur kan voordringen bij de distributie van schaarse woonruimte, heeft kraken nog maar weinig te maken met actievoeren. Daarnaast was er forse kritiek op het eigenmachtig optreden. Al een paar keer was er namens de Woongroep overgegaan tot het ontruimen en de buurt uitjagen van 'ongewenste elementen', doorgaans drugsdealers die overlast zouden bezorgen. Het motto van de Woongroep was kort en krachtig: 'Wij zijn de baas in de buurt, en hebben dus ook de verantwoordelijkheid om ongewenste overlast aan te pakken.' Bovendien speelde de machtsstrijd tussen overheid en Woongroep de huisjesmelkers in de kaart. De eigenaren van gekraakte wo-

ningen konden zich beroepen op 'overmacht' als de gemeentelijke dienst Bouw- en Woningtoezicht hen wilde dwingen tot het verrichten van achterstallig onderhoud: 'Die krakers willen ons niet binnenlaten.' Zo bleef de boel verkrotten.

Maar ook moet worden opgemerkt dat de Woongroep Staatsliedenbuurt als enige Amsterdamse kraakgroep actief en sterk was gebleven, en niet boog voor wat in *Bluf!* werd beschreven als 'de stuurloosheid, de treurige blues van de in een anti-ontruimingsbeweging omgeslagen kraakbeweging en het redden wie zich redden kan'.

De Staats blijft een bijzondere buurt, en dat blijkt ook weer op de dag na de ontruiming van Schaepmanstraat 59. Op vrijdagmiddag, enkele uren voor het ANP-bericht over de dood van een arrestant, verzamelen zich enkele honderden mensen in en om De Rioolrat. De ontruiming betekende een totale breuk met het tot dan toe naar de Woongroep gevoerde overheidsbeleid en dat schreeuwde om tegenactie. Er wordt opgetrokken naar de Schaepmanstraat, voor een min of meer spontane herkraak. De groep wordt voortdurend opvallend 'onopvallend' gevolgd door politie in burger (lees: krakersachtige uitdossing). Bij aankomst blijken beide zijden van de straat door de Mobiele Eenheid afgegrensd. Het wegdek wordt opgebroken en er vliegen stenen. De woede over de aanval op de Woongroep is groot en licht ontvlambaar. De meute trekt op naar de Voorpost, waar alle ramen aan scherven gaan. Er spatten zelfs molli's (molotovcocktails) tegen de gevel, maar het vuur zet niet door en blakert slechts de voordeur. De ME trekt op en probeert de groep in te sluiten; die wijkt uit naar de zijstraten. De politie dreigt met traangas maar durft het vanwege de harde tegenwind niet in te zetten. Met felle charges jagen de agenten de demonstranten uit elkaar. Ze keren terug naar De Rioolrat aan het Van Hogendorplein. Daar is het nieuws van de overleden kraker inmiddels bekend geworden. Kraker John staat tussen de menigte op het plein en houdt een transistorradio boven zijn hoofd waaruit de stem van politiewoordvoerder Klaas Wilting schalt. *Bluf!* tekent de eerste reacties op: 'Godverdomme!! Gewoon vermoord dus! Total loss geslagen en aan z'n lot overgelaten. En dan die politievoorlichter, met z'n misselijkmakende verhaaltje dat het om een junk ging. Alsof dat er wat toe doet!' Woede en verdriet krijgen de overhand, en in die commotie stuift een ME-bus vol gas dwars door de menigte. De mensen kunnen zich ternauwer-

nood het vege lijf redden door opzij te springen. Een stenenhagel jaagt de bus op de vlucht. Vlak daarop komt er een getraliede bus vol stillen aanstormen, en opnieuw vliegen de stenen. Men tracht barricaden op te werpen, politiebussen scheuren heen en weer langs De Rioolrat. Hier komt de wind wél uit de goede hoek en dikke wolken traangas kolken langs de gevels van het kraakcafé. De uit elkaar gejaagde mensen worden straten ver door stillen achternagezeten. Toch weet men zich steeds opnieuw te verzamelen. De stedelijke sneeuwbal is aan het rollen gebracht en steeds meer mensen trekken naar de Staats. Net als meer dan driehonderd agenten van de Mobiele Eenheid en bijna alle hoofdstedelijke arrestatieteams. Het buurtje wordt hermetisch van de buitenwereld afgesloten. Met alle middelen, keiharde charges, traangasgordijnen, op krakers jagende stillen en het steeds weer met busjes op actievoerders inrijden wordt het protest ten slotte uit elkaar gedreven en voorlopig gesmoord.

Na urenlang traangas happen, stenen gooien, klappen krijgen, arrestaties, herverzamen en weer opgejaagd worden valt het besluit om in groepjes uit elkaar en weer terug naar huis te gaan. Om stiekeme represailles van de politie onderweg te bemoeilijken wordt iedereen aangeraden niet alleen over straat te gaan. De verontwaardiging lijkt echter groter dan de angst. Wie onderweg een overheidsgebouw tegenkomt en daar zijn woede op wil koelen zal dat beslist niet nalaten. Het tekent de stemming. Het is oorlog.

7

Het is de nacht van vrijdag op zaterdag. Bij politiebureaus, Voorposten, kantoren van de GDH, Ruimtelijke Ordening, Bureau Bestuurscontacten en her en der elders vliegen de ramen eruit of wordt brand gesticht. In de hele stad spatten verfbommen tegen gevels. Een politiebus en een patrouillewagen gaan aan puin. Tientallen gemeentelijke gebouwen worden ondergekalkt: 'Hans Kok, vermoord door politie' en 'Van Thijn Moordenaar'.

Zaterdagochtend. Duizenden mensen verzamelen zich op het Haarlemmerplein. Een lange, grimmige stoet trekt via de Haarlemmerdijk naar het centrum. Onderweg delen we de extra editie van *Bluf!* uit aan verbaasde voorbijgangers. Op de voorpagina staan de eisen waarvoor

we vandaag de straat op gaan: 'Wij eisen: 1. De ontruimde woning in de Schaepmanstraat moet worden teruggegeven aan moeder en dochtertje. 2. Alle arrestanten moeten vrij, zeker nu hun leven niet zeker is. 3. Alle politie, inclusief de wijkagent, moet de Staatsliedenbuurt uit. 4. Er moet een onafhankelijk onderzoek komen naar de doodsoorzaak van Hans, uitgevoerd door artsen die door ons worden aangewezen.' Op het Beursplein wordt de menigte vanaf een plantenbak toegesproken door Joop en Jozef van de Woongroep. De stemming is bloedserieus, kwaad en grimmig. We trekken op naar het stadhuis aan de Oudezijds Achterburgwal. Er staat Mobiele Eenheid voor de deur. De stoet dringt op tot een paar meter voor hun neus. De angst is zelfs achter de neergeklapte helmvizieren van de gezichten van de ME'ers af te lezen. Zij zijn met zo weinig, wij met zo velen en vooral zo ontzettend kwaad. Het loopt onmiddellijk uit de hand. De ME chargeert en wordt van drie kanten op dichte stenenregens onthaald: 'Moordenaars, moordenaars!!' De politie deinst terug, krijgt enkele demonstranten te pakken en rost hen ongenadig af. Razernij golft door de demonstratie. De politie wordt verder teruggedreven en verdwijnt op een haar na met voertuigen en al in de gracht. De demonstratie trekt verder, maar een paar straten verder is het opnieuw raak. Een commandowagen van de ME is in de stoet verstrikt geraakt en scheurt vol gas door de menigte, waarbij mensen als vanouds nog maar net op tijd opzij kunnen springen. Langs de gracht geparkeerde auto's worden dwars over de weg gesleurd om herhaling onmogelijk te maken. De grote demonstratie valt uiteen in enkele kleinere. Overal stuiten ze op de alomtegenwoordige ME-linies en busjes vol stillen. Mensen worden steegjes ingedreven en door de politie in elkaar geslagen. Er wordt opnieuw verzameld, ditmaal op de Dam. De nieuwe stoet, nog steeds enkele duizenden mensen, trekt nu via de Raadhuisstraat in de richting van het hoofdbureau van politie. Al op de eerste brug, over het Singel, staat de Mobiele Eenheid paraat. Zodra de kop van de demonstratie daar aankomt bestaat het toneel opnieuw uit angstaanjagende charges, traangas, rondscheurende politiebussen en rennen voor je leven.

Ik weet het politiegeweld en de zware traangasmist te ontwijken en trek mij schielijk terug in een portiek op het Singel. Even verderop zie ik een bekende: Adri Vermaat, verslaggever van het dagblad *Trouw*, die zich met zijn onafscheidelijke maar nu danig gekneusde sigaar in de hand de longen uit het lijf hoest. Adri is vreselijk boos en begrijpt er

niets meer van. Hij had zojuist aan den lijve ondervonden hoe de ont-ketende hordes van de sterke arm hun professionaliteit aan de wilgen hadden gehangen, om de ook in zijn ogen begrijpelijke woede van de demonstranten met regelrechte, niets en niemand ontziende pogingen tot moord en doodslag te smoren. Hij had zich veilig gewaand, staan-de tegen de leuning van de brug over het Singel en met de relle kaart goed zichtbaar aan de bovenste knoop van zijn jasje hangend. De rel-lenkaart is een speciale, onder auspiciën van de politie gedistribueerde perskaart. Zij dient om journalisten in onoverzichtelijke situaties van grote afstand als zodanig herkenbaar te maken. Toen de kop van de de-monstratie in de Raadhuisstraat opdoemde vergewiste Adri zich er nog-maals van dat hij niemand in de weg stond. Hij vertrouwde erop dat het politieoptreden, met respect voor de relle kaart en de onafhan-kelijke waarnemers van de pers, wel langs zijn standplaats heen zou zwer-men. Toen hij kort daarop bijna werd geschept door een over het trot-toir denderende ME-bus en er op vijftig centimeter van zijn schoenen een traangasgranaat wild sissend tot ontbranding kwam was hij voor-goed van zijn illusies beroofd. Hij wist zich het vege lijf te redden door de gracht op te vluchten, waar ik hem dubbelgevouwen, met tranende ogen, bijna kotsend en wild hoestend aantref. 'Ha die Adri. Gaat het een beetje?'

Als hij weer uit zijn woorden kan komen gooit Adri woedend zijn beschadigde sigaar in de gracht, en steekt zijn verontwaardiging over het botte politieoptreden niet onder stoelen of banken. Ook hij had zijn vragen bij het optreden van voorlichters Wilting en Wooldrik aan-gaande de dood van Hans, en hij vond dat de autoriteiten er in dit ge-val verstandig aan deden om zeer behoedzaam te werk te gaan: 'Ik be-grijp heel goed dat jullie kwaad zijn. Ik snap niet dat ze jullie niet gewoon even wat ruimte geven om te demonstreren. Ik vraag me af wat erachter zit.' Ik vertel Adri alles wat ik weet, over de ontruiming in de Schaezmanstraat en over de brandende vragen en talloze ongerijmd-heden die volgens ons rond de dood van Hans hangen. Hij vindt dat dit verhaal absoluut in de krant moet en raadt me aan met zijn colle-ga te gaan praten. Ik kende de man die Adri noemde, en had minder goede ervaringen met hem. Tijdens mijn omzwervingen met de Tamils had hij enkele stukken over hen geschreven waar ik het hartgrondig mee oneens was, en ik vertel Vermaat dat ik liever niet met hem in zee ga. Adri respecteert dat, en belooft bij de redactie van de opiniepagina

te bemiddelen zodat ik het zelf kan opschrijven en onder eigen naam in de krant zetten. Dat voorstel neem ik met beide handen aan. Met weer iets meer vertrouwen in de burgerlijke pers beloof ik hem de volgende dag te zullen opbellen. Vermaat heeft woord gehouden. Anderhalve week later kan ik op de opiniepagina van *Trouw* mijn ei kwijt, onder de kop 'Het lijkt erop dat de politie wraak nam'.

Intussen zijn de uiteengeslagen demonstranten ieder voor zich naar het Frederik Hendrikplantsoen getrokken, aan de rand van de Staatsliedenbuurt. Een waardige, rustige maar aardig uitgedunde optocht weet ten slotte De Rioolrat te bereiken. Daar doemen opnieuw busjes vol stillen op, treiterend, provocerend en ogenschijnlijk nergens bang voor. Desondanks besluiten de overgebleven demonstranten om alsnog op te trekken naar het hoofdbureau, om daar met flink wat ketelmuziek de nog vastzittende arrestanten een hart onder de riem te steken. De stillenbussen rijden voor de stoet uit. Op de grens van de Staats is het alweer raak. Er worden mensen opgepakt, de oproerpolitie rukt op en chargeert. Ook deze demonstratie valt uiteen, en hoewel een paar groepen nog proberen via omwegen het hoofdbureau te bereiken lukt dit niet. De ME is en blijft overal. Het aanvankelijk vastberaden elan dooft uit, de laatste demonstranten zijn doodop van het vele kilometers lopen en wegrennen voor de politie.

Toch ontstaat enkele uren later alsnog een lawaaidemonstratie langs het water van de Stadhouderskade, aan de achterkant van het hoofdbureau. Daar is het cellenblok waar de arrestanten zitten en Hans stierf. De sfeer blijft opgefokt, met veel stillen en provocerende ME'ers. Na een halfuurtje herrie maken gaat iedereen gefrustreerd naar huis. De politiebussen volgen mensen tot aan hun voordeur. Wacht maar, schoften, smerig fascistisch politietuig. Vanavond, ja, vanavond en vannacht, als niemand ons verwacht...

De nacht van zaterdag op zondag. Net als de nacht ervoor rinkelt overal het glas, van ruiten en molli's. Vier patrouillewagens en een (leegstaand) politiebureau branden tot de grond toe af. Ook buiten Amsterdam slaat de woede toe: Hoorn, Haarlem, Nijmegen, Utrecht, Wageningen, Arnhem, Groningen, Venlo, Hamburg, Berlijn, Kopenhagen, Zürich; overal leuzen, verfbommen, glasscherven, vuur.

Van zaterdagochtend tot en met zondagnacht worden nog zestien mensen opgepakt. Op zaterdagavond wordt een vrouw door agenten

uit de tram geplukt. Ze zou herkend zijn van politiefoto's. De agenten slaan haar met het hoofd tegen een lantaarnpaal en rossen haar af, dan wordt ze afgevoerd. Het is nog steeds oorlog.

8

De persvoorlichters en woordvoerders van de burgemeester, de ministers, de politie en justitie liegen alsof het gedrukt staat, met voorbedachten rade. Krakkers, Hans Kok voorop, worden afgeschilderd als randgroepfiguren, criminelen en druggebruikers. Het is bizarre propaganda, een doorzichtige paniecreactie die meer vragen oproept dan er beantwoord worden. Met hun gelieg en gedraai verliezen de autoriteiten hun laatste restje geloofwaardigheid.

Op dinsdag na de rellen verschijnen twee politieofficieren bij de familie Kok in Velsen. Eén van hen is de plaatselijke korpschef, commissaris Hindriks. Een zuster van Hans vertelt ons later: 'We geloofden hun waarschuwing dat de kraakbeweging er een slaatje uit wilde slaan. Ze hadden uit goede bronnen gehoord dat heel veel krakkers naar de begrafenis toe zouden komen. Nou, dat zagen we al helemaal voor ons, een hoop ME erbij en mensen die er helemaal niks mee te maken hebben, en een hoop geknok. Dat wilden we niet, dat Hans zo begraven werd. Dus zei de politie dat de begrafenis nog dezelfde avond moest plaatsvinden. We hadden een uur om daarover te beslissen, zo kort dus. Nou, toen dachten we allemaal: 'Dan maar meteen een rustige begrafenis, dat is beter dan met een hoop publiciteit en ellende erbij.' Ook de volgende dag vertelde de politie ons dat er honderden krakkers onderweg waren gegaan. Later hoorden we dat het allemaal niet klopte, dat er helemaal niemand op pad gegaan is. Maar ja, als zo'n politieman dat vertelt, dan geloof je dat. Dan denk je echt dat er driehonderd mensen komen, dat er misschien weer gewonden vallen. Dat wilden we niet.'

Dezelfde avond vindt in Velsen de begrafenis in het diepste geheim plaats. Het Velsense College van Burgemeester en Wethouders verleent speciale ontheffing van artikel 137 lid 1 van de Algemene Plaatselijke Verordening, dat uitvaarten na 17.00 uur verbiedt. Er wordt mobiele verlichting ingehuurd. Met een korte plechtigheid en slechts in aanwezigheid van zijn naaste familie wordt Hans overhaast ter aarde besteld. De kosten voor de huur van de lampen, ruim achthonderd gulden, blij-

ken later door de gemeente van Hans' tegoed bij de Sociale Dienst te zijn afgeschreven. Enige piëteit is ver te zoeken.

Binnen de actiebeweging is natuurlijk nooit enige sprake geweest van plannen om de begrafenis te verstoren. Het bezoedelen van Hans' nagedachtenis leeft slechts in de morbide hersenspinsels van de overheidsdienaren. Zodra het nieuws van de overhaaste, respectloze begrafenis ons bereikt besluiten wij op woensdag 30 oktober onze eigen herdenking te organiseren. Meer dan duizend mensen vormen een waardige, stille fakkeltocht, vanaf De Rioolrat via de Schaepmanstraat naar het hoofdbureau, waar Hans het leven liet. Daar worden bloemen en een krans gelegd. Alles verloopt rustig en met eerbied. Niemand laat zich provoceren door de op de achtergrond nadrukkelijk aanwezige politiemacht. Na een kwartier vertrekt de stoet weer even rustig naar de Staats. Als iedereen weg is stormen tien politiemannen naar buiten. Ze schoppen de bloemenhulde uit elkaar. Een fotograaf legt een brallende ME'er vast met in de hand een bosje geknakte chrysanten, en noteert zijn woorden: 'Dit zijn mooie bloemetjes voor mijn vrouw, bedankt krakers!' Een collega: 'De gracht in met die rotzooi.' Een ander: 'Dat allemaal voor die rotjunk.' Wij voelen de moordenaars van Hans op zijn graf dansen.

Hans' vader hoort te laat van de fakkeltocht: 'Als ik had geweten van die tocht had ik voorop gelopen.' Op de zondag voor de begrafenis heeft hij hemel en aarde moeten bewegen om zijn zoon nog één maal te mogen zien. Aanvankelijk reageert rijksrechercheur Lentink, die de zaak in onderzoek heeft, afwijzend op het verzoek. Na uren heen en weer bellen en dankzij de persoonlijke tussenkomst van burgemeester Van Thijn wordt het ten slotte ingewilligd. In het bijzijn van de burgemeester, enkele politiefunctionarissen en een justitiearts mag vader Kok het lichaam van zijn zoon zien. Hij kan na afloop niet met zekerheid zeggen of het sporen van geweld vertoont. De blauwe vlekken in gezicht en nek zijn volgens de aanwezige medicus 'lijkvlekken'.

Als Hans' vader hoort hoe de politie de bloemenhulde bij het hoofdbureau uit elkaar schopte, belt hij naar dezelfde rijksrechercheur Lentink om te vragen hoe dat zit. Het antwoord: 'U denkt toch niet dat een politieman zoiets doet?' Hans' vader krijgt foto's van tegen de grafkrans schoppende agenten onder ogen en belt opnieuw naar Lentink. Nu zegt deze: 'Dat gelooft u toch niet, dat een politieman zoiets doet? Dat zijn verklede krakers!' Sindsdien heeft vader Kok nooit meer een over-

heidsfunctionaris geloofd. Op de grafsteen van Hans staat het krakers-
teken met de bliksempijl, ernaast de woorden: 'Vraag niet waarom.
Vraag niet hoe het kan. Alleen U Heer, weet ervan. In Uw armen leg ik
mij neer, strijd, denk, ween niet meer. Hier rust onze zoon, broer, zwa-
ger en oom Hans Kok. 1962-1985.'

Na veel getouwtrek en geharrewar, twee onderzoeken van de rijks-
recherche en voortdurende publiciteit gelast de minister van justitie
uiteindelijk een gerechtelijk vooronderzoek tegen drie 'verdachten': de
arrestantenbewaarders die de nachtdienst in het cellenblok vervulden.
Er gaan hardnekkige geruchten dat deze bewaarders, tijdens de ont-
bijtverstreking die 's morgens om zes uur het sluitstuk van hun dienst
vormt, Hans al dood (of minimaal in diepe coma) in zijn cel hebben
aangetroffen. Zij zouden geen zin hebben gehad in de uren durende
rompslomp die zo'n vondst onherroepelijk met zich meebrengt. Zij de-
den stomweg de deur weer op slot en vervolgden hun weg met de ont-
bijtkarretjes en de koffiekannen. Bij de verhoren door rijksrechercheur
Lentink hadden zij zich beroepen op het feit dat de bewuste arrestant
'kennelijk diep in slaap was' en dat ze hem niet hadden willen wekken.
Misschien kan hun inderdaad onachtzaamheid worden verweten, maar
wij zien het gerechtelijk vooronderzoek als louter een bliksemafleider
voor de ware toedracht. Verder wast iedereen de handen in onschuld.

Na vele duizenden pagina's van onderzoek wordt het dossier gesloten
verklaard. De tijdelijke arbeidscontracten van de drie bewaarders wor-
den niet verlengd. De enige betrokkenen die voor de rechter moeten
verschijnen zijn de arrestanten van de Schaepmanstraat. Een aantal van
hen wordt veroordeeld tot boetes en voorwaardelijke gevangenisstraf-
fen, wegens 'openlijke geweldpleging'. De kous is af. Er zijn misschien
fouten gemaakt, maar niemand treft werkelijk schuld. Met andere
woorden: Hans Kok is conform de regels gecrepeerd.

‘... wij pakken jullie’

... Ik heb gelezen dat de pers deze acties veroordeelt, en dat de Nederlandse anti-apartheidsbeweging zich ervan distantieert, maar je moet je altijd afvragen waaróm dit soort acties plaatsvindt. De Nederlandse regering en Shell hebben steeds geweigerd om gehoor te geven aan de eisen van terugtrekking uit Zuid-Afrika. Je moet niet de mensen veroordelen die voor dit soort acties kiezen, maar de regering en Shell. Alleen door stopzetting van de investeringen kun je dit soort acties vermijden. [...] De Zuid-Afrikaanse vliegtuigen die zondagnacht aanvallen in Zambia, Zimbabwe en Botswana hebben uitgevoerd vliegen op Shell-brandstof en zijn uitgerust met Philips-apparatuur. Er is dus reden genoeg om in actie te komen. Onze eigen strijd ligt in Zuid-Afrika, en daar zullen we alle vestigingen van Shell en andere multinationals aanpakken, maar strategisch en tactisch gezien kunnen we daartoe in het buitenland niet oproepen. [...] Maar als dit soort acties ertoe bijdraagt dat Shell zich terugtrekt uit Zuid-Afrika zijn we daar natuurlijk wel blij om.

Anoniem gebleven ANC-vertegenwoordiger in Nederland, over brandstichting en sabotage bij Shell-pompstations overal in West-Europa.

Citaten uit een interview in *Bluf!* nr. 222, 22 mei 1986.

1

In de maanden die volgen op Hans' dood ontrolt zich een ijzingwekkend doofpotsscenario. Minister Korthals Altes en burgemeester Van Thijn houden bikkelhard voet bij stuk. De dood van Hans moet een tragisch ongeval zonder schuldigen blijven, hooguit terug te voeren op een betreurenswaardige samenloop van omstandigheden. Iedere snipper informatie over de zaak moet via de rechtszaal worden afgedwongen. Advocaat van de familie Kok Henk Kersting en vertrouwensarts Han Schumacher zitten als bokken op de haverkist. Er moet een on-

smakelijk juridisch gevecht worden geleverd om het wettelijk voorgeschreven recht van contra-expertise op de officiële lijkschouwing te verkrijgen. Justitie weigert het sectiemateriaal vrij te geven. Na wekenlang van alle kastjes naar alle muren te zijn gestuurd spannen dokter Han en meester Henk maar weer een kort geding aan. Rechtbankpresident mr B. Asscher wijst op 12 december 1985 vonnis: '... de rechtbank veroordeelt gedaagde, de Staat der Nederlanden, tot overhandiging aan de vertrouwensarts van eisers, dr Han Schumacher, van: de polaroidfoto van Hans Kok, genomen voor zijn inverzekeringstelling, en van de kleurenfoto's van de sectie, het verslag van het onderzoek door het Gerechtelijk Laboratorium, waaronder het sectieverslag en alle toxicologische bevindingen.' Pas eind december, meer dan twee maanden na dato, kan de contra-expertise eindelijk beginnen.

De twee hoogleraren die het onderzoek op zich nemen vallen uit hun schoenen van verbazing. Het overgrote deel van het sectiemateriaal blijkt vernietigd of slecht geprepareerd. Het Gerechtelijk Laboratorium heeft regelrecht broddelwerk afgeleverd. De uitslag van de contra-expertise is ronduit vernietigend. De professoren vegen de vloer aan met het oorspronkelijke sectierapport, en met vrijwel alles wat tot dan toe door de autoriteiten over de medische kant van de zaak werd beweerd. Er komt een longontsteking aan het licht, die acuut is geworden door de koude in de cel en het ontbreken van matras en dekens. Die longontsteking is door het Gerechtelijk Laboratorium of over het hoofd gezien, of opzettelijk verzwegen. 'Iedere leek moet hebben kunnen zien dat Hans Kok die avond doodziek was,' aldus professor Becker, patholoog-anatoom. Zijn collega De Wolff, toxicoloog, voegt eraan toe dat 'de bij de contra-expertise gevonden sporen van librium, methadon en alcohol onmogelijk tot de dood van een verder gezond persoon kunnen hebben geleid. Andere sporen werden niet gevonden.' Daarmee is het drugsdode-verhaal naar het rijk der fabelen verwezen. Overigens merken de beide hoogleraren fijntjes op dat door 'onvolledigheid van het onderzoeksmateriaal' elke verdere uitspraak over de exacte doodsoorzaak heikel blijft. Het meest waarschijnlijk achten zij een samenloop van omstandigheden: opwindings, onderkoeling en een slechte conditie. Over al het andere, waaronder 'uitwendige sporen van toegebracht mechanisch geweld' valt (althans medisch-technisch) niets meer te achterhalen.

In de periode tussen het rechtbankvonnis over het vrijgeven van het

sectiemateriaal en de uitslag van de contra-expertise zijn de rijksrechercheurs Lentink en Van Duyvenvoorde klaar met hun eerste onderzoek naar de gang van zaken in het cellenblok. Hun rapport, vijfhonderd pagina's A4, ligt binnen een week niet-vertrouwelijk ter inzage bij de griffie van de Tweede Kamer. Hans' familie kan er echter niet over beschikken. Pas na ruim een week van krachtig aandringen en dreigen met de rechter gaat officier van justitie Wooldrik door de bocht. Op 27 november krijgt Henk Kersting een niet-gewaarmerkte kopie van het rijksrechercheonderzoek overhandigd, waaruit alle namen met viltstift zijn weggehaald. Han en Henk gaan daar niet mee akkoord. Zij willen het originele, ongecensureerde dossier minimaal kunnen inzien. Han gaat daarvoor naar het parket van Wooldrik, waar hij te horen krijgt dat het 'niet voorhanden' is. Bij die gelegenheid wordt hem door Wooldriks baas, hoofdofficier Van Steenderen, tussen neus en lippen door te kennen gegeven dat hij de kleurenfoto's van de sectie alleen kan meekrijgen als ervoor betaald wordt.

Bij *Bluf!* heb ik de beschikking over de geanonimiseerde versie van de bevindingen van Lentink en Van Duyvenvoorde. Zelfs met weggelakte namen is het een uniek document, want onderzoeken van de rijksrecherche komen zelden in de openbaarheid. We kunnen er veel uit distilleren. Om te beginnen valt op dat alle betrokken politiemensen categorisch ontkennen dat ze buitensporig geweld hebben gebruikt, zowel voor, tijdens als na de ontruiming. Hooguit zijn hier en daar wat 'corrigerende tikken' gevallen. Op het hoofdbureau dachten de bewaarders vervolgens dat de politie de matrassen en dekens wel zou uitreiken. De politie had dit als de taak van de bewaarders beschouwd. Niemand heeft aan de verwarming gezeten. De ontbijten zijn gewoon verstrekt, ook daarbij zijn geen onregelmatigheden geconstateerd. De GG&GD-arts blijft erbij dat Hans bij zijn bezoek 'helder en goed aanspreekbaar' was.

Ik bestudeer de stukken en schrijf een analyse voor *Bluf!*. Vooral nog houd ik mij vast aan de blauwe plekken en verwondingen die ik zelf bij de arrestanten gezien heb. De verhaaltjes die Lentink en Van Duyvenvoorde van hun getuigen te horen hebben gekregen zijn té duidelijk voorgekauwd en op elkaar afgestemd om serieus te nemen. De politie liegt, de bewaarders liegen en de rijksrecherche heeft de leugens keurig opgeschreven. Zodat ook de burgemeester, de persofficier, de politievoorlichter en de minister opnieuw naar eer en gewo-

ten kunnen liegen. Geen schuldigen, tragisch, maar het is niet anders.

Alle kranten, uitgezonderd de hetzerige riooljournalisten van *De Telegraaf*, zetten grote vraagtekens bij de naspeuringen van de rijksrecherche. Net als de Tweede Kamer. De minister moet toezeggen dat er nader onderzoek komt. Lentink en Van Duyvenvoorde krijgen opdracht het hele zaakje nog eens over te doen, en ditmaal alles en iedereen te verhoren die in de verste verte bij de gebeurtenissen betrokken is geweest. *Vrij Nederland* ontdekt dat Lentink zélf erg verontwaardigd is over de reacties op zijn werkstuk. Hij had toch zo goed zijn best gedaan, zoals altijd, zorgvuldig manoeuvrerend tussen de mores van de onderlinge solidariteit binnen de politie en zijn taak als onderzoeker. Maar goed, als de politiek daar geen genoegen mee neemt zal hij voor zijn nieuwe onderzoek 'alle lakens van het bed trekken', zo laat hij zich *off the record* ontvallen.

Met de toezegging van de minister dat de rijksrecherche opnieuw aan het werk gaat, gepaard aan het openen van een gerechtelijk vooronderzoek tegen de bewaarders van de nachtdienst, is de zaak opnieuw voor enkele maanden op de lange baan geschoven. En opnieuw sluiten zich de bastions van politie en justitie. Geen commentaar zolang de zaak onder de rechter is.

2

Gezien de manier waarop de kraakbeweging in de loop der jaren door het bevoegd gezag is tegemoet getreden mag het een godswonder heten dat de eerste dode pas in 1985 viel. De dood van Hans heeft als gevolg dat alle actievoerders er nog eens hardhandig aan herinnerd worden dat zij heel gemakkelijk de volgende kunnen zijn. Dat leidt tot een snel escalerende verharding. Het Bureau Illegale Wetenschap (Bilwet) schrijft op 1 april 1988 in de laatste *Bluf!*: 'Ondanks de steeds grovere middelen van overheidswege – uitroken en verwonden door traan- en braakgas, getrokken pistolen, bussen die op menigtes inreden, en standrechtelijke afstraffingen door arrestatieteams en stillen – hield de in 1980 ontstane relcode aan krakerszijde stand. Vóór de grens van molotovcocktail en pistool hield men stil. Deze middelen werden bewaard voor het geval er een dode zou vallen ("Als er op ons geschoten wordt schieten we terug"), en eerder zouden ze niet tegen de po-

litie worden ingezet. In de voorbereiding van iedere rel zat de spanning vervat of "zij" ons al zouden dwingen om opnieuw een stap verder te gaan. Maar we beseften steeds op tijd dat als we die stap zouden zetten, "er iets enorms zou gebeuren". In de besloten sfeer lag er geen taboe op het opnemen van de dood in het gedachtenspel over de volgende rel. Maar op vergaderingen en in verklaringen werd er niet over gesproken.'

Waar de dood in de wandelgangen figureerde ging het altijd om de dood *van een ander*. Als een medeactievoerder op straat vermoord zou worden, en wijzelf dus de overlevenden zijn, zou onze schuld ten opzichte van het slachtoffer worden ingelost met dat 'enorme' uit het citaat van Bilwet, dan 'breekt de pleuris pas écht uit'. De dood van een lid van de tegenpartij kwam niet ter sprake. Ons verzet was gerechtvaardigd, en een dode aan hún kant was hún verantwoording. In feite richtte het geweld van de kraakbeweging zich tegen 'machines' en niet tegen mensen. ME'ers gedroegen zich tenslotte als robots en werden ook zo beschouwd. De ongeschreven relcode was gericht op het handhaven van die legitimiteit. Onze strijd bleef gerechtvaardigd zolang ze met eerlijke middelen gevoerd werd. Na de dood van Hans verdween dit principe naar de achtergrond.

De door de dood gemarkeerde grens was al eerder in zicht geweest. Boven de barricaden in de Vondelstraat werden op een gegeven moment door een politieheliikopter strooibiljetten afgeworpen, waarin gedreigd werd met de inzet van vuurwapens en tanks als de krakers niet bereid waren onmiddellijk hun verzet op te geven en de barricaden te slechten. 'De colonne, eenmaal in beweging, kan niet meer worden gestopt,' luidde de dreigende laatste zin van het pamflet, refererend aan de oprukkende tanks. Voor één actievoerder kwam dat angstig dichtbij. Staande op de barricade aan de Overtoomkant raakte hij met een voet bekneld terwijl de tanks aanrolden. Pas op het allerlaatste moment kon hij zich loswringen en wist hij zich met een ware snoekduik buiten het bereik van de alles vermalende rupsbanden te brengen. Een paar weken later, bij de felle straatgevechten tijdens de inhuldiging van koningin Beatrix, hing de doodsdreiging opnieuw in de lucht. Tot op de dag van vandaag zijn er mensen die geloven in de (verder onbevestigde) geruchten dat er toen twee dodelijke slachtoffers gevallen zijn: één man overreden door een politiebus, één oudere omstander die een hartverlamming kreeg toen een massieve traangaswolk aan hem voorbij

trok. Na Koninginnedag 1980 bleef de dreiging hangen. Halverwege dat jaar leidde dit tot een hoog oplaaierende geweldsdiscussie. Er kwam ontruimingsdreiging voor De Groote Keyser. Direct werd het pand onneembaar gebarricadeerd en rees de vraag: 'Wat nu?' Er was de groep rond Kraker Thijs, officieus krakerswoordvoerder bij onder andere de Vondelstraat, die vond dat de actievoerders zich letterlijk 'dood moesten vechten'. Anderen verweten Thijs en consorten dat zij met zo'n radicaal standpunt rond het krakerssymbool bij uitstek de legitimiteit van de hele kraakbeweging op het spel zetten, zelfs haar dood provoocerden. Het conflict werd uiteindelijk net niet op de spits gedreven, maar dan alleen omdat het gemeentebestuur onder druk van de dreigende, waarschijnlijk ongekend hevige onlusten afzag van ontruiming. De Groote Keyser werd door de gemeente aangekocht, de krakers slechten zelf de barricaden en opnieuw bleef de dood een hersenschim. Er verstreek een jaar, maar in de herfst van 1981 was de dreiging terug. Enkele duizenden activisten van de anti-kernenergiebeweging belegerden de kerncentrale van Dodewaard als ware het een middeleeuws kasteel: 'Dodewaard geen doden waard.' Met een buitengewoon grove explosie van politiegeweld en verstikkende traangasgordijnen maakten de autoriteiten rigoureuus een einde aan het beleg. Ook na Dodewaard laaiden er hardnekkige geruchten op over dodelijke slachtoffers. Binnen de beweging heerste een algemeen gevoel dat de politie bij deze gelegenheid alle proporties uit het oog verloor en geprobeerd had de actievoerders letterlijk te vernietigen, te vermoorden. In de daaropvolgende jaren bleef dat gevoel terugkomen, in de Nijmeegse Piersonstraat, waar de tanks over krakersbarricaden rolden, bij de ontruiming van de Lucky Luyk en de Vogelstruys in Amsterdam. Toch bleef de relcodeland in stand.

Met het overlijden van Hans Kok was de ban van de dood ten slotte gebroken. De ondanks alles steeds opengehouden overlegkanalen tussen overheid en beweging worden resoluut gedempt en dichtgesmeten. De 'stap verder' met 'enorme gevolgen' wordt gezet. Ze kunnen het krijgen zoals ze het hebben willen. Er is op ons geschoten, dus we schieten terug. Hans krijgt een martelaarsstatus. Alom klinkt oorlogstaal.

Er komen meer en meer aanwijzingen dat de wijze waarop de gevestigde orde ons tegemoet treedt fundamenteel veranderd is. We hoorden uit wat 'doorgaans betrouwbare bron' heet dat mr Frits Korthals Altes, minister van justitie van 1982-1990, een persoonlijke weerzin tegen de kraakbeweging is gaan koesteren, met Weekblad *Bluf!* als een belangrijke exponent. Voor hij tot zijn ambt geroepen werd was Korthals Altes de alom gerespecteerde huisadvocaat van de deftige Slavenburgs Bank. Totdat het SPeculatie Onderzoeks Kollektief (SPOK), een onderzoekscollectief van krakers dus, in *Bluf!* en in een eigen brochure harde feiten publiceerde over onroerend-goedspeculatie, belastingfraude en geld witwassen. Veel lijntjes bleken via Slavenburg te lopen. De deftige bankiers raakten ernstig in opspraak toen journalisten er in doorwroetten, en Slavenburg werd in een waterval van publiciteit in de afgrond gesleurd. Dat kostte onze Frits een goeie klant. Eenmaal in het kabinet moest hij vervolgens werkloos toezien hoe zijn partijgenoot en collega van Economische Zaken Gijs van Aardenne, samen met hoge ambtenaren en *captains of industry*, vakkundig (en alweer via *Bluf!*) door het slijk werd gehaald door 'De Wraak van Jhr. Mr. de Braauw'. Als klap op de vuurpijl volgde de golf van gewelddadige onrust, opruiming en negatieve publiciteit na de dood van Hans Kok, die Korthals Altes zelf een hoop extra werk en een flinke deuk in zijn imago bezorgde.

VVD-ministers en kamerleden waren inderdaad nooit vrienden van de beweging geweest. Het was niet toevallig dat de eerste grote trendbreuk in het overheidsoptreden in 1978 kwam, nog geen jaar na de vervanging van het PvdA-CDA-kabinet Den Uyl-Van Agt door het CDA-VVD-kabinet Van Agt-Wiegel. Op 23 november 1978 werd een grote groep krakers, die lijdzaam en met de armen ineengehaakt een ontruiming aan de Jacob van Lennepstraat trachtte tegen te houden, ondanks het roepen van: 'Geen geweld! Geen geweld!' door de ME finaal in elkaar geknuppeld. Het was de eerste collectieve afstraffing van geweldloze obstructie, en het werd algemeen beschouwd als het punt vanaf waar de kraakbeweging verdedigend geweld niet langer schuwde. VVD-minister van binnenlandse zaken Hans Wiegel had in zijn ambtsperiode menig appeltje met de kraakbeweging geschild. Zo viel de explosie van overheidsgeweld bij het beleg van Dodewaard onder zijn verant-

woordelijkheid. Er werd ook teruggeslagen. Tijdens een bezetting van het Stikkerhuis, het vvd-partijbureau in Amsterdam, verdween een groot deel van de administratie en andere inboedel in de gracht of in het niets. Met enige regelmaat werden de contacten van prominente partijfunctionarissen (onder wie de opvolger van fractievoorzitter Nijpels, prof. dr ir J.J.C. Voorhoeve) met allerlei duistere, conservatief-rechtse organisaties uit de doeken gedaan: het Oud Strijders Legioen, de Nederlands-Zuidafrikaanse Werkgemeenschap (Nelson Mandela zat toen nog gewoon in de gevangenis), de Werkgroep voor Gezag en Vrijheid (die de boeren van Dodewaard had opgehitst de 'oproer-kraaiers' met hooivorken en dorsvlegels van hun land af te jagen, wat ook gebeurd was) of de rabiate communistenvreters van de WACL, de World Anti-Communist League (verdacht van grootschalige drugs-handel en banden met Zuid-Amerikaanse moordcommando's en fascistische terreurgroepen). Binnen de actiebeweging was de vvd synoniem aan het kwaad waartegen wij ten strijde trokken. Naarmate de standpunten aan beide zijden verhardden onttaardde die strijd meer en meer tot een gewelddadige loopgravenoorlog, aan beide zijden gevoed door steeds persoonlijker wraakgevoelens.

4

Na de dood van Hans Kok 1985 staat *Bluf!* vol van de verhalen over ongenueanceerd en gewelddadig optreden van politie en justitie; niet alleen tegen actievoerders, maar ook tegen buitenlanders, vluchtelingen en andere marginale groepen. Alle incidenten staan onder elkaar in een lange, onthutsende rij. Willekeurige arrestaties en afstraffingen. Bloed en bulten, botbreuken en blauwe plekken. Traangas en wapenstokken, trappen en volle vuistslagen, getrokken dienstpistolen. Met volle kracht aangesnoerde handboeien, vuurrood gestriemde polsen en blauw aangelopen handen. Stillenprovocaties, stenen gooiende en als actievoerders verklede overheidsdienaren. Op mensen inrijdende politievoertuigen die soms precies op tijd, soms net even te laat remmen. Pelotons ME'ers te paard die hun rijdieren in volle galop over menselijke blokkades jagen. Het grootste verschil tussen de reguliere en de buitenparlementaire actiebeweging is dat eerstgenoemde zich neerlegt bij de opdrachten van het bevoegd gezag ('hier spreekt de politie, verwijdt u,

of geweld zal worden gebruikt'), terwijl laatstgenoemde de confrontatie daadwerkelijk aangaat. Toch zijn tot dan toe de stenen alleen gevlogen als de politie het geweld zelf uitlokte of de aanval inzette.

Ik begreep de dilemma's. In de Staatsliedenbuurt zag ik hoe bedreigend een autonome, doortastende groep voor de autoriteiten kan zijn. Knagen aan de wortels van het gezag lijkt ongeveer de grootste doodzonde die je in de Nederlandse parlementaire democratie en rechtsstaat kunt begaan. Zelfs onschuldige, geweldloze obstructie en burgerlijke ongehoorzaamheid behoren daartoe. Wie geen gehoor geeft aan de opdrachten en sommeringen van de politie loopt een gerede kans op een ongenueanceerd pak slaag of erger. Binnen de Nederlandse opvattingen van recht en orde zijn de marges van het toelaatbare weliswaar veel ruimer dan in de landen om ons heen (ook in dit geval wordt dat 'gedoogbeleid' genoemd), maar wie de marges overschrijdt krijgt net zulke harde klappen als elders. Daarnaast is de Nederlandse variant van repressie tegen ongewenste politieke groeperingen een stuk geniepiger en ongrijpbaarder. Mijn voormalige dienstmakker Peter, geen kraker maar een keurige vrijgezel met een baan, een huis en een auto, wilde mijn repressieverhalen aanvankelijk nauwelijks geloven. Voordat hij met *Bluf!* en de kraakbeweging kennismaakte kreeg hij zijn informatie uitsluitend via *de Volkskrant* en het Journaal. Hij vond het bijzonder schokkend om te ontdekken dat zelfs in het open, democratische Nederland een lugubere wereld vol overheidsgeweld en intimidatie achter het nieuws schuilging, een wereld waar het grote publiek geen weet van had.

Peter en ik blikten terug op onze tijd in Seedorf. We moesten denken aan die eerste zin uit ons *Handboek voor de Soldaat*: 'Ondergeschiktheid vormt de ziel van de militaire dienst.' Of aan de peptalk en de propagandafilms die we op gezette tijden over ons uitgestort kregen. We herinnerden ons de verhalen waarmee we 'scherp' werden gehouden, gruwelverhalen over de wreedheden die ons door de Russen en het Rode Leger zouden worden aangedaan als we niet onverzettelijk pal zouden staan tegen de communistische dreiging. We vervingen 'Russen' door 'krakers' en 'communistische dreiging' door 'actiegevaar', en begrepen wat de smerissen zo provocatief en gewelddadig deed optreden. Wie in de propaganda wind zaait, zal op straat stormen oogsten.

Het geweldsapparaat dat de kraakbeweging tegenover zich had is een ogenschijnlijk strak georganiseerde, gedisciplineerd opererende organisatie, die alleen in geval van nood en op bevel van het bevoegd gezag in actie komt. De Nederlandse politie wordt geacht beheerst op te treden, volstrekt ondergeschikt aan en gecontroleerd door democratisch gekozen organen. Wie regelmatig getuige (of slachtoffer) is van allerhande vormen van politieoptreden, en daarbij een (al dan niet gedwongen) blik in de keuken kan werpen, komt wellicht tot andere inzichten. Iedereen snapt dat een paraat peloton Mobiele Eenheid, juist in alle rust begonnen aan een onderling potje waterpolo in het zwembad, niet staat te springen om plotseling op te moeten treden tegen oproerkraaiers die ergens onverwacht de boel op stelten zetten. Als dat dan tóch gebeurt is het begrijpelijk dat de agenten uit onvrede de nuances van de geweldsinstructie uit het oog verliezen. Ze willen niets liever dan de zaak zo snel mogelijk afhandelen, om daarna verder te kunnen spetteren in het zwembad. Ze zijn dus geneigd het opstootje zonder tijdrovende discussies uit elkaar te jagen. De krakers hebben gloeiend de pest in omdat niet naar hun argumenten wordt geluisterd, de vlam slaat in de pan en de actie onttaardt in een matpartij tussen stenen-gooiers en de politie.

Als de inzet van de oproerpolitie wel van tevoren gepland is, bijvoorbeeld bij een aangekondigde ontruiming, worden ze tijdens de briefing op het ergste voorbereid. Zelfs als door de krakers luid en duidelijk is verklaard dat ze zullen kiezen voor geweldloos verzet, wordt de politiemensen door hun commandanten op het hart gedrukt dat ze alles kunnen verwachten en goed op zichzelf moeten passen. Soms worden ze regelrecht opgehitst. Zo worden de ME'ers, die in april 1987 het pand Singel 114 voor de zesde keer moeten ontruimen, vlak voordat ze in actie moeten komen op een knokfilm van Bud Spencer en Terence Hill getrakteerd.

De onderlinge solidariteit tussen politiecollega's is minstens even sterk als die tussen actievoerders, Amsterdamse taxichauffeurs of bedreigde Brabantse varkensboeren. Al zijn de onderlinge meningsverschillen nog zo groot, bij dreiging van buitenaf sluiten zich de rijen. Mobilfoonberichten als: 'Collega gewond' of: 'Collega bedreigd' werken op aanstormende versterkingen als honing op een troep beren. Wie

probeert een Amsterdamse politiefunctionaris iets aan te doen treft meteen het hele korps tegenover zich. Die onvoorwaardelijke solidariteit heeft een naam: korpsgeest. Zij is van groot belang voor het gevoel van veiligheid van de agenten. Politiemensen dekken elkaar altijd en onder alle omstandigheden, tenzij het een inbreuk op de korpsgeest zelf betreft (wat als verraad wordt beschouwd). De rijksrecherche, de politie van de politie zagezegd, staat zelfs bekend als 'de matennaaiers'. Ook dat woord kenden Peter en ik nog uit het leger. Het dook op als er in het naburige dorp weer eens een kroeg was verbouwd, of als in Hamburg een horde dronken Nederlandse NAVO-militairen op de vuist was gegaan met dito Engelsen of Amerikanen. Iedereen wist wat er gebeurd was en wie er mee hadden gedaan. Maar wie zoiets officieel rapporteerde was een matennaaiër. Zelfs in de ogen van het hogere officierskader was dat ongepast. Je eigen maten verlink je niet, en vuile was hang je niet buiten. Daarnaast vindt ieder legeronderdeel zichzelf per definitie het beste, een gevoel dat bewust gekweekt en gekoesterd wordt. Zo ontstaat onderlinge wedijver, die de soldaten scherp, alert en gehoorzaam aan het eigen officierskader moet houden.

De korpsgeest maakt dat zowel de agent op straat als leden van de oproerpolitie, speciale eenheden of arrestatieteams de zekerheid hebben dat hun handelen gedekt wordt en de vuile was binnen blijft. Ook kunnen ze er bij onverwacht dreigend gevaar op rekenen dat onmiddellijk en onvoorwaardelijk uit alle hoeken en gaten collega's op het alarm afkomen. De onderlinge wedijver en de drang tot 'scoren' leiden daarentegen nogal eens tot competentiegeschillen tussen bijvoorbeeld rijkspolitie, gemeentepolitie en marechaussee. Ze houden vaak informatie voor elkaar achter, fietsen door elkaars onderzoeken heen, weigeren bevelen van andere diensten stipt op te volgen of assistentieverzoeken in te willigen. De ogenschijnlijk gedisciplineerde, binnen de democratische spelregels opererende sterke arm valt heel wat vaker terug op chaotisch ad hocoptreden dan je zou denken. De ernstige waarschuwingen bij de briefings, waarbij de agenten wordt voorgehouden dat alleen preventief-krachtdadig en efficiënt optreden een geweldsescalatie kan voorkomen, leiden er gemakkelijk toe dat de agenten met angst en beven naar het actiefrent optrekken. Elke fout kan hun noodlottig worden en een woeste storm ontketenen, zo wordt hun immers voorgehouden. Dat je altijd krijgt wat je oproept is een inzicht dat maar niet in de rechtlijnige boekjesstrategieën van de commandanten wil passen.

Waarmee trouwens niet gezegd is dat de wetmatigheden van de geweldsspiraal wel tot de kraakbeweging doordringen. De dood van Hans Kok is slechts een station op die steeds sneller omlaag denderende spiraal. Vanaf 1978, in de Jacob van Lennepstraat, lag de dood onontkoombaar vast in de strategieën van beide partijen. Geweld, oorlog en uiteindelijk de dood zijn voortzettingen van de politiek, en ze ontstaan als niet meer naar elkaar geluisterd wordt. De aanval op de Staatsliedenbuurt en de dood van Hans Kok worden binnen de actiebeweging opgevat als het ultieme bewijs dat de overheid niet langer bereid is onze argumenten aan te horen. Vooral daarom worden zij opgevat als een algemene oorlogsverklaring. Toch vinden wij dat onze argumenten ondanks alles onverminderd overeind staan. De hakken gaan in het zand.

Ik ben bang voor politiekappen, voor arrestatie, voor fysiek geweld. Op straat slaat het hart mij in de keel. Ik trek mij op aan de korpsgeest van de kraakbeweging, maar besef dat ik er niet op durf te bouwen. Ik kies voor wat ik beschouw als het minste van twee kwaden en blijf bescherming zoeken onder de vleugels van de actiewereld. Ik voel mij meegezogen in een draaikolk waar ik niet meer uit kan.

6

In 1986 dreigen de kolommen van *Bluf!* uit hun voegen te barsten. Met enige regelmaat brandt er een vestiging van de MAKRO af; eigenaar Steenkolen Handels Vereniging SHV, het bedrijf van de industriëlenfamilie Fentener van Vlissingen, dient haar belangen uit Zuid-Afrika terug te trekken. Na iedere brand ontvangen we bij *Bluf!* een 'claimbrief' van RaRa, wat aanvankelijk voor *Radicale* en later voor *Revolutionaire anti-Racistische actie* staat. De verklaringen worden vrijwel integraal in kolommen getypt en onheilspellend gelay-out. De originelen verdwijnen in de kachel.

De eerste keer dat RaRa van zich deed spreken, na het tot de grond toe afbranden van de MAKRO-vestiging in Duivendrecht in de zomer van 1985, konden wij bij *Bluf!* onze ogen niet geloven. De Onkruid-groep was weg en de overgebleven redactie had niet voldoende politieke ervaring om een authentieke brandaanslag meteen als zodanig te herkennen. We wisten niet goed wat we ermee aan moesten en de diver-

se standpunten waren verre van eenduidig. Een aantal mensen vond het een geweldige actie en bewonderde het lef van de daders. Anderen waren wat voorzichtiger. Hun leek het verstandig om de kat uit de boom te kijken, en alvorens tot publicatie van de claimbrief over te gaan eerst maar eens af te wachten hoe de publieke opinie op zo'n weliswaar spectaculaire, maar ook tamelijk wezensvreemde actieform zou reageren. Weer anderen waren regelrecht achterdochtig. Uit het buitenland was ons bekend dat speciale politieteams en geheime diensten zélf nog wel eens grove middelen wilden hanteren om de linkse beweging in hun land in diskrediet te brengen.⁵

Ik kon mij niet herinneren dat er in het naoorlogse Nederland ooit zulke grote politieke aanslagen hadden plaatsgevonden. De actie op zich kon ik wel waarderen. De brandweer had verklaard dat er geen gevaar voor personen was geweest. De Journaalbeelden en krantenfoto's waren spectaculair, en de claim van RaRa zou veel stof doen opwaaien. Maar ik durfde mijn hand er niet voor in het vuur te steken dat de MAKRO-brand (of alleen de claimbrief) geen provocatie was, uit welke hoek dan ook.

Uiteindelijk leidden de discussies binnen de redactie tot een tamelijk halfslachtig compromis. De claimbrief, twee dicht betypte A4'tjes, werd op traditioneel-journalistieke wijze teruggeknipt tot een kwart *Bluf!*-kolom, waarin alleen nog het 'harde nieuws' stond: dat de *Radicaal anti-Racistische actie* RaRa zich verantwoordelijk stelde voor het afbranden van de MAKRO, en dat ze dat hadden gedaan om moederbedrijf SHV uit Zuid-Afrika te dwingen. Onder die mededeling plaatsten we een korte weerslag van onze discussie, inclusief de twijfels die gere-

---

5 Een sprekend voorbeeld is het zogenaamde *Celler Loch*. Freelance geheim agent Werner Mauss pleegde, in opdracht van de West-Duitse politie, een bomaanslag op de buitenmuur van de gevangenis in Celle, zogenaamd om de daar zittende terroristen van de Rote Armee Fraktion (RAF) te bevrijden. In werkelijkheid was de bomaanslag bedoeld om het vertrouwen van de RAF te winnen, zodat binnen die groep geïnfiltrerd kon worden. Ook in vele andere landen voeren de geheime diensten desinformatie-campagnes en worden af en toe suspecte terreuraanslagen uitgevoerd om verzetsbewegingen in diskrediet te brengen. Soms komt het aan het licht, zoals bij het tot zinken brengen van het Greenpeace-vlaggenschip *Rainbow Warrior* door de Franse SDECE.

zen waren over de authenticiteit van de claimbrief. Die gang van zaken werd ons door de lezers niet in dank afgenomen en vormde enkele weken later de directe aanleiding voor het bezoek van IJsbrand en Koos Kaas, waarmee de terugkeer van de oude Onkruid-hap binnen de *Bluf!*-gelederen werd ingeluid.

Het verzet tegen de betrokkenheid van het Nederlandse bedrijfsleven bij het Zuid-Afrikaanse apartheidsbewind begon in die tijd aardig op stoom te komen. Er brandden meer MAKRO-vestigingen af, één keer zelfs twee tegelijk (waarvan eentje voor de tweede keer). Ook Shell kwam danig onder vuur te liggen en bijna elke week bevatte *Bluf!* een hele pagina vol acties tegen het olieconcern. Shell had een grote werkmaatschappij in Zuid-Afrika en aardgasconcessies in het door dit land geannexeerde Namibië. Het bedrijf bleef absoluut onwrikbaar in zijn standpunt dat het van de hand doen van zijn Zuid-Afrikaanse belangen contraproductief zou zijn. Juist die onwrikbaarheid zorgde ervoor dat de gele schelp met de rode rand kon uitgroeien tot de kop van Jut voor de Nederlandse anti-apartheidsbeweging. Wij voelden ons gesteund door de dringende oproep van het ANC om een effectieve boycot van de Zuid-Afrikaanse economie. Nelson Mandela steunde de oproep vanuit de gevangenis en ook andere ANC-kopstukken bleven erop hameren. Vriend en vijand waren het met elkaar eens dat een totale olieboycot het meeste effect zou sorteren bij het op de knieën dwingen van het apartheidsbewind, omdat Zuid-Afrika voor haar energievoorziening voor een essentieel deel afhankelijk is van import uit het buitenland. Kolen en aardgas (uit de Namibische gasvelden, mede geëxploiteerd door Shell) hebben ze zelf, maar de vliegtuigen, tanks en politievoertuigen die de apartheid verdedigen doen het daar niet op.

De Nederlandse pompstations van de oliereus worden aanhoudend doelwit van acties. Een paar gaan er in vlammen op. Op geheimzinnige wijze raken opslagtanks voor benzine vervuild met suiker, waardoor auto's van klanten onherstelbaar vastlopen. In het hele land (en ook elders in Europa) worden telkens weer de vulslangen van de pompen gesneden, de telmechanismes kapotgeslagen en de ramen van de Shellshops ingegooid. Op de viaducten over de snelwegen en op talloze blinde muren verschijnen leuzen en affiches tegen de schelp. Ook Ra-Ra meldt zich in de strijd. In Alphen aan den Rijn brandt een onderhoudsbedrijf van Shell tot de grond toe af. Het Comité Zuidelijk Afri-

ka (KZA) en de Anti-Apartheids Beweging Nederland (AABN) roepen automobilisten op om pompstations van Shell in elk geval voorbij te rijden en liefst alleen nog te tanken bij firma's die geen bindingen met Zuid-Afrika hebben. Er blijven er niet veel over. Alleen het Koeweitse Q-8 en het Belgische Fina hebben niet in apartheid geïnvesteerd. KZA en AABN bieden lijsten met locaties van hun benzinestations aan, maar distantiëren zich van de methoden van RaRa en pompenbranders.

In 1987 legt SHV na het verlies van vier MAKRO's het moede hoofd in de schoot. President-directeur Fentener van Vlissingen verklaart 'met pijn in het hart' dat hij het Zuid-Afrikaanse belang op een zijspoor zal zetten. Niet zozeer het afbranden van de MAKRO's had volgens hem bij het nemen van dit besluit de doorslag gegeven. Het was veeleer de schuld van de verzekeraars, die weigerden nog langer brandverzekeringen voor zijn bedrijven af te sluiten. Hoe dan ook, na het afstoten van de Zuid-Afrikaanse belangen waren de MAKRO's niet langer doelwit van RaRa. In 1994, na de verkiezing van Nelson Mandela tot president van de nieuwe Zuid-Afrikaanse republiek zonder apartheid, kroop er nog een aapje uit de mouw. SHV opende een gloednieuwe, hypermoderne MAKRO-vestiging in Johannesburg. Het concern bleek haar 'oude' belang tijdelijk geparkeerd te hebben bij een Zuid-Afrikaanse holding, wat terugkeer zeer eenvoudig maakte. SHV had bij haar vertrek uit Zuid-Afrika gewoon de achterdeur open laten staan.

Ook Shell zou best een dergelijke constructie hebben kunnen vinden, maar weigerde resoluut: 'Wij houden ons aan de wetten van de landen waar wij zaken doen. In Zuid-Afrika doen we meer voor onze zwarte werknemers dan de meeste andere buitenlandse ondernemingen. Wij betalen beter en hebben onze eigen scholen en bedrijfsopleidingen, ook voor zwarten. Eh ja, inderdaad, we hebben gescheiden toiletten en kantines voor zwarten en blanken. Niet omdat wij dat willen, maar omdat de Zuid-Afrikaanse wet het nu eenmaal zo voorschrijft. Wij zijn tegen apartheid maar ons vertrek zal niets bijdragen aan de afschaffing ervan. Integendeel zelfs, als wij blijven kunnen we veel meer bijdragen aan de noodzakelijke veranderingen.'

De huichelachtige uitspraken van de Shell-directeuren en hun woordvoerders worden door ons als propaganda naar de prullenbak verwezen. Shell houdt zich aan de wetten van de landen waar ze zaken doet, maar dat wisten we al. De werkmaatschappijen betalen belasting en concessierechten aan wanstaltige regimes en wrede dictators, die

voor het aldus opgestreken geld wapens en vliegtuigen kopen om hun eigen bevolking mee te bedreigen en buurlanden te bestoken. Die wapens worden dan weer onderhouden met Shell-olie, en de vliegtuigen verstoken Shell-kerosine. Als er niet in de wetten staat dat de oliereus zijn rotzooi netjes moet opruimen flikkert hij zonder scrupules het giftige productieafval in zee of in de achtertuin. Natuurlijk. Vadertje Shell is indachtig de Nederlandse koopmansgeest altijd een beetje minder slecht dan de directe concurrentie. Het concern vindt het prettig als het eigen imago van humaniteit, zorgvuldigheid en liberale vooruitstrevendheid glimmend gepoetst blijft. Met een goed imago is het internationaal gezien namelijk gemakkelijker om veel geld te verdienen.

Een pikzwarte Zuid-Afrikaanse vluchteling, regelmatig bezoeker van De Schele Kip, verwoordde de Nederlandse hypocrisie in een treffende vergelijking van de straat. Hij sprak een soort Nederlands waarin het door hem zo gehate Boeren-Afrikaans de boventoon voerde. Uit beleefdheid: omdat het er vroeger op de Bantoeschool nu eenmaal verplicht bij hem was ingestampt en hij zich als bewoner van Nederland ook in de landstaal verstaanbaar wilde maken: 'As ek in Holland bij die groenteman of die bakker staan merk ek hoe baaie vaak die witte Nederlander probeer op die swarte voor te kruip. Of sy geef my voorrang om te laat sien dat sy nie maak verskil nie. Sy nie discrimineer nie met woorde, maar naueliks een witman behandel my as syn gelykwaardige. Het blyf so geniepig en baaie veel mense doe, mee. Geef jy my maar die Suidafrikaanse Boererepubliek. Daar is baaie duidelik dat sy jou simpel minachte!'

De terugtrekking van SHV en andere bedrijven uit Zuid-Afrika maken in het kabinet furieuze reacties los. Vooral minister Korthals Altes schreeuwt moord en brand. Hij kan het niet uitstaan dat het Nederlandse bedrijfsleven toegeeft aan wat hij 'terreur van de straat' noemt. Daarmee zijn wij niet langer alleen maar opruiers en oproerkraaiers, maar regelrechte terroristen geworden. Ik moet zeggen dat ik mij daar nogal ongemakkelijk bij voel. Enerzijds moet ik toegeven dat de strategie van RaRa kennelijk werkt. De dreiging die van de brandaanslagen uitgaat doet niet alleen SHV schielijk uit Zuid-Afrika verdwijnen. Ook andere grote Nederlandse investeerders in apartheid, zoals de gerenommeerde zakenbank Pierson, Heldring & Pierson, gooien uit angst

voor brand en bommen het bijltje erbij neer. Daarnaast geeft de drastische aanpak van RaRa andere anti-apartheidsacties ontegenzeggelijk een grotere dynamiek. Na RaRa heeft bijvoorbeeld de publicatie in *Bluf!* van lijsten van bedrijven die zaken doen met het apartheidsregime een heel wat grotere impact. De MAKRO-branden werken beslist mee aan de terugkeer van de anti-apartheidsstrijd op de voorpagina's van de kranten en in de tv-journaals. Maar de prijs die ervoor moet worden betaald is hoog, te hoog misschien. In *De Telegraaf* verschijnen hetzere analyse, die *Bluf!*, RaRa en de kraakbeweging op één hoop gooien met bijna alle terreurbewegingen die West-Europa in de afgelopen twintig jaar heeft voortgebracht. Wij mogen dan weten dat aan dergelijke berichtgeving zelfs niet het begin van geloofwaardigheid valt toe te kennen, maar ik denk niet dat de meer dan één miljoen lezers van *De Telegraaf* dat ook beseffen. En eigenlijk maakt het niet zo veel meer uit. Ik geloof niet dat het toeval is dat de verschijning op het politieke toneel van groepen als RaRa zo precies in de tijd samenvalt met de dood van Hans Kok. Ogenschijnlijk hebben ze niets met elkaar te maken, maar desalniettemin zijn het allebei voorbeelden van de optredende verharding en de radicalisering van de wederzijdse standpunten. Ze tekenen het snel veranderende politieke klimaat.

Wat zich werkelijk achter de schermen van de politiek rond RaRa en de anti-Shellacties afspeelt blijft verder in de schemering gehuld. Duidelijk is dat het maatschappelijk belang grondig geschaad is. Alleen al bij MAKRO is voor honderdvijftig miljoen gulden schade aangericht. Ook Shell moet een flinke strop hebben gehad, helemaal als je in aanmerking neemt dat een groot deel ervan door het concern buiten de publiciteit kon worden gehouden. De cijfers die wij op grond van bij ons binnengekomen persverklaringen berekenden lagen heel wat hoger dan de oliereus wilde toegeven: tientallen miljoenen. Al met al moet er vanuit het bedrijfsleven grote druk op de regering geweest zijn om RaRa en de slangensnijders te stoppen.

Ik geloof niet dat een geslepen advocaat als Frits Korthals Altes de roddelpraatjes van *De Telegraaf* voor zoete koek slikte. Ik denk dat hij als minister van justitie redelijk goed op de hoogte was van wat zich in de actiebeweging afspeelde. De daarop gebaseerde politieke en zakelijke beslissingen bleven ook voor ons geheim. Politiek en zaken doen, zo leerde ons 'De Wraak', komen in de westerse industrielanden tenslotte pas werkelijk samen in de achterkamers en salons, onder het genot

van dikke sigaren en dure cognac. Ze worden niet genotuleerd, komen niet in de krant en zeker niet op straat. Ze staan hooguit in *amice*-briefjes en vormen de achterkant van *business as usual*.

7

‘Verharding’ is het sleutelwoord. ‘De repressie neemt zienderogen toe,’ is de algemene verzuchting binnen de actiebeweging. Begin 1986 breekt in Nijmegen de pleuris uit rond De Mariënburcht, een groot kraakpand in de binnenstad en eigendom van het Shell Pensioenfonds. Als het ontruimingsbevel na tal van rechtszaken onherroepelijk is geworden besluiten de krakers het moment van ontruiming dit keer maar eens zélf te bepalen. Op een vroege januariochtend wordt het pleintje voor het pand met behulp van vrieskou en brandslang omgetoverd tot een ijsbaan. De zich groepeerende *ME*’ers worden rechtstreeks aangevallen, helmen tegenover helmen, wapenstokken tegenover krakersknuppels. Als uit het niets verschijnen metershoge brandende barricaden, het gaat hard tegen hard. De tegenover De Mariënburcht gelegen *NMB*-bank wordt leeggehaald en het interieur kort en klein geslagen. Computers, schrijfmachines en kantoormeubilair verdwijnen op de barricaden. Enkele grootwinkelbedrijven in de Nijmeegse binnenstad worden binnengevallen door groepen proletarisch winkelende en ruiten ingooiende actievoerders. Op hun terugtocht uit de geplunderde *NMB*-bank raken enkele krakers oververhit en slaan een aquarium tegen de grond. Een camera van het *NOS*-journaal is er net op tijd bij om in te kunnen zoomen op de stervende goudvis. Er is enorme materiële schade aangericht. Overheid, burgerij en media zijn diep geschokt, waarbij gezegd moet worden dat de verontwaardiging over het wrede lot van de zieltogende goudvis voor velen misschien wel het zwaarst heeft gewogen. En oh ja, ook De Mariënburcht wordt later die dag demonstratief (en onverwacht) door de krakers verlaten en leeggesloopt opgeleverd.

Twee maanden later zet een honderdvijftig man sterke politiemacht de binnenstad van Nijmegen af en worden invallen gedaan in een aantal kraakpanden. Zeven mensen worden van hun bed gelicht en verdwijnen achter de tralies, er vinden huiszoekingen plaats. De acties worden verricht door speciale politie-eenheden, waarvan een aantal leden om

herkenning te voorkomen is gemaskerd met sjaals en bivakmutsen. Er hadden ons al alarmerende verhalen bereikt uit de oude keizersstad. Een flink rechercheteam bleek alle registers open te trekken om de 'breinen' achter de rel op te sporen en in te rekenen. In grote delen van de Nijmeegse binnenstad leurdten politieagenten met boeken vol foto's van actievoerders langs de deuren. Foto's van de ontruiming, maar ook van individuele mensen die gewoon op straat genomen leken te zijn. Bij de aangiftebalies van de Nijmeegse politiebureaus lagen de fotoboeken ook ter inzage. Wie ergens aangifte van kwam doen kon er meteen even een blik in werpen, zo was de gedachte. Je weet tenslotte maar nooit wat het oplevert. Flink wat Nijmegenaren werden op grond van hun uiterlijk (leren jasjes, geverfde haren, punky of anders tegendraads) hinderlijk gevolgd door stillen, vaak tot aan de huisdeur. Of ze werden op straat staande gehouden en naar hun naam gevraagd. Sommigen werd gesommeerd hun boodschappentas te laten doorzoeken. In acht kraakpanden werd ingebroken of ingeslopen, privévertrekken bleken stiekem doorzocht te zijn. In één geval kon onomstotelijk worden aangetoond dat de inbrekers bij de politie werkten. Door het schrijven van een 'bevel tot binnentreding' werd deze actie achteraf door het openbaar ministerie gesanctioneerd; inijkoperaties avant la lettre.

In de publiciteit zette minister Korthals Altes de rel in hetzelfde rijtje als de MAKRO-branden en ander 'gewelddadig politiek activisme en terreur'. De opsporing kon dan ook plaatsvinden volgens de richtlijnen voor bestrijding van zware, georganiseerde criminaliteit. De minister vond de door de Nijmeegse politie gehanteerde opsporingsmethoden derhalve volkomen legitiem. In het rijtje van 'terroristisch getinte organisaties' schaarde de minister inmiddels ook *Bluf!*: opruiend, provocerend, aanzettend tot geweld, alle grenzen van rechtsstaat en persvrijheid overschrijdend.

Op een gegeven moment melden de kranten tamelijk prominent dat *Bluf!* onderwerp is van justitieel onderzoek. Het openbaar ministerie heeft een persbericht verspreid waarin sprake is van de 'opening van een gerechtelijk vooronderzoek tegen onbekende daders (*Nomen Nescio*, NN)'. Blijkbaar ziet justitie een strafbaar feit in een stukje tekst van één kolom, veertien centimeter lang, onder het kopje: 'Inbreken kan iedereen', afgedrukt in *Bluf!* nummer 178 (11 juli 1985) en ondertekend door De Wraak van Jhr. Mr. de Brauw. Het bevat de huisadressen en telefoonnummers van een aantal topambtenaren van het ministerie van

economische zaken en directeuren van de Samenwerkende Elektriciteits Productiebedrijven SEP, in combinatie met hun vakantiedata. Die combinatie wordt door justitie beschouwd als een expliciete oproep tot documentendiefstal en het opruien tot geweld in de privésfeer. 'Opriuing door middel van drukpers' is een strafbaar feit uit het Wetboek van Strafrecht. Meteen na publicatie van de gewraakte tekst had het bestuur van drukkerij De Raddraaier al een oproep van de politie ontvangen om op het bureau te verschijnen. Een reden daarvoor werd niet gegeven. Telefonische navraag door de advocaat van De Draaierij leverde op dat de politie op zoek was naar informatie over 'een publicatie' in *Bluf!* nummer 178. De Draaierij besloot niet verder op de oproep te reageren. Daarna bleef het stil en het incident was al bijna weer vergeten. Toen brandde de eerste MAKRO af. Enkele maanden later stierf Hans Kok, met alle gevolgen van dien. Weer enkele maanden later volgden de Mariënburcht-rellen en meer MAKRO-branden. In dat klimaat wordt de opening van een gerechtelijk vooronderzoek tegen *Bluf!* bekendgemaakt. In het eerder genoemde interview met *Volkskrant*-verslaggever Cor Groeneweg wordt gevraagd hoe hij denkt over de justitiële stappen tegen ons weekblad. Hij antwoordt: 'Niet doordacht, want wat bereiken ze ermee? Ook bezien vanuit hun eigen optiek lopen ze grote risico's dat het averechts zal werken. Er is veel politieke druk van de vvd. Tweede Kamer fractievoorzitter Ed Nijpels en minister Van Aardenne hebben altijd gehamerd op het vinden van de daders van "De Wraak van Jhr. Mr. de Braauw". Nijpels heeft herhaalde malen kamervragen gesteld over de Onkruid-inbraak bij het Contra Inlichtingen Detachement in Utrecht. Dat is naar mijn stellige overtuiging de reden geweest voor de politie-inval vorig jaar bij het Anti-Militaristisch Onderzoeks Kollektief. [Zie hoofdstuk x: Inkijkoperaties.] De pressie van de vvd loopt via Korthals Altes naar het openbaar ministerie. Zo'n minister krijgt achter elkaar die vragen over zich heen, en de vvd neemt geen genoegen met de antwoorden. Dan gaat het justitiële apparaat er vanzelf harder aan werken. Ze hebben dan de neiging om óf over te gaan tot illegale opsporingsmethoden, óf tot overhaaste en slecht door-dachte acties. En dat laatste is het geval bij het gerechtelijk vooronderzoek tegen *Bluf!*. Dat kunnen jullie mooi in je zak steken.' Voor mij persoonlijk staat vast dat ergens op hoog politiek niveau het besluit is genomen de kraakbeweging voor eens en voor altijd op te rollen. Oprollen is een wezenlijk ander uitgangspunt dan controleren en beheer-

sen. Weekblad *Bluf!* moet daarbij als zichtbaar opruiend symbool en schijnbaar spin in het web aanzienlijke prioriteit hebben gehad.

Het bleek een groot probleem voor justitie dat niemand precies wist wie er nu eigenlijk voor *Bluf!* verantwoordelijk waren. Adres, telefoonnummer en gironummer stonden gewoon in het colofon, maar de medewerkers zelf waren nergens geregistreerd. Hetzelfde gold uiteraard voor de leden van 'De Wraak van Jhr. Mr. de Braauw' en al die andere actiegroepen. Via de drukker, ook wekelijks in het colofon vermeld, wilde justitie nu trachten de namen van *Bluf!*ers en Wraak'ers te achterhalen om hen vervolgens voor de rechter te kunnen slepen. Op 26 mei 1986 glijdt bij De Draaierij een 'dagvaarding voor getuige' door de brievenbus, gesteld op naam van één der bestuursleden van Stichting De Raddraaier. Als zij niet komt opdagen, zo vermeldt het document, zal ze door de parketpolitie worden opgehaald. De door justitie gekozen constructie is even omslachtig als doorzichtig en levert dan ook niet veel op. Op 5 juni begeeft Elly van De Draaierij zich in het gezelschap van een advocaat naar het parket. Zij krijgt daar formeel de vraag voorgelegd wie haar opdrachtgevers zijn. '*Bluf!*,' antwoordt ze alert. 'Wie zijn dat dan?' vraagt de rechter-commissaris. 'Dat weet ik niet,' zegt Elly. 'Dat wisselt steeds en het kan iedereen zijn. Wat ik weet is dat ze keurig hun rekeningen betalen en dat wij die vervolgens netjes in onze boeken verantwoorden. Over de eventuele winst wordt belasting afgedragen. Dat de medewerkers van *Bluf!* zich niet officieel registreren is hun zaak, daar hebben wij niets mee te maken. Hier wens ik het verder bij te laten.'

Op 11 juli ploft er bij het openbaar ministerie een brief op de mat, ondertekend door honderdachtenzeventig personen en organisaties, actiegroepen, buurthuizen, kraakpanden en politieke partijen, die verklaren dat zij de 'opdrachtgevers' zijn van Weekblad *Bluf!* De brief wordt door justitie genegeerd. Op 29 oktober volgt de aankondiging van een gerechtelijk vooronderzoek tegen een bestuurslid van Stichting De Raddraaier en op 21 november een dagvaarding voor verhoor, ditmaal als verdachte. Op 12 december verschijnt bestuurslid Ronald voor de rechter-commissaris en vertelt hetzelfde verhaal als zijn collega Elly bij het verhoor als getuige. Op 29 december wordt het gerechtelijk vooronderzoek door de officier van justitie voor gesloten verklaard. Op 10 februari 1987, meer dan anderhalf jaar na verschijning van *Bluf!* 178,

volgt een 'kennisgeving van vervolging' van het Draaierij-bestuur, wegens 'het niet willen noemen van verdachte opdrachtgevers en het drukken van opruiende geschriften'. Daarna is de weg vrij voor de laatste stap, een dagvaarding voor verdachte in een strafrechtszaak. Die blijft echter in de lucht hangen en de hele zaak lijkt op dood spoor beland. Toch is het een niet mis te verstane waarschuwing geweest. We liggen onder vuur. Het moest er een keer van komen.

8

'Jullie hebben Hans Kok vermoord. Wij pakken jullie.' Joop leegt een grote envelop, met daarin deze kop in vette letters, foto's en getypte blokjes tekst. De foto's zijn van bekende Nederlanders: Van Thijn, Wooldrik, Wilting, Valken, Vrakking. Ook de brallende ME'er met het bosje bloemen dat hij zojuist van Hans' nagedachtenis had geroofd zit tussen de stapel. Net als de adjudant-inspecteur Ypinga, die het bevel had over de ontruiming in de Schaepmanstraat en de behandeling van de arrestanten. Ypinga was de man die, naar later pas bleek, bezig was met het opbrengen van Hans toen diens een na laatste foto geschoten werd, de beroemde foto waarop hij het V-teken maakte en zo vastberaden in de lens keek. Met één hand wijst Ypinga in de richting waarin hij zijn arrestant wil afvoeren, de andere is om Hans' bovenarm geklemd. Van deze foto was al een affiche gemaakt met als koptekst: 'Hans Kok, vermoord door politie, gedekt door politiek.' (Hans' laatste foto was een polaroid, gemaakt door de politiefotograaf bij de inverzekeringstelling. Ik heb ook die foto gezien. Hans zag blauwachtig bleek en had de ogen gesloten. Volgens de officiële lezing werd de afwijkende gelaatskleur veroorzaakt door de kwaliteit van het gebruikte fotografisch materiaal. Als dat klopte, zou de firma Polaroid allang failliet zijn geweest.) De uit de envelop gegleden tekstblokjes vermeldde, in kleine lettertjes en alleen leesbaar als je er met je snufferd bovenop stond, de werk- en soms huisadressen van de mannen op de foto's en nog vele anderen: de minister van justitie, de burgemeester van Amsterdam, officieren van justitie, de directeur van de GG&GD, zijn piketarts, politiemannen, voorlichters, bewaarders.

De dag daarvoor stonden de kranten vol. Gemaskerde actievoerders hadden op vier plaatsen in het land, waaronder het woonadres van pers-

officier van justitie Wooldrik, de ramen ingegooid, leuzen gekalkt ('Julie hebben Hans Kok vermoord') en tuintjes omgespit. *Hit and run*, niemand gepakt. De vier adressen waar actie werd gevoerd staan óók op de tekstblokjes. 'Dit moet een poster worden,' zegt Joop. 'Daar ga je gelazer mee krijgen,' repliceer ik minzaam.

'Dat is ook de bedoeling,' aldus Joop. De namen en adressen op de tekstblokjes zijn van iedereen die al of niet zijdelings betrokken was bij het overlijden van Hans en het verdraaien of verzwijgen van de ware toedracht. Het is oktober 1986, en de poster moet de publiciteit opruien rond de herdenking van één jaar doofpot. Er blijkt zorgvuldig nagedacht over de met het affiche te volgen strategie. In de nacht van maandag op dinsdag zijn de tuintjes omgespit en de ramen gesneuveld. Op woensdag trok een spoor van verontwaardiging door de media; alom klonk afkeuring over deze 'laffe aanslagen op overheidsfunctionarissen' en 'wraakoefeningen in de privésfeer'. Op donderdag verscheen een lang artikel in *Bluf!*. Onder de kop 'Schuldig' werd de lijst met namen van het affiche afgedrukt, met de bijbehorende schanddaan, maar *zonder* de adressen en telefoonnummers. Voor dat laatste was nadrukkelijk gekozen. We gaan ervan uit dat louter de verspreiding van het affiche in combinatie met het graaf- en rinkelwerk meer dan voldoende stof zal doen opwaaien. Wij voelen geen van allen de behoefte om allerlei mafkezen op het idee te brengen eens met snode plannen bij een politiewoordvoerder of burgemeester langs te gaan. Het gaat om de publicitaire impact, om het zaaien van onrust en het breken van de doofpot.

Het effect is spectaculair. Vrijdagochtend pronkt het affiche op de voorpagina's van alle grote kranten, het schreeuwendst in *De Telegraaf*. Minister, burgemeester, politiebonden en ambtenaren briesen van woede. Dit is een laffe aanval op personen, dit gaat vele malen te ver, dit kwaad moet keihard bestreden worden. Radicale activisten krijgen een nieuwe verzamelnaam opgedrukt: 'Harde Kern van de kraakbeweging'. Dat etiket wordt ook geplakt op de 'verantwoordelijken' voor andere acties waarbij flinke materiële schade werd genoteerd: RaRa, De Mariënburcht, acties rond het overlijden van Hans. De 'harde kern' zou tentakels hebben in de Woongroep Staatsliedenbuurt en 'krakersbolwerken' als De Rioolrat, De Vergulde Koevoet (Haarlemmerplein) en Vrankrijk (Spuistraat).

Een verontwaardigde minister Korthals Altes verordonneert hoog-

ste prioriteit voor de opsporing van 'makers en verspreiders' van het affiche. In de Staatsliedenbuurt wordt een boventalig rechercheteam van dertig man ingezet, onder leiding van hoofdinspecteur Ad Smit. Niet zomaar een rechercheur, maar wat je noemt een *supercop*. Hij is waarschijnlijk afkomstig uit een van de speciale, landelijk werkende eliteteams die binnen de politie zijn opgericht naar aanleiding van de Molukse gijzelingsacties in de jaren zeventig; 'ter bestrijding van terreur en andere vormen van zeer zware criminaliteit'. Hij heeft een reputatie als keiharde, niets en niemand ontziende wetshandhaver. Zonder angst, zonder scrupules. Hij is dé vieze-klusjes-smeris van Amsterdam, misschien zelfs van Nederland. Hij was onder meer betrokken bij de oprichting van de zogenaamde Aanhoudings Eenheden (AE's), waaraan hij ook jarenlang leiding gaf. Wij kennen die AE's als de stillenploegen die ons bij grootschalige acties tot geweld provoceren, in steegjes in elkaar slaan en proberen ons te overrijden met hun busjes. Tijdens de Mariënburcht-ontruiming waren Smit en zijn mannen ook nadrukkelijk aanwezig, rondscheurend in hun nieuwste speelgoedje, de Heinekenbus. Dat is een met hypermoderne communicatie- en waarnemingsapparatuur uitgeruste commandowagen, cadeautje van een dankbare biermagnaat voor de Amsterdamse politie na de ontknoping van zijn ontvoering.

Voor de opsporing van de mensen achter het 'Wij pakken jullie'-affiche mag Smit zelf een team samenstellen. Ze krijgen het politiebureau Meer en Vaart ter beschikking, inclusief staf en cellenblok. Meteen trekken ze de Staats in. Ze beginnen met de boel in kaart te brengen. Mensen worden gevolgd en gefotografeerd. Stillen posten voor huizen waar het affiche achter het raam hangt en dat zijn er nogal wat. Het gebeurt open en bloot, provocatief en intimiderend. Bekende actievoerders worden geconfronteerd met een elke vijf minuten voorbij glijdend stillenbusje. Mensen worden onder het boodschappen doen begeleid door een bus vol wijzende en zwaaiende politieambtenaren. Bij het advocatencollectief van Henk Kersting staat dagenlang een gevulde ME-bus voor de deur. De smerissen zijn nadrukkelijk aanwezig, laten zich gewillig fotograferen, poseren zelfs.

Dan, 's morgens om vijf uur, ergens in de Staats. Zes mannen voor een deur die bivakmutsen voor het gezicht trekken. Een bevel: 'Binnen vier seconden op de man!' De deur vliegt uit de sponningen en de mannen stuiven naar binnen. De bewoner wordt uit bed gesleurd, zijn vrien-

din in een hoek geslingerd, pas dan valt het woord 'politie'. Het huis wordt vakkundig overhoop gehaald, de man verdwijnt voor twee dagen in een cel op Meer en Vaart. Het affiche wordt als 'bewijsmateriaal' meegenomen. Huiszoekings- of aanhoudingsbevelen worden niet getoond. Verderop in de straat vindt een dergelijke inval plaats. Ze vormen de eerste van een reeks van tien die zich over enkele weken uitstrekt. Met bijlen ingehakte deuren, verbrijzelde ramen, gezwaai met pistolen, de subtiliteit is ver te zoeken. 's Nachts worden er mensen van de straat geplukt, sommigen blijven dagenlang zoek. Als vrienden hun vermissing komen melden zegt de politie niets te weten van arrestatie of aanhouding. Maar als de vermisten zelf weer boven water komen blijken ze toch enkele dagen op bureau Meer en Vaart te hebben vastgezet...

Tijdens de kerstdagen neemt het team kennelijk haar ATV-dagen op en lijkt het even rustig. Dan worden op een nacht door een onbekende drie flessen benzine leeggegoten door de brievenbus van De Rioolrat, gevolgd door een brandende lucifer. De brand wordt snel ontdekt, en terwijl de brandweer blust staan op het pleintje voor De Rioolrat leden van het afficheteam zich te verkneukelen. Als de fik uit is zijn ze duidelijk teleurgesteld. Ze weigeren de drie lege benzineflessen mee te nemen voor onderzoek. Misschien een kerstcadeautje? Hoofdinspecteur Smit had immers aan één van zijn arrestanten laten weten dat 'julie niet raar moeten opkijken als politiemensen persoonlijk maatregelen gaan nemen in de privésfeer van de krakers, waarbij speciaal gedacht moet worden aan het aanpakken van De Rioolrat'.

Binnen een week is de brandschade opgeknapt en de tent weer open. De maandag erop is het afficheteam terug. Er wordt een inval gedaan bij kraakcafé De Vergulde Koevoet aan het Haarlemmerplein, waar de gewraakte poster van buitenaf onzichtbaar achter de bar hangt. Vier mensen worden opgepakt en Ad Smit neemt afscheid met de mededeling dat bij een volgende inval de kroeg door hem persoonlijk gesloopt en dichtgespijkerd zal worden. Enkele dagen later belt hij aan bij De Rioolrat; of-ie eventjes binnen mag kijken. Nee dus, en het is nog niet gezegd of zijn gemaskerde mannen komen binnenvallen door de ramen aan de achterkant, zwaaiend met koevoeten en stukken steigerpijp. Glazen en flessen worden van bar en tafels gezwiept en alle aanwezige bezoekers worden dusdanig overmeesterd en in bedwang gehouden dat ze zichzelf bij de geringste beweging zouden verwurgen

of verwonden. Een van de overheidsdienaren geeft op de bar een Tarzanimitatie weg. Na twee minuten banen ze zich, de hand op het pistool, een weg naar buiten en verdwijnen in het niets. Score: één buitgemaakt affiche en een enorme ravage. Weer een paar dagen later komt Smit nog eventjes naar De Rioolrat om te vertellen dat hij ook deze kroeg persoonlijk zal slopen en dichttimmeren als het affiche weer... Wie pakt nu eigenlijk wie in de Staatsliedenbuurt?

Vanuit het advocatencollectief wordt een kort geding aangespannen, om de Staat middels een rechterlijk bevel te dwingen het buiten hun boekje tredende afficheteam te ontbinden. Tijdens het kort geding stelt de Landsadvocaat dat het team 'naar alle waarschijnlijkheid' toevallig nét ontbonden is (hoe, wanneer en waarom weet hij niet helemaal zeker). Daar blijft rechtbankpresident Asscher dan ook steken. Opheffing bevelen van een reeds opgeheven team lijkt hem weinig hout te snijden, en over de gewraakte opsporingsmethoden hoeven dan ook verder geen woorden meer te worden vuilgemaakt. Het met de rechtszaak beoogde doel is tenslotte al bereikt, en daarmee is er weer een kous af. De gevallen steken doen dan niet meer ter zake, toch?

Het afficheteam lijkt inderdaad opgeheven. Er worden geen stillenprovocaties meer geregistreerd. Er zijn geen acties meer gevoerd bij de op het affiche vermelde adressen. Makers en verspreiders zijn niet opgespoord. Er zijn geen steekhoudende beschuldigingen tegen verdachten uitgebracht, niemand wordt gedagvaard. In de Staatsliedenbuurt hangen nog steeds her en der affiches achter de ramen.

Er is één venijnig staartje. Toen het team nog actief was is volgens de politie via een telefoon in de Rivierenbuurt midden in de nacht het privénummer van een hoge politieman gebeld. Als hij opneemt wordt aan de andere kant zonder iets te zeggen neergelegd. Dat is blijkbaar verdacht. Vrijwel meteen volgt op het adres in de Rivierenbuurt een inval van het afficheteam. De bewoner wordt gearresteerd. Het team ziet 'belastende papieren': enkele jaargangen *Bluf!* en andere onafhankelijke linkse blaadjes. Er staan een computer en een bak vol diskettes. Er wordt een huiszoekingsbevel geritseld, een vrachtauto rijdt voor. Het hele huis gaat overhoop, plafonds en vloeren worden opengebroken. De volgende ochtend staat voorlichter Wilting meesmuilend de pers te woord: 'We hebben een grote vis gevangen. Hij had de complete buit van de actiegroep "Stille(n) Nacht, Heilige Vrucht" in zijn huis verstopt. Ook had hij zowel het Amsterdamse politiekorps als de kraak-

beweging met behulp van zijn computer volledig in kaart gebracht, inclusief namen en adressen. Hij had zelfs recent gemaakte huwelijksfoto's van een hoge Amsterdamse politiefunctaris in huis.'

De arrestatie van Sytze, maar vooral de verklaring van Wilting als zou de 'systeembeheerder van de Amsterdamse kraakbeweging' zijn opgepakt, veroorzaken nogal wat opschudding. We weten dat Sytze een hobby maakte van het registreren van de personalia van stillen en rechercheurs en het volgen van mobilfoonverkeer bij alle mogelijke politieacties, van verkeersongelukken tot voetbalrellen en ontruiming. Maar zo waren er meer, het identificeren van de tegenstander was tenslotte een waardevol strategisch instrument. Als echter het verhaal klopt dat er ook actievoerders in Sytzes bestanden voorkomen kan hem minimaal grove onzorgvuldigheid verweten worden. Probleem is dat Sytze in het cachot zit en daar twee weken blijft. Niemand kan het waarheidsgehalte van Wiltings verhalen bij hem natrekken. Die gaan dan ook een eigen leven leiden en een aantal mensen gaat zelfs paranoïde trekjes vertonen. Iedereen die ooit iets met Sytze te maken heeft gehad loopt potentieel gevaar, zo is de redenering. Het onderlinge wantrouwen neemt een steeds grotere vlucht: 'Hoe kon die Sytze zo stom zijn en mensen zo in gevaar brengen...'

Als Sytze wordt vrijgelaten is zijn enige commentaar: 'Het is te belachelijk om over te praten.' Hij houdt vol dat de verhalen van Wilting van A tot Z verzonnen zijn. Dat in zijn computerbestanden geen enkele actievoerder zelfs maar figureert. Over de buit van 'Stille(n) Nacht, Heilige Vrucht' laat hij zich niet uit. Daar hoeven we het naadje van de kous natuurlijk ook niet van te weten, want we kunnen ons allemaal voorstellen dat die actiegroep voor het analyseren van de veroverde papieren graag een beroep op Sytzes expertise heeft gedaan. Waar het duister politieoptreden betreft is hij tenslotte zeer deskundig. Maar toch, het wantrouwen is gezaaid.

Al met al kun je constateren dat het nooit eerste prioriteit is geweest om alleen maar de makers en verspreiders van de gewraakte poster op te sporen en voor het gerecht te slepen. De prioriteit van Smit en zijn afficheteam lag bij het zaaien van angst en verwarring. De boel moest eens goed op stelten gezet worden, zodat iedereen weer wist wie de baas is in de Staatsliedenbuurt. Dat was prima gelukt. Ad Smit was de juiste man op de juiste plaats. Er was van hem bekend dat hij 'persoonlij-

ke belangstelling' had ontwikkeld voor de actiebeweging, en het niet erg vond om vuile handen te maken. In zijn optiek waren voor het op de knieën krijgen van de kraakbeweging alle middelen geoorloofd, wettig of niet. Toch geloof ik niet dat een hoofdinspecteur van politie op eigen houtje, zonder rugdekking van zijn superieuren, zo ver buiten de wet kan treden. Onze ongrijpbaarheid was waarschijnlijk de grootste doorn in het oog van de autoriteiten. Wij waren een kwaad geworden dat met wettige middelen niet effectief genoeg bestreden kon worden. Dan komen er dus andere middelen om de hoek kijken. Ad Smit en zijn afficheteam vormden zo'n middel.

Intifada in De Pijp

... Vanuit de mensen gezien gaat het slecht met de Staat. De mensen kunnen het parlement niet meer volgen. Het parlement volgt steeds meer de partijen en steeds minder de samenleving. Het parlement kan de regering niet meer goed controleren. De regering heeft geen greep meer op het apparaat. Het apparaat past steeds slechter bij de mensen om wie het gaat. De ambtenaar krijgt steeds meer macht die steeds minder aan het recht getoetst kan worden. Iedereen, menigeen, doet zijn best, maar men doet zijn best langs elkaar heen en tegen elkaar in. De rechter wacht op de wetgever, de wetgever op de samenleving, de staatsoverheid grijpt in...

G.P. HOEFNAGELS, criminoloog *Mensen, fraude en de staat*, 1987.

1

Het blijft moeilijk te beoordelen. Gaat de kruik zolang te water tot ze breekt, en is het vat van de kraakbeweging na tien jaar uiteindelijk gebarsten? Is de overheid ons definitief zat? Vormen we een té grote bedreiging? Zitten we ze werkelijk structureel dwars? Of zijn we alleen maar luizen in de pels, lastige muggen die verdelgd mogen worden als hun gezoem te irritant wordt? En in hoeverre worden de verdelgers dan gedreven door angst voor de epidemieën die de muggenkolonie zou kunnen verspreiden? Ligt er een scenario aan ten grondslag?

Na de dood van Hans barsten de interne discussies in alle hevigheid los. Het gaat over geweld en tegengeweld, de eigen machocultuur en vrouwonvriendelijkheid, toenemende repressie en strijdmiddelen, alcohol- en druggebruik, zelfbeheersing en toelaatbaarheid van actiemiddelen. Hoe ver ga je als actievoerder, wanneer, waarom? Veranderen wij mee met het harder wordende politieke klimaat of verandert het klimaat omdat wij harder worden? Dezelfde vragen blijven maar oplaaien, telkens weer, na gewelddadigheden, tijdens ontruimingsdrei-

ging, na knokploegterreur. Nu we almaar intensiever onder vuur komen te liggen lijkt de geest van het geweld definitief uit de fles.

In De Grote Keyser laaiden de discussies al hoog op, evenals voor en na grootschalige ontruiming van de Grote Wetering, de Lucky Luyk en Wyers. Nooit konden de extremen het werkelijk met elkaar eens worden. De ene keer bepaalde de gewelddadige tak de strategie, de factie die zich desnoods voor de goede zaak wilde doodvechten. Sprekend voorbeeld daarvan was de ontruiming van de Lucky Luyk in de Jan Luijkenstraat (1982), waarbij van beide kanten bijzonder grof geweld in de strijd werd geworpen. De schade liep in de miljoenen. Bij andere gelegenheden won de in principe geweldloze tak, die zich niet wilde laten provoceren tot zware, fysieke straatgevechten met de politie. Een goed voorbeeld van die strategie was de ontruiming van Wyers.

In de praktijk van de straat maakte het verschil in standpunt niet zo veel meer uit. Welke strategie ook gekozen werd, de actievoerders kregen toch wel klappen van de politie of moesten traangas happen. Dat maakte het een stuk lastiger om te blijven kiezen voor het (ooit algemene) credo: 'In principe geweldloos, maar vastberaden in verzet.' In eerste instantie begonnen niet wij te slaan en te gooien, maar zomaar wegsturen lieten wij ons ook niet. Wij waren uit op patstellingen, consolidatie door voldongen feiten, vreedzame maar onverzettelijke burgerlijke ongehoorzaamheid. Daarin was de kracht van de massa het belangrijkste wapen. Maar die principes smolten zienderogen weg. Telkens als weer gebleken was dat je toch wel met een knuppel op je kop werd geslagen of om de haverklap moest rennen voor je leven, verdween de vastberadenheid om onze zelfbeheersing te bewaren. Steeds minder mensen bleken tenslotte nog bereid om zich terwille van de goede zaak zomaar in elkaar te laten slaan of in de cel te laten stoppen.

Na de dood van Hans klinkt de roep steeds luider om de tegenstander, inclusief de politie, rechtstreeks aan te vallen. Er ontstaan 'Autonome Groepen' en zelfs 'Revolutionaire Cellen', met retorische geschriften vol kreten als 'harde aanval', 'vernietiging van de kapitalistische en imperialistische uitbuitingsstructuren' en 'strijd tegen de rechtsorde'.

Niet meer 'de politiek' maar de politie wordt de belangrijkste directe tegenstander. Een effectieve manier om hem een stapje voor te blijven

is anoniem worden, ondergronds gaan. Waar het niet noemen of officieel registreren van de achternaam ooit begon als veiligheidsmaatregel tegen dagvaarding in gerechtelijke procedures (bijvoorbeeld wegens huisvredebreuk of onrechtmatige bewoning), wordt anonimiteit nu noodzaak in de strijd tegen de gevestigde orde. Er verschijnen handleidingen met antwoorden op brandende vragen. Wat te doen bij arrestatie? Wat zijn je rechten in de cel? Wat mag de politie je aandoen, en wat absoluut niet? Hoe verloopt een verhoor, en welke psychologische technieken staan de rechercheurs ter beschikking om je aan het praten te krijgen? Ook hier laaien de ideologisch getinte discussies op. Zeg je na een arrestatie je naam of blijf je hardnekkig zwijgen? Werk je mee aan het nemen van politiefoto's en vingerafdrukken? Leg je toch maar een summiere verklaring met handtekening af ('Hierbij verklaar ik dat ik niets heb te verklaren.') of valt zelfs dat onder 'meewerken met de politie'? En ook hier kunnen we het maar niet echt met elkaar eens worden.

Los van de discussies wordt er veel onderzoek gedaan. Opsporingsmethoden en bevoegdheden van de politie worden nauwkeurig geanalyseerd. Allerlei speciale politieteams passeren de revue. De Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten van de Koninklijke Marechaussee, de Groep Bijzondere Opdrachten van de Arnhemse gemeentepolitie. De Politie(ke) Inlichtingen Diensten (PID's, de ogen en oren van de BVD) van de diverse korpsen, geheime observatie-eenheden van de rijkspolitie, de Binnenlandse Veiligheidsdienst en de militaire inlichtingendiensten. Speciale researcheteams, samengesteld rond politieke acties en 'politiek gemotiveerd, gewelddadig activisme'. Er wordt ingebroken in de geheime kantoren van Observatieteam West II van de rijkspolitie, waar alle aanwezige dossiers verdwijnen. Enkele weken na die inbraak op kerstavond 1985, via *Bluf!* opgeëist door de actiegroep 'Stille(n) Nacht, Heilige Vracht', ontvangen verschillende bekende krakers hun eigen politiedossiers in een blanco envelop in de brievenbus. We worden dus niet alleen door de inlichtingendiensten, maar ook door de strafrechtelijke opsporingsinstanties in de gaten gehouden. Het staat zwart op wit, we hoeven ons niet langer illusies te maken. Ze volgen ons, ze weten wie we zijn. Maar wij zijn ook een stapje verder. We raken verder vertrouwd met de organisatie en werkwijze van onze tegenstander en de opgedane kennis wordt gebruikt om hen te misleiden.

Actievoerders leren voordat ze op pad gaan de telefoonnummers van hun advocaat en de arrestantenbijstandsgroep uit hun hoofd of schrijven die op hun arm. Ze letten goed op dat ze niets bij zich dragen waaruit hun identiteit kan blijken. Hun huis is opgeschoond, agenda's en adresboekjes liggen elders. Ze letten op dat ze niet gevolgd worden of gebruiken de eigen kennis van door de politie gehanteerde observatiemethoden om achtervolgers af te schudden. Ze beseffen dat ze overal stiekem gefotografeerd, gefilmd en zelfs afgeluisterd kunnen worden en houden daar rekening mee. Telefoon is per definitie onveilig en wordt dus vermeden. In ruimtes waar vergaderd wordt gaat zelfs de stekker eruit, om te voorkomen dat het telefoontoestel als microfoon voor overheidsdienaren fungeert. Al vanaf halverwege de jaren tachtig gaan er geruchten dat de opsporingsinstanties beschikken over geavanceerde (maar uitdrukkelijk niet door de wet gesanctioneerde) apparatuur, waarmee zelfs de omgevingsgeluiden via een op de haak liggende telefoonhoorn opgepikt kunnen worden. Hoewel zowel de PTT als het openbaar ministerie categorisch ontkennen dat deze apparatuur zelfs maar bestaat komen er steeds meer aanwijzingen voor het tegendeel. Herhaaldelijk werden we er in de wandelgangen door verontruste PTT'ers voor gewaarschuwd dat justitie regelmatig ongeoorloofde afluisterpraktijken op ons toepaste. De praktijk leerde bovendien dat de opsporingsinstanties altijd weer kans zagen om over de modernste technische hulpmiddelen te beschikken, wettelijk toegestaan of niet.

Spreekbuis *Bluf!* versterkt door zijn grote interne bereik de 'informatiepositie' van de beweging. Iedereen kan kennis nemen van methoden en technieken op het gebied van sabotage en vernieling, inbraak, diefstal, 'proletarisch winkelen', over hoe je uit handen van de overheid kunt blijven of hoe je je actiedoelen met behoud van eigen anonimiteit in de publieke aandacht kunt brengen. Het propagandamechaniekje *Bluf!* groeit met behulp van de media regelmatig uit tot een helse machine. Dit mechanisme werkt bijzonder eenvoudig. Een voorbeeld. *Bluf!* zet in een artikel van drie pagina's uiteen hoe je verantwoord, effectief en veilig een brandbom met tijdontsteking in elkaar knutselt. Veel aandacht wordt besteed aan de zorgvuldigheid, hoe je ervoor kunt zorgen dat slechts het actiedoel afbrandt en mensen of dieren geen onnodig gevaar lopen. Wat je moet doen om te voorkomen dat je knutselwerk aanwijzingen bevat die jou als fabrikant of bommenlegger aanwijzen. Die

handleiding wordt vervolgens tweeduizendvoudig in de keurige auto van Peter naar het postkantoor gebracht en ter verspreiding in handen van de PTT gesteld. Die ontdekt vervolgens bij de standaard routinecontrole het 'bomrecept' en overlegt met het openbaar ministerie. De verzending wordt opgeschort totdat de officier van justitie zich over de strafbaarheid van een en ander heeft uitgesproken. Dat duurt een paar dagen en intussen spreken wij, naïef en nietsvermoedend als we zijn, luidkeels onze verbazing uit over het feit dat Tante Post haar werk niet doet en onze abonnees van hun wekelijks leesvoer verstoken blijven. Wij krijgen publiciteit, en dwingen zo het openbaar ministerie tot een reactie. Gegarandeerd dat *De Telegraaf* daar weer lucht van krijgt en de volgende dag de vette krantenkoppen ons vanuit alle kiosken toeschreeuwen: 'Krakersblad publiceert bomrecept. Justitie spreekt van oproep tot terreur.' Daar wilde justitie nu juist helemaal niet van spreken, omdat het alleen maar de aandacht trekt en de verkoop van *Bluf!* met sprongen doet stijgen. Een betere reclamecampagne kunnen wij ons niet wensen, en terroristen worden we toch wel genoemd.

Onze motivatie voor dergelijke publicaties is even eenvoudig als de uitvoering. Als iemand het in zijn bol haalt om ergens een bom te leggen dan doet-ie dat toch wel, of wij dat bij *Bluf!* nu leuk vinden of niet. Wij voelen ons absoluut niet geroepen het leggen van bommen te stimuleren. Binnen de redactie wordt dit actiemiddel zelfs als doorgaans contraproductief beschouwd. Zelf vind ik, met vele anderen, dat een club als RaRa op de uiterste rand van het toelaatbare balanceert en daar op een gegeven moment zelfs overheen glijdt. *Bluf!* geeft weliswaar publiciteit aan de acties en drukt de 'kommunikees' af van de groepen die brandaanslagen plegen of explosies veroorzaken, maar zet daar ook scherpe kritiek tegenover. Intussen worden de bommen wél gelegd, en niet alleen door RaRa. Wij vinden het onze verantwoordelijkheid om zoveel mogelijk te stimuleren dat het dan ook zo veilig mogelijk gebeurt. Politieke aanslagen waarbij personen om het leven komen of ernstig gewond raken zijn in Nederland niet aan de orde en die traditie zien we graag in stand gehouden. Deze opvattingen steken we bij het artikel over tijdontstekers en brandmengsels niet onder stoelen of banken. Dat ze niet tot in de kolommen van *De Telegraaf* doordringen zal ons verder een rotzorg zijn. Wij weten inmiddels maar al te goed waar de échte agitatoren zitten.

Onze grenzen zijn in het openbaar tamelijk goed zichtbaar, op af en

toe een nachtelijk slippertje van de man of vrouw met het lay-outmesje na. Daarnaast zijn we ons er terdege van bewust dat onze principes in de meeste buitenlandse landen heel wat minder opgeld doen. In onze buurlanden is het overheidsoptreden tegen de buitenparlementaire, linkse oppositie doorgaans veel harder dan bij ons. De strijd is daar extremer en er vallen aan beide zijden meer gewonden en zelfs doden. Bij *Bluf!* zien we de gevaren van de geweldsspiraal en de meesten van ons hebben er geen zin in om mee af te glijden naar een klimaat waarin de woorden van de minister van justitie waarheid worden, een klimaat van terreur en geweld. Toch willen we als Weekblad *Bluf!* niet zonder meer stelling nemen tegen allerlei gewelddadige strijdgroepen. We vinden het noodzakelijk om zelfs met de meest radicale exponenten van het linkse verzet in discussie te blijven. Zelfs al zijn we nog zo verontwaardigd over een bepaalde actie, een openlijke distantiëring zal de deur onherroepelijk dichtgooien.

Nogal wat lezers hebben moeite met die ogenschijnlijk halfslachtige houding. Enerzijds neemt *Bluf!* het op voor de gevangenen van groepen als de Baskische afscheidingsbeweging ETA, de Duitse Rote Armee Fraktion, de Colombiaanse guerrillero's van M-19 of de Peruaanse strijders van het streng maoïstische Sendero Luminoso (Lichtend Pad), anderzijds zetten we kritische kanttekeningen bij door hen gebruikte actiemiddelen en terreurmethoden en weigeren we categorisch om die te omarmen. De grenzen zijn vaag en moeilijk te bepalen en geven brandstof aan stevige discussies. Om te beginnen is langzamerhand duidelijk geworden dat de geheime diensten van de Verenigde Staten en West-Europa diep geïnfiltrerd zijn in de diverse stadsguerrillabewegingen, en deze zelfs af en toe regelrecht naar hun pijpen laten dansen. We zien met lede ogen hoe onze buitenlandse kameraden regelmatig misbruikt worden. Ze worden nogal eens opgezadeld met de verantwoordelijkheid voor aanslagen en acties die in werkelijkheid rechtstreeks door (of op instigatie van) geheime diensten en allerlei andere duistere, vaak extreem-rechtse organisaties zijn gepleegd. Er zijn voorbeelden te over. In 1983 bezocht de Amerikaanse vice-president George Bush het Duitse Krefeld. Tijdens een tegendemonstratie wordt de auto van Bush met stenen bekogeld. De dader wordt opgepakt en blijkt een infiltrant van de politie te zijn. In 1980 ontploft in München een bom bij de Oktoberfeesten: dertien doden, tweehonderd gewonden. De bom wordt toegeschreven aan extreem-links (Rote Ar-

mee Fraktion, Baader-Meinhofgroep) en de PLO, maar blijkt later met medeweten van de geheime dienst te zijn gelegd door extreem-rechtse huurlingen met goede contacten binnen het politieapparaat. Het wordt officieel de 'strategie van de spanning' genoemd en is een veel gebruikte tactiek om 'links' te besmeuren. De strategie is ontwikkeld in Italië en wordt daar in de jaren zestig en zeventig veelvuldig ingezet in de strijd tegen de Brigade Rosso (Rode Brigades). In 1979 ontploft er een bom op het drukke station van Bologna, waarschijnlijk gelegd door neo-fascistische commando's. Brigade Rosso krijgt de schuld en veel autonomen verdwijnen achter de tralies. De ontvoering van en moord op de christen-democratische partijvoorzitter Aldo Moro (1978) is vermoedelijk voorbereid door infiltranten van de Italiaanse geheime dienst binnen de Rode Brigades. In Frankrijk gebruikt de anti-terreurbrigade van de politie, de SAC (tegenwoordig GAL), methoden als bomaanslagen, intimidatie en moord. De aanslag op het Greenpeace-vlaggenschip Rainbow Warrior in Nieuw-Zeeland (1985) kon bewijsbaar worden toegeschreven aan de Franse geheime dienst, maar ook de bom bij het Bayer-concern en de explosie op het vliegveld van Frankfurt (drie doden) eerder in datzelfde jaar wijzen in de richting van pogingen van de Franse overheid om de milieu-organisatie in diskrediet te brengen (persverklaringen op dezelfde typemachine noemen 'ondersteuning van Greenpeace' bijvoorbeeld als actiedoel). En dan België. Marcial Lekeu, een naar de VS gevluchte voormalige rijkswachter, beweert dat zijn vroegere eenheid twee afdelingen kende. De ene raakte bekend als de Bende van Nijvel, de andere als Cellules Communistes Combattantes (CCC), een 'anti-imperialistische groepering' die brandaanslagen pleegde. Twee invloedrijke, linkse Belgische intellectuelen verdwenen op beschuldiging van 'lidmaatschap van de CCC' voor jaren achter de tralies.

Onze solidariteit met leden van extremistische groepen komt voornamelijk voort uit verontwaardiging over de onmenselijke behandeling die hen haast per definitie ten deel valt als ze in handen van de politie raken. We komen in het geweer tegen de regelrechte martelpraktijken die de politieke gevangenen van Groot-Brittannië (IRA), de Bondsrepubliek (RAF), België (CCC), Spanje (ETA, GRAPO), Frankrijk (Action Directe) en Italië (Brigate Rosso) moeten ondergaan. We weten dat in Amsterdam een aantal voortvluchtige, vermeende leden van de bui-

tenlandse stadsguerrilla rondloopt, maar wij zullen hen niet verraden. Het wil niet zeggen dat wij ons vereenzelvigen met de acties van die groepen. We willen te allen tijde zien te voorkomen dat ook de Nederlandse overheid met onze acties aan de haal gaat. We begrijpen heel goed dat een ondergrondse structuur van kleine, geheime cellen zich daar veel makkelijker voor leent dan een brede, open massabeweging. Elke idioot (of geheim agent) kan tenslotte een claimbrief vol onzin naar de pers sturen. Het manipuleren van een horde oprecht verontwaardigde demonstranten is heel wat lastiger.

Toch blijven we vaak steken in abstracte, ideologische discussies waar rationele argumenten weinig vat op krijgen. Ook hier komen de verschillende standpunten maar niet bij elkaar. Rechtstreeks gevolg van die discussies is een milde vorm van scheiding der geesten binnen het theater van wat wij de 'onafhankelijke linkse media' zijn gaan noemen, de smeltkroes van actieblaadjes en politiek gemotiveerde radiopiraten dat vanaf eind jaren zeventig is opgebloeid. Er komt een tweede landelijk actieblad, met de redactielokalen nadrukkelijk buiten Amsterdam. *De Zwarte* verschijnt vanuit Den Haag en wordt gedrukt in het gekraakte voormalige belastingkantoor De Blauwe Aanslag aan de rand van de Schilderswijk. Het blad kiest onvoorwaardelijk voor de harde lijn van de anti-imperialistische strijd. Nederlandse ondergrondse groepen als RaRa, Revolutionaire Cellen of Rood Revolutionair Front kunnen in *De Zwarte* voortaan ongekritiseerd hun stem verheffen. De stellingen zijn betrokken. *De Knipselkrant/Rood Verzets Front*, de Groningse stencilmachine die al vijftien jaar met ijzeren discipline de communiqués van de wereldwijde stadsguerrilla vertaalt en verspreidt, staat niet langer alleen.

2

Ik heb het grootste deel van mijn activiteiten inmiddels verplaatst naar het lage, witte gebouw in De Pijp. Ik werk er niet alleen bij *Bluf!*. Twee maal per week zorg ik voor het eten in De Schele Kip, het restaurant annex bedrijfskantine dat ook in het gebouw gevestigd is. Voor negen gulden vijftig serveren we een drie-gangenmenu, waarvan alles vers wordt bereid. De ingrediënten halen we op de Albert Cuypmarkt en in de kleine winkeltjes die De Pijp nog volop telt. In De Schele Kip kost

de koffie een piek en een biertje één vijftig. Gemiddeld verkopen we dertig maaltijden per keer, en vaak is het een dolle boel. Ik kook Iraans, Palestijns, Surinaams, Tamil, of alles door elkaar.

Regelmatig organiseren we politieke thema-avonden rond de mensen die de recepten aanleveren. Op een keer nodigen we Abdu al Asawi en zijn Vlaardingse vluchtelingenvereniging uit om een Palestijnse maaltijd in het restaurant en een avondprogramma in het Ostadetheater te verzorgen. We weten niet wat ons overkomt als zes kolossale Arabische vrouwen en twee iele mannetjes 's morgens het restaurant binnen denderen, een schier eindeloze hoeveelheid etenswaren uitladen en iedereen aan het werk zetten. Het wordt een onvergetelijke pan. De vrouwen plegen een staatsgreep in de keuken, de mannen in het theater, en de etensgeuren in de rest van de straat. Er zijn Palestijnse vlaggen en posters van de PLO, getooid met Arabische leuzen en tekeningen van strijders met de typerende *kefiah*-sjaals en kalasjnikov-geweren. Aan de achterwand van het restaurant hangen afbeeldingen van (eindelijk weer eens) Che Guevarra en Arafat broederlijk naast elkaar. De Palestijnse volksopstand, de intifada waarover Erik indringende verhalen in *Bluf!* schrijft, is op haar hoogtepunt.

Abdu al Asawi, officieus PLO-vertegenwoordiger in Nederland, en zijn Arabische vrienden tonen een enorme gedrevenheid. Bij het overvloedige, traditioneel Palestijnse feestmaal moet de keukenbrigade meer dan honderd porties uitscheppen, wat moeiteloos lukt. Uit heel Nederland komen de ballingen aanzetten en onze 'info-avond' groeit uit tot een regelrechte PLO-manifestatie. Er worden indringende dia's van de intifada vertoond, en het lijkt allemaal erg veel op onze eigen acties van begin jaren tachtig. Stenen gooien, brandende autobanden over straat, leuzen kalken. We zijn diep geschokt door de beelden van het misdadige optreden van de Israëliische politie en we voelen ons onvoorwaardelijk solidair met de Palestijnse zaak. De felle toespraken van Abdu en zijn kameraden inspireren ons mateloos. Met ingehouden adem luisteren we naar de verhalen waarin, ondanks decennia van ogenschijnlijk hopeloze strijd, de hoop op een betere toekomst door bleef klinken. Maar wat zijn we ons er daarnaast scherp van bewust dat ónze westerse roverscultuur zo'n grote verantwoordelijkheid droeg voor de massale uitroeiing van het joodse volk, en dus ook voor het rabiate veiligheidsdenken in de schamele aflat die hun na de Shoah door de Verenigde Naties werd aangeboden: een eigen joodse staat

op de plaats van het Beloofde Land. 'Nooit meer laten wij ons afslachten,' zo luidde na de Tweede Wereldoorlog de lijfspreuk van de nazaten van de twaalf stammen van Juda. Daar hebben wij alle begrip voor. Maar de Palestijnen dan? Die hadden daar toch langer gewoond dan het volk van Israël? Ik verbaasde mij over de fonetische spelling van hun eigen naam: Filistini. Op school had ik geleerd dat de oudtestamentische reus Goliath ook al een Filistijn was. Goliath, de enorme krijger en aanvoerder die door David met een simpele steen uit een slinger geveld werd. Stond deze bijbelse legende niet duizend jaar geleden al symbool voor de eeuwige strijd tussen joden en Palestijnen? Hadden de voortrekkers van de zionistische beweging dat oeroude conflict domweg over het hoofd gezien? Of maakte de beslechting ervan, voor eens en altijd, al vanaf het prille begin deel uit van het gekoesterde ideaal? Feit is dat we ons via de verhalen, de foto's en de illegale video's van de Palestijnen een beeld vormden van een onderwets onderdrukkend regime, inclusief een eigen vorm van apartheid.

Na de info-avond waren we onvoorwaardelijk op de hand van Abdu al Asawi en riepen we via *Bluf!* op tot een boycot van de staat Israël. Later vernamen we dat de Binnenlandse Veiligheidsdienst Abdu goed in de gaten hield, ter voorkoming van Palestijnse aanslagen in Nederland. Wij vonden Abdu een strijdbaar en gedreven man die niet anders meer kon dan de wapens opnemen tegen zijn brute onderdrukker. Wij vonden dat geen terrorisme, maar vrijheidsstrijd. Bovendien heerste binnen de Nederlandse Palestijnse gemeenschap de rotsvaste opvatting dat de gewapende strijd in en rond Palestina zelf, en zeker niet in West-Europa gevoerd moest worden. Dat bepaalde splinters binnen de PLO daar anders over dachten deed niets af aan de integriteit van Abdu en de zijnen. Abdu drukte ons nog op het hart om vooral die perfide nonsens uit de kranten niet te geloven, als zou de PLO verantwoordelijk zijn voor talloze bloedige terreurdaden op West-Europees grondgebied. Ik herkende zijn dilemma, de plicht om vast te houden aan de ijzeren solidariteit die noodzakelijk is om interne tweespalt en scheuring te voorkomen. Verdrietig en gelaten gaf Abdu ons de nodige voorbeelden van grootschalige desinformatiecampagnes, die door de CIA en de MOSSAD ontketend werden om de Palestijnse vrijheidsstrijd in diskrediet te brengen bij de Amerikaanse en West-Europese burgers. Wij geloofden hem op zijn

woord.⁶ Het deed ons dan ook veel deugd dat de manifestatie in De Schele Kip netto ruim tweeduizend gulden opleverde, bestemd voor investering in de strijd op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook. Een miniem tegenwicht misschien, een microscopisch druppeltje op een zinderend gloeiende plaat, maar voor een kraakbewegingsbenefiet was het toch een heel bedrag. En zelden hadden we zo lekker gegeten.

3

In de herfst van 1985 ben ik uitgekeken op de Indische Buurt. De kraakgroep is nauwelijks meer actief en Het Verre Oosten is een vervallen nachtcafé geworden. Ik wil ook graag wonen in De Pijp. De sfeer in de buurt, een bruisende, kleurrijke mengelmoes van talloze culturen, boeit me mateloos. Bij het spreekuur van kraakcafé De Molli, op een paar honderd meter afstand van het lage, witte gebouw in dezelfde Van Ostaestraat, weet men een interessant actieobject te kraak. Langs de Ruysdaelkade zit al sinds jaar en dag een klein, knus hoerenbuurtje. Klein-schalige, buurtgerichte prostitutie, waar vind je dat nog vandaag de dag? Omwonenden ondervinden de laatste tijd echter toenemende overlast en zien alarmerende veranderingen optreden. Voorheen werd de negotie kleinschalig bedreven door middelbare dames als Rooie Nel of Zwarte Riek, onder bescherming van Ome Joop of Breje Bert. Maar nu verschijnen er regelmatig rode lampen achter ramen waar die eerst niet waren en slaat de prostitutie haar vleugels uit naar de etages op eenhoog, of de hoek om naar de zijstraten. In de etalages verschijnen onbekende vrouwen, bruin en zwart. Er lopen vreemde patsers door de buurt. Er is geregeld herrie en onraad op straat, bij nacht en ontij, en er wordt vaker in de portieken gepist. De buurt komt in verzet als men

---

6 Tien jaar later las ik al zijn voorbeelden, en nog veel meer, terug in het boek *Carlos, de jacht op de Jakhals* van David Yallop (Amsterdam, 1995). Het sterkte mij in de overtuiging dat de PLO in het algemeen heel wat minder wreed en bloedig was dan de kranten ons jarenlang wilden doen geloven. Het boek van Yallop is een aanrader voor degenen die zich willen verdiepen in de geschiedenis van de gewapende strijd van de Palestijnen.

ook nog ontdekt dat steeds weer dezelfde figuren de panden in het buurtje opkopen.

Het pand van drie etages waarvan mij de begane grond door het kraakspreekuur wordt 'aangeboden' ligt in de Gerard Doustraat, en is eigendom van ene Pieter Willem Edel. Dit heerschap noemt zich 'administratieconsulent' en bewoont zelf een luxe-appartement in Buitenveldert. Hij kocht in een tijdsbestek van een paar maanden nog vier panden op: vlak om de hoek en naast elkaar aan de Ruysdaelkade, allemaal nét buiten het oorspronkelijke prostitutiegebied. Alle achtertuinen grenzen onzichtbaar vanaf de straat aan elkaar. Edel betaalde contant en zonder hypotheek, verjoeg de huurders van de begane grond of kocht hen uit, verhoogde de huren van de andere etages, en verbouwde de benedenverdiepingen tot hoerenetalages en peeskamertjes. Daarna sloot hij de gordijnen en wachtte de ontwikkelingen af.

Op het moment dat wij op een van zijn wachtende hoerenkastjes azen is in het buurtje het einde in zicht van een tijdelijke patstelling. De buurtbewoners hebben acties gevoerd, met boze delegaties op de stoep van het stadhuis, enkele kleine opstootjes, betonverfleuzen op de stoep en dichtgeschilderde bordeelramen. De gemeente heeft een onderzoek en een nieuw beleidsplan beloofd en de politie kreeg opdracht de gesignaleerde overlast te bestrijden. Alle boventallige of buiten een strikte gedoogzone gevestigde bordelen (ook Edels wachtende panden liggen buiten die zone) zullen van gemeentewege worden dichtgespijkerd. Die toezeggingen houden de buurtbewoners aanvankelijk een tijdje van de straat, maar als blijkt dat ze niet worden nagekomen beginnen nieuwe opstootjes te smeulen. In die sfeer zal het kraken van een sluimerend bordeeltje goed passen.

Zo gezegd zo gedaan. We maken een stencil voor de buurt en tijgen met dertig man, een koevoet en de geijkte bakfiets met tafel, bed en stoelen naar het actiedoel. De straat is verlaten, de deur is een eitje. In minder dan geen tijd staan onze spullen binnen en ligt de rommel die het pand in gebruik moet doen lijken opgestapeld in de hoek. Een kist gereedschap en een zaagtafel die voor het raam staan als 'bewijs' dat er een 'verbouwing' gaande is verdwijnen per bakfiets. Vier minuten later verschijnt er een schuimbekkende meneer in een gabardine jas op de stoep. Hij beweert de eigenaar te zijn, maait wild om zich heen en wil absoluut naar binnen. Met een paar welgemikte schoppen en een geheven koevoet wordt hij op afstand gehouden.

We zijn goed voorbereid. We weten dat Edel her en der in den lande seksboerderijen met Filippijnse vrouwen laat uitbaten. We kunnen bewijzen dat hij betrokken is bij een vrouwenhandelnetwerk dat niet terugdeinst voor verkrachting, intimidatie en woekerpraktijken. Edel heeft als huisjesmelker rond de Ruysdaelkade een slechte reputatie opgebouwd en heel wat buurtbewoners kunnen zijn bloed wel drinken. De ouderwetse pooiers en hoerenmadams vinden het prachtig als Edel een loer wordt gedraaid. Hij schaadt hun negotie met z'n Filippijnse meiden. Niemand in het buurtje heeft behoefte aan een toenemende invloed van criminele elementen en vrouwenhandelaars.

Zelfs de politie lijkt zich over onze kraakactie te verkneukelen. Een halve minuut na de briesende Edel zijn twee agenten ter plaatse. Mijn toekomstige huisbaas bijt hen toe dat ze 'die smerige krakers' ogenblikkelijk uit zijn huis moeten zetten. Hij rept van diefstal van grote hoeveelheden gereedschap, een wettige bewoonster die 'met vakantie naar de Filippijnen' is, en huisvredebreuk. De agenten manen hem kalm te blijven en komen binnen om poolshoogte te nemen. Ik geef hun een stencil dat ze gretig lezen. 'Die scheldende meneer is zeker die Edel?' 'Dat zegt-ie, ja.' 'Fraai figuur. Laat maar eens kijken hoe leeg het hier staat.' Ik wijs de agenten op onze tafel, bed en stoelen, en op de armetierige overblijfselen van Edels meubilair: 'Dat stond hier nog in de hoek, de spinnenwebben hebben we eraf geveegd.' De agenten vinden het allang best. Ze gaan naar buiten en horen van inmiddels toegestroomde burens dat er de laatste maanden geen enkele activiteit in of rond het pandje is waargenomen. De agenten wenden zich tot Edel: 'Volgens ons staat dit huisje leeg en kunnen we geen huisvredebreuk constateren.' Edel briest en schuimbekt weer hevig: 'En mijn spullen dan? Ze hebben gewoon alles gejat! Het stond daar vól met spullen!' De agenten manen hem tot rust. 'Als u ergens aangifte van wilt doen,' grijzen ze, 'dient u zich te vervoegen op het bureau of bij de officier van justitie.' Tegen ons: 'Staan er nog spullen van die heer binnen? Breng ze dan naar buiten.' Wij deponeren de schamele restanten van het huisraad op de stoep. De agenten weer, tegen Edel: 'En nou wegwezen. Zorg ervoor dat die rommel binnen een halfuur opgeruimd is, anders laten wij het doen en sturen we jou de rekening van de vuilniswagen.' Edel verdwijnt, met grote stappen en wapperende jaspanden.

Over de Ruysdaelkade rijdt een patrouillewagen van de politie langzaam voorbij. De inzittenden hebben een bekeuring van vijftig gulden

achter de ruitenwisser van Edels fout geparkeerde Volkswagen Kever achtergelaten. Onze agenten blijven een oogje in het zeil houden totdat de huisbaas opnieuw verschijnt, ditmaal in gezelschap van zijn aannemer De Wilde. Beiden schelden nog wat over 'dieven en schobbejakken' en laden de rommel van de stoep op een aanhangwagen. 'Succes ermee,' wensen ons de twee agenten als ze even later hun weg vervolgen. 'Als er wat is, horen we het wel.' Zo kan het dus ook.

Edel zien we voorlopig niet terug. Om het zekere voor het onzekere te nemen schroeven we balkjes voor de deuren en bedspiralen voor de ramen aan de achterkant. Het huisje bestaat uit een hoerenetalage met keukenblokje, twee boven elkaar gelegen peeskamers en een piepklein achterkamertje annex berghok. De madam van het bordeel op de hoek brengt koffie, de overbuurvrouw een trommel vol koekjes. Peter heeft een fles Schotse *single malt whiskey, nine years old* bij zich, geritseld bij de taxfreeshop op Schiphol. Zo wordt het toch nog gezellig, en is mijn bijnaam voortaan Victor Bordeel.

4

In september 1986, bijna een jaar later dus, weet huisbaas Edel na lang aandringen bij justitie een ontruimingsbevel voor het bordeeltje in de Gerard Doustraat los te peuten. De ontruimingsgrond is huisvredebreuk. Ik sta voor een vervelende keuze. De enig overblijvende manier om ontruiming te voorkomen is proberen om via een kort geding tegen de Staat de verdenking van huisvredebreuk door de rechter ongegrond te laten verklaren. Maar als ik partij wil zijn in de rechtszaal moet ik mijn identiteit als kraker van het pandje bekendmaken, en loop ik de kans om vervolgens als verdachte van diefstal terecht te moeten staan. Ook kan Edel dan aangifte doen van onrechtmatige bewoning van zijn pandje door ene Victor Luchteling. Maar goed, niet geschoten is altijd mis en ik ben best bereid om wat risico te lopen in de actie Beschadiging Vrouwenhandelaar.

Edel heeft uitgebreid aangifte gedaan, zowel van de huisvredebreuk als van diefstal van 'gereedschap volgens specificatie'. Hij toonde de officier van justitie een huurcontract voor Gerard Doustraat 8, op naam van ene Maria Gonsalves, geboren in Manila. Deze Maria was volgens Edel nogal veel op reis, zo ook tijdens de brutale kraak van het bor-

deeltje. Tijdens haar afwezigheid zou Edels vaste aannemer De Wilde nieuw parket in het huisje leggen. Door de diefstal van zijn gereedschap was dat voornemen op onverkwikkelijke wijze gefrustreerd. Enkele maanden later vervoegde Edel zich opnieuw bij de officier van justitie. De tijd begon te dringen. Maria was inmiddels terug uit de Filippijnen en logeerde voorlopig bij De Wilde. Ze wilde nu toch wel graag weer terug naar haar huisje, aldus Edel. De officier van justitie kon er niet langer onderuit.

Wij wisten dat Edel alles bij elkaar loog, en dachten daar de rechter ook wel van te kunnen overtuigen. Ik toon mijn paspoort en laat mijn advocaat het kort geding aanspannen. Als de zaak dient zit de rechtszaal bomvol buurtbewoners. Het betoog van de landsadvocaat, sprekend namens de officier van justitie, wordt enige malen vanuit het publiek onderbroken met kreten als: 'Leugenaar! Die vent is een oplichter!' Daarna mag mijn advocaat haar zegje doen, en zij handelt het juridische huisvredebreuk- en diefstalgedoe af. Zij overhandigt de rechtbank de schriftelijke verklaringen van al mijn burens, die nog nooit een Maria Gonsalves of een parket leggende aannemer in het huisje gezien hebben. Dan mag ik zelf het woord voeren. Ik citeer uit de stapel documenten die in de afgelopen maanden verzameld zijn. Ze betreffen de geschiedenis van Edel als onroerend-goedbezitter en de totstandkoming van zijn huurcontracten.

Edel is onder meer de financieel adviseur en zaakwaarnemer van de Leeuwarder vrouwenhandelaar Jan Schoeman. Diens netwerk maakt in de put geraakte vrouwen op de Filippijnen lekker voor een baantje in het land van melk en honing, met behulp van valse beloften en schitterende toekomstvisioenen. Er blijken aardig wat vrouwen in te trappen. Schoeman is een knappe, charmante man, blank en blauwogig, ogenschijnlijk steenrijk en behangen met gouden kettingen en ringen. Hij kan praten als Brugman. Als de vrouwen in Nederland aankomen belanden zij echter steevast als prostituees in seksclubs of achter bordelramen. Schoeman en trawanten houden de vrouwen onder de duim met behulp van verkrachting, intimidatie, opsluiting, schijnhuwelijken en het vasthouden van hun paspoorten. Zij oliën hun organisatie met betaling van smeergeld en andere gladde praktijken, zowel in Nederland als op de Filippijnen. Op de zitting kan ik citeren uit getuigenverklaringen van vrouwen die het netwerk wisten te ontvluchten en nu zijn ondergedoken. Ze zijn niet alleen bang voor Schoeman en Edel. Ze

hebben geen enkele wettige verblijfsstatus en kunnen dus elk moment uit Nederland worden uitgewezen. Op de Filippijnen zullen ze als hoeren gebrandmerkt zijn en voorgoed door hun familie verstoten worden. In zo'n positie loop je niet eventjes een politiebureau binnen om aangifte te doen van mishandeling en verkrachting. Maar met twee vrouwen van het Wijkcentrum Ceintuur hebben ze na lang aandringen wél willen praten. Zij blijken Maria Gonsalves wel degelijk te kennen. Die is vermoedelijk ook ooit vanuit Manila naar Nederland verhandeld. Zij heeft zich blijkbaar in haar lot geschikt en is in de hiërarchie van het netwerk opgeklommen tot 'de vriendin' van Schoeman. Haar naam duikt op als 'huurster' van minstens twee andere panden: seksboerderijen in Friesland. De vrouwen vertellen ook dat Edel beschikt over grote aantallen onder dwang ondertekende 'schuldbekentenissen' van de vrouwen die door Schoeman uit de Filippijnen gehaald zijn. Hij heeft de volledige financiële zeggenschap over hen. Ook over Maria Gonsalves. We hebben ontdekt dat de organisatie drieduizend gulden per vrouw per maand aan Edel betaalt voor die 'bemiddeling'. Zwart.

In geuren en kleuren vertel ik het verhaal, de rechter luistert ademloos toe. De landsadvocaat wordt steeds roder en lijkt van pure ellende onder het kathedr weg te willen kruipen. Na de zitting vlucht hij zo snel hij kan de zaal uit. Ikzelf word omstuwd door journalisten die allemaal dolgraag een kopie van mijn verklaring willen hebben. Die heb ik niet bij me. Het doet me deugd om te zien hoe de heren zich verdringen rond het gerechtelijk kopieerapparaat waarop het origineel ligt. Ons complete dossier over Edel overhandig ik aan de rechter. Hij belooft het zorgvuldig te zullen lezen en over veertien dagen uitspraak te doen.

Als het zover is lijkt de edelachtbare zich bijna te verontschuldigen. Hij formuleert zorgvuldig. Het is de taak van de rechter de wet, en niets dan de wet toe te passen. Hij heeft, na zorgvuldige bestudering van alle door partijen aangevoerde argumenten, toch tot de conclusie moeten komen dat in dit specifieke geval de heer Edel in zijn recht staat en dat huisvredebreuk is gepleegd. Het huurcontract op naam van Gonsalves voldoet aan de eisen die de wet stelt, en mocht ermee gesjoemeld zijn dan is het niet aan de kort-gedingrechter om dat vast te stellen, daar gaat de strafkamer over. Net als over de diefstal trouwens. Hij kan niet anders dan het ontruimingsbevel van de officier van justitie rechtmatig verklaren. 'Mits,' voegt hij er minzaam aan toe, 'mevrouw Gonsalves er op de dag van de ontruiming daadwerkelijk gaat wonen en er

geen bordeel van gemaakt wordt.' Ook betreffende het aan de rechtspraak hangende prijskaartje is hij uitzonderlijk coulant: 'Aangezien het moeilijk zal zijn de kosten van dit kort geding op de verliezers te verhalen komen ze voor rekening van de Staat.' Schielijk trekt de rechter zich terug in zijn raadkamer.

Verloren dus, maar zo voelen we het niet. Ik ben nog niet ontruimd, en Edel is nog niet van ons af. We begrijpen dat ook de rechterlijke macht niet erg van hem gecharmeerd is en dat het ontruimingsbevel met pijn in het hart tot stand is gekomen. Iedereen vindt Edel een schurk en dat zullen we tot op de bodem uitbuiten, want we zijn er nog lang niet. De vrouwenhandelaars zijn nog steeds actief, en Edel mag dan naar de luwte verjaagd zijn, hij kan zo weer opduiken. We merken trouwens dat ook uit andere hoeken de jacht geopend is. De zedenpolitie neemt contact op met het Wijkcentrum Ceintuur, op zoek naar aangiften van verhandelde vrouwen. De belastingdienst blijkt vorderingen op Maria Gonsalves te hebben en stuurt een deurwaarder met een stapeltje dwangbevelen naar Gerard Doustraat 8. Ook hij krijgt ons dossier over Edel mee. De officier van justitie geeft *off the record* aan mijn advocaat te kennen dat hij alleen op nadrukkelijk verzoek van Edel de ontruiming zal doorzetten. Er komt zelfs een politieofficier aan de deur, die belooft tijdig contact met ons op te nemen als er daadwerkelijk ontruimd moet gaan worden: 'Want jullie zullen er wel niet vanzelf uit gaan, is het wel? Zodra het aan de orde komt willen we de zaak graag in goed overleg met jullie afwickelen. We streven naar een optimale relatie met de buurt, en hebben liever geen rel in de straat.'

Dan is het wachten op het moment dat Edel zijn ontruimingsbevel zal gaan effectueren, en dat duurt opnieuw enkele maanden. In de tussentijd plakken we de hele buurt vol met affiches. Er staat een grote foto op van Edels verbeterde kop (gemaakt tijdens de kraak), gelardeerd met de tekst: 'Gezocht, P.W. Edel, wegens verkrachting, afpersing, vrouwenhandel, intimidatie, geweld, zwartgeld- en andere louche praktijken.' Ook in de directe omgeving van Edels appartement in Buitenveldert proberen Remco en ik het affiche aan te plakken, tot op zijn voordeur. Dan blijkt dat hij goed door de politie in de gaten wordt gehouden. We zijn nauwelijks bij het actiedoel gearriveerd als we op de scanner horen dat we gesignaleerd zijn door een observatie-eenheid. We nemen het zekere voor het onzekere, parkeren de rol affiches en het emmertje plaksel onder een struik en gaan aan de wandel. We heb-

ben geen zin om op heterdaad betrapt te worden bij het plegen van smaad, laster en bedreiging. Honderd meter verderop worden we opgewacht door een onopvallende personenwagen. Als we voorbijlopen gaat het portier open en worden we aangegrijsd door twee heren met spijkerbroeken en gymshoenen: 'Ga maar naar huis, jongens. Jullie afiches en het potje lijm hebben we op de achterbank liggen. Als je hier over tien minuten nog rondloopt mogen jullie een nachtje mee naar de cel. Wegwezen!' Dank u wel heren, zeer coulant...

5

'Willen jullie koffie?' Hoofdinspecteur Swaan van bureau Pieter Aertzstraat leidt ons binnen in zijn kantoor. Twee dagen eerder was hij bij me aan de deur, om te vertellen dat Edel bij de officier van justitie met zijn ontruimingsbevel is komen wapperen en het er nu dus van moet komen. Hij nodigde ons uit op het bureau om alles eens rustig door te spreken. Hoofdinspecteur Swaan zit in de leiding van het splinternieuwe wijkteam De Pijp, resultaat van de grootscheepse reorganisatie van de hoofdstedelijke gemeentepolitie die nu bijna haar beslag heeft. Hoofddoel van die reorganisatie was, naast het verhogen van de efficiency bij de strijd tegen de kleine, buurtgebonden criminaliteit, het dichterbij de burgerij brengen van extra blauw op straat. De politie moest decentraliseren, beter zichtbaar en slagvaardiger worden, meer preventief kunnen optreden en toegankelijker worden voor de gewone Amsterdammers. Met de nieuwe aanpak van een eerder opgericht wijkteam, het bureau Raampoort van district acht, hebben we inmiddels kennisgemaakt. District acht omvat ook de Staatsliedenbuurt en één van hun adjudant-inspecteurs heet (nog altijd) Ypinga. Wijkteam De Pijp kiest kennelijk liever voor het overlegmodel, tot onze grote verbazing overigens. Niemand kan zich herinneren dat in de geschiedenis van de kraakbeweging ooit een hoofdinspecteur van politie de krakers op de koffie uitnodigde om te bespreken of een ontruiming volgende week dinsdag schikt, of misschien toch liever donderdag.

Wij besluiten om te kiezen voor de dinsdag. Ten eerste om het maar gebeurd te laten zijn, ten tweede omdat het verhaal dan nog dezelfde week in *Bluf!* mee kan. Het buurtje staat al enige tijd op scherp. Iedereen beseft dat de ontruiming er een keer van moet komen. Onder het

genot van een bakje slappe ambtenarenkoffie vertellen we Swaan dat we de ontruiming willen aangrijpen om op ludieke wijze ons ongenoegen met de gang van zaken te uiten. Hij zegt dat te kunnen begrijpen en te willen respecteren. Tot tien uur 's morgens is de Gerard Doustraat vanaf de Ruysdaelkade tot de Frans Halsstraat voor ons. Om tien uur zal Swaan komen om te sommeren. We beloven het pandje zonder verzet te zullen verlaten. Geen barricaden, geen geweld. We lijken het volkomen eens. We spelen open kaart met Swaan en vertellen hem er geen idee van te hebben hoeveel mensen op de ontruiming af zullen komen of hoe laat het feestje precies afgelopen zal zijn. De hoofdinspecteur zegt er het volste vertrouwen in te hebben. Alles zal goed verlopen. Hij schudt ons de hand en wenst ons sterkte. 'Tot dinsdag,' zegt hij als we de deur achter ons dichttrekken.

Dinsdagochtend, acht uur. We lopen met een ladder door de straat om de laatste bordkartonnen ornamenten met leuzen tegen Edel aan de gevel te kunnen spijkeren als Swaan in burger door de straat komt fietsen. 'Gaat-ie, jongens?' wuift hij joviaal. We groeten terug en negeren hem verder. Tenslotte hoort-ie over anderhalf uur bij de tegenpartij. De hele straat en de binnenkant van nummer acht zijn volgeplakt met het 'Gezocht: P.W. Edel'-affiche. De buitenkant van het beoogde bordje is opgetuigd als bordeel, met gesloten etalagegordijnen. Buiten verzamelen zich mensen, aardig wat zelfs. Binnen werp ik steelse blikken langs het gordijn en probeer mij verder te concentreren op een bundel griezelverhalen van Edgar Allan Poe.

Dat lukt niet best. Ik zie de mensen dansen en er klinkt muziek. Voor de deur staat de Fanfare van de Eerste Liefdesnacht, vaak prominent aanwezig bij demonstraties en met Johan Abo op tenorsax, die zich ook nu weer de longen uit het lijf speelt. Om precies tien uur verschijnen de hoofdinspecteur Swaan in het geklede uniform met de glimmende knopen en de verzilverde pet, zijn collega Vos in een smetteloos wit pooierpak en twee hoofdagenten in gewoon straattenuue. Zij proberen zich door de menigte van een dikke honderd mensen een weg naar de voordeur te dringen om mij opdracht te geven het pand te verlaten. Dat lukt niet echt. Er is wat duw- en trekwerk. Met weinig resultaat; de mensen op straat willen nog even doorspelen. Ik heb mijn één meter vijffennegentig speciaal voor de gelegenheid in een geleende minirok gestoken, met jarretels, hoerige make-up, een zorgvuldig gekamde baard

en lang rondzwierend, loshangend haar. Vandaag maar eens geen paar-
denstaart. Ik zet mijn voet verleidelijk in de vensterbank, schuif het rok-
je op tot kruishoogte en trek het gordijn open. Het effect is verplette-
rend. In een vloek en een zucht staat er een dichte halve cirkel van
fotografen voor het raam, camera's in plaats van gezichten. Heel even
waan ik mij Marilyn Monroe. Buiten stijgt gejuich op, de Fanfare doet
er nog een schepje bovenop. Vanuit een ooghoek zie ik Swaan en zijn
mannen, die zich lijken te verbijten. Op het door hen gewenste ont-
ruimingstijdstip is er eventjes geen doorkomen aan en dat zal wel niet
in de strategie passen.

Wij hebben onderling afgesproken dat aan een duw-en-trekactie van
de politie na enige symbolische tegendruk gevolg zal worden gegeven.
Swaan noch Vos maken echter aanstalten. De politiemannen drenten-
len wat rond en spreken af en toe in hun mobilofoons. Er verschijnt
een man in een regenjas. Ik herken commissaris Dorst, de hoogste man
van politiedistrict Zuid. Er is overleg en opnieuw volgt gedrentel. Dorst
blijft toezien op de straathoek. De Fanfare stopt met spelen en pakt haar
instrumenten in. De scanner waarschuwt: er lijkt ME onderweg. Na een
tijdje verschijnen er meer agenten in straattenuue. Ze verzamelen zich
aan een kant van de mensen voor de deur en beginnen te duwen. Swaan
zet een scheepstoeter aan de mond: 'Verwijdert u, of geweld...'

Terwijl het groepje van hooguit veertig overgeblevenen aan zijn be-
vel gehoor geeft en weg begint te lopen voordat Swaan goed en wel is
uitgesproken en zijn woorden: '... zal worden gebruikt' nog langs de
gevels echoën, dendert een linie van zes ME'ers te paard in gestrekte
draf het smalle straatje in. Eén van hen komt in de knel. Het rijdier stei-
gert en werpt zijn ruiters af, die krimpnd van pijn in de goot blijft lig-
gen. Pal achter de bereden politie verschijnen hondengeleiders. De op-
gehitste dieren zijn door het dolle heen en pakken alles wat ze te pakken
kunnen krijgen. Onder hun buit bevindt zich ook het smetteloze pooi-
erpak met hoofdinspecteur Vos erin. Na de honden volgt nog een dub-
bele linie Mobiele Eenheid, in vol ornaat. Het is hun volledig in de bol
geslagen. De verwarring is totaal. De deelnemers aan het straatfeestje
worden voor de deur weggevaagd, en op hun vlucht bij de eerste
straathoek nog getrakteerd op een wraakzuchtig extraatje. Twee stil-
lenteams proberen zoveel mogelijk mensen pootje te haken en met
knuppels op hun kop te slaan. Er vallen flink wat gewonden, onder wie
aan politiezijde de gevallen ruiters en de gebeten Vos. In een paar mi-

nuten is het voorbij. De straat ziet blauw van de smerissen en een brullende Swaan verschijnt aan de voordeur: 'Kom naar buiten! Als jullie je afspraken niet nakomen doe ik dat ook niet! Je bent aangehouden!' In vliegende vaart kleeft ik me om, schreeuw: 'Ik kom eraan!' en doe een schietgebedje. Als die idioot maar niet gaat schieten! Ik pak mijn laatste spullen bij elkaar en stap naar buiten. Ik zie overal wanorde, paarden, woest blaffende honden, in de verte geschreeuw. Pal tegenover me buigen drie ME'ers zich over hun nog steeds op straat liggende collega, twee andere houden zijn schichtige paard in toom. Het schuim staat het dier om de mond. Als die rare Swaan nog een half uurtje geduld had gehad was iedereen naar huis geweest, en had ik voor hem en Vos de koffie bruin gehad, vers en pittig ditmaal.

Nu ligt alles anders. Swaan grijpt me bij de kladden en laat me in de boeien slaan. Hij geeft me over aan twee agenten, die me bedeesd vastpakken. 'Ik kan zelf wel lopen,' vertel ik hen. Dat mag, en ik volg hen naar een getralied politiebuisje waar ik onbeheerd in word achtergelaten. Pas na tien minuten zijn de agenten terug. Met loeiende sirenes word ik naar bureau Van Lijenberghlaan gebracht. Mijn begeleiders zeggen het ook niet helemaal te begrijpen, ze generen zich zelfs een beetje. Maar opdracht is opdracht. Ze leveren me keurig af bij de wachtcommandant aan het bureau. Daar komt toevallig net een agent binnenstappen met wie ik tijdens een vriendelijke actie op straat weleens had staan babbelen. 'Hé, jij bent toch Victor? Zit je nog bij de *Bluff*? Waar moeten ze je voor hebben, heb je naast het potje gepiest?' Mijn begeleiders reageren opgelucht: 'Ha, Kees, ken je hem? Neem hem dan effe van ons over. Freek is van z'n paard gedonderd en het is daar nogal een puinhoop, dus wij moeten snel weer terug.'

Kees vindt het prima. Hij doet me de handboeien af, geeft me een sigaret en vraagt of ik even mijn zakken wil leegmaken en de veters uit mijn schoenen halen. 'Wie heeft je aangehouden?' 'Swaan en Vos.' 'O ja, die moeten zich bewijzen in het wijkteam. Nou, succes ermee. Wil je koffie?' Hij haalt koffie voor me, en ik word ingesloten in het 'passantenverblijf'. Na twee uur komt Vos verontwaardigd de wonden in zijn bil en de scheuren in zijn pak laten zien. 'Als jullie je aan je afspraken hadden gehouden was dit niet gebeurd.' 'Als jullie geen honden hadden meegenomen ook niet,' repliceer ik. Nijdig gooit hij de deur dicht.

Weer twee uur later word ik opgehaald door een mij onbekende re-

chercheur die me officieel in staat van beschuldiging stelt wegens 'diefstal van gereedschap volgens specificatie'. Ik vertel hem dat ik van niets weet maar weleens wil informeren hoe het zit, en teken daarvoor. Ik word nog anderhalf uur ingesloten, opnieuw opgehaald, in het bezit gesteld van mijn veters en de inhoud van mijn zakken, en op straat gezet.

Tien minuten voor mijn vrijlating wordt Maria Gonsalves in een verder lege Gerard Doustraat onder politiebegeleiding naar haar huisje gebracht. 's Nachts wordt Edels aannemer De Wilde betraptd door buurtbewoners, terwijl hij bezig is de foto's en de namen op de affiches in de straat weg te krabben. Schielijk pakt hij zijn biezen, de rest van de affiches heeft er nog maanden gehangen. Ook Maria Gonsalves vertoont zich niet meer. Weer maanden later wordt het pandje verhuurd aan een onbestemd reisbureau, maar staat verder feitelijk leeg. De gemeente Amsterdam zet eindelijk haar 'handhavingsbeleid' in het roze buurtje kracht bij, en spijkert wat boventallige bordelen dicht.

Uiteindelijk is het resultaat van onze acties toch nog bevredigend. Edel wordt niet meer gesignaleerd, zijn reputatie is volledig geknakt. Twee voormalige Filippijnse prostituees doen, na lange gesprekken met de zedenpolitie en in ruil voor een verblijfsvergunning, aangifte van vrouwenhandel, verkrachting en mishandeling tegen Jan Schoeman. Hij wordt gearresteerd in Manila en uitgeleverd aan Nederland. De rechtbank in Leeuwarden legt hem twee jaar gevangenisstraf op. Een kleinigheid misschien voor zulk geboefte, maar omdat het zo zelden gebeurt dat een vrouwenhandelaar in Nederland daadwerkelijk wordt veroordeeld hebben wij er vrede mee. En hoofdinspecteur Swaan? Ik heb niets meer van hem vernomen, maar er gingen destijds sterke geruchten dat een functie als verkeersagent bij de rijkspolitie in Spruitkoolveen hem op het lijf geschreven zou zijn. Het recht heeft gezegevierd.

Het verraad van Kedichem

In de nacht van 22 juli op 23 juli 1986 kwamen Henk, Jozien en ik wat aangeschoten uit een café in De Pijp. We waren onderweg naar huis en kwamen langs het politiebureau in de Pieter Aertszstraat. Daar stond een politieauto geparkeerd. Vlak voor het passeren hiervan stak Jozien plotse-ling twee banden lek, waarna wij alle drie werden gearresteerd...

Ondertekende verklaring in ambtsedig opgemaakt proces-verbaal van getuige, tegen Kraakster Jozien.

1

Ergens aan het eind van de winter na de dood van Hans Kok wordt steels en voorzichtig opgeroepen voor een actievergadering in Amsterdam. In de kraakcafés liggen stencils met plaats, tijd en datum. Binnen het mondelinge circuit wordt ook het actiedoel duidelijk. Naar verluidt heeft de winst die de Centruumpartij behaalde bij de gemeenteraadsverkiezingen de directe concurrent, de van de CP afgesplitste Centrumdemocraten van Hans Janmaat, verleid tot verzoeningspogingen. Op korte termijn zal daartoe een vergadering plaatsvinden die zal worden bijgewoond door kopstukken van beide extreem-rechtse partijen. Die bijeenkomst moet op zijn minst verstoord worden, en als het even kan zelfs helemaal verhinderd. Komt dus allen, want fascisten en racisten mogen zich onder geen voorwaarde organiseren.

De voorbereidingsbijeenkomst verloopt hectisch. Meer dan honderd mensen worden toegesproken door John, in de media bekend als Kraaker John: 'Er zijn sterke aanwijzingen dat het verzoeningsproces tussen CP en CD succes heeft en dat er een fusievergadering tussen de twee fascistische partijen ophanden is. De exacte datum en lokatie zijn nog niet bekend, maar daar willen we nog achter komen. Wij denken dat het een belangrijke vergadering wordt en dat de kans groot is dat ze zich

laten beschermen door een eigen knokploeg van skinheads en sport-schoolfiguren. We moeten onze tegenactie dus goed voorbereiden. Eén ding staat natuurlijk als een paal boven water: fascistien mogen zich nooit organiseren. Deze bijeenkomst hebben we belegd om te mobiliseren en om eens te kijken hoe we onze actie willen voeren. Die fusie van de twee fascistische partijen moet hoe dan ook verhinderd worden. CP en CD moeten keihard bestreden worden, met de middelen die ze begrijpen en waar ze ontzag voor hebben.'

De sfeer is wantrouwend. Het sterke vermoeden heeft post gevat dat de infiltratiepogingen van politie en geheime dienst binnen onze gelederen vruchten gaan afwerpen. Met dat vermoeden is het onderlinge wantrouwen behoorlijk toegenomen. In principe kan iedereen een politie-informant zijn, of een undercover-journalist. Zelfs Weekblad *Bluf!* wordt met een scheef oog bekeken. Het blad staat bekend als belangrijke informatiebron voor buitenstaanders en is daarmee potentieel gevaarlijk. *Bluf!*'s kritische kanttekeningen bij verschillende heftige actievormen hebben veel kwaad bloed gezet. Ook de publicatie van 'hete' actiefoto's, waarop trouwens de gezichten van personen altijd onherkenbaar werden gemaakt, viel niet altijd in goede aarde. Het wantrouwen is niet helemaal onbegrijpelijk. We hebben onze 'informatiepositie' bij de opsporingsinstanties weleens uitgetest. Via de telefoon van *Bluf!* bespraken we de voorbereidingen voor een niet-bestaande actie, en verdomd. Op het moment suprême wemelde het ter plaatse van de verdekt opgestelde politiefunctionarissen. Ze hebben uren staan blauwbekken in de winterkou. *Bluf!* mag dan een open podium met een doorlopende voorstelling zijn, een deel van het publiek blijft branden van nieuwsgierigheid naar wat zich achter de coulissen afspeelt.

Iedereen is het erover eens dat het verstoren van een vergadering van extreem-rechtse kopstukken geen sinecure is. Als de tegenactie voortijdig naar de politie of de pers uitlekt zal de vergadering uitgesteld worden of met een dik politiekordon van ons worden afgeschermd. Een gewelddadige verstoring door een bij verrassing aanvallende, vastberaden groep actievoerders wordt door 'de actieleiding' (lees: de grote bekken van de harde lijn, met Kraker John als belangrijkste woordvoerder) opgevoerd als de enige optie met kans op succes. De actievorm zelf lijkt voor John niet ter discussie te staan. Het dilemma is veeleer dat de kans

van slagen het grootst is als de groep mensen die de actie uitvoert klein blijft. Maar een kleine, in het diepste geheim samengestelde cel is waarschijnlijk geen partij voor een flink uit de kluiten gewassen extreem-rechtse lijfwacht. Een grote groep actievoerders is daarentegen moeilijk in het geheim samen te stellen. Het wordt dus een beetje schipperen tussen openheid en geheimhouding, tussen fanatiek ondergronds extremisme en vastberaden bovengrondse obstructiedrang. Onze voorbereidingsbijeenkomst wordt zo een exponent van de op dat moment weer heftig oplaaiende geweldsdiscussie. Alle angst wordt overschreeuwd, wantrouwen blijft overheersen. De harde factie, niet zo groot maar buitengewoon luidruchtig, toont zich een gesloten bolwerk en duldt geen tegenspraak. Slechts van belang is dat 'fascisten keihard bestreden moeten worden'. Alle alternatieve actievormen en andere opties worden weggehoond. Er heerst chaos, er wordt hectisch heen en weer geschreeuwd en ten slotte blijft de bijeenkomst steken bij de afsluitende woorden van John: 'Let op alarm. Helmen en knuppels mee. Hoe meer mensen hoe beter. Gebruik geen telefoon om over de actie te praten. Zeker buiten de eigen structuren: mondje dicht, *Feind hört mit.*' Alle andere mogelijkheden om zand in de extreem-rechtse machine te strooien blijven verbrokkeld in het zaaltje achter.

2

Enkele weken later wordt bekend dat de CP/CD-vergadering inderdaad zal plaatsvinden, op 29 maart 1986. Informatie omtrent precieze plaats en aanvangstijd ontbreekt nog. Op de bewuste zaterdag zullen we in alle vroegte verzamelen, op verschillende plaatsen her en der in het land. Voor Amsterdam is dat Vrankrijk, een groot kraakpand in de Spuistraat. Het tijdstip wordt bepaald op acht uur 's morgens. Er worden personenbusjes gehuurd of geleend, enkele buurtgroepen hebben eigen vervoer. Om halfnegen maakt Kraker John voor zo'n honderd Amsterdamse actievoerders het landelijk verzamelpunt bekend, een kraakpand in het centrum van Utrecht. Een rij van minstens tien busjes en enkele personenwagens begeeft zich naar de A2. De snelweg blijkt op zaterdagmorgen vrijwel verlaten, dus we kunnen stevig en ongehinderd doorrijden.

In Utrecht verzamelen zich busjes vol mensen uit alle hoeken van

het land. Alles bij elkaar schat ik het aantal op twee- à driehonderd, velen voorzien van motorhelmen en knuppels, hoge schoenen en leren jassen. De sfeer is gespannen, nerveus en geladen. De eerste halve liters Grolsch ploppen open. Vragen, speculaties en geruchten gonzen rond. Zou de informatie kloppen, en waar komt die eigenlijk vandaan? Hoeveel fascisten zouden er naar de vergadering op weg zijn, en zouden wij het juiste aantal op tijd kunnen inschatten? En als het er nou maar een paar zijn, heeft het dan zin om met dit hele leger tegen hen op te trekken? Naarmate het wachten op de bekendmaking van de exacte plaats en tijd langer duurt wordt de stemming grimmiger. In onze verbeelding wordt de groep fascisten groter en sterker, 'misschien zijn het er wel honderd'. Niemand doet pogingen om de geruchten tegen te spreken of te bagatelliseren, integendeel zelfs. Men spreekt elkaar moed in door te wijzen op het meegebrachte arsenaal aan knuppels en rookbommen, 'genoeg om een heel leger fascisten te verjagen'. We hoeven, kortom, nergens bang voor te zijn. Neem nog een biertje...

Als uiteindelijk het verlossende woord binnenkomt is de spanning hoog opgelopen. We lijken op een agressieve roedel wolven, klaar om de opgejaagde prooi aan te vallen. Vanuit Utrecht zet de inmiddels tot meer dan twintig busjes aangegroeide slang zich in beweging, in eerste instantie naar een benzinstation langs de provinciale weg bij Leerdam. Het feitelijke actiedoel is dan nog niet algemeen bekend, het wachten is op Kraker John. De onzekerheid en het wantrouwen groeien weer. Het legertje activisten op de parkeerplaats steekt af als moddersporen in een ongerept sneeuwveld. Over het kruispunt rijdt een patrouillewagen van de politie. Als we hem hier niet heel gauw smeren krijgen we beslist het halve plaatselijke smerissenkorps achter ons aan. Dan komt Kraker John voorrijden en wenkt ons hem te volgen. Even later slingert de stoet busjes en auto's zich over de Lingedijk en passeert het bord KEDICHEM, GEMEENTE LEERDAM. De kop van de rij stopt, de busjes worden ongeordend langs de dijk gesmeten. Helmen worden opgezeten, *kefiah's*, sjaals of bivakmutsen voor het gezicht getrokken. De horde rent op een drafje verder de dijk af. We zijn er, zo lijkt het.

Het busje waar ik in zit bevindt zich ongeveer halverwege de slang op de Lingedijk. We stappen uit en hollen met de meute mee, richting Hotel Cosmopolite. De actieknuppels komen te voorschijn. Ikzelf ben niet gewapend, en ook een helm bezit ik niet. Voor alle zekerheid trek ik

mijn sjaal over het hoofd. Als we bij het hotel aankomen is het gevecht al in volle gang. Er vliegt van alles heen en weer door de gebroken ruiten van de begane grond, asbakken en bloempotten naar buiten, rookbommen en stenen naar binnen. De informatie lijkt te kloppen. In het hotel vindt inderdaad een vergadering plaats van kopstukken van CP en CD. Nog voordat de laatste actievoerders het doel hebben kunnen bereiken braakt de benedenverdieping al aan alle kanten rook uit. Aanvankelijk alleen de grijswitte, veroorzaakt door het mengsel van kristalsuiker en kaliumnitraat (kunstmest) dat volgens de subversieve handleidingen het meest geschikt is voor het leggen van rookgordijnen. Maar binnen enkele minuten wordt de rook zwart en slaan er vlammen uit de kapotte ramen. In een mum van tijd staat Hotel Cosmopolite van voor tot achter in de fik. Op de Lingedijk breekt paniek uit. Iedereen zet het op een lopen, terug naar de busjes. Ik heb me enigszins op de achtergrond gehouden en ben verbijsterd over de taferelen die zich voor mijn oog ontrollen. Over de dijk komt een eenzame patrouillewagen van de politie aanstormen, met loeiende sirenes en zenuwachtig zwaailicht. Er zitten twee agenten in die beseffen niets te kunnen uitrichten tegen de op hol geslagen horde gemaskerde en gehelmde actievoerders. Vol gas scheuren ze achteruit en maken zich uit de voeten. De oproep voor versterking spat haast zichtbaar van de antenne. Ook ik vlucht zo snel mogelijk terug naar het busje. Straks komt hier een héleboel politie.

De actie ontardt in een wilde, panische vlucht, het is ieder voor zich. De busjes vliegen botsend en bandengierend alle kanten op en de dijk raakt bezaaid met inderhaast weggeworpen belastend materiaal, helmen, knuppels en bivakmutsen. Onze chauffeur ziet kans enigszins buiten het gewoel te blijven door van de dijk af het dorp in te rijden. Eerst maar eens weg van de plaats des onheils, daarna zien we wel verder. In de verte horen we een aanzwellend concert van sirenes, herkenbaar als een mengeling van brandweer, ambulance en heel veel politie. Boven Hotel Cosmopolite stijgt een inktzwarte, kilometers ver zichtbare rookkolom omhoog. We proberen buiten het dorp te komen, het hart klopt ons in de keel. We krijgen visioenen van politieafzettingen en blokkades van woedende dorpsbewoners met hooivorken en dorsvlegels. Wonder boven wonder loopt het goed voor ons af. Ongehinderd weten we de dans te ontspringen en vinden we de binnenwegen richting hoofdstad. De autoradio staat afgestemd op STAD Radio Amsterdam.

Verslaggever Pim van Galen, meegereisd naar Kedichem, is duidelijk aangeslagen. We horen een live-verslag van de arrestatie van tweeënzeventig actievoerders die niet op tijd van de Lingedijk hadden kunnen weggkomen. Ook horen we dat in het hotel welgeteld achttien CP- en CD-aanhangers zaten, onder wie de beide leiders Vreeswijk en Janmaat.

3

Dat we uit Kedichem zelf wisten te ontsnappen wil niet zeggen dat we nu veilig zijn. Via de scanner vernemen we oproepen aan politiepatrouilles om uit te kijken naar 'huurbusjes met krakerachtige types die onderweg zijn naar Amsterdam'. Via sluiproutes en omwegen weten we ten slotte het lage, witte gebouw in De Pijp ongemerkt te bereiken. Vlak voor we een parkeerplaats hebben gevonden horen we Pim van Galen citeren uit een persverklaring, die hem naar eigen zeggen namens 'de actievoerders van Kedichem' is overhandigd: 'Fascisten mogen zich niet organiseren. De actie die vandaag gevoerd is ter verstooring van een verzoeningsvergadering tussen Centruumpartij en Centrum Democraten is een voorbeeld en een voorproefje van wat wij nog voor de fascistten in petto hebben.' Van Galen leest voor terwijl de arrestanten nog onderweg zijn naar het bureau en Wil Schuurman, de secretaresse van Janmaat, in het ziekenhuis een levensreddende operatie ondergaat die haar een been zal kosten. Zij had zich vanaf het balkon op de eerste verdieping van het brandende hotel in veiligheid weten te brengen, en was daarbij in een stapel broeikasramen terechtgekomen. Wij hadden de citaten van Pim van Galen eerder gehoord. Vroeg in de middag waren ze ons al door Kraker John voorgelezen, op het verzamelpunt in Utrecht en voordat we zelfs maar wisten waar we heen zouden gaan. Het 'persbericht' is toen weliswaar door ons gesanctioneerd, maar dat gebeurde voordat de actie plaatsvond en zo dramatisch uit de hand liep. Op de terugweg vanuit Kedichem hadden we al geconstateerd dat we verschrikkelijk hebben gezwijnd. Voor hetzelfde geld waren er doden gevallen, hadden er kinderen in Hotel Cosmopolite liggen slapen. Over één ding zijn de inzittenden van ons busje het roerend eens. Het resultaat van de actie stuitte ons buitengewoon tegen de borst. 'Godverdomme! Klootzakken! Zúlke potten met zúlke vlammen heb ik naar binnen zien gaan. Ik dacht dat die John verstand van rook-

bommen had!' zegt Gerrie met vuurspuwende ogen. We zijn aangeslagen, voelen ons schuldig dat we erbij waren, dat we niet hebben ingegrepen, niet hebben kunnen ingrijpen. We schamen ons dat we die krijgsvachtige macho's niet hun flessen bier uit de handen geslagen hebben. We verwijten onszelf dat we niet in Utrecht al gezien hebben dat het opgefokte sfeertje alleen maar tot een enorme puinhoop kon leiden, dat we de misselijkmakende overeenkomst tussen fascistoïde skinheads en de met helmen, knuppels en erger uitgeruste, halfdronken Autonomen te laat gezien hebben. We voelen ons misbruikt, en dat maakt ons extra woedend. In eerste instantie richt die woede zich vooral op die hufter van een John. Kraker John, bekend van radio en tv, die ongeacht de desastreuze manier waarop de actie ontaard is besloot om zonder nader overleg alsnog de persverklaring aan STAD Radio Amsterdam te overhandigen. 'Eigengereide machtswellusteling,' noemt Gerrie hem. 'Smerige rat' en 'vies, vuil zwijn' zijn andere kwalificaties aan zijn adres. Ik vind dat grove beledigingen voor ratten en zwijnen. John is een achterbakse manipulator en levensgevaarlijke blaaskaak. De gang van zaken plaatst zijn ogenschijnlijk oprechte retoriek in een heel ander daglicht. Ik begrijp ineens dat ik het werkelijke gevaar in de verkeerde hoek heb gezocht. Het blijkt heel wat dichterbij huis te liggen dan ik ooit voor mogelijk heb gehouden. Ik vind wel degelijk dat bijeenkomsten en manifestaties van extreem-rechts mogen worden verstoord en zelfs uiteengejaagd. Maar dat is heel wat anders dan platbranden. Ik voel mij ongevraagd opgezadeld met iets waaraan ik niet medeplichtig wil zijn. Ik had mij van tevoren niet gerealiseerd wat Kraker John en zijn kompanen voor de extreem-rechtse kopstukken in petto hadden. Ik wilde hier niets mee te maken hebben, maar had desondanks met mijn snufferd op de eerste rang gezeten. Als ik van tevoren ook maar het geringste vermoeden van deze afloop had gehad was ik niet meegegaan. In Kedichem brak mijn onvoorwaardelijke, ijzeren solidariteit met de linkse, buitenparlementaire actiebeweging.

De gemeenteraadsverkiezingen hadden de Centruumpartij in diverse steden, waaronder Amsterdam, een raadszetel opgeleverd. De officiële installatie mocht niet ongemerkt voorbijgaan. In de aanloop ernaar toe

worden allerlei grotere of kleinere demonstraties en manifestaties gehouden. Voor de dag zelf wordt opgeroepen tot geweldloze maar massale menselijke blokkades van de betreffende stadhuizen om zo te proberen het inzweren van de extreem-rechtse raadsleden te voorkomen.

De voorbereidingen van deze blokkades hadden veel moeizaam overleg gevegd. De raid op Kedichem bleek heel wat kwaad bloed te hebben gezet bij maatschappelijke organisaties die weliswaar welwillend stonden tegenover het idee van een blokkade, maar nu kopschuw waren geworden. Het comité 'Geen Fascisten in de Raad' liep zich het vuur uit de sloffen om iedereen duidelijk te maken dat het gebruik van geweld absoluut niet aan de orde was en dat we louter een signaal wilden afgeven, luid en duidelijk weliswaar maar niet meer dan dat. De Anne Frank Stichting vertrouwde het niet en had felle kritiek op de blokkadeoproep: 'Dreigen met geweld mag binnen de democratie niet aangewend worden en een blokkade van het stadhuis kan gemakkelijk opnieuw in rellen ontaarden.' Het tekende opnieuw de snel veranderende tijdgeest. Steeds vaker en feller werd de complete buitenparlementaire actiebeweging in het openbaar afgeschilderd als potentieel gewelddadig, crimineel en terroristisch. Dat beeld begon ook de berichtgeving in de media te bepalen. Brandstichters, relschoppers, inbrekers en sabotageurs waren enkele van de noemers waaronder men ons schaarde.

Bij de blokkade van het Amsterdamse stadhuis verschijnen bijna zeventuizend van zulke 'raddraaiers', die vanaf zeven uur 's morgens een vastberaden ring leggen rond het gebouw zelf, de eromheen opgestelde scheepscontainers en de op het binnenplein verzamelde, met bulldozers, ME-bussen en een eigen brandweerwagen uitgeruste politiemacht. Alle ingangen worden afgesloten met sit-downblokkades. De bedoeling is dat iedereen die het stadhuis wil betreden zal worden doorgelaten. Wel moeten zij zich eerst door de menigte zien heen te wringen en zal nadrukkelijk worden geprobeerd hen over te halen om aan de blokkade deel te nemen. Voor één persoon zal een uitzondering worden gemaakt. Centruumpartij-raadslid in spe Ema Bouman zal koste wat het kost worden tegengehouden.

De sfeer in de blokkade is gemoedelijk maar alert, ludiek en luidruchtig, zeer nadrukkelijk aanwezig. 'In principe geluiddadig,' zo omschrijft *Bluf!* het. Urenlang wordt met stenen op de brugleuningen en op de lage hekjes langs de grachten geklopt, de hele stad dreunt met ons mee. Binnendruppelende ambtenaren en nieuw te installeren ge-

meenteraadsleden worden onthaald op leuzen en fluitconcerten: 'Ambtenaren weest paraat, geen fascisten in de raad.' Sommigen gaan terug naar huis. Anderen treden in discussie, maar persen zich uiteindelijk door de menigte heen en gaan naar binnen. Weer anderen zijn duidelijk geërgerd en banen zich zonder woorden of zachtjes voor zich uit scheldend een weg naar voren. Van Ema Bouman noch van burgemeester Van Thijn valt een spoor te bekennen.

Om één uur 's middags meldt de radionieuwsdienst dat de 'installatie van de Amsterdamse gemeenteraad begonnen is'. Het nieuws lekt de blokkade in. Aanvankelijk denken we dat we gewonnen hebben en dat de installatie zonder het gewraakte CP-lid is ingezet. Maar al gauw blijkt dat we ons ernstig vergissen. De arme mevrouw Bouman is die ochtend om halfvijf in een geblindeerde politiebus via de achteringang het stadhuis binnengesmokkeld. Burgemeester Van Thijn heeft daar zelfs de nacht doorgebracht. We voelen ons behoorlijk genept door de burgervader, die zichzelf ooit 'Amsterdams anti-fascist nummer één' noemde.

Burgemeester Van Thijn was het roerend eens geweest met onze waarschuwingen omtrent de gevaren van oprukkend racisme. De blokkade van een democratisch gekozen orgaan vond hij echter een stap te ver, al was het maar symbolisch en voor één dagje. Toch had hij toegezegd geen speciale trucjes uit te zullen halen om de installatie van mevrouw Bouman als lid van de gemeenteraad plaats te doen vinden. Wij vinden het voor dag en dauw binnensmokkelen van Bouman en de geheime overnachting van Van Thijn op het stadhuis echter wel een trucje, een tamelijk achterbaks trucje bovendien. Desondanks koelt niemand zijn woede daarover op een politiebus of de ramen van het stadhuis. Wel klinkt het stenengeklop op de hekjes en scheepscontainers nu pas écht oorverdovend. Plotseling worden vanaf de binnenplaats van het stadhuis twee traangasgranaten afgevuurd, naar later verklaard werd 'per ongeluk'. Eén vliegt ergens naar binnen, gelukkig is er niemand thuis. De andere ploft in een minder dichtbevolkt deel van de blokkade-ring en kan in de gracht worden geschopt. De mensen maken zich uit de voeten tot de wolken zijn opgetrokken maar er vliegen geen stenen. Als we er na een paar dagen achter komen dat hoofdinspecteur Ad Smit het bevel voerde over de op de binnenplaats verschafte politiemacht geloven we niet meer in een ongelukje.

Het kloppen gaat door, onverminderd monotoon en allesomvattend.

Dan verschijnt de middageditie van *Het Parool* op straat. De voorpagina kopt dik en zwart: 'Rellen na installatie CP-lid.' Ik snap er niets van, vanaf negen uur 's morgens ben ik geen moment op meer dan vijftig meter afstand van het stadhuis geweest en ik heb nergens zelfs maar het begin van een opstootje gezien. De langs gracht en bruggen patrouillerende agenten zijn rustig en gemoedelijk, hier en daar beweegt er een mee op de cadans van het stenengeklop. De politie heeft een eigen stencil verspreid. Ook zij zijn tegen racisme en fascisme en ze hopen op een vreedzaam verloop van de dag. Aan hen zal het ditmaal niet liggen, zo lijkt het. Ik laat een paar agenten het *Parool*-bericht zien en ze worden zelfs boos: 'Wat een onzin! Iedereen heeft zich juist keurig gedragen!' Het artikel wordt op een van de containers geplakt, agenten en actievoerders winden zich erover op. Dan verschijnen de raadsleden en ambtenaren weer, op weg naar huis. Opnieuw moeten ze zich een weg door de menigte banen en worden ze toegeschreeuwd over hun halfhartige gedrag. PvdA-raadslid Cnoop Koopmans, 's morgens vroeg al op de hoogte van het binnensmokkelen van Bouman en één van degenen die bij het betreden van het stadhuis geanimeerd met actievoerders in discussie was gegaan, krijgt een rauw ei in z'n haar. Straf voor zijn schijnheiligheid.

Maar uiteindelijk wint de vermoeidheid het van onze vastberadenheid. De blokkade dunt uit en hoewel Van Thijn noch Bouman naar buiten zijn gekomen gaan de meeste mensen naar huis. Als de menigte tot tien procent van haar oorspronkelijke omvang is uitgedund probeert plotseling een groepje stillen iemand van de achterblijvers op te pakken en mee te nemen. Mensen springen toe om de arrestant te ontzetten, waarop de Mobiele Eenheid als uit het niets komt aanstormen en de laatste groep mensen ruw uit elkaar slaat. De gracht wordt onder het traangas gezet. Pas dan vliegen er stenen naar de politie, maar de overmacht aan witte helmen is te groot. De straten worden schoon-geveegd en afgezet met ME-bussen. De burgemeester en het kersverse CP-raadslid kunnen in alle rust het stadhuis verlaten. *Het Parool* heeft z'n rel gekregen. Ad Smit kan tevreden zijn.

Binnen de beweging werd de sfeer allengs grimmiger. Humor, lichtvoetigheid en het hele scala van ludieke actievormen verdwenen als 'te soft' naar het tweede plan. Telkens weer ontaardden door ons als 'geweldloos' aangekondigde acties in gewelddadig politie-ingrijpen. Mede daardoor kalfde de beweging in steeds hoger tempo af. Onder de overblijvers verscherpten zich de al lang bestaande interne tegenstellingen en nieuwe doken op. Mannen tegenover vrouwen, geweldloze non-coöperatie tegenover gewelddadige strijd, idealistische theorie tegenover de weerbarstige praktijk.

De politieke opvattingen binnen de smeltkroes van de beweging waren oorspronkelijk tamelijk eenduidig. We waren tegen onderdrukking en voor gelijkberechtiging van iedereen. Tegen collectieve uitbuiting en voor vrijheid van individuele ontwikkeling. Tegen racisme en discriminatie en voor de multiculturele samenleving. Wij eisten gastvrijheid voor vluchtelingen. Keerden ons af van de verwoestingen, veroorzaakt door oorlog en grootschalige milieuvernietiging. Verwierpen de verstikkende normen en waarden van de christelijke beschavingscultuur en de ver strekkende invloed die zij in de afgelopen eeuwen op de wereld gehad hebben. Wij geloofden niet langer in heilige huisjes en de hiërarchische structuur van de gevestigde orde. We beoordeelden gezagsdragers op hun daden en niet op hun maatschappelijke positie. Veel van hen hadden we leren kennen als hypocriete leugenaars, sommigen zelfs als criminelen en schrijftafelmoordenaars met bloed aan hun handen. Alles werd samengevat in die ene leuze van de vroege jaren tachtig: 'Jullie rechtsorde is de onze niet.'

Wij waren van mening dat de decadente, volgevreten en zich in krankzinnige weelde rondwentelende samenleving die we de 'wilde, woeste buitenwereld' noemden, alleen kon blijven bestaan door de rest van de wereld spijkerhard leeg te roven. Volgens ons was de slavernij helemáál niet afgeschaft. Zij had zich eenvoudigweg langs slinkse wegen tot een min of meer evenwichtig en efficiënt productiesysteem ontwikkeld, ter meerdere glorie en gewin van een kleine elite. Wij zagen de kapitalistische samenleving als het product van de geschiedenis. Voortdurend hadden de regenten, de priesters en de kooplieden alle mogelijke middelen ingezet om de macht te behouden. De registers mochten in de loop der eeuwen gerenoveerd zijn, het orgel van on-

derliggende mechanismen bleef hetzelfde. Psychologische oorlogvoering en misleidende propaganda waren altijd al effectieve wapens geweest in de strijd om de macht. We vonden ze terug in de kralen en spiegeltjes van de missionarissen en in de aanvankelijke bagatellisering van Hitlers nationaal-socialistische beweging of Khomeiny's moslim-revolutie in Iran. Wij kenden de politieke voorkeur van eerbiedwaardige grootindustriëlen als Sir Henri Deterding, tussen beide wereldoorlogen directeur van de Koninklijke Shell en vertrouweling van koningin Wilhelmina. Deterding financierde in de jaren twintig geheime, grootschalige pogingen om door middel van forse injecties met valse roebelbiljetten de post-revolutionaire economie van de Sovjet-Unie onder Wladimir Iljitsj Oeljanov (ook wel Lenin genoemd) om zeep te helpen. De grote olieconcessies van Shell in Azerbaidzjan en Armenië moesten koste wat het kost voor het Westen behouden blijven. Helaas voor Sir Henri werd ergens in Oostenrijk een tiental vrachtwagens vol vals Russisch geld onderschept, en ging het feest van de door hem gesteunde Wit-Russische tegenrevolutie ook al niet door. De Kaukasische olievelden bleven genationaliseerd door de Sovjet-Unie. Naar verluidt hebben de destabilisatiepogingen van Sir Henri en zijn schatrijke medestanders (met namen als Ford, Rockefeller en Rothschild) niet alleen maar heel veel geld gekost. Het gewroet in de Russische revolutie speelde ook de keiharde lijn binnen de bolsjewisten zelf in de kaart en maakte tijdens het slepende ziekbed van Lenin de weg vrij voor de machts-greep van Josef Stalin. Na het debacle in de Sovjet-Unie hadden de kapitalistische industriëlen hun lesje nog altijd niet geleerd. In de jaren dertig zetten zij hun kaarten op Adolf Hitler en met aanzienlijke financiële injecties steunden zij de nazipartij. Uit dankbaarheid daarvoor werd Sir Henri Deterding in 1943 met militaire eer en met een hakenkruisvlag over zijn kist onder grote belangstelling in Duitsland ter aarde besteld. In een allang vergeten brochure had ik een foto van die plechtigheid gevonden. Dit beeld stond voor mij model voor de integriteit van de ondernemingen die ons de zo geroemde welvaart hadden gebracht: VOC, WIC, ABN, Shell, Akzo, Philips.

Wij dachten, kortom, in complotten en samenzweringen. Wij beschouwden de machtige, schatrijke elites van de westerse democratieën als criminele organisaties, met wereldwijde tentakels en opererend in steeds wisselende, opportunistische samenwerkingsverbanden. Wij za-

gen hen door dik en dun gesteund door priesters en dominees, als in een symbiotisch huwelijk: 'Als jullie het volk dom houden, houden wij het arm.' Scheiding van kerk en staat, heet dat tegenwoordig.

De normen van de gevestigde orde mogen door de eeuwen heen veranderd lijken, de onderliggende principes blijven ook vandaag nog gelden. Wij hadden ontdekt dat ook in Nederland de politici en volksvertegenwoordigers geen werkelijke macht hebben, maar dat die ligt bij allerlei kongsies van industriëlen, zakenlieden en bankiers. Wij beeerden hetzelfde als de socialisten en anarchisten in de vorige eeuw, namelijk dat onderdrukking en oorlog, staat en grootkapitaal loten aan dezelfde stam zijn. Dat de Admiraal de Ruijterweg en de Piet Heinkade gelegen zijn in de *zeeschuimers*-, en niet in de *zeehelden*buurt. Dat Jan Pieterszoon Coen, Jan van Riebeeck en Johan van Walbeeck de wegbereders waren van bloedige roversbenden.

Hoe meer ik studeer en lees, hoe beter ik de onderlinge samenhang van het gelezene begrijp en in kaders kan plaatsen; hoe meer ik beseft dat ook in de politiek en in de machtsstructuren alles met alles te maken heeft. De speelruimte van de democratie wordt uiteindelijk bepaald op recepties en cocktailparty's of in besloten besprekingen rond de schouw, onder het genot van dure cognac en dikke sigaren en zonder de hinderlijke aanwezigheid van pers en politici. Mijn beeld van de werkelijkheid is dat een regering de wetten vaststelt binnen de marges die de economische machten toestaan. Grote, multinationale ondernemingen zien er geen enkel been in om hun productie naar elders te verplaatsen als hun, bijvoorbeeld op het gebied van milieu of arbeidsomstandigheden, door een overheid het vuur aan de schenen gelegd wordt. Als Shell zich morgen uit Nederland terugtrekt (wat overigens slechts in theorie zou kunnen) ligt overmorgen de totale Nederlandse economie in puin, zo eenvoudig is macht. Als de president-directeur van Shell dus met premier Lubbers belt en hem meedeelt dat de oliemaatschappij overweegt Nederlandse activiteiten af te bouwen als RaRa en de slangensnijders niet gestopt worden, gaat Lubbers zeer beslist zijn opsporingsdiensten extra hard achter de vodden zitten. Eén ding weet ik nu zeker. Ik wil er niet langer bijhoren. Ik schaam mij ervoor een afstameling te zijn van de elite die ik verantwoordelijk houd voor een groot deel van het onrecht in de wereld. Ik ken nog maar één manier om met die schaamte te kunnen leven: niet meer meedoen aan het gehate, schaamteloze systeem. Maar hoe consequent kun je zijn?

Het begon al bij het eigen levensonderhoud. Onze zogenaamde 'onafhankelijke structuren', de kraakcafés, de alternatieve bedrijfjes als fietsenmakerijen en drukkerijen, de radiopiraten, Weekblad *Bluf!*, de zaaltjes en 'krakersbolwerken', werden in stand gehouden door vrijwilligers. Die verzetten weliswaar enorme bergen werk maar werden er financieel niets wijzer van. Vrijwel iedereen zat in de bijstand en probeerde de uitkering, door middel van wat officieel 'fraude' genoemd werd, tot maximale hoogte op te stuwen. 'Proletarisch winkelen' bij grootwinkelbedrijven, zwartrijden in het openbaar vervoer, het oplichten van postorderbedrijven en het kantelen van de gasmeter waren veel gebruikte methoden. Het werd allemaal gezien als persoonlijk verzet ('financiële sabotage'). De 'Werkgroep Methoden en Technieken' verspreidde via *Bluf!* handleidingen, die vaak na participierend onderzoek tot stand kwamen. De rww-uitkeringen werden algemeen beschouwd als een terechte subsidie voor het broodnodige verzet tegen de gevestigde orde. Binnen 'de beweging' bestond grote deskundigheid omtrent alle facetten van de sociale wetgeving. Tenslotte siert het een democratie als zij in staat is haar eigen luis in de pels te financieren.

6

Minister Korthals Altes zag ons allang niet meer als alleen maar een luis in de pels. Hij noemde ons in *De Telegraaf* 'beroepsdemonstranten en raddraaiers die op grote schaal misbruik maken van de sociale wetgeving'. In de privésfeer sprak hij vermoedelijk van onaangepast, werkschuw tuig, dat van onze belastingcenten amok maakt en ondermijnende activiteiten verricht. Dat verraadde althans zijn lichaamstaal, als hij op de televisie weer eens zijn afkeuring uitsprak over een makro-brand of een uit de hand gelopen ontruimingsactie. De wederzijdse afschuw en minachting leken al met al aardig met elkaar in evenwicht. Niet geheel onbegrijpelijk overigens.

En niet alleen Korthals Altes ziet ons als gewelddadige, demagogische opvreters. Ook mijn vader denkt zo, en met hem ongetwijfeld veel van zijn generatiegenoten die voor de wederopbouw verantwoordelijk zijn. Het begint tot me door te dringen dat er geen werkelijk verschil bestaat tussen politiek bedrijven, actie voeren of zaken doen. Het is al-

lemaal menselijk handelen. Alles is onderworpen aan dezelfde menselijke gevoelens. Overal kom je het tegen: angst voor verlies van status en macht. Onderdanig gedrag, likken naar boven en schoppen naar onderen. Agressie, machogedrag. Angst te kort te zullen komen of te kort te zullen schieten, angst voor achteruitgang. En bovenal angst voor elkaar. Ook binnen de structuren van de kraakbeweging. Want natuurlijk zijn we zelf niet vrij van precies dezelfde hypocrisie en kromspraak als de 'vijand'.

Zo kan het voorkomen dat in één editie van *Bluf!* enerzijds een actiegroep oproept tot belastingweigering ('Geen geld voor wapens!') en anderzijds een benefietconcert wordt aangekondigd: 'Wapens voor het verzet in El Salvador.' Want hoe consequent kun je zijn? Waar ligt de grens tussen idealisme en de eigen, beschermende emoties? Waar verliest de ratio het van de eigen frustraties en angst? Hoe groot is de invloed van pure overlevingsdrang binnen de geweldsspiraal? Waar ligt het punt dat we zelf de strijdmiddelen gaan gebruiken die we bij de tegenstander zo fel afwijzen? Is een me'er die stenen naar zijn hoofd krijgt niet even bang als de actievoerder die hij zo bruut in elkaar slaat? Zijn we eigenlijk wel zo verschillend van onze tegenstanders? Hebben we werkelijk een alternatief, of bieden we net als Lenin of Mao alleen maar meer van hetzelfde?

Ook binnen de actiebeweging heersen bonsvorming en korpsgeest. Wie binnen een collectief of samenwerkingsverband veel verantwoordelijkheid naar zich toe weet te trekken heeft bijna vanzelfsprekend ook veel in de melk te brokkelen. Er ontstaat een hiërarchische structuur van 'bonzen' en 'actievee', hoe goed mensen ook hun best doen om het anders aan te pakken. Bonsvorming lijkt bijna een wetmatigheid in het intermenselijk samenwerkingsverband. Ook binnen de actiebeweging, die van zichzelf beweert geen gezagsverhoudingen en woordvoerders te kennen, spelen positie en status een rol, ondanks alle interne kritiek daarop.

Mensen zien graag resultaat van hun inspanningen. Zeker als werk onbetaald is, dus overal in 'de beweging', vormen het vinden van voldoening en persoonlijke bevrediging belangrijke drijfveren om ermee door te gaan. Als we dan al beroepsactivisten zijn (wat niet echt ontkend kan worden), dan moet daarbij gezegd worden dat het allemaal liefdewerk is. De bijstandsuitkering wordt dan wel ervaren als een vol-

komen terecht verleende beloning voor noodzakelijke en nuttige activiteiten, toch blijft het iets houden van bijten in de hand die je voedt. Evenmin kan ontkend worden dat de 'onafhankelijke structuren' van de kraakbeweging, in het leven geroepen om de Staat waar mogelijk buitenspel te zetten, met behulp van de uitkeringen van diezelfde Staat in stand worden gehouden. Als alle actievoerders door middel van betaald werk in hun eigen levensonderhoud hadden moeten voorzien zou de kraakbeweging ongetwijfeld heel wat minder massaal zijn geweest.

Ook binnen 'de beweging' wordt de wankelende positie beschermd door een korpsgeest. De onderlinge solidariteit mag niet gebroken worden. Buitenstaanders mogen nooit ofte nimmer gebruik kunnen maken van de interne meningsverschillen en zwakheden. Binnen een actiegroep dient men elkaar onvoorwaardelijk te steunen, zelfs als er regelrechte blunders begaan zijn. Vuile was moet binnen blijven. Weekblad *Bluf!* bevindt zich op het snijvlak van de interne discussies en de openbaarheid. De weerslag van de onderlinge kritiek in de eigen (maar door de buitenwereld gretig gelezen) media is een graadmeter voor het interne zelfvertrouwen van de beweging. Het tonen van de eigen kwetsbaarheid is een gevoelig onderwerp binnen het actiewereldje. Ook hier waren dezelfde vragen rond als in al die andere discussies. Hoe ver kun je gaan, dŕf je te gaan? Waar stuit je op je eigen, door angst en wantrouwen bepaalde grenzen? En natuurlijk de hamvraag: waar ligt het breekpunt van de afgedwongen, ijzeren solidariteit? Wat te doen als jij wordt opgepakt omdat een collega bij een actie iets ontzettend stoms heeft gedaan? Of als er onverwacht een actiemiddel wordt ingezet waar jij niets mee te maken wilt hebben? Dilemma's alom. Dilemma's die, naarmate de geweldsspiraal voortschrijdt, steeds venijniger knagen aan hart en ziel van de beweging.

7

Kraker John en zijn kameraad, Kraker Thijs, hebben een roemrucht actieverleden. Sinds jaar en dag waren zij aanhangers van de harde lijn. Hun politieke wortels lagen in de Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland, Marxistisch-Leninistisch, de KEN-ML. Na haar ontstaan uit de politieke bewegingen aan de universiteiten van de jaren zestig stichtte deze beweging een aantal volgens streng marxistische dogma's geor-

ganiseerde communes en leefgemeenschappen. Daar leerden John en Thijs elkaar kennen. De revolutionaire klassieken en de theorieën over agitatie, propaganda en destabilisering van de Staat kenden ze op hun duimpje. De *Verelendungstheorie* van Karl Marx was voor hen gesneden koek. Die theorie leert dat politieke aanslagen, sabotage, gewelddadige destabilisatie en een voortdurende sfeer van dreigende opstand de Staat zullen dwingen tot steeds meer onderdrukking. De bevolking zal daar het slachtoffer van worden en ten slotte onafwendbaar tot revolutionair verzet overgaan. Deze theorieën werden ook aangehangen door West-Europese stadsguerrilla's als Andreas Baader en Ulrike Meinhof.

John en Thijs verkozen de aanval boven verdediging. Zij werden de gezichten van de factie die beweerde zich desnoods dood te willen vechten voor de goede zaak. Vanaf 1984 waren zij de stuwende kracht achter de Woongroep Staatsliedenbuurt. De geuzennaam 'Kraker' kregen ze van de media. Bij een aantal spectaculaire kraakacties in de vroege jaren tachtig wierpen zij zich regelmatig op als woordvoerder. Thijs deed dat op de barricaden in de Vondelstraat, John was spreekbuis in de Lucky Luyk. John en Thijs initieerden de met militaire precisie uitgevoerde herovering van dat pand, een grote villa in de Jan Luijkenstraat, nadat het eerder door een knokploeg van de eigenaar zeer gewelddadig ontruimd was. De Lucky Luyk groeide uit tot symbool van overwinning op knokploegterreur. Na een hoop juridisch geharrewar kwam er ten slotte toch een ontruimingsvonnis, dat door de krakers werd beantwoord met een ongekennde geweldsdreiging. Op 11 oktober 1982 moest de ontruiming plaatsvinden. In dit geval liet burgemeester Polak zich niet van zijn stuk brengen. De dreiging die van het bolwerk uitging was te groot om te tolereren. Om te laten zien wie het in Amsterdam voor het zeggen had kondigde Polak voor drie dagen de noodtoestand af, zodat iedereen die 'kennelijk de bedoeling had de openbare orde te verstoren' zonder verdere opgaaf van redenen preventief en voor de duur van de uitzonderingstoestand in hechtenis kon worden genomen. Zoals te verwachten viel was de rel die volgde buitengewoon gewelddadig. Zowel krakers als politie deden dingen die ze nog nooit gedaan hadden. Toevallige passanten, zelfs onschuldige bezoekers van het op een steenworp afstand gelegen Stedelijk Museum, kregen rake klappen van de politie. Er werd zeventienhonderdvijftig vierkante meter bestrating opgebroken en naar de sterke arm gegooid. Een bestuurder

van tramlijn 10 dacht de brandende barricade op de Weteringschans wel met zijn voertuig opzij te kunnen duwen. Het tramstel liep uit de rails en brandde finaal uit. Zes grote tramhaltes werden gesloopt, een schaftkeet van het Gemeentevervoerbedrijf werd met de grond gelijk gemaakt. De brandweer moest negen keer uitrukken. Vierentwintig politiemensen en twintig burgers werden met ambulances naar de eerstehulpplaatsen gebracht. Bijna tweehonderd mensen werden opgepakt, en doorgaans zeer gewelddadig door de politie behandeld. Een onbekend aantal politievoertuigen raakte total loss.

Ook in De Groote Keyser deden Thijs en John van zich spreken. Zij probeerden de bewonersgroep ertoe te bewegen zich met behulp van keihard geweld en zelfs molli's te verdedigen tegen een eventuele ontruiming. Dat het er niet van kwam is misschien wel uitsluitend te danken aan het feit dat het stadsbestuur in dit geval wél zwichtte. In ruil voor het opruimen van de inmiddels aangebrachte barricaden in het pand werd de ontruiming op het laatste moment afgeblazen.

Thijs en John beschouwden hun strategie van de harde lijn als een succes. De machtspositie van de Woongroep Staatsliedenbuurt zagen zij als hun persoonlijke verdienste en ze waren er trots op. Kritiek op hun optreden en hun retoriek van het geweld wezen zij hooghartig als irrelevant en reactionair van de hand. In de strijd tegen de Staat achten zij alle middelen geoorloofd en zelfs bittere noodzaak. Zij dachten dat een revolutie vanaf de straat de enige weg naar een betere wereld was. Dat hadden zij in de boeken gelezen en er was volgens hen geen speld tussen te krijgen.

Ondanks alles bleven Thijs en John stevig ingebed in de Amsterdamse kraakbeweging. De onderlinge solidariteit verhinderde lang dat hun de wacht werd aangezegd. En heel wat mensen vonden die spectaculaire foto van de brandende tram 10, die in de hele wereld de kranten had gehaald, stiekem natuurlijk best mooi. Zowel in de kraakcafés als in de kolommen van *Bluf!* groeide weliswaar de onvrede over het eigenge-reide optreden van de aanhangers van de extremistische lijn, maar consequenties heeft dat lange tijd niet gehad. De opzweepende retoriek werd voor lief genomen. Het werd allemaal beschouwd als iets waarmee rationeel diende te worden omgegaan. Het legertje van autonome vechtjassen leek zelfs gestaag te groeien, zeker na de dood van Hans Kok.

Pas na de slag bij Kedichem begon duidelijk te worden hoezeer de geweldsdiscussie, waarin de factie van John en Thijs zulke extreme

standpunten innam, een steeds dieper voortwoekerende splijtzwam binnen de beweging vormde. Kedichem maakte veel onderlinge weerszin los. Ook binnen de beweging zelf verhardden zich de standpunten en ze kwamen nog verder uit elkaar te liggen. Er dreigde een regelrechte richtingenstrijd, er lag een tijdbom onder de ijzeren solidariteit.

8

Na RaRa, De Mariënburcht en Kedichem stort de 'burgerlijke pers' zich met volle inzet op 'de beweging'. Vooral *De Telegraaf* en *Het Parool* wroeten begerig in wat door hen 'de harde kern van de kraakbeweging' wordt genoemd. Van *De Telegraaf* zijn we dat gewend. *Het Parool*, volgens de onderkop in het logo 'Vrij Onverveerd, opgericht in het oorlogsjaar 1940', verbaast ons met de felheid van de ingezette aanval. In het verleden had de krant regelmatig een tamelijk genuanceerd standpunt ten aanzien van de kraakbeweging ingenomen, maar we constateren nu een flinke trendbreuk. Verslaggever Bart Middelburg bijt zich vast in de Autonomen en de harde kern. Hij komt met paginagrote horrorverhalen, waarin Thijs, John en een paar van hun consorten veelvuldig figureren. Er verschijnt een foto in de krant van Johns en Thijs' lidmaatschapskaarten van een Amsterdamse schietclub. Ook Ad Smit en andere politiemensen blijken daar lid van te zijn. Ze weten het zelfs van elkaar. De eigenaar van de club verklaart tegenover Middelburg dat er al eerder gesteggel is geweest tussen politiemensen en de door hen als krakers en actievoerders herkende John en Thijs. De twee zouden inmiddels geroyeerd zijn. Tot op dat moment wist binnen het actiewereldje vrijwel niemand dat Thijs en John aan schieten deden, maar toen ik het las vond ik het nogal veelzeggend. Het paste in het beeld dat ik van hen had. Als John en Thijs het lidmaatschap van de schietclub ontkenden zou ik hen niet geloven. Maar ze ontkenden het helemaal niet. Ze gaven het gewoon toe, en noemden het gezien hun positie als activist zelfs noodzakelijk dat ze leerden zich met alle middelen te verdedigen. Toen ik dat hoorde vond ik dat ze wel erg diep gezonken waren.

De Harde Kern werd door *Het Parool* tamelijk lukraak in verband gebracht met allerlei militante acties, variërend van de brandstichtingen na de dood van Hans Kok tot de twee door de Revolutionaire Cel-

len, Commando Ins Blau Hinein, veroorzaakte bomexplosies naar aanleiding van de dreigende komst van de Olympische Spelen naar Amsterdam. Op een gegeven moment schreef Middelburg echter ook een artikel over de richtingstrijd die zich eind 1985 binnen *Bluf!* afspeelde en die de terugkeer van de Onkruid-groep in de redactie tot gevolg had. In het artikel citeerde hij uit een door mij geschreven notitie die ooit gediend had als intern discussiestuk binnen de *Bluf!*-redactie. De emotioneel geladen notitie bevatte zware kritiek op met naam en bijnaam genoemde *Bluf!*-medewerkers, en was zeker niet bedoeld om bij een *Parool*-verslaggever op het bureau (en daarna in de krant) te belanden. Tamelijk onthutst belde ik Middelburg om verhaal te halen. Hij wilde zijn bron niet noemen, maar uit het gesprek bleek dat hij uitermate goed geïnformeerd was over het reilen en zeilen van de club rond John en Thijs. Zó goed zelfs, dat hij ergens binnen die club een belangrijk contact moest hebben.

John en Thijs zelf meden *Bluf!* al jaren. Van de groep mensen die veel met hen samenwerkten waren er wél af en toe een paar in de buurt van de grote, vierkante redactietafel geweest toen daar allerlei interne discussienota's rondslingerden. Binnen de muren van ons lokaal maakten we geen geheim van de dingen die ons persoonlijk bezighielden; het ging tenslotte om discussies die tamelijk breed gevoerd werden. Middelburg citeerde echter uit een niet gepubliceerd stuk met een oplage van vijftien, en het was zonneklaar dat hij over een exemplaar beschikte. Het moest of van de tafel zijn gejat, of stiekem gekopieerd door een van de weinigen die ik het persoonlijk ter inzage had gegeven. Maar waarom werd die notitie in godsnaam aan Middelburg toegespeeld? Voor de lol, om *Bluf!* te pesten? Om ons in diskrediet te brengen? Ik praatte het door met IJsbrand, maar we konden er geen worst van maken. Het was (en blijft) uiterst merkwaardig, en mijn wantrouwen in de richting van de harde kern nam toe.

Nog een onderwerp waarover Middelburg zich de pen brak was de 'verradersaffaire'. In de loop van 1986 worden in de Okeghemstraat (Schinkelbuurt) met hulp van de Woongroepen Staatsliedenbuurt en Rivierenbuurt een achttal boven en naast elkaar gelegen etages gekraakt. De woningen zijn eigendom van een woningbouwvereniging en volgens haar bedoeld als wisselwoningen voor bewoners van stadsvernieuwingsprojecten. De woningbouwvereniging spant ogenblikkelijk gerechtelijke procedures wegens huisvredebreuk aan. Voor twee van de

acht woningen volgt vrij snel een ontruimingsbevel. Eén dag tevoren worden de bewoners per gerechtelijk schrijven gesommeerd de panden te verlaten. De twee betrokken kraakgroepen besluiten verontwaardigd dat er 'hard verdedigd' moet worden. De stedelijke sneeuwbal wordt gebeld, maar ditmaal komen er maar weinig mensen op het alarm af. Degenen die wel komen verzamelen zich in een van de woningen die niet ontruimd zal worden. Die is stevig gebarricadeerd en ingericht als 'actiecentrum'.

De politie wil in eerste instantie de procedure van de boekjes volgen: eerst proberen te ontruimen met behulp van een deurwaarder, vergezeld van een paar agenten met platte pet. Die zullen aanbellen en sommeren de panden te verlaten. Als aan die eerste opdracht geen gehoor wordt gegeven zal alsnog een grotere politiemacht verschijnen om het beoogde doel te bewerkstelligen. Als er twee politieauto's in de Okeghemstraat komen voorrijden verdwijnt een deel van de bezettingsploeg naar het dak. Plotseling worden daar vandaan molotovcocktails naar de uitgestapte agenten gegooid. Een van de politiewagens wordt vol getroffen, en een van de petten bijna. Ditmaal moeten niet de krakers maar de agenten rennen voor hun leven. Indachtig de korpsgeest wemelt het binnen de kortste keren van de toesnellende politieversterkingen, inclusief een peloton Mobiele Eenheid. De bivakmutsen op het dak worden met een traangasgranaat naar beneden gejaagd. Het actiecentrum wordt binnengevallen en en passant ontruimt de ME ook de andere zeven etages. Alle aanwezigen worden aangehouden, niemand kan ontsnappen. De meeste arrestanten komen na enkele dagen vrij, maar van drie van hen wordt het voorarrest verlengd. Zij worden beschuldigd van 'poging tot doodslag op, cq. het toebrengen van ernstig lichamelijk letsel bij ambtenaren in functie', een delict waar zomaar flink wat jaren gevangenisstraf op staat.

Al snel merken de advocaten dat een van de vrijgelaten arrestanten een zeer belastende verklaring tegen hun cliënten heeft afgelegd. Hij heeft hen zelfs op politiefoto's aangewezen als de dragers van de bivakmutsen die naar het dak gingen, vlak voordat de molli's omlaag kwamen. Al snel is ook bekend wie deze verklaring bij de politie heeft afgelegd. Siebe woont pas een paar maanden in Amsterdam, in een kraakpand aan de Leidsegracht, en de ontruiming in de Okeghemstraat is het eerste krakersalarm waar hij in zijn leven op afging. Siebe was volkomen onvoorbereid en volstrekt niet op de hoogte van de risico's

waaraan hij zou worden blootgesteld. Hij heeft nooit eerder in zijn leven zelfs maar een molli gezien, en ook niet van tevoren de kans gehad om te besluiten toch maar niet mee te doen. In de handen van de ervaren rechercheurs van bureau Van Lijenberghlaan is Siebe als was. Binnen een dag slaat hij door en legt een volledige, rechtsgeldige (getuigen-)verklaring af. De rechercheurs moeten beseffen dat zich hier een gouden kans voordoet om de verdeeldheid binnen de kraakbeweging stevig aan te wakkeren. Siebes verklaring wordt open en bloot in het dossier gevoegd, en daarmee aan de advocaten van de verdachten ter hand gesteld.

Onmiddellijk is de beer los. Een groep gemaskerde personen dringt het kraakpand aan de Leidsegracht binnen. Siebes huisgenoten worden aan een kruisverhoor onderworpen door een soort tribunaal, gemaskerd met bivakmutsen. Zijn kamer wordt doorzocht en overhoop gehaald, persoonlijke papieren en zelfs sleutels worden meegenomen. Er wordt bevolen dat 'verrader' Siebe met onmiddellijke ingang door zijn medebewoners het pand en zelfs de stad wordt uitgejaagd. 'Als we hem ooit nog tegenkomen breken we alle botten in zijn lijf. Vertel hem dat maar,' zo wordt hun te verstaan gegeven. In de kraakcafés verschijnt een stencil met de kop: 'Verraders Wegwezen', gevolgd door de volledige personalia van Siebe, zijn adres in Amsterdam en dat van zijn ouders ver daarbuiten. In het stencil wordt veelzeggend gerefereerd aan de methoden die strijdgroepen als de ETA of IRA op vermeende verklikkers en politie-informanten loslaten: liquidatie of het kapotschieten van de knieën. Als 'bewijs' wordt Siebes (inderdaad nogal belastende) verklaring op de achterzijde van het stencil meegekopieerd. Niet vermeld wordt dat Siebe al na twee dagen, samen met een advocaat en uit eigener beweging, naar de recherche is gestapt en zijn verklaring officieel heeft ingetrokken.

Siebe is niet de eerste 'verrader' die in het openbaar aan de kaak wordt gesteld. Een paar maanden eerder zaten Henk, zijn vriendin Yvette en Kraakster Jozien 's avonds in kraakcafé De Molli onder het genot van een borrel de toestand in de wereld te bespreken. Henk en Yvette zijn actief in Kraakspreekuur De Pijp. Deze groep kiest bij haar acties voor vastberaden maar in principe geweldloze weerbaarheid. Jozien is betrokken bij de Woongroep Rivierenbuurt en kraakcafé Scheldestraat 100. Hier heerst de lijn van onverzettelijkheid en zonodig keihard verzet. Zelfs een kraakcafé als De Molli gaat ergens in de nacht een keer-

tje dicht, waarna Henk, Yvette en Jozien gezamenlijk en lichtjes dronken op huis aan wandelen. Als zij langs het politiebureau aan de Pieter Aertszstraat lopen wordt Joziens aandacht getrokken door een langs de stoeprand geparkeerde patrouillewagen. Ooit heeft zij zichzelf ten doel gesteld de banden lek te steken van elk politievoertuig dat zij onbeheerd aantreft. Daartoe draagt zij altijd en overal een flinke, scherpe priem bij zich. Henk en Yvette vinden het lukraak saboteren van politiewagens nauwelijks getuigen van politiek inzicht, zeker niet als het gewraakte object pal voor het bureau geparkeerd staat. Zij proberen Jozien van haar onbezonnen daad te weerhouden, maar zij zet onwrikbaar door. Uiteraard komt ogenblikkelijk een wolkje agenten uit het bureau stuiven en de drie belanden in de cel. Henk heeft gloeiend de pest in en verklaart de volgende dag tegen de hem verhorende rechercheur dat niet hij gestoken heeft. Hij geeft toe: 'Als u zegt dat het dan Jozien geweest moet zijn dan zal dat wel.' Yvette gaat nog een stapje verder. Zonder blikken of blozen verklaart zij met eigen ogen te hebben gezien dat Jozien de banden lek stak en zet daar een handtekening onder. Henk en Yvette worden vrijgelaten, Jozien moet nog even blijven zitten en krijgt een dagvaarding wegens vernieling van overheidseigendommen aan haar broek. Ze is des duivels. Zodra ze wordt vrijgelaten komt ze razen en tieren, bij *Bluf!* en in de kraakcafés: 'Verraders moeten oprotten. Tegen de politie moet je gewoon je bek houden. Door verklaringen af te leggen maak je de hele beweging kapot. Iedereen moet weten dat Henk en Yvette bij de smeris belastende verklaringen hebben afgelegd en dus volkomen onbetrouwbaar zijn. Zij moeten uit onze structuren verwijderd worden.' In *Bluf!* 251 (8 januari 1987) schrijft ze: 'Ik zal deze mensen, die zichzelf zo verlagen, openlijk aan de schandpaal nagelen, en ik nodig iedereen uit hieraan mee te doen. Zo gemakkelijk komt dit verradersduo niet van mij af.'

Als altijd is de reactie hierop ambivalent. Zowel Jozien als Henk en Yvette zijn oude rotten met een grote staat van dienst. Voor beide standpunten bestaat sympathie. Jozien had niet zo onbesuisd politiebanden moeten lek prikken. Henk en Yvette hadden hun bek moeten houden en desnoods een dagje langer op het bureau blijven zitten. Het incident tekent opnieuw de veranderende mores. Er moet steeds dwingender worden gekozen, voor de 'softe' lijn van de kraakspreekuren of voor de radicaal harde van de woongroepen. Er is weer een nieuwe splijtzwam die zich een weg door de beweging vreet. Hoe ver gaat de solidariteit

als je onverwacht geconfronteerd wordt met dingen waar je per se niet aan mee wilt doen? Wat doe je als je gearresteerd wordt, en beschuldigd van medeplichtigheid aan dingen die je belachelijk of zelfs walgelijk vindt? Hoe reageer je als je wordt opgezadeld met door jou afgekeurde actiemiddelen waarvan je niet wist dat ze gebruikt zouden worden, maar die je wel hebt zien gebruiken? Blijf je zwijgen, zelfs als je daarmee een dagen- of wekenlang voorarrest riskeert? Hoe ondergronds en militant solidair wil je eigenlijk zijn? En, *last but not least*, is er binnen die ooit massale en open actiebeweging nog wel plaats voor verbreding, voor onervaren maar enthousiaste nieuwelingen als Siebe? Waar liggen toch in hemelsnaam onze grenzen, kénnen we nog wel grenzen? Wat doen we hier eigenlijk nog?

In alle commotie blijven we het bijzonder merkwaardig vinden dat alle opruiende stencils van de radicale vleugel als vanzelfsprekend op het bureau van Bart Middelburg lijken te belanden. Verlekkerd schrijft hij zich de vingers blauw en speculeert hij erop los. Wie is toch zijn bron? Jozien? Haar vriend Hero? Eén van de loopjongens van John en Thijs? John of Thijs zelf? Vragen, vragen, vragen. We hebben bijna niet eens meer tijd om nog fatsoenlijk actie te voeren...

Spiegelgevechten

... De landen van het Warschaupact streven er niet naar om meer gewapende strijdkrachten en wapentuig te bezitten dan noodzakelijk is voor militaire doeleinden. Zij zullen strikt vasthouden aan het principe van een voldoende niveau voor de bescherming van hun eigen veiligheid. Ze hebben de NAVO-landen voorgesteld allemaal samen rond de tafel te gaan zitten en de militaire uitgangspunten van de twee bondgenootschappen te vergelijken, teneinde elkaars bedoelingen beter te begrijpen. Het antwoord op dit voorstel was een stilzwijgen.

MICHAÏL SERGEJEVITSJ GORBATSJOV, secretaris-generaal van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie *Perestrojka*, een nieuwe visie voor mijn land en de wereld, 1987.

1

Na de ontruiming in de Gerard Doustraat verhuis ik opnieuw naar een gekraakte etage, op tweehoog ditmaal. Het is niet ver, linksaf de brug over, eerste straat links. De verhuizing kan plaatsvinden per kruiwagen. De Balthasar Floriszstraat ligt in wat vroeger de Duivelsdriehoek heette, ingeklemd tussen Hobbemakade, Ruysdaelstraat en Roelof Hartstraat, een middenstandsbuurt aan de rand van een elitewijk. Onder elkaar doopten we de straat om tot Balthasar Gerardszstraat, naar de enige politieke activist die ooit met succes een Prince van Oranje omlegde. Niet omdat we zo'n groot voorbeeld zagen in de moordenaar van Willem de Zwijger, maar een beetje provoceren vonden we nu eenmaal leuk.

Mijn nieuwe huis doet aanzienlijk onder voor het knusse bordeeltje van Edel. Mijn directe benedenbuurman is Misja, een stugge jongeman en frequent Molli-bezoeker. De etage op tweehoog heeft hij een jaar eerder gekraakt, als woonruimte voor zijn vriendin Elma. Ze hadden

er prachtige plannen mee. Misja zou een gat in het plafond maken, en Elma in de vloer. Uit een slooppand om de hoek zou een trap worden weggehaald, die beide etages onopvallend tot één riant appartement moest verbinden. Helaas liep het anders. Misja begon voortvarend aan de doorgang in zijn kalkplafond, dat vervolgens over een lengte van zes meter losliet. In een grote stofwolk stortte het over hem heen, vergezeld van de dikke laag stro die tussen het plafond en de bovenliggende vloer als geluiddemping diende. Leiden leek in last maar Misja treurde niet. Hij bedacht zich dat burengerucht in een hechte liefdesrelatie geen rol van betekenis mag spelen en sloopte dus ook de overblijvende plafondresten weg.

Daar bleef het bij. Elma maakte geen aanstalten tot het zagen van het gat in haar vloer. Zij trok zich steeds meer terug in haar eigen huis en hield dan de deur zorgvuldig voor Misja op slot. Die werd allengs vervelender, zelfs regelrecht opdringerig. Elma kon in haar eigen huis geen bezoek meer ontvangen. Misja luisterde naar alle geluiden die via het enkele planken vloertje tot hem doordrongen, en dat was alles wat luider klonk dan fluisteren. Hij werd lichtelijk paranoïde en paste elk woord dat hij opving in een bouwwerk van bizarre theorieën, die aan moesten tonen dat Elma hem ontrouw was of anderszins besodemieerde. Hij legde haar het vuur steeds nader aan de schenen totdat zij zich nog slechts krampachtig zwijgend, schuifelend op kousenvoeten en krakende planken vermijgend door haar huis durfde te bewegen. Uiteindelijk knapte er iets en stortte Elma hysterisch huilend haar hart uit bij de vrouwengroep van De Molli. Misja bleek handtastelijk te zijn geworden en haar te hebben geslagen. Verder had hij gedreigd haar 'altijd te zullen vinden' als ze het lef mocht hebben de relatie te beëindigen.

De Molli liep te hoop en koos onvoorwaardelijk de zijde van het slachtoffer: Elma. Misja werd niet gehoord en kreeg met onmiddellijke ingang een kroegverbod, dat van kracht zou blijven totdat hij in het openbaar zowel zijn oprechte spijt had betoond voor de begane 'vrouwenmishandeling', als plechtig beloofd dat hij zijn leven zou beteren. Een officiële delegatie van drie vrouwen en twee mannen toog naar Misja's huis om hem de oekaze persoonlijk mede te delen. Het betrof hier tenslotte een formeel besluit van Kraakgroep De Pijp. Het decreet was onherroepelijk, en per direct van kracht.

Aan de andere kant van De Pijp, in de Tweede Jan Steenstraat, werd

voor Elma een comfortabele etage met balkon op het zuiden gekraakt. Misja ging door het stof, accepteerde de beëindiging van de relatie en bood zijn excuses aan. Hij beloofde zijn leven te beteren en maakte mij attent op de leegstaande etage boven hem. Aangezien ik toch bijna nooit thuis was, zelden of nooit bezoek ontving en geen tijd had voor de liefde of iets dergelijks besloot ik Misja's plafond op de koop toe te nemen. Als ik maar ergens een bed en een kachel had staan in een ruimte waar weer en wind niet al te gemakkelijk binnen konden dringen was het mij best. Het ontbrekende plafond werkte zelfs in mijn voordeel. Volgens de GDH-normen waren de twee etages nu officieel onbewoonbaar, zodat een gedoogvergunning geen probleem was. Ook van de eigenaar zouden we geen last hebben. Die scheen zich in een ver land te bevinden, op de vlucht voor een aanklacht wegens drugssmokkel en geweldpleging. De laatste jaren had hij zich niets meer aan zijn Amsterdamse onroerend-goedbezittingen gelegen laten liggen.

En Misja? Ach, Misja. Het paste niet in mijn beeld van de werkelijkheid als binnen liefdesrelaties gesproken werd van een louter eenzijdige dader-slachtofferverhouding. Ik geloof niet in het positieve effect van fysiek geweld of intimidatie als machtsmiddel, maar ik vond ook dat iedereen die ergens van beschuldigd wordt zich minimaal moet kunnen verweren. Ik vind dat iedereen het recht heeft om zélf wijs te worden, desnoods door schade en schande. Moraliteit kan niet opgelegd of afgedwongen worden, het moet groeien in de hoofden en de harten van de mensen. Ik geloofde Misja toen hij zei dat hij van het gebeurde had geleerd en vond het nogal gênant dat de Kraakgroep hem zo diep door het stof liet gaan. Ook na zijn openlijke boetedoening werd Misja in De Molli met een schuin oog bekeken. Men bleef in hem een potentiële aanrander en zelfs verkrachter zien.

2

Na de raid op Kedichem blijft de beweging tegen van alles en nog wat te hoop lopen. We zijn tegen de komst van de Olympische Spelen van 1992 naar Amsterdam en strijden onverminderd tegen de apartheid in Zuid-Afrika, met Shell als scherpste speerpunt. En we balen van de grootscheepse NAVO-vlootoefening 'Northern Wedding'. De NAVO-leiding had het onzalige plan opgevat om de deelnemende oorlogsbodems

na afloop een weekje in Amsterdam af te meren en de matrozen daar uit passagieren te sturen. Ondertussen heeft de marineleiding tijd om de manoeuvres te evalueren. Op zich een aardig plan, leuk voor de matrozen, maar er zat weer eens een addertje onder het gras. Op een aantal van de bezoekende schepen zouden kernwapens aan boord zijn. Tal van vredesgroepen vinden dat in flagrante tegenspraak met het opschrift 'Kernwapenvrije Gemeente', dat Amsterdam zo trots op de bordjes zet die haar gemeentegrenzen markeren. De hele wereld (dus ook de NAVO-leiding) heeft de afgelopen jaren op de televisie kunnen zien en in de kranten kunnen lezen dat Nederlanders weinig van atoombommen moeten hebben. Het afmeren van een vloot van dertig à veertig oorlogsschepen in een potentieel vijandige haven wordt kennelijk beschouwd als oefening op zich. Binnen de restanten van de anti-kruisraketten- en vredesbewegingen wordt het idee van de NAVO in elk geval opgevat als een brutale provocatie.

De ouwe anti-militaristenhap van Onkruid gaat met Northern Wedding aan de slag. Er wordt uitgezocht wat voor soort oefening het is en welke schepen uit welke landen eraan zullen deelnemen. Het Anti-Militaristisch Onderzoeks Kollektief AMOK in Utrecht spit enkele jaargangen van *Jane's Defence Weekly* en een flinke stapel andere documentatie door. Voor vrijwel alle in Amsterdam af te meren schepen weet men te achterhalen hoe groot de kans is dat er nucleaire wapens aan boord zijn. Ze komen op vier 'met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid', en nog wat twijfelgevallen. Northern Wedding zelf is een grote zeeoefening, aangevuld met amfibische landingsmanoeuvres. Zij maakt deel uit van de grootschalige schijngevechten en troepenverplaatsingen 'te land, ter zee en in de lucht' die van augustus tot december op het hele Europese NAVO-grondgebied en in de wateren daar omheen plaatsvinden. De oefeningen worden eens in de vier jaar gehouden, maar het is de eerste keer dat Amsterdam na afloop de deelnemende marineschepen van de Atlantische vloot mag ontvangen.

Binnen de vredesbeweging was veel frustratie ontstaan toen premier Lubbers het ongekend brede verzet tegen de kruisraket negeerde en het groene licht gaf voor het inrichten van een nieuwe Amerikaanse atombasis in Woensdrecht. Het massale karakter van de protesten zakte na dit besluit als een plumpudding in elkaar, maar een kleine groep volhardde hardnekkig in haar verzet. Rond de basis in aanbouw werden

semi-permanente tentenkampjes ingericht. Voortdurend werden deze Vredes Actie Kampen door de politie lastiggevallen en min of meer gewelddadig opgeruimd, maar even voortdurend bleven ze terugkeren. Er werd in de hekken rond de basis geknipt, er werden sabotage- of bezettingsacties uitgevoerd op de militaire terreinen en bij de aannemers en uitvoerders die bij bouw en inrichting van de basis betrokken waren. Permanent verbleven er actievoerders rond de hekken van Woensdrecht. Niet alleen krakers en andere radicale activisten, maar bijvoorbeeld ook religieuzen van de Franciscaner Vredeswacht (zulkas tot groot verdriet van de paus, maar dit terzijde). Mensen van allerhande pluimage vonden elkaar in zeer diverse actievormen: katholieke nonnen en oude communisten streden in Woensdrecht zij aan zij met linkse paters zoals Kees Koning, jonge Autonomen en radicale Onkruiters.

Het grootschalige NAVO-vlagvertoon in Amsterdam krijgt eenzelfde symboolfunctie als de Woensdrechtse rakettenbasis in wording. Een breed spectrum van actiegroepen sluit zich aaneen om het afmeren van de oorlogsbodems tot doelwit van massale actie te bombarderen. Onder de verzamelnaam 'Is Het Oorlog Op Het IJ?' weten Onkruit, AMOK, PSP, Vrouwen voor Vrede, Interkerkelijk Vredesberaad Amsterdam, CPN, Bewonersgroep Oostelijk Havengebied, Scholierencomité Amsterdam, Burgerlijke Ongehoorzaamheid en Non-Koöperatie (BONK), Groen Amsterdam, *Bluf!*, Basisgroep De Slappe Hap, Stop de Neutronbom/Stop de Kernwapenwedloop en vele, vele anderen zich nog één keer ouderwets onder dezelfde paraplu te scharen.

Voor burgemeester Van Thijn is die herfst van 1986 een spannende tijd. In oktober, tijdens de jaarvergadering van het Internationaal Olympisch Comité (IOC) in het Zwitserse Lausanne, zal het besluit vallen over de toekenning van de Olympische Spelen voor 1992. Amsterdam heeft zich ten koste van een miljoenen verslindende promotiecampagne voor de organisatie hiervan kandidaat gesteld. Om voor de Spelletjes in aanmerking te komen dient de stad een toonbeeld van efficiëntie, veiligheid en vooral politieke rust te zijn. Dit mooie beeld wil maar niet van de grond komen. De Amsterdamse kandidatuur wordt door de tegenbeweging aangegrepen voor het aan de kaak stellen van allerlei misstanden. De Olympische Spelen worden gezien als een propagandistisch wangedrocht, en als kapstok voor het gemeentebestuur om het imago

van de stad op te vijzelen door haar drugs- en krakersvrij te maken. Er ontstaan verschillende actiegroepen om de komst van de Spelen te frustreren: Geen Brood, Geen Spelen, NOlympics '92, Comité Olympische Spelen Nee. De stad wordt ondergekalkt met leuzen. Rondvaartboten vol toeristen worden vanaf bruggen over de grachten onder vuur genomen door rookbommetjes gooïende en omlaag plassende actievoerders. Het Olympische tramstel, blauw geschilderd en voorzien van het beeldmerk van de Spelen met Vijf Ringen en wervende teksten, wordt beklad en met verzakjes bekogeld. Met de regelmaat van de klok weten de anti-olympiërs de hand te leggen op (deels vertrouwelijke) notities van het gemeentebestuur, waarin de plannen voor de Amsterdamse Spelen besproken worden. Die stukken worden vervolgens scherp geanalyseerd en genadeloos bekritiseerd in *Bluf!* en andere blaadjes. Er wordt een beeld geschetst van een miljoenen verslindende, prestigieuze propagandacampagne, die op papier weliswaar alleen als doel heeft de Spelletjes van 1992 binnen te halen, maar achter de schermen heel wat meer omvat. Amsterdam moet een facelift krijgen. Het morsige imago als zou de stad louter bestaan uit hoerenkasten en coffeeshops en bevolkt worden door junkies, pooiers en criminelen moet gebroken worden.

Het verzet tegen de Spelen is bij vlagen erg grimmig. Revolutionaire Cellen, Commando Ins Blau Hinein, plaatst explosieven bij de grote schotelantenne van PTT-Telecom in Sloterdijk en bij het hoofdkantoor van het Nederlands Olympisch Comité in Amsterdam Zuid-Oost. De PTT-schotel is total loss, de glazen voorpui van het NOC gaat geheel in scherven. Schade: enkele miljoenen. *Bluf!* ontvangt en publiceert een 'kommunikee' van de groep waarin de verschrikkingen rond de komst van de Spelen naar Amsterdam ronkend uiteen worden gezet. De stad zal ten prooi vallen aan repressieve openbare-ordemaatregelen, krakers- en drugsvrij worden geveegd en omgetoverd tot een aantrekkelijk toeristenpretpark. Harde tegenactie is dus broodnodig. Vlak na de bommen doet ook Kraker John een NOlympische duik in het zakje. Hij wordt op heterdaad betrapt bij het schilderen van de leuze 'NOlympics in Amsterdam'. Niet zo wereldschokkend, ware het niet dat hij sneldrogende, rotsvast hechtende betonverf gebruikte en zijn schilder-kunsten midden op de kunstgrasmat van het Amstelveense Wagenaarstadion tentoonspredde. Daar moest de volgende ochtend de finale van het wereldkampioenschap hockey gespeeld worden, in het bijzijn van de wereldpers en premier (en fervent amateur-hockeyer) Lubbers. De

wedstrijd wordt uitgesteld, John verdwijnt een dag of wat achter de tralies, foto's van het schilderwerk sieren wereldwijd de voorpagina's.

In de week dat de schepen van Northern Wedding Amsterdam aandoen is ook de opening gepland van het nieuwe stadhuis-muziektheater, de Stopera. Iedereen zal er zijn, koningin Beatrix en prins Claus, opnieuw premier Lubbers, een uitgelezen selectie van ministers en staatssecretarissen, burgemeester Van Thijn, de Noord-Hollandse Commissaris van de Koningin Roel de Wit en veel sponsorende grootindustriëlen. Ook tegen het geldverslindende Stoperaproject is de actiebeweging talloze malen en op uiteenlopende wijze tekeergegaan: leuzen kalken, demonstraties en blokkades, vernielingen en brandjes, zowel op de bouwplaats zelf als bij deelnemende aannemingsbedrijven. De autoriteiten verwachten dat de officiële opening van het complex nogal wat actiebereidheid zal losmaken. Zo kort voor de beslissende IOC-vergadering in Lausanne heeft de gemeente Amsterdam weinig behoefte aan foto's van rellende Autonomen op de voorpagina's van buitenlandse kranten. In deze laatste fase van de Olympische promotiecampagne mag Amsterdam niet verder bezoedeld worden. Maar ze kunnen gerust zijn. Wij gunnen de hoogwaardigheidsbekleders hun Stoperafeestje van harte, en hebben geen zin ons ten overstaan van al die operaminnende hotemetoten door de politie op ons kop te laten slaan. Tijdens de officiële opening van de reuzenbonbondoos aan de Amstel staat er naar verwachting een dikke rij scheepscontainers met politieafzetting rond het gebouw. Koningin, prins en ministers worden via de achteringang binnengelaten. Onze bijdrage bestaat ditmaal niet uit rellen. Wel schalt uit tientallen omliggende woningen een speciaal voor de gelegenheid gecomponeerde, oorverdovende opera in drie bedrijven; muziek voor misthoorn, mitrailleurshalvo's, stenenregens en artillerievuur echoot langs de marmeren wanden van het stadhuis-muziektheater. Buiten de afzettingen valt geen onvertogen woord, en er wordt wild gedanst.

3

Initiatiefgroep 'Is Het Oorlog Op Het IJ?' komt met een groots opgezet actieprogramma. Alle vredesactivisten, van zeer gematigd tot uiterst radicaal, moeten zich in een of meer onderdelen kunnen vinden. De

kolommen van *Bluf!* hebben er wekenlang vol van gestaan en alles is tot in de puntjes voorbereid. Er worden een massale opkomst en grote actiebereidheid verwacht.

De NAVO-oorlogsvloot zal afmeren achter het marinecomplex Katenburg en langs de Oostelijke Handelskade. Dit deel van de Amsterdamse haven is in de loop der jaren in onbruik geraakt. Veel overslagbedrijven verplaatsten hun activiteiten naar het westelijk havengebied, naar Rotterdam, Hamburg of Antwerpen. Steeds meer haveninstallaties en passagiersterminals raakten in onbruik. Her en der in het oostelijk havengebied werden de leeggekomen gebouwen en loodsen gekraakt, zoals bijvoorbeeld op het voormalige KNSM-eiland waarvandaan de Prins der Nederlanden mij ooit naar Curaçao vervoerde.

Vanaf vrijdagavond 19 september worden de eerste marineschepen aan de sluizen bij IJmuiden verwacht. Het schutten zal daarna het hele weekend doorgaan. Op zaterdagochtend om tien uur vertrekt een demonstratie van tweehonderd mensen vanaf het IJmuidense Pontplein om de binnenvarende oorlogsbodems te begroeten. Met flink wat stillen in het kielzog en hier en daar toegejuicht door omwonenden komt de stoet rond twaalf uur bij de Zuiderluis aan. Die blijkt al vanaf drie uur 's nachts door een overmacht aan Mobiele Eenheid te zijn afgegrendeld van de buitenwereld. Opgejut door de al wekenlang circulerende geruchtenstroom over sabotageacties is er een aardig leger-tje journalisten op de been, zodat de demonstratie ineens twee keer zo groot lijkt. Als blijkt dat zowel de sluizen als de oevers van het Noordzeekanaal tot verboden gebied zijn verklaard wordt de demonstratie ontbonden. Het kanaal zelf is echter moeilijker af te sluiten. Een binnenvaartschip en een handvol kleinere bootjes vormen een 'tegenvloot', waarvan de opvarenden proberen met behulp van rookwerk en verbommetjes de NAVO-schepen op hun doortocht naar de hoofdstad dwars te zitten. Patrouilleboten van de rijkspolitie te water trachten de schepjes uit de buurt te houden door opzettelijk op hen in te varen, maar toch kan de Canadese onderzeebootjager HMS Huron slechts met behulp van de radar onder de zware rookgordijnen uitkomen. Een Amerikaans schip kan maar ternauwernood ontsnappen aan een verbomaanval. Een vredesgroep uit Wormer heeft kans gezien om vanaf vrijdagavond meer dan twintig uur met grote spandoeken vol anti-NAVO-leuzen langs de oevers van het kanaal te bivakkeren.

Op zondag liggen er ruim dertig oorlogsschepen afgemeerd in de IJ-

haven. Vanaf het Beursplein vertrekt een vierduizend deelnemers tellende demonstratie via de Stopera, het marinecomplex Kattenburg en de Oostelijke Handelskade over de Verbindingsdam naar het KNSM-eiland. De stillen zijn weer overal. In groepjes wandelen ze mee in de demonstratie. Dreigend volgen ze de stoet in hun uit duizenden herkenbare Volkswagenbusjes vol antennes en traliewerk. Ze doen niet de geringste moeite hun identiteit te verbergen, zijn zelfs ronduit opvallend en provocatief aanwezig. Bij de Stopera is er een eerste incident. Als de kop van de menigte passeert spat er een zakje bloedrode verf tegen de marmeren gevel. De (vermoedelijke) gooier wordt onmiddellijk door overheidsdienaren in burger overmeesterd, tegen de grond gewerkt en afgevoerd. Mensen die proberen de arrestant te ontzetten worden van alle kanten door stillen besprongen en met de korte wapenstok afgetuigd, bereden politie en Mobiele Eenheid dringen op. De demonstranten zijn echter vastbesloten zich niet te laten provoceren tot een veldslag, zodat de sterke arm verder genegeerd wordt en de stoet zich opnieuw in beweging zet. Het leeuwendeel van de demonstranten heeft niets van het incident gemerkt.

Bij het Scheepvaartmuseum, naast het marinecomplex, is het personeel de straat opgegaan. Ze delen stencils uit met de oproep om op dinsdagavond door middel van een kabaalmanifestatie het diner te verstoren dat de vlootleiding in het museum zal worden aangeboden. Het marinecomplex zelf is in verhoogde staat van paraatheid gebracht en de aansluitpunten voor de brandslangen staan onder maximale waterdruk. Het wordt door de demonstranten opgemerkt en totaal genegeerd. Alleen de gouwe ouwe Onkruid-leuze schalt door de straat: 'Geen man, geen vrouw, geen cent voor het leger!' We trekken verder over de Oostelijke Handelskade. Daar liggen ze dan, de kilgrijze, gepantserde oorlogsmachines. Onder het voorbijlopen realiseer ik mij dat mijn vader even oud was als ik nu ben toen hij in dienst van de Koninklijke Marine meewerkte aan het bouwen van dergelijke monsters. Ik zie de radartorens van de schepen boven de havenloodsen uitsteken, maar ze blijven hermetisch voor ons afgegrensd. Hoge hekken en de marechaussee houden de kade onbereikbaar voor buitenstaanders. Moegewandeld bereiken we ten slotte het manifestatieterrein op het KNSM-eiland. Daar vandaan hebben we een prachtig uitzicht op de kat-en-muisspelletjes tussen vaartuigen van rijks politie en marechaussee, en de demonstratieve Tegenvloot. Vijftig schepen, in grootte variërend

tussen rijnaak en wastobbe, proberen voortdurend een met roze markeringsboeien aangegeven 'verboden zone' van vijftig meter rond de marineschepen binnen te dringen. Het gezag te water heeft het er flink druk mee. Driftig en op volle kracht varen de politieboden heen en weer tussen notendop en binnenschip, op ramkoers of rakelings langsscheurend. In hun kielzog wordt door andere bootjes weer vrolijk op roze boeien gevist en in vijandelijke wateren rondgevaren. De Tegenvloot voert spandoeken mee en scandeert beledigende leuzen aan het adres van de NAVO-matrozen. Op de dekken van de oorlogsschepen is geen levende ziel te bekennen. De zeesoldaten hebben kennelijk opdracht gekregen zich daar niet te vertonen. De vloot lijkt op een lange rij zwaarbewapende, maar verder desolaat lege drijvende forten. De scanner vangt af en toe berichten op van de op hun eigen schepen gevangen zittende officieren en manschappen. Zolang de acties voortduren is het hun niet toegestaan aan wal te gaan. Ze lijken zich ongemakkelijk, zelfs een beetje bedreigd te voelen. En dat was precies onze bedoeling.

Zodra de demonstratie het KNSM-eiland bereikt heeft wordt daar met tenten een actiekamp ingericht. Vanaf het gekraakte voormalige douanegebouw, in het volle zicht van de NAVO-vloot, wappert de rode vlag met hamer en sikkel van de Sovjet-Unie met daaronder een groot spandoek: 'Remember Pearl Harbour'. In de eveneens gekraakte voormalige KNSM-passagiersterminal, inmiddels omgedoopt tot Het Einde van de Wereld en verbouwd tot alternatief restaurant en een theaterzaal, vinden elke avond anti-militaristische themabijeenkomsten plaats: over militarisme en seksisme, over de rol van de NAVO in Nederland en in Turkije, en over de toekomst van de vredesbeweging, onder het motto 'Doe Mee aan Doe Niet Mee aan Woensdrecht'. Na afloop van die bijeenkomsten, in het holst van elke nacht weer, weten kleine *hit and run*-groepjes vanaf het land of over het water stukjes grijze NAVO-scheepshuid van afwijkende kleuren te voorzien.

Uit *Bluf!* 236, 18 september 1986, ondertekend door 'een aantal medewerkers van het Scheepvaartmuseum': 'Het oorlogje spelen op het IJ wordt aanstaande dinsdag afgesloten met een "Overwinningsdiner" in het Scheepvaartmuseum. De NAVO- en marinetop zal dan de overwin-

ning vieren op de krijgslieden die tijdens de oefening Northern Wedding voor Russen mochten spelen. Tevens zal de overwinning op de democratie worden gevierd.

Wars van democratische beginselen is het Scheepvaartmuseum van hogerhand aangewezen als de plaats waar het feestmaal moet plaatsvinden.

Wars van democratische beginselen zijn alle medewerkers van het Scheepvaartmuseum gescreend op politiek activisme.

Wars van democratische beginselen wordt het Scheepvaartmuseum aanstaande dinsdag de hele dag voor het publiek gesloten.

Wij protesteren tegen het misbruiken van het Scheepvaartmuseum. Wij protesteren tegen het misbruiken van de stad Amsterdam. Wij protesteren tegen het met voeten treden van de democratie.

Laat het dinsdagavond geen feestavond worden. Kom allemaal om zes uur 's avonds naar het Scheepvaartmuseum, om de marsmuziek van de US-Navy Brass Band met toeters, bellen en sirenes te overstemmen.'

Uit *Bluf!* 237, 25 september 1986, ondertekend door dezelfde medewerkers: 'Er is van hogerhand besloten dat het Scheepvaartmuseum dé plaats werd waar door de NAVO en de marinetop gedineerd zou worden. Dit was voor een aantal mensen, onder wie alle in het museum tewerkgestelde dienstweigeraars, de druppel die de emmer deed overlopen. Vooral toen we merkten dat achter ieders rug om en in opdracht van de burgemeester van Amsterdam de namen, geboortedata en adressen van alle werknemers aan de politie werden doorgegeven, om iedereen te screenen op politiek activisme. Wij hoorden dit bij toeval en toen we de directie om opheldering vroegen kregen we te horen: "Als wij dat niet doen vragen ze het wel op bij het ministerie van wvc." Wij vinden dat wel érg nonchalant van de directie, vooral omdat het diner ná onze werktijd zou plaatsvinden. Voor de rest zijn we tot op het laatste moment in onwetendheid gehouden over wat ons die dinsdag te wachten zou staan.

Dat overtrof onze stoutste verwachtingen. Vanaf één uur 's middags leek het museum onder militair gezag geplaatst te zijn. Ieder van ons werd gezien als potentiële bommenlegger. Je werd voortdurend door wildvreemde kerels ter verantwoording geroepen: "Wie bent u? Wat doet u hier?" "Ik wérk hier, en ga even een kopietje maken..." Grapjes maken naar de speurneuzen die het hele gebouw op explosieven napplozen werd niet in dank afgenomen. Wij probeerden nog van binnen

uit actie te voeren, maar dat werd door een overmacht aan BVD'ers, marechaussees en marinelui onmogelijk gemaakt. Zonder waarschuwing gingen plotseling allerlei deuren op slot, met als gevolg dat een nietsvermoedende vrijwilliger enige tijd werd opgesloten. Ons dagelijks werk werd ernstig belemmerd: fotokopiëren kon niet meer, naar de wc gaan kon niet meer, en iedereen was ongelooflijk opgefokt. Sommige werknemers van het museum hadden al bij voorbaat vrij genomen, anderen gingen halverwege de middag boos naar huis. Eén van de dienstweigeraars, die probeerde pamfletten uit te delen ("Zeg Nee tegen het NAVO-diner"), kreeg van het hoofd Algemene Zaken te horen dat "hij zich diende aan te passen en anders op staande voet ontslagen zou worden"! Het hoofd stelde nog voor dat "gewetensbezwaarde medewerkers", als ze zich "gehinderd in hun werk of opgelaten voelden", wel een halve dag vrij konden nemen. Dat werd met hoon gelach ontvangen: wat denkt-ie wel, op eigen kosten vrij nemen voor het leger!

Wij zijn ontzettend kwaad dat door een NAVO-diner buiten werktijd ons dagelijks werk toch zo ernstig belemmerd wordt. Zonder dat je er vat op hebt; zonder dat je er iets tegen kunt doen. We konden die middag even voelen hoe het is om in een bezet land "gewoon" door te moeten leven en werken.

Bij deze willen we nog alle mensen bedanken die tijdens het diner buiten zo'n hoop lawaai hebben gemaakt. Ook danken we voor de ondersteuning van de groep "Is Het Oorlog Op Het IJ?" en de Vereniging Dienstweigeraars.

PS.: Na vijven is het toch nog gelukt om wat anti-NAVO-stickers te plakken in de toiletten, die zéér waarschijnlijk tijdens (of ná) het diner door de deelnemers daaraan gebruikt zullen worden!

Ook buiten het museum verricht de overheid grote inspanningen om de protesten te smoren of onzichtbaar te maken. Op maandagochtend verschijnen drie agenten met een binnentredingsbevel bij het gebouw waar vanaf het dak de Sovjetvlag en het spandoek wapperen. Beide worden in beslag genomen, omdat ze 'een gevaar voor de openbare orde vormen'. Vanuit het actiekamp vertrekt meteen een flinke groep mensen naar de tijdelijke politiepost aan de Piet Heinkade, onder de rook van de NAVO-vloot, om vlag en spandoek terug te eisen. Want waarom zou een eenzame Sovjetvlag wél de openbare orde bedreigen, en niet de Amerikaanse en Britse dundoeken die op de er recht

tegenoverliggende kruisers en torpedojagers wapperen? Zodra men vanuit het actiekamp op weg gaat breekt aan politiezijde lichte paniek uit; wat gaan die lui nu weer uitvreten? Er wordt een escorte aan de groep toegevoegd dat de hele weg meerijdt in de verhouding van drie agenten op één wandelaar. Op de politiepost wordt het rode dundoek met hamer en sikkel na enig soebatten teruggegeven. Het 'Remember Pearl Harbour'-spandoek blijft in handen van de sterke arm. De inbeslagname van de vlag wordt 'een beleidsfoutje' genoemd. Op de terugweg naar het actiekamp rijdt opnieuw het escorte mee.

Van vrijdagavond tot en met de daaropvolgende donderdag, als de NAVO-bezoekers het zeegat weer uitvaren, is Amsterdam een miniatuur-politiestaat. Vooral de overal massaal aanwezige aanhoudings-eenheden treden bruto op. Steeds dezelfde stillenteams zijn bij alle demonstraties en manifestaties op voor- en achtergrond paraat. Na een paar dagen kennen we al hun koppen (en snorren) uit het hoofd, maar zij ook de onze. Op woensdag, de laatste actiedag, slaan ze onverbid-delijk toe. Die ochtend is een blokkade gepland van het marinecom-plex Kattenburg, waar de laatste evaluatiebesprekingen en een pers-conferentie van de NAVO-leiding zullen plaatsvinden. Vanaf zeven uur verzamelen zich zo'n honderdvijftig mensen voor het complex en vorm-en een sit-downblokkade voor de hoofdpoot. De andere twee toe-gangen tot het kazerneterrein blijven open. Politie en marechaussee zijn in grote aantallen aanwezig. Na een kwartier beginnen geüniformeer-de agenten de demonstranten weg te slepen. Al snel worden ze hard-handig. Groepjes stillen houden zich fanatiek bezig met het op afstand houden van reeds weggesleepte mensen. Als de blokkade voor de helft verwijderd is beginnen zes agenten te paard door de nog zittende groep heen en weer te lopen. De blokkeerders lopen daarop weg, maar groe-peren zich iets verder opnieuw op de rijbaan. De bereden politie probeert de mensen te verspreiden en de weg vrij te maken. Er verschijnt een dichte linie Mobiele Eenheid, ruiters voorop. De paarden worden aangezet en stuiven dwars tussen de mensen door, iedereen vliegt alle kanten op.

Vier busjes met stillen, aanhoudingseenheden, staan aan beide zij-den van de blokkade geposteerd. De heren vervelen zich stierlijk en lo-pen voortdurend te intimideren en provoceren. Op een moment dat het verder volkomen rustig is op straat gaat een van de snorren naast een vrouw staan, die geleund tegen een auto de boel in ogeschouw

neemt. Hij geeft haar een snelle, harde trap tegen het bovenbeen en wandelt doodgemoedereerd en grijnzend terug naar zijn collega's. Andere stillen slenteren even later kalmpjes door de groep actievoerders heen, en willen eensklaps iemand oppakken. Als mensen proberen hen tegen te houden springen weer andere stillen er vanaf de zijlijn bovenop. Ze trekken mensen aan de haren op de grond, slaan hen met de volle vuist in het gezicht. Meteen volgt een charge van ME'ers, schoppend met hun zware laarzen, dwars over de door stillen neergeslagen actievoerders. Wegrennende mensen worden in de richting van de aanhoudingseenheden gejaagd. De politiemannen in burger vangen hen op, slaan en schoppen waar ze hen raken kunnen. Het is overduidelijk dat de stillen in de voorafgaande dagen goed hebben opgelet. Ze weten precies wie ze moeten hebben en pikken individuele mensen uit de groep voor een speciale afstraffing. De vrouw die de karatetrap tegen haar been moest incasseren is er zo een, maar ook Gerard van het comité 'Is Het Oorlog Op Het IJ?' moet het ontgelden. Hij krijgt één gerichte, weloverwogen trap van een stille, die hem meteen een dubbele beenbreuk oplevert. Hij valt neer, schreeuwend van pijn: 'Mijn been is gebroken.' 'Dat was ook precies de bedoeling,' zegt de stille die de schop gaf, waarna hij wegloopt naar zijn collega's en samen met hen in de busjes stapt. Vol gas scheuren ze ervandoor, Gerard blijft achter op straat. De Mobiele Eenheid dreigt verder op te rukken. Ter bescherming wordt een kordon van actievoerders rond Gerard heen gelegd en om een ambulance geschreeuwd. Na enig dralen komt die ook. Onder luid gejoel van de politiemensen wordt Gerard per brancard afgevoerd. Opnieuw breekt het ware gezicht van de sterke arm door het dunne laagje democratisch vernis heen.

Na het breken van de blokkade besluiten de demonstranten tot het aanrichten van een 'geluidsmuur'. Gezien de overmacht van vier à vijf agenten op elke actievoerder lijkt dat nog het enig haalbare. Om tien uur is iedereen weer voor het marinecomplex aanwezig en wordt er een ongelooflijke bak herrie geproduceerd. De politie treedt verder niet op en trekt zich zelfs op een paar busjes na terug van het slagveld. Het verkeer wordt probleemloos via de andere toegangspoorten omgeleid. Marinemensen op het complex kijken chagrijnig toe, maar er gebeurt verder niets. De lawaaidemonstratie wordt alsnog een klein beetje vrolijk, en verloopt om een uur of twaalf vanzelf. Toch zal de bijna moordlustige haat die we in de ogen van de politiemannen zagen opflakkeren

ons nog lang heugen. Zij hadden de vraag van het comité, 'Is Het Oorlog Op Het IJ?', ronduit bevestigend beantwoord.

5

Ruim een week voor de jaarvergadering van het Internationaal Olympisch Comité in Lausanne vertrok er vanuit Amsterdam een bus vol actievoerders naar Zwitserland. De bedoeling was 'nadrukkelijk' rond de IOC-happening aanwezig te zijn. In de bus bevond zich een klein maar luidruchtig clubje *radikalinski's*, onder wie Kraker Thijs. De overige passagiers vormden een zootje ongeregeld van diverse pluimage. Iedereen had zo zijn eigen actievormen in het hoofd, variërend van pamfletten uitdelen, spandoeken ontvouwen en leuzen scanderen tot een stevig potje rellen met de plaatselijke oproerpolitie. Eenmaal in Lausanne trokken ze voortvarend van leer. In de aanloop naar de eigenlijke IOC-vergadering werd 's morgens vroeg lawaai gemaakt bij het Palais de Beaulieu, waar het Olympisch Comité zitting hield. Dikke, dure auto's en dito heren raakten beplakt met stickers en behangen met pamfletten. De Olympische delegaties, logerend in het Palace Hotel, werden met veel kabaal een nachtje uit hun slaap gehouden. De groep was overal waar de Olympische officials zich vertoonden, met spandoeken ('Amsterdam supports Apartheid', 'Enkhuizen for Wintergames') en informatiestencils waarin de steun van Amsterdamse bedrijven aan het Zuid-Afrikaanse apartheidsbewind uiteen werd gezet.

Het bezoekje aan Zwitserland bracht de tegenstellingen binnen de beweging weer eens glashelder aan het licht. Oorspronkelijk dienden de acties in Lausanne het sluitstuk te vormen van een informatieve tencampagne van de actiegroep 'Geen Brood, Geen Spelen'. Die had, onder de bezielende leiding van Saar Boerlage (prominent PSP-lid en initiatiefneemster van deze groep), de afgelopen zomer de nationale olympische comités van landen over de hele wereld bestookt met argumenten tegen het Amsterdamse gastheerschap voor de Spelen van 1992. De meegereisde radikalinski's van Thijs probeerden de acties in Lausanne echter volgens de theorieën van de harde lijn naar hun hand te zetten. Zij hadden meer op met rookbommen en krijgshaftig ingehaakte, strak geordende demonstraties dan met de spontane, lichtvoetige los-zandacties die de Zwitserse stad oorspronkelijk uit haar geza-

pigheid hadden moeten losscheuren. De spandoeken van Thijs en z'n makers getuigden van weinig subtiliteit: 'No Games, No Bombs', of: 'Amsterdam '92 = München '72'.⁷ De associaties met terreur viel bij de rest van de actievoerders niet in goede aarde en ook over andere eigengereide acties van de radikalinski's ontstond flinke onenigheid.

• Actievoerder Ingeborg verzucht, in *Bluf!* 241 van 23 oktober 1986: 'Mijn redenen om naar Zwitserland te gaan waren voor een échte actievoerder toch al dubieus. Ik vond het leuk om mee te gaan naar de optredens van de actiebands Svätsox en Moraal in Lausanne, op vakantie te zijn in Zürich, en ook nog eens actie te voeren tegen de Olympische Spelen. Stom natuurlijk. Onze bus kwam donderdagmiddag in Lausanne aan. Dezelfde avond was er een actie bij het hotel waar de IOC-leden sliepen. Ik ging bij een of ander dranghekje staan en begon daar met m'n vork op te slaan, overgebleven van het avondeten waar we niet aan toegekomen waren. Anderen maakten nog veel meer lawaai, en al met al was er genoeg herrie om alle gasten uit de ramen van het hotel te laten hangen en behoorlijk wat indruk te maken. Voor mijn part was het hierbij gebleven, een indrukwekkende demonstratie. Maar ja, er moest weer zo nodig stoer gedaan worden. Enkele hysterische actievoerders begonnen de Mercedessen aan te klampen waarin de IOC-leden rondreden. Saar Boerlage, die probeerde foldertjes aan diezelfde IOC'ers uit te delen, werd stomweg opzij gedrongen. Een of andere idioot met een van opwinding knalrood hoofd bleef maar krijsen: "*Fuck you, capitalist bastard!*", prikte voortdurend zijn opgestoken middelvinger in de gezichten van IOC'ers en zocht en passant ook nog ruzie met de actievoerders die dat niet zo zagen zitten. De ruggen van enkele Olympiërs werden beplakt met stickers. Dat ging niet bepaald zachtzinnig, kennelijk hoeft dat ook niet als je met klootzakken te maken hebt. Eén stokoude, bijna fossiele IOC'er kreeg bijkans een hartverlamming en moest door zijn chauffeur ondersteund worden. Steeds meer mensen schenen alleen al bij de aanblik van een IOC-official uitzinnig van woede te kunnen worden, razend op alle *capitalist bastards* en op iedereen die ook maar iets durft te laten horen wat niet in hun lijn ligt. Is het soms de bedoeling dat er alleen nog maar oprecht-heftige, voor

---

7 Tijdens de Olympische Spelen in München (1972) werd een aantal Israëliëse atleten door een Palestijns commando gegijzeld en vervolgens koelbloedig vermoord.

geen enkele vorm van geweld terugdeinzende en door de Nederlandse Vereniging van Echte Actievoerders goedgekeurde rekruten in actie kunnen komen? Moet de rest thuisblijven, niet omdat ze niet tegen bepaalde dingen in verzet willen komen maar omdat ze met die mensen en op die manier stomweg geen actie meer willen voeren? Ik houd niet van dat gepreek over dat ik mee móet doen met acties. "Onthoud nu eens dat we laaiend zijn," schrijft iemand in de *Grachtenkrant* (een Amsterdams actieblad). Als je eraan herinnerd moet worden dat je je kwaadheid goed dient te onthouden, kun je het volgens mij beter helemaal maar vergeten.'

De hierboven beschreven ontmoeting met een bus vol ioc'ers haalt de voorpagina's van de wereldpers. De officials moeten spitsroeden lopen met een troep schimpende en spugende Grolschbeugel-Autonomemen om hun hotel te bereiken. Kraker Thijs schudt scheldend zijn vuist, bij de prins van Monaco druipt een vette klodder spuug langs het gelaat. Een Franse markies, oud als Methusalem, krijgt de schrik van zijn leven en wordt, beschermd door zijn chauffeur, langs de joelende groep geleid. De Zwitserse politie, die weliswaar steeds chagrijniger wordt maar eveneens opvallend beleefd blijft, zet een omvangrijke macht Mobile Eenheid in. Eén keer vastberaden en in brede linie de straat afrennen is voldoende om de meute Hollandse anti's terug hun bus in te jagen: 'Een chaotische terugtocht in overwinningsroes,' meldt Jacob in de *Grachtenkrant*. Mooie, dappere actie, Jacob...

Wat precies de bijdrage is geweest van het krijgshaftige Autonomengedrag weet niemand. Feit is dat Amsterdam bij de uiteindelijke stemming over de toekenning van de Spelen ernstig geblameerd raakt; symbolisch tot puin vermalen wordt. Van de meer dan honderdvijftig stemmen zijn er slechts vijf voor de geplaagde stad, waarmee het ioc haar met vele rondes achterstand onverbiddelijk op de laatste plaats zet. Barcelona krijgt de Spelen, buiten ontsteekt de Nederlandse tegendelegatie om het te vieren een rookbom op een enorme, pontificaal door wandelend kunstwerk Fabiola omhoog gehouden fakkel. 'Olympisch Vuur Geblust!' roept Kraker Thijs, lachend in zijn (triumfantelijk geheven) vuistje.

Zoals veel acties in die tijd hebben ook 'Geen Brood, Geen Spelen' (Saar Boerlage) en 'NOlympics '92' (Kraker Thijs cs.) nog een venijnig staartje. Zodra Fabiola's fakkel is uitgerookt vertrekt de bus met gezwinde spoed retour naar Amsterdam. Ruim op tijd is de meute weer

paraat op het Amsterdamse NS-station Zuid-wtc als daar de speciale trein binnenrolt die de verslagen Amsterdamse Olympische delegatie onder leiding van burgemeester Van Thijn en NOC-voorzitter Henk Vonhoff naar huis heeft gebracht. Als de uitstappende delegatieleden opnieuw geconfronteerd worden met het inmiddels tot in de tenen gehate groepje actievoerders ontploffen er enige officials, en volgt een regelrecht handgemeen tussen drielijg geklede pro's en punkige anti's. Over en weer vallen rake klappen. Vonhoff wordt in het aanminnig ge-laat gespuwd en loopt pioenrood aan. Persoonlijk schreeuwt hij de toesnellende politieagenten toe wie de speekselklodder op hem afvuurde en geeft bulderend opdracht de onverlaat te arresteren. Aan het bevel wordt ogenblikkelijk gehoor gegeven. 'Tja, wat wil je, als dat soort mensen op hun strepen gaat staan. Jij weet net zo goed als ik dat al die hobbyisten met hun gelobby invloed hebben, en als ik niet doe wat ze zeggen, dan sta ik zo op straat,' zegt een van de agenten later tegen de arrestant, een verder keurig PvdA-jongerenlid uit de Boerlage-factie, als deze naar het bureau wordt afgevoerd. De hoofdagent had de verhoudingen niet helderder kunnen schetsen.

Ten slotte proberen de op station Zuid aanwezige politiemensen hun gloednieuwe (extra harde) wapenstukken nog eens stevig uit op de hoofden van de demonstranten, die daarop het hazenpad kiezen. Vonhoff, Van Thijn, en ex-premier, ex-minister van justitie en NOC-beschermheer Dries van Agt kunnen dagenlang hun gram kwijt in *De Telegraaf*. De onkreukbare Saar Boerlage en haar actiegroep worden afgeschilderd als 'slampampers, drugverslaafden en anarchisten', die de goede naam en faam van Amsterdam in het buitenland te grabbel hebben gegooid. Ed van Thijn maakt de actievoerders uit voor racisten, omdat ze in Lausanne ook Afrikaanse IOC'ers hebben beschimpt. Henk Vonhoff (vvd) fulmineert dat de landsgrenzen voortaan voor actievoerders gesloten moeten worden en dat hun paspoorten moeten worden ingetrokken. Verder loopt alles met een sisser af. De spuwende Jonge Socialist wordt na een paar dagen op straat gezet. De deuken in het prestige van de burgemeester van Amsterdam verdwijnen in de tijd. Henk Vonhoff keert terug naar zijn werkzaamheden als Commissaris van de Koningin in Groningen. Anton Geesink, bijna even breed als Vonhoff maar heel wat meer sportman, volgt hem op als NOC-voorzitter. Dries van Agt wordt Hare Majesteits ambassadeur in Japan. Saar Boerlage verdwijnt in de anonimiteit. En Kraker Thijs? Die blijft lachen. In zijn vuistje.

Staatsliedenbuurt, Kedichem, Okeghemstraat, Lausanne. Het symbiotisch huwelijk tussen de radicale vleugel en de rest van de kraakbeweging wankelt steeds heviger. Door de factie van John en Thijs worden geruchten verspreid als zou gewerkt worden aan een 'verradersbrochure'. Na maanden van speculatie verschijnt die ook. In een omvangrijk, ronkend schotschrift wordt de vloer aangeveegd met alles en iedereen die niet de meest radicale en rechtzinnige politieke standpunten aanhangt binnen de kraakbeweging; verraders zijn het, allemaal. Genoemd worden Weekblad *Bluf!*, Onkruid, Kraakgroep De Pijp en vele anderen, groepen en individuen. Binnen de beweging slaat de oorlog nu definitief naar binnen. Er breekt een regelrechte stammenstrijd uit, waarbij mensen worden bedreigd en geïntimideerd, en kraakcafés met verf besmeurd.

De radikalinski's, die zich de Politieke Vleugel van de Kraakbeweging (PVK) zijn gaan noemen, konden lang hun gang gaan voordat de woede binnen de minder halsstarrige gelederen hoog genoeg was opgelopen om hen aan te pakken. Meteen na de dood van Hans Kok ontstond in de Staatsliedenbuurt, met vertakkingen naar andere stadsdelen, het 'Frontline tegen Maffers'.⁸ Zij plakten het etiket 'maffer' op elke nieuwe huurder die door de Gemeentelijke Dienst Herhuisvesting in ontruimde woningen werd gezet, maar niet van tevoren op de hoogte was gesteld van de ontwikkelingen die hadden geleid tot de lege oplevering van hun nieuwe huisje. Het 'Frontline tegen Maffers' voerde bizarre acties, waarbij het zaaien van angst hoofddoel leek. Vermeende 'collaborateurs' in de Staatsliedenbuurt, onder andere de nieuwe bewoonster van Petra's huisje in de Schaepmanstraat, ontvingen intimiderende dreigbrieven en telefoontjes. Bij een gezinnetje met pasgeboren baby werd 'symbolisch' een uitgebrande kinderwagen bij de kersverse voordeur geplaatst, en bij iemand anders hing ineens een (net echte) nepbom met een dreigend briefje in een plastic tasje aan de deurknop. Er werd met verfbommetjes naar de woningen gegooid, op straat

8 'Maffer' is het vooroorlogse woord voor stakingsbreker. Het werd gebruikt voor mensen die zich voor de karretjes van huiseigenaren en fabrieksdirecteuren lieten spannen, en wegens huurschuld ontruimde woningen betrokken of ontslagen stakers vervingen.

werden mensen geïntimideerd en uitgescholden. Niet alleen in de kolommen van *De Telegraaf* en *Het Parool* maakten die acties veel verontwaardiging los, maar ook binnen de beweging zelf.

Na de maffers waren de verraders het doelwit van de Politieke Vleugel, en op het laatst zelfs alles en iedereen die kritiek durfde te leveren op de fanatieke, tot ver in de persoonlijke sfeer getrokken geweldsstrategieën die zij in de strijd wierpen. Gedurende de jaren 1986 en 1987 raakten de interne verhoudingen en omgangsvormen totaal gefrustreerd en verziekt. De krijgsvanzuchtige retoriek bleek een magische aantrekkingskracht te hebben op de in wezen apolitieke Grolschbeugelpunks en Autonomen, wier ultieme actiedoel feitelijk bestond uit een lekker potje matten met smerissen of rijke kapitalisten. Een gepaste aanleiding was altijd wel te verzinnen. Opgezweept door de oorlogsvanzuchtige taal van de radikalinski's, die zich lieten inspireren door de geschriften van de buitenlandse stadsguerrilla ontstond het legertje *no-no's* dat mee ging naar Kedichem of, in kleinere oplage, naar Lausanne. Binnen hun gelederen ontstond het onzalige idee om vanaf een dak in de Okeghemstraat onaanbevestigd met molli's naar onbeschermden agenten te gooien. Het was hetzelfde legertje dat tijdens de blokkade van de kerncentrale in Borssele, in april 1987, op eigen houtje naar de honderden meters verderop gelegen aluminiumsmelter van Péchiney trok, voor een zogenaamd spontane (maar waarschijnlijk in het geheim zorgvuldig voorbereide) terreinbezetting. Op het Péchiney-terrein werden vernielingen aangericht, en de Mobiele Eenheid werd meerdere malen met knuppels, steigerpijpen en verkeersborden voor de poorten weggeslagen. Het Autonomenleger leverde de onbenullen op die zonder erbij na te denken tijdens de plundering van de Nijmeegse NMB-bank in hun ongebreidelde enthousiasme een aquarium met goudvis aan scherven sloegen. Het waren vooral deze ongecoördineerde, kennelijk door louter vernielzucht, agressie en wilde haat gedreven sla-ze-verrotacties die grote verontwaardiging oproepen. Niet alleen bij minister Korthals Altes, die na de vechtpartijen in Borssele vol afschuw pleitte voor een algemeen demonstratieverbod bij gevoelige objecten als kerncentrales en militaire terreinen. Ook binnen de kraakbeweging keerden steeds meer mensen zich vol walging af van de autonome knokkers en de anti-imperialistische bommenleggers. Maar hoewel de radikalinski's steeds meer geïsoleerd raakten bleek naar buiten toe de solidariteit maar moeilijk te breken. De onderlinge verhouding bleef er heel lang een van haat én liefde.

Tot de laatste snik vormden we naar buiten toe een krampachtig, gesloten bolwerk van verzet. Niemand sprak in het openbaar de gevoelde afschuw of walging uit zonder er op zijn minst een boel mitsen en maren aan toe te voegen. Want natuurlijk bleef het heel goed mogelijk dat Kedichem geleid heeft tot algehele ontreddering binnen de gelederen van CP en CD. Het zou best kunnen dat de vastberaden beschimping van de IOC'ers in Lausanne heeft bijgedragen tot het mislukken van de Amsterdamse Olympische kandidatuur. En misschien, heel misschien, hebben de indringende journaalbeelden van de stervende goudvis afschrikwekkend gewerkt op potentiële speculanten-financiers. Wie zal het zeggen.

De ijzeren solidariteit werkte nu als verstikkend keurslijf, als de moordenaar van oprechte gevoelens van afkeuring. Ik voelde me meegezogen in een richting die ik niet wilde inslaan, en ik durfde me er niet tegen te verzetten. Ik voelde het dreigende gevaar als 'verrader' of erger te worden gebrandmerkt. Angst regeerde steeds grotere delen van de beweging. Het was de angst vereenzelvigd te worden met zaken waar je niets mee te maken wilde hebben, tegenover de angst als afvallige te worden gezien. Maar in de kern was het angst voor elkaar, angst voor ooit succesvolle oude kameraden die nu een andere lijn aanhingen. Angst voor onbekenden, hét onbekende. Na de dood van Hans Kok liep het ooit zo prachtige huwelijk tussen de grote diversiteit van opvattingen en actievormen onhoudbaar en definitief op de klippen. Alleen de scheiding moest nog uitgesproken worden.

Pas als bijna alles verwoest lijkt komen er vertegenwoordigers van de gematigde vleugel in actie. Er moet een einde komen aan de intimidatie- en machtspraktijken van de radikalinski's. Eindelijk breekt het besef door dat woorden en argumenten niet meer voldoende zijn. De zaak is zover doorgerot dat nu alleen de bijl van de houthakker nog soelaas kan bieden. Een heimelijk samengesteld commando trekt op naar het belangrijkste kraakcafé van de Politieke Vleugel, De Harde Kern in de Oosterparkbuurt, om hun een koekje van eigen deeg te geven. Het etablissement gaat volledig aan scherven. Bij John en Thijs worden huisbezoekjes afgelegd. Na afloop zijn hun auto's rijp voor de sloop en liggen alle ruiten op straat. John loopt voor zijn huis met een pistool te zwaaien, maar durft uiteindelijk niet te schieten. Prominente leden van de Politieke Vleugel krijgen een stevig pak slaag. Ook Bart Middelburg

is op de hoogte van de gebeurtenissen, en schrijft in *Het Parool* over 'scheuring' en 'richtingenstrijd'.

Hero van de Rivierenbuurt, doorgaans te vinden in de directe omgeving van Thijs en John, weet de dans te ontspringen. Toch lijkt hij bang. Hij sluit zich binnen in zijn gebarricadeerde woning, met boven de voordeur een grote bouwlamp die bij het minste onraad de hele straat in fel licht doet baden. Kraker Thijs vertoont zich na de aanval niet meer in het openbaar. Later vernemen wij dat hij is geëmigreerd: naar Curaçao, waar hij tot op heden een duikschool exploiteert. Benno en Frank Jan raken volledig geïsoleerd en mogen geen enkel kraakcafé meer in. Van hen wordt weinig meer vernomen. Remco en Misja verdwijnen uit het zicht. Kraker John kiest voor een andere lijn. Hij koopt een deel van het haveloze woonblok in de Staatsliedenbuurt waarin hij ook zelf woont en wordt huisjesmelker. Daarbij neemt hij zijn toevlucht tot eigenmachtige ontruiming met behulp van knokploegen en andere vormen van intimidatie. Tegenwoordig wordt hij af en toe gesignaleerd als taxichauffeur.

Nog één keer voert John actie. Via een huis aan huis bezorgd rondschrijven probeert hij de bewoners van zijn straat te bewegen tot hulp bij bestrijding van 'kattenoverlast in de binnentuinen'. De half verwilderde dieren zouden ter castratie of sterilisatie bij een dierenarts moeten worden afgeleverd, nadat ze eerst met behulp van vangkooien zijn overmeesterd. Er wordt een dringend beroep gedaan op de bewoners van het huizenblok om te doneren voor de aanschaf van de kooien, en te helpen bij het vangen van de overtollige exemplaren van *Felix Domestica Amstellodami*. Ik krijg niet de indruk dat de oproep veel zoden aan de dijk zet. In Amsterdam, en zeker in de volksbuurten, passen zwervkatten even onlosmakelijk en onuitroeibaar in de fauna als de duiven op de Dam. Steeds als ik bij de oude kameraad logeer die veertien huisnummers rechts van John woont hoor ik de krolse katten huilen in de nachtelijke binnentuin. Vertrouwde geluiden die behouden moeten blijven. Liever katten dan ratten.

7

Het naar binnen gerichte gooi- en smijtwerk neemt grote vormen aan. De hete hangijzers zijn oud als de weg naar Rome: de geweldsdiscus-

sie, de verhoudingen tussen mannen en vrouwen, tussen homo's en hetero's, tussen wit en zwart. Aantijgingen betreffende seksistisch en racistisch gedrag (zelfs aanranding en verkrachting), egotripperij en machtswellust vliegen over en weer. In de kraakcafés gaan mensen met elkaar op de vuist. Er komen betredingsverboden en verbanningen. Op zeker moment slaat de strijd tegen de 'wilde, woeste buitenwereld' bijna volledig om in het bevechten van ongewenste elementen in de eigen gelederen. Dat gaat zelfs zo ver dat de enkelen die stug blijven doorgaan met actievoeren ervan beschuldigd worden emotionele robots te zijn, die zich niets gelegen laten liggen aan het interne welzijn. Vrouwen beschouwen mannen als kille, slechts door de ratio gedreven politieke machines en carrièrejagers, of als potentiële verkrachters. Mannen beschouwen vrouwen als irrationele, door een overmaat aan gevoelens vertroebelde slachtoffers van vermeende onderdrukking. Vrouwen vinden dat mannen te hunner gunste stapjes terug moeten doen. Mannen vinden dat de vrouwen niet zo moeten zeuren en best een stapje harder zouden kunnen lopen om hun eigen plek binnen het geheel te creëren, in plaats van die te vuur en te zwaard op de mannen te bevechten.

Ook binnen de *Bluf!*-redactie waren de discussies rond seksisme en onderdrukking van vrouwen oud en taai. Vrijwel alle vrouwen die in de loop der jaren deel uitmaakten van de vaste *Bluf!*-kern lopen er na verloop van tijd tegenaan dat zij telkens weer in de minderheid blijven. Het is bijna een natuurwet. Hoe meer de sekseverschillen benadrukt en bekritiseerd werden, hoe verder de tegenstellingen verscherpten. De stereotypen krijgen steeds meer kracht, en recht evenredig daaraan wordt het steeds moeilijker de hierdoor opgeworpen grenzen te overschrijden. Niet zozeer de onderdrukking zelf, alswel de ondefinieerbare angst ervoor bepalen de toon van de discussies.

Slechts één *Bluf!*ster van het eerste uur laat zich niet door etikettenplakkerij uit het veld slaan. Ina, geboren in 1925 en dus even oud als mijn vader, voelt zich alleen maar onderdrukt als de bende van *Bluf!* haar argumenten niet serieus wil nemen. Het geslacht van degenen die zich daaraan schuldig maken is haar lood om oud ijzer. Ina is sinds de oprichting verantwoordelijk voor het taalniveau in het actieblad en hanteert bij elke schrijf- of taalfout die zij in de uitgetypte kopijstroken aantreft genadeloos het correctiepotlood. De vormgever die het lef heeft haar ingrepen te negeren, of die de kopijstroken voor haar alziend oog

verborgen probeert te houden kan de volgende dag bij elke stijl- of tikfout op een felle reprimande rekenen. Volgens Ina is correct gebruik van taal- en spellingsregels een graadmeter voor de geloofwaardigheid van het geschrevene, en daar valt inderdaad weinig op af te dingen. Ina gaat tegen mannen even hard tekeer als tegen vrouwen. Voor arrogantie, starre rechtlijnigheid, eigenwijsheid en egostrelerij maakt zij geen sekseonderscheid. Ik kan het uitstekend met Ina vinden. Ik heb bewondering voor de wijze waarop zij zich binnen het *Bluf!*-collectief weet te handhaven. In vrijwel alles wijkt zij af van het gemiddelde: leeftijd, kleding, woonplaats (Almere), burgerlijke staat (gescheiden, twee kinderen) en politieke overtuiging. Zij beoordeelt mensen niet op hun uitingen, uiterlijk of persoonlijke voorkeuren, maar op sociale vaardigheden en gedrag. Zij herkent fascistoïde tendensen los van politieke retoriek, of die nu extreem-rechts of radicaal-links van toon is. Een werkelijk gloeiende pesthekel heeft zij aan mensen als John, Thijs, Hero of Jozien. Zij vindt hen gevaarlijke blaaskaken en oorlogshiters, die in niets onder doen voor de Lubbersen, Reagans of zelfs Stalins van deze wereld. Met verbeten vasthoudendheid bestiert zij haar koninkrijkje binnen de wekelijkse *Bluf!*-werkzaamheden. Op woensdag beheert zij de omzetting in correct Nederlands van de soms van taal- en spelfouten wemelende kopij. Op donderdag is zij de absolute koningin van de verzending, het invullen van de bundellijsten en andere PTT-formulieren en de sortering op postcode. Door ervaring wijs geworden duldt zij geen inmenging van anderen in haar werkzaamheden, en diep in het hart moet iedereen erkennen dat dat erg verstandig van haar is. Ina is een wandelend woordenboek, kent alle taalregels van het Nederlands op haar duimpje en weet altijd weer op briljante wijze orde te scheppen in de onvoorstelbare chaos die de verzending van *Bluf!* met zich meebrengt.

Aan grote politiek doet Ina niet. Actievoeren is haar vreemd. Haar invloed op de ideologische inhoud van het product *Bluf!* uit zich in messcherpe kritiek op acties of omgangsvormen die volgens haar niet door de beugel kunnen. Op de redactievergaderingen en in de wandelgangen steekt zij haar persoonlijke mening niet onder stoelen of banken. Vaak proberen de meer ideologisch georiënteerde *Bluf!*ers als drs IJsbrand, ir CC of mr Karel Spok, goed van de tongriem gesneden intellectuelen met uitstekende opleidingen, haar met rationele argumenten tot bedaren te brengen. Dat lukt maar zelden. Ina staat rotsvast voor

zichzelf. Alleen haar persoonlijke geweten is relevant, haar eigen intuïtieve besef van wat goed is en wat kwaad. Al het andere beschouwt zij als meer of minder opgeblazen retoriek, en daarmee schadelijk voor de strijd om een betere wereld.

Tussen Ina en de kern van *Bluf!*-medewerkers bestaat een haat-liefdeverhouding. We zijn ons er donders goed van bewust dat *Bluf!* zonder Ina verregaand ontsierd zou worden door domme taalfouten en verschrijvingen die onze geloofwaardigheid ernstig zouden aantasten. Ook beseft iedereen dat Ina's allesomvattende kennis en expertise met betrekking tot taal en Tante Post onvervangbaar zijn. Toch nemen maar weinigen haar bijtende commentaren serieus, en de meesten beschouwen haar als een ouwe zeurpiet. Daarnaast is menigeen stiekem een beetje bang voor Ina en haar vastberaden autoriteit. Wie echter de moeite neemt iets verder te kijken dan haar pinnige uitstraling ontmoet een warm, idealistisch mens zonder kapsones. Van al degenen met wie ik bij *Bluf!* samenwerkte was zij degene wier idealistische oprechtheid mij het sterkst beroerde. Haar kleine, breekbare profiel met leesbril, haar grijze watergolfkapsel, de eeuwige, hooggesloten burgertruttenbloesjes en de steevast uit Almere meegenomen vier witte boterhammen met jonge kaas zal ik mijn leven lang niet meer vergeten. Evenmin als de schrijvende verhalen over haar puberteit in het Putten van de Tweede Wereldoorlog (inclusief de verwoesting en de enorme slachtpartij die de nazi's daar aanrichtten), en over haar leven als echtgenote van een gewelddadige, notoire alcoholist in een gereformeerd zwarte-kousendorp uit de jaren vijftig. Als er iemand van ons deskundig was op het gebied van onderdrukking, discriminatie en seksuele intimidatie, dan was het Ina.

Inkijkoperaties

Art. 8 – Er is een Binnenlandse Veiligheidsdienst. Deze heeft tot taak:

1°. het verzamelen van gegevens omtrent organisaties en personen welke door de doelen die zij nastreven, dan wel door hun activiteiten aanleiding geven tot het ernstige vermoeden dat zij een gevaar vormen voor het voortbestaan van de democratische rechtsorde, dan wel voor de veiligheid of voor andere gewichtige belangen van de Staat;

2°. het verrichten van veiligheidsonderzoeken ter zake van de vervulling van vertrouwensfuncties, dan wel van functies in het bedrijfsleven, welke [...] de mogelijkheid bieden de veiligheid of andere gewichtige belangen van de Staat te schaden;

3°. het bevorderen van maatregelen ter beveiliging van gegevens waarvan de geheimhouding door het belang van de Staat wordt geboden.

Art. 23 – Onverminderd het bepaalde bij de artikelen 98-98c van het Wetboek van Strafrecht, is een ieder die betrokken is bij de uitvoering van deze wet en daarbij de beschikking krijgt over gegevens waarvan hij het vertrouwelijke karakter kent of redelijkerwijs moet vermoeden verplicht tot geheimhouding daarvan behoudens voor zover enig wettelijk voorschrift hem tot bekendmaking verplicht. Deze verplichting duurt voort, nadat het betrokken zijn bij de uitvoering van deze wet is geëindigd.

Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten.

1

Het is druk in de keuken van De Schele Kip. We zijn vanavond volgeboekt; veertig klanten voor het drie-gangenmenu. Om twee uur 's middags zit ik vier kilo rode uien en zes bollen knoflook van hun schillen te ontdoen als Misja binnenkomt. Hij kijkt schichtig om zich heen. Als hij ziet dat het eetzaaltje verder leeg is gaat hij tegenover me zitten, buigt naar voren en zegt zacht: 'Ik heb iets voor je.'

Misja had zich kort daarvoor opnieuw onmogelijk gemaakt in De Molli. Tijdens een verhitte kraakgroepvergadering, waar het 'officiële standpunt inzake de verradersdiscussie' in het geding was, waren aanhangers van de harde lijn (onder wie Misja) op de vuist gegaan met Henk (die van Jozien en de lichte politiebanden) en enkele anderen. Na drie uur heftig discussiëren waren de verschillende standpunten dermate ver uiteengedreven op de golven van het koppige kloosterbier dat een explosie onvermijdelijk werd. De radikalinski's waren ver in de minderheid en werden rigoureuus door Fred (hobby: steile wanden beklimmen in de Ardennen), Henk (hobby: wildwatervaren) en Hannah (hobby: zelfverdediging en *martial arts*) De Molli uitgewerkt. Het handgemeen schiep meteen helderheid over de te volgen lijn. De radikalinski's kregen met algemene stemmen een betredingsverbod voor onbepaalde duur. De rest van de aanwezigen stemde zonder verdere discussie in met een oekaze die stelde dat verraad weliswaar verwerpelijk is, maar dat niet elke vorm van communicatie met een overheidsdienaar ook per definitie verraad is. Kraakgroep De Pijp diende zich onomwonden uit te spreken tegen methoden als persoonlijke intimidatie en bedreiging met geweld van krakers tegen krakers. Iedereen die zich niet bij deze standpunten wilde neerleggen werd vriendelijk maar dringend verzocht ergens anders zijn kloosterbier te drinken.

Zo nam alles en iedereen een eigen standpunt in, van gematigd tot uiterst radicaal, en stelde zich teweer tegen het andere. De discussies werden gesloten, de scheuring ging door. Na de kloppartij in De Molli gleed Misja verder in de richting van de Politieke Vleugel. Hij zocht zijn sociale contacten voortaan in De Rioolrat, of in Actiecentrum Scheldestraat 100 in de Rivierenbuurt. Hij verkeerde steeds vaker in gezelschap van Hero en Jozien, Thijs en John, of verwante figuren. Toen ik nog maar net zijn bovenbuurman was ging ik regelmatig bij hem op de thee. Het viel me toen op dat hij een onstilbare honger had naar kennis over geheime diensten en speciale politie-eenheden, en over de militantere vormen van verzet als schieten en bommen leggen. Aanvankelijk beschouwde ik de theevisites als redelijk aangenaam en zelfs leerzaam. We wisselden lectuur uit, over stadsguerrilla, spionage, geheime diensten, politiediensten en hun organisatie. Maar al na enkele maanden verwaterde het contact. Misja bleef stug en moeilijk in de omgang.

Op het moment dat hij in De Schele Kip tegenover mij gaat zitten heb ik hem al een tijdje niet meer gezien. 'Ik heb iets voor je. Misschien kun je er iets mee.' 'Laat maar eens kijken.' Misja haalt een bruine A4-envelop te voorschijn, waaruit een mapje met blauw omslag komt. Hij houdt het me voor, maar legt het niet neer. 'VERTROUWELIJK – Kwartaaloverzicht Binnenlandse Veiligheids Dienst – Vierde kwartaal 1981' staat erop, met in de rechterbovenhoek een serienummer. Ik vraag hem hoe hij daar nu weer aan komt. Tenslotte zijn geclassificeerde rapporten van een geheime dienst per definitie héél erg geheim, en zeker niet bedoeld om in handen te vallen van een vage kraker van de Politieke Vleugel. Misja wil zich er niet over uitlaten, en in principe heeft hij daar natuurlijk gelijk in.

Aanvankelijk toont Misja zich niet bereid het originele rapport uit handen te geven. Ik mag het ter plekke inzien en lezen, maar daar moet het bij blijven. Ik wil echter minstens een eigen kopie hebben en blijf hem net zo lang aan z'n kop zeuren tot hij toegeeft. Gezamenlijk wandelen we naar de zelfbedienings-kopieerboer om de hoek. Misja is buitengewoon op zijn hoede. Hij staat op wacht en houdt tegelijkertijd het personeel aan de praat, terwijl ik het rapportje tweemaal kopieer. Eén voor mij en één voor Misja. Hij moet het origineel 'aan iemand teruggeven', maar wil kennelijk zelf ook over de tekst kunnen beschikken. Ik geef hem de bruine envelop met daarin een kopie en het origineel en zie hoe hij enkele malen zenuwachtig achterom kijkend de straat uitloopt. Ik ga terug naar mijn kistje vol uien en knoflook en samen met collega-meesterkok Roger wijd ik mij de rest van de dag aan de voorbereidingen van een veertigvoudig voorafje, halve peren met gorgonzolavulling, gevolgd door vier hele schapenbouten op Iraanse wijze, bruine rijst, een spinazie-kruisemuntschotel en paprika-tomatensaus met veel knoflook, en als toetje in de schil gebakken bananen en warme chocolade-rum-en-roomsaus. Het hele menu kost negen gulden vijftig en staat om precies zes uur te dampen in pannen en ovens. Pas na het eten, drie flesjes Westmalle Trappist en de afwas, als alleen Roger, Peter en ikzelf nog aanwezig zijn, haal ik de kopie opnieuw te voorschijn. Vragen bekruipe mij.

In eerste instantie kan ik niet zo veel worst maken van het BVD-rapportje. De inhoud op zich laat aan duidelijkheid weinig te wensen over. In een viertal hoofdstukken zet de Dienst uiteen met welke onderzoeken zij zich in het vierde kwartaal van 1981 heeft beziggehouden. Maar voor wie zijn dit soort rapportjes bestemd? Hoeveel maken ze ervan? (Ons serienummer is lager dan dertig, maar dat zegt verder niets.) Hoe komt de Dienst achter de beschreven feiten? Is dit alles wat ze in dat kwartaal gedaan hebben of bestaan er ook nog hoger geclassificeerde, geheime of zeer geheime, uitgebreidere versies? Ik besluit nog even mijn mond te houden en eerst maar eens op onderzoek uit te gaan.

Ik begin met een theevisite bij Misja. Hij weet het allemaal ook niet. Hij heeft het rapportje van 'iemand' gekregen en kan niets naders vertellen over het oorspronkelijke doel of de afkomst ervan. Wél gebiedt hij dat ik zeer beslist contact met hem dien op te nemen voordat ik citaten uit het document in de openbaarheid breng. Hij heeft de eigenaar van het origineel moeten beloven dat publicatie niet zonder diens toestemming zal plaatsvinden. Ik beloof het, al was het alleen maar omdat ik razend nieuwsgierig ben naar de bron van het document.

Ik ga terug naar de kopieerboer en maak nog twee kopieën, waarvan ik er één aan IJsbrand geef en één aan Henk Herengracht van Bureau Jansen & Janssen, dat onderzoek verricht naar politie, justitie en geheime diensten. Ook zij hebben nooit zo'n kwartaaloverzicht van de BVD gezien, noch wisten zij van het bestaan ervan. We vinden het interessant genoeg om er iets mee te doen, al weten we nog niet hoe. Ik besluit om ook eens met deskundigen van de media te gaan praten, en indachtig mijn belofte aan Misja vertel ik hem dat ik van plan ben contact op te nemen met *de Volkskrant* of *Vrij Nederland*. 'Daar moet dan wel toestemming voor gevraagd worden,' zegt hij, waarna hij me doorverwijst naar Remco, een gemeenschappelijke kennis.

Remco is goed bevriend met Misja. Ik kom zelf ook regelmatig bij hem over de vloer en we hebben weleens samen actie gevoerd. Remco was bijvoorbeeld degene die bij de bordeelkraak in de Gerard Doustraat Edel een welgemikte schop verkocht en met geheven koevoet nazette. Enkele maanden later vergezelde hij me, scannerdopje in het oor, bij het verfraaien van Edels Buitenveldertse omgeving met het 'Gezocht wegens Vrouwenhandel'-affiche. Remco kwam oorspronkelijk uit Be-

verwijkt, waar hij actief was in het Actie Overleg IJmond (AOIJ) en vervolgens in opspraak raakte. Tijdens een periode van dreigende ontruiming van het kraakcafé en actiebolwerk van het AOIJ kreeg de meldkamer van de politie een anoniem gebleven telefoontje, waarbij melding werd gedaan van de plaatsing van een bom bij de ingang van de Velsertunnel. Paniek in de tent. Politie, brandweer en Explosieven Opruimings Dienst rukten uit met groot materieel, de tunnel werd urenlang aan beide zijden afgezet, files groeiden uit tot voorbij Castricum en Haarlem. Inderdaad werd een verdacht, bomachtig pakket aangetroffen, dat na zeer voorzichtige ontmanteling door explosievenexperts als springlading slechts rauwe macaroni-elleboogjes bleek te bevatten. Die rammelen net zo mooi als echte springstofkorrels, maar ploffen niet uit elkaar. Het idee van de nepbom in de tunnelmond was op een actievergadering door Remco naar voren gebracht, maar de overgrote meerderheid van het AOIJ vond het een onverstandig actiemiddel dat alleen maar negatieve publiciteit zou opleveren. Remco vond dat negatieve publiciteit altijd beter is dan geen publiciteit, maar daar bleek niemand het mee eens. Toen de actie desondanks achter de rug van de AOIJ'ers om toch werd uitgevoerd (en inderdaad veel moddergooierij in de plaatselijke pers ten gevolge had), wees de beschuldigende vinger terstond naar Remco. Die ontkende betrokkenheid, werd door niemand geloofd, en verhuisde daarna naar een gekraakte etage in de Staatsliedenbuurt. In Amsterdam bracht hij, behalve met kraken en actievoeren, zijn tijd door met het uren achtereen naar een hypermoderne scannerbatterij luisteren. Zijn apparatuur had toegang tot vrijwel al het mobilfoonverkeer van politie en andere hulpdiensten, en zelfs operaties van de BVD klonken regelmatig helder uit zijn luidsprekers. Ook Remco zocht, net als Misja, zijn sociale contacten onder de aanhangers van de Politieke Vleugel. Hij was goeie maatjes met Thijs, John en Hero.

Remco blijkt de functie van intermediair tussen *Bluf!* en de eigenaar van het BVD-rapport van Misja overgenomen te hebben. Ik kan me daar iets bij voorstellen; Misja's verkrampte persoonlijkheid vormt een zeker veiligheidsrisico. Ik vertel Remco over mijn voornemens, en hij lijkt het in eerste instantie niet zo'n goed idee te vinden om de hulp van de burgerlijke pers in te roepen. Mijn argumenten doen hem echter zwichten. Ik maak hem duidelijk dat het nog maar helemaal de vraag is of publicatie van het document in *Bluf!* de aandacht van de media zal trekken. Tenslotte betreft het hier een vijf jaar oud, niet meer relevant rap-

portje zonder actuele nieuwswaarde. Het is dus zaak de potentiële publicitaire impact op voorhand te toetsen. Daarnaast lijkt het me prettig, en waarschijnlijk verhelderend, om het document eens door te spreken met iemand die aangaande het reilen en zeilen van de Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten het klappen van de zweep kent. Uiteindelijk gaat Remco door de bocht, maar wel wil hij voortdurend van mijn bevindingen op de hoogte worden gehouden.

Zodoende begeven wij ons naar een openbare telefooncel, waarvan we aannemen dat hij niet door de BVD wordt afgeluisterd. Misschien krakersparanoia, maar waar het geheime diensten betreft kun je niet voorzichtig genoeg zijn. In eerste instantie bel ik met Igor Cornelissen, dé expert op het gebied van inlichtingenwerk bij het weekblad *Vrij Nederland*. Deze vertelt me dat hij tot over zijn oren in het werk zit en dat een oubollig rapportje uit 1981 hem niet in de verleiding kan brengen om zijn prioriteiten te verleggen. Hij verwijst me door naar een collega. Rob Sijmons is wetenschapsredacteur, ook bij *Vrij Nederland*, en heeft inlichtingen- en veiligheidsdiensten als hobby. Ik ben niet helemaal onbekend op de redactie burelen van het weekblad aan de Raamgracht. Rond het overlijden van Hans Kok voerde ik eerder een aantal gesprekken met redactrice Elma Verheij, en het wederzijds combineren van informatie was voor mij toen zeer verhelderend geweest. Ook nu blijkt dat zo te zijn. Sijmons en ik komen tot de conclusie dat het hier weliswaar belegen, maar verder toch interessant materiaal betreft.

Uit hoofde van haar geheime opdracht publiceert noch rapporteert de Binnenlandse Veiligheids Dienst ooit anders dan geclassificeerd. Buiten haar eigen bastions is de Dienst, eveneens vertrouwelijk, alleen directe verantwoording verschuldigd aan de minister van binnenlandse zaken. Die rapporteert zijn bevindingen, alweer vertrouwelijk, aan de vaste kamercommissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, die bestaat uit de fractievoorzitters van de vier grootste partijen (PvdA, CDA, VVD en D66) in de Tweede Kamer. Zo bezien was ons document van vier hoofdstukken met beschrijvingen van de onderzoeksobjecten van de Dienst in 1981 een onverwacht (maar verder oppervlakkig) kijkje in de keuken aan de Haagse Kennedylaan. Sijmons heeft niet kunnen achterhalen voor wie de kwartaaloverzichten van de BVD bestemd zijn, maar wij vermoeden dat ze gemaakt worden voor de minister, enkele topambtenaren en misschien de vaste kamercommissie. We komen tot de conclusie dat dergelijke overzichten naar alle waarschijnlijk-

lijkheid behoren tot de rekenschap die de Dienst aan de parlementaire democratie aflegt. Als dat klopt vormt dit document het fundament waarop de totale democratische controle op de BVD in het vierde kwartaal 1981 is gebaseerd. Dat gegeven geeft het blauwe mapje nieuwe dynamiek.

Volgens Sijmons is het voor een blad als *Vrij Nederland* moeilijk om iets met het rapport te doen. Zijn argument is kort en helder: 'Het bevat geen nieuws.' Dat de BVD spioneerde in de CPN, of in de in 1981 bijzonder luidruchtige anti-kernenergiebeweging (Dodewaard Moet Dicht, met blokkades van de kerncentrale, en allerlei andere meer of minder radicale groepen die van zich deden spreken), mag als bekend worden verondersteld. Louter het feit dat het hier een geheim document betreft is onvoldoende om redactionele ruimte in zijn weekblad in te ruimen. Maar hij bedenkt een andere constructie. 'Als jullie het nu in *Bluf!* zetten, dan is het nieuws dat jullie weer eens staatsgeheimen publiceren. Over hun inhoud kan *Vrij Nederland* dan weer vragen gaan stellen aan de verantwoordelijke politici. Dat zou al met al toch nog een hoop publiciteit kunnen opleveren. Een andere mogelijkheid zie ik eigenlijk niet,' aldus Sijmons. Het is me duidelijk. *Bluf!* mag de kastanjes uit het vuur halen, waarna de burgerlijke pers ermee aan de haal kan gaan. 'Progressief, kritisch en links,' noemen ze zichzelf bij *Vrij Nederland*, maar ik blijf het toch een beetje halfzacht vinden.

Na het gesprek op de *Vrij Nederland*-redactie heb ik eventjes de buik vol van de politieke moed van de reguliere journalistiek en besluit niet verder met het BVD-rapportje rond te leuren. Het idee van Sijmons spreekt me eigenlijk toch wel aan. Om te beginnen houden we de zaak ermee in eigen hand en kunnen we precies publiceren wat we zelf willen, zonder te hoeven onderhandelen met andere rode potloden dan die van Ina. Op een onbewaakt moment neem ik IJsbrand terzijde en doe verslag van mijn ontmoeting met Sijmons. Ook IJsbrand heeft wel oren naar het plan, en we nemen ons voor een publicatie in *Bluf!* voor te bereiden. Dan ga ik terug naar Remco. Als ik hem vertel dat *Vrij Nederland* geen belangstelling heeft voor publicatie lijkt hij teleurgesteld. Toen hij me toestemming gaf om contact met het weekblad op te nemen had hij gehoopt dat we een flinke vergoeding voor onze bijdrage konden vragen. Die zou gebruikt worden om de schamele financiële positie van de Woongroep Staatsliedenbuurt te versterken. Toch proef ik ook een zekere opluchting in het enthousiasme waarmee hij het al-

ternatieve plan begroet; iets wat ik niet helemaal kan rijmen. Remco gaat meteen op pad, omdat hij (naar eigen zeggen) de plannen eerst nog 'met anderen' moet doorspreken voordat hij 'toestemming' kan geven. Na anderhalf uur is hij terug. 'Het is goed,' verklaart hij glunderend. Er bekruipt me een knagend gevoel dat er iets niet klopt, maar ik stop het weg in een hoekje van mijn geest. In mijn naïviteit kan ik me nauwelijks voorstellen dat de BVD veel problemen zal hebben met het uitlekken van een stoffig en ogenschijnlijk onbenullig rapportje als dit. Het zal zelfs moeite kosten om er iets lezenswaardigs van te maken.

Een paar dagen later wordt dat gevoel nog versterkt. Ijsbrand en ik vinden het slordig om een BVD-document te publiceren zonder dat we de erin beschreven personen van tevoren inlichten. In het hoofdstuk over de anti-kernenergiebeweging en de blokkades van de kerncentrale in Dodewaard geeft de Dienst veel aandacht aan de rol van Joop Steenkamp. Die heeft zijn politieke wortels in de Rode Jeugd van de jaren zestig, een groep die enkele aanslagen pleegde op vestigingen van Philips in Eindhoven waarbij materiële schade werd aangericht. Het bedrijf werd verweten toeleverancier te zijn voor Amerikaanse wapenindustrieën die het oorlogstuig leverden waarmee Vietnam werd vernietigd. Bij de voorbereidingen van de Dodewaard-blokkades profileerde Steenkamp zich als architect van het 'Klein Geweld', een strategie die massale burgerlijke ongehoorzaamheid moest aanvullen met sabotage en verdedigend geweld tegen de sterke arm. Deze discussie figureert prominent in het kwartaaloverzicht.

Ik ga op zoek naar Steenkamp, die zich inmiddels niet meer bezighoudt met actievoeren. Ik hoorde dat hij elke week een avondje gaat schaken in een denksportcafé in De Pijp en zoek hem daar op. Ik toon hem ons BVD-document en vertel hem dat we het, weliswaar geanonimiseerd, willen publiceren. Alle betrokkenen bij de Dodewaard-acties zullen echter zonder twijfel de beschreven rol van Joop bij diens persoontje kunnen plaatsnemen. Steenkamp neemt niet de moeite om het rapportje zelfs maar in te kijken. Hij moet smakelijk lachen en spreekt er nog nahikkend zijn verbazing over uit dat 'dat idiote verslagje' weer is opgedoken. 'Jullie doen je best maar, jongens. Ik heb dat kwartaaloverzicht al een paar jaar onder in mijn bureaula liggen. Het enige verschil is dat mijn exemplaar een ander volgnummer draagt. Ik begrijp niet helemaal wat er voor jullie nu zo interessant is aan al dat oudbak-

ken BVD-gelul, maar het zal me verder worst wezen wat ermee gebeurt. Je hoeft het van mij ook niet te anonimiseren. Ik schaam me nergens voor en het kan me niet schelen wat de BVD over me denkt. Succes ermee,' zegt Joop en hij trekt zich terug achter zijn schaakbord. Dat verhaal maakte het rapportje in mijn ogen nog oubolliger en onbelangrijker dan het al was. Maar waarom zou die Remco dan zo geheimzinnig doen?

3

Ik vorm een complot met IJsbrand en Erik. We besluiten een brochure te maken over de werkwijze van de Binnenlandse Veiligheids Dienst, en de meest interessante gedeelten van het kwartaaloverzicht ter illustratie integraal af te drukken (en toch maar geanonimiseerd; de BVD noemt behalve Joop Steenkamp nog veel meer personen met naam en toenaam). Met de deur op slot slaan we aan het typen. We volgen de beproefde strategie voor publicatie van gevoelig materiaal. Geen telefoon, geen loslippigheid. Het type- en lay-outwerk gebeurt in de onbewaakte uurtjes, alles blijft binnen het complot. Afspraken worden slechts tête-à-tête gemaakt. Inhoudelijk staat de brochure als een huis. Er komt een diepgravend artikel van Bureau Jansen & Janssen, over de methoden en technieken die politie-inlichtingendiensten (PID's) hanteren, de plaatselijke voelhorens van de BVD. En over hoe je je ertegen kunt verweren. Wat je kunt doen als je benaderd wordt door een onbekende met een groen pasje van het ministerie van binnenlandse zaken, en het verzoek krijgt om informatie over de actiebeweging te verzamelen en aan hem door te geven. Praktijkvoorbeelden van geslaagde pogingen tot informantenwerving worden beschreven, evenals mislukte. Het stuk gaat over stiekem volgen en observeren, afluisteren van telefoongesprekken, of met richtmicrofoons. Het klassieke beeld van mannen met regenjassen en gleufhoeden wordt genuanceerd, hun strategieën en tactieken geanalyseerd. De verhandeling is gericht op het aan het licht brengen van het verborgene. Door de werkwijze van de inlichtingendiensten openbaar te maken wordt het gemakkelijker je er tegen in te dekken, zo is de strekking.

Dergelijke verhandelingen waren weliswaar vaker gepubliceerd, maar tot nu toe voornamelijk theoretisch gebleven. Als er al iets con-

creets over het werk van PID of BVD naar buiten kwam, dan betrof het doorgaans losse incidenten rond mislukte benaderingen van actievoerders of ontmaskerde informanten. We wisten dat de inlichtingendiensten regelmatig probeerden verklikkers in onze gelederen te winnen, maar of en hoe vaak hun dat werkelijk lukte bleef in het verborgene. We kenden het verhaal van iemand die in gesprek raakte met een BVD'er die probeerde hem als informant te werven. Hij stelde de vraag waarop iedereen in de beweging zo graag het antwoord wilde kennen: 'Als jullie dan zo goed weten wie ik ben en waar ik me mee bezighoud, dan hadden jullie toch op je vingers kunnen natellen dat ik niet zou willen meewerken. Waarom hebben jullie me dan toch benaderd?' Het antwoord van de BVD-man is veelzeggend: 'Je denkt toch niet dat wij deze methode zouden blijven gebruiken als hij niet regelmatig wél succesvol was?'

Met deze brochure konden we eindelijk een tipje van de sluier oplichten die doorgaans over de concrete resultaten van het speurwerk van de Dienst bleef hangen. Ons vertrouwelijke kwartaaloverzicht mocht dan vijf jaar oud zijn, maar dat was recent genoeg om de erin beschreven zaken bij een groot deel van onze lezers in de herinnering terug te roepen. We besloten om hoofdstuk III, 'Minderheden – Activisme – Terrorisme' met als subindelingen 'Anti-democratische ontwikkelingen binnen de anti-kernenergiebeweging' en 'De Arabische Liga' integraal te publiceren. De woordkeus in de inleiding verraadde meteen de motivatie van de Dienst aangaande de gekozen observatiedoelen: 'Gezien het sterke vermoeden dat anti-democratische elementen ernaar streven de op zich bonafide Anti-Kernenergie Beweging te misbruiken voor verzet tegen het functioneren van de parlementaire democratie, lijkt nauwlettende observatie en bestudering van deze pogingen gewenst.' Volgde een analyse van de destijds binnen de anti-kernenergiebeweging (AKB) gevoerde discussies over de te volgen lijn bij de acties in Dodewaard. De BVD legde in haar verslag vooral de nadruk op de radicale standpunten in de 'Klein Geweld'-discussies rond Joop Steenkamp en de potentieel gevaarlijke, want revolutionaire, tendensen die zij in de groeiende radicalisering van de AKB meende te ontwaren. Los van de alarmistische kleuring die de auteurs aanbrachten moesten we toegeven dat hun analyses tamelijk accuraat waren. Ze bleken aardig op de hoogte van de interne organisatie van de AKB en noemden man en paard. Het kon haast niet anders of ze hadden hun infor-

manten in de buurt gehad, zowel bij de voorbereidingsvergaderingen als tijdens de acties in Dodewaard zelf.

Niettemin bleek overduidelijk dat de BVD het overgrote deel van haar informatie betrok uit wat ze zelf 'open bronnen' noemde. De ambtenaren van de Dienst lazen natuurlijk alles wat los en vast zat: de actieblaadjes, publicaties van de АКВ en andere actiegroepen, alle kranten en opiniebladen. Ze volgden elke nieuws- en actualiteitenrubriek op radio en televisie. Ze knipten alles uit wat van hun gading was of nemen het op band op, gooiden het vervolgens in een hoge hoed en schudden krachtig. Dan was het combineren geblazen. Publieke informatie probeerden ze verder uit te diepen met wat de 'geheime bronnen' opleverden: de informanten en infiltranten, de afgeluisterde telefoons, de observanten met de richtmicrofoons en de gaatjes in hun krant. De poppetjes worden daarna in de kaartenhuizen geplaatst, en als het zaakje stabiel lijkt komt het in zo'n kwartaaloverzicht terecht. En hoewel we ons niet konden voorstellen dat de BVD in een slechts als 'vertrouwelijk' geclassificeerd stuk het achterste van haar tong liet zien deed het ons deugd dat ze het échte naadje van de kous niet werkelijk te weten was gekomen. De analyse van de АКВ in het kwartaaloverzicht bleef een beetje steken in tendentieuze waarschuwingen voor verschijnselen die heel misschien tot ondermijning van de democratie, of zelfs tot extreem-links geïnspireerd terrorisme kunnen leiden. Veel verder dan nieuwsgaring à la *De Telegraaf* kwam de Dienst niet.

Het hoofdstukje over de Arabische Liga maakte ons zelfs kwaad. Eind 1981 opende deze organisatie een kantoor in Nederland en de BVD zag dat als een poging van de Palestijnse Bevrijdings Organisatie (PLO), toen nog 'terreurbeweging' genoemd en verantwoordelijk gehouden voor talrijke bloedige aanslagen op West-Europees grondgebied, om in Nederland een voet tussen de deur te krijgen. Prominente Palestijnse ballingen als Abdu al Asawi bleken zorgvuldig in de gaten te worden gehouden. Uit de analyse bleek dat in de ogen van de BVD Arabieren in het algemeen en Palestijnen in het bijzonder allemaal potentiële terroristen zijn.

Deze principieel argwanende houding bleek ook uit de andere hoofdstukken van het kwartaaloverzicht. De ontwikkelingen binnen de CPN waren voorwerp van aandacht voor de Dienst. In het vierde kwartaal van 1981 werden de strubbelingen tussen orthodoxe communisten en de vernieuwers binnen de partij en haar leiding nauwlettend gevolgd.

Daarnaast nam de Dienst de moeite om initiatieven van vooraanstaande linkse Nederlanders (uit PvdA, PPR, PSP, CPN en de vakbeweging, de kraamkamer van het latere Groen Links) aangaande de vorming van een 'progressieve meerderheid' zorgvuldig te onderzoeken. Kennelijk beschouwde de BVD ook deze initiatieven als potentieel staatsgevaarlijk.

Betreffende hun traditionele koude oorlogstaken lieten de spionnen zich in het vierde kwartaal van 1981 evenmin onbetuigd. Zo bevatte het overzicht een waarschuwende vinger in de richting van de Nederlandse vestiging van het Sovjetpersbureau Novosti; 'instrument van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie en de KGB' heette het in de onderkop van het hoofdstuk met de titel 'Anti-Democratische Stromingen'. Het reilen en zeilen van Oost-Europese migrantengemeenschappen in Nederland werd zorgvuldig in de gaten gehouden. De Dienst leek gefixeerd op een communistische of anderszins linkse machtsovername. Als hun extreem vernauwde kijk op de wereld niet zo tragisch was, zouden we niet meer zijn bijgekomen van het lachen.

Het rapportje nuanceerde onze eigen kijk op de inlichtingendiensten aanzienlijk. De aangevoerde feiten klopten behoorlijk. De heren verrichtten hun huiswerk bekwaam en zorgvuldig. Het knipwerk voldeed voorbeeldig, pas bij het interpreteren en opnieuw aan elkaar plakken ging het verkeerd. In mijn ogen diende zich een merkwaardige parallel aan. Waar wij bij onze acties achter elke boom een observerende gleufhoed vermoedden, zagen de gleufhoeden zelf in iedereen die links van het politieke centrum stond een mogelijke revolutionair. Veiligheidsdienstachterdocht en krakersparanoia liggen aanzienlijk minder ver uit elkaar dan ik had gedacht. Het gevaar van de BVD lag niet zo zeer in het feit dat ze inlichtingen verzamelde, alswel in de manier waarop ze de resultaten van haar naspeuringen interpreteerde en aan haar superieuren presenteerde. Ik proefde in het kwartaaloverzicht dezelfde stemmingmakerij en regelrechte propaganda die ik ook in de radicale retoriek van bijvoorbeeld Kraker Thijs herkende. Voor mij was de grootste openbaring van de rapportage dat de Dienst kennelijk evenzeer door angst voor het onbekende beheerst werd als grote delen van de actiebeweging. Dat verbaasde me, en niet zo'n beetje.

Ik sluit de BVD-brochure van *Bluf!* af met een bijtende column over gleufhoeden en regenjassen, waarin ik de vloer aanveeg met hun diep in de persoonlijke levenssfeer ingrijpende spionageactiviteiten. We wisten inmiddels dat we tot in onze slaapkamers begluurd en afgeluisterd konden worden, en veel mensen vonden dat een angstaanjagend idee. Maar dat gegeven behoefde broodnodige nuancering. Repressie werkt immers alleen als je er iets van aantrekt. Het is begrijpelijk dat de Staat zichzelf tegen aanvallers probeert te beschermen. Inlichtingendiensten vormen een onmisbaar onderdeel van haar bewapening. Binnen de context van de Nederlandse politieke situatie lijken de activiteiten van de geheime dienst tamelijk futiel en zelfs keurig. Er waren ons geen verhalen bekend over de chantage- en martelpraktijken, heimelijke aanslagen of omvangrijke desinformatiecampagnes die bij allerlei buitenlandse inlichtingendiensten schering en inslag zijn. Ik kan me ergens wel voorstellen dat de machthebbers behoefte hebben aan informatie over hun tegenstanders. Het adagium 'ken uw vijand' versterkt het eigen zelfvertrouwen en verkleint de kans op vervelende verrassingen. Wij doen immers precies hetzelfde. Radicale sabotageacties of inbraken bij gevoelige objecten worden voorafgegaan door vele nachten van posten en observeren. Eventualiteiten dienen zo mogelijk op voorhand onderkend te worden. In de tijdgeest van de tweede helft van de jaren tachtig werden heel wat radicale actievormen in de publieke opinie geboekt onder de kopjes 'gewelddadig politiek activisme' of 'politiek geïnspireerde zware criminaliteit'. Er was een regelrechte propagandaoorlog ontstaan, waarin de naakte feiten door de partijen volkomen verschillend geïnterpreteerd werden. Voor het verzamelen van die feiten gebruikten beide tegenstanders dezelfde technieken. Onze inbraken bij ministeries en andere ambtelijke bolwerken waren in wezen niet verschillend van de inkijkoperaties die de Nijmeegse politie uitvoerde in de huizen van activisten na de Mariënburcht-ontruiming. De knip- en plakwerkzaamheden die de BVD verricht worden even consciëntieus gedaan door de uit actiebewegingen voortgekomen groepen als SPOK, AMOK of Jansen & Janssen. Alleen de motivatie en argumenten zijn tegengesteld: de Binnenlandse Veiligheids Dienst tracht te beschermen wat actievoerders willen slopen.

De bij het Observatieteam West II van de rijkspolitie buitgemaakte

processen-verbaal van Stille(n) Nacht, Heilige Vracht hadden ons al duidelijk gemaakt dat de moderne technologie niet alleen maar tot vooruitgang heeft geleid. Het leek heel vaak voor te komen dat de met veel pijn en moeite haarscherp afgestelde richtmicrofoons niet die cruciale voorbespreking van een heftige *hit-and-run*-actie opvingen, maar slechts het alles overstemmende gekwetter van bronstige koolmeesjes die woonden in de boom voor het zo zorgvuldig geobserveerde object. Na het lezen van het BVD-rapportje moest ik tot de conclusie komen dat de inspanningen van de spionnen meestal leidden tot een hoop onzin, en soms tot een toevalstreffer.

5

Vanwege mijn complot met Erik en Ijsbrand verloopt de week van 30 april 1987 hectisch. Op maandag en vooral dinsdag hebben Erik en ik tot diep in de nacht de BVD-brochure gelay-out, en het resultaat op woensdagochtend in alle vroegte bij De Draaierij achtergelaten. Ijsbrand heeft het omslag van de eigenlijke *Bluf!* onder zijn hoede genomen, voorzien van een niet voor *Panorama* of *Privé* onderdoende, felrode aankondiging ('VERTROUWELIJK – Kwartaaloverzicht Binnenlandse Veiligheids Dienst – Vierde kwartaal 1981'). Op de redactievergadering is alleen verteld dat *Bluf!* deze week 'geheime stukken' zal publiceren. Buiten wij drieën, Remco, Misja en de geheimzinnige eigenaar van het originele BVD-rapport is voor zover wij weten niemand op de hoogte van de geplande publicatiedatum. Om uitlekken en voortijdig overheidsingrijpen te voorkomen is het onwetend houden van derden het beste preventiemiddel. Alleen Ina sputtert wat tegen, ongerust als zij is over de talloze taalfouten die de geheime publicaties zonder haar correctiepotlood ongetwijfeld zullen bevatten. Als ik haar voor elke fout die zij in de brochure ontdekt een consumptie in De Schele Kip in het vooruitzicht stelt legt zij zich schoorvoetend neer bij het onvermijdelijke.

Op de woensdag wordt er gewoon een *Bluf!* gemaakt. Het is de week na de blokkade van de kerncentrale in Borssele en de omvangrijke Autonomen-veldslag bij de aluminiumsmelter van Pétchiney. Door de omvang van de brochure, twintig pagina's A4, wordt het voor de rest een dun nummer. Ik ben eventjes niet nodig en besluit een vrije dag in de buitenlucht door te brengen. 's Avonds tref ik Remco aan mijn voor-

deur, zenuwachtig en geagiteerd. Hij vertelt me dat hij de volgende dag, donderdag, bij zijn oude vrienden van het AOTJ in Beverwijk op bezoek gaat en vijftig exemplaren van de nieuwe *Bluf!* mee wil nemen voor de losse verkoop in het plaatselijk actiecentrum. Ik weet helemaal niet of dat wel kan. De brochure is dan weliswaar gedrukt, maar de losse vellen moeten nog gevouwen, geraapt, geniet en op maat gesneden worden. Dat is een omvangrijk karwei en het is pas voor halverwege de middag ingepland. Remco blijft echter aandringen, en enigszins geïrriteerd maak ik hem duidelijk dat hij dan zelf moet komen meehelpen. Mijn eigen tijdschema voor donderdag is tot de rand volgestouwd, en ik voel er weinig voor om het volledig om te gooien zodat een stelletje Beverwijkse actievoerders een dagje eerder van hun *Bluf!* kunnen genieten. Ik schiep Remco af met de mededeling dat ik hem de volgende ochtend om elf uur op De Draaierij verwacht. Dan zien we wel verder. Verbolgen slaat hij de deur achter zich dicht.

De volgende morgen sta ik stipt om halfnegen bij De Draaierij. Eerst moet ik de negatieven van de reguliere *Bluf!*-pagina's bijwerken, met een minuscuul penseeltje worden alle oneffenheden zorgvuldig weggeklakt. Om halfelf gaat de eerste plaat op de drukpers, en even daarna kunnen we beginnen met het vouwen van de brochure. Remco komt daadwerkelijk opdruven en probeert ons voortdurend tot grotere spoed aan te zetten, tot ergernis van de drukkers. We laten ons niet door zijn gejengel opjagen en geven hem te verstaan dat hij geduld moet hebben; wat niet kan is nog nooit gebeurd. Remco blijkt absoluut geen kaas te hebben gegeten van het drukkersvak, zodat zijn helpende hand weinig oplevert. Uiteindelijk verdwijnt hij, met de mededeling dat hij in de loop van de middag terugkomt om alsnog zijn vijftig *Bluf!*'s op te halen. Om twee uur is hij inderdaad weer terug. Wij liggen inmiddels achter op het werkschema. De Draaierij werkt met oude machines en de vouwstraat vertoont uitgerekend vandaag nogal wat kuren. Remco's bestelling is dan ook nog niet klaar. Hij lijkt mateloos geërgerd, probeert ons opnieuw tot extra spoed aan te zetten en krijgt de wind van voren: 'Als je nou niet onmiddellijk stopt met zeiken dan steek je de hele boel maar in je reet, eikel!' Ook Ijsbrand is inmiddels gearriveerd, en eveneens geïrriteerd: 'Wat moet die goser hier? Die zit toch bij die club van John en Thijs? Laat hem oprotten, zulke gasten kunnen we missen als kiespijn.' Remco vangt het op en wordt zo mogelijk nog nerveuzer. Ik sus de zaak en vertel Ijsbrand dat-ie alleen maar de losse ver-

koopexemplaren voor de IJmond komt ophalen. Remco poot ik achter de grote nietmachine. Ik geef hem vijftig geraapte, maar verder nog onafgewerkte brochures en bijt hem toe: 'Regel het zelf maar verder. De groene knop is "aan", de rode is "uit". Hier voer je de brochure in, daar komen ze er geniet uit. Als je klaar bent geef je maar een seintje, dan gooi ik ze even onder de snijmachine.' Ik laat Remco verder in zijn sop gaar koken.

In de belendende *Bluf!*-ruimte gonst het inmiddels van de activiteit. Er wordt geraapt, gevouwen en met postzakken gesleept. Ina zit in haar domein de inmiddels met adresstickers beplakte wikkels te sorteren en roept glunderend: 'Victor! Ik heb twee consumpties van je tegoed, kijk maar!' Ze heeft gelijk: in het holst van de nacht zijn een vergeten l en een overbodige e langs mijn correctiepotlood geglipt. Om halfvijf verschijnt Remco met rood en bezweet hoofd in de deuropening. Schichtig flitsen zijn ogen in het rond, zoekend of boeman Ijsbrand ergens te ontwaren valt. 'Hé, Victor, ik ben klaar. Kun je komen snijden, dan kan ik ze meenemen.' Ik wil van hem af, snijd zijn vijftig brochures schoon en overhandig hem de bestelling. 'Kijk uit voor de tram,' roep ik hem na als hij op een holletje en zonder dankjewel of goeiendag te zeggen het pand verlaat. Ik neem het hem maar niet kwalijk, wellevendheid is nu eenmaal geen karaktereigenschap van de gemiddelde radikalinski.

We werken stevig door en halen de verloren tijd weer aardig in. Om kwart over zes steekt Roger, de dienstdoende kok van De Schele Kip, het hoofd om de deur: 'Vreten is klaar!' Volgens de donderdagse traditie verplaatsen drukkers en *Bluf!*-meute zich binnendoor naar het restaurant en storten zich op het vandaag vegetarische drie-gangenmenu. Even traditioneel blijft Ina achter en doet zich tegoed aan haar boterhammen met kaas. Klaas houdt haar gezelschap. Hij moet straks weg, heeft al gegeten en wil nog wel een halfuurtje rapen en vouwen. In De Schele Kip laten wij ons intussen de bietenschotel met chèvreakaas en knoflookolijven goed smaken.

Als ik halverwege het hoofdgerecht van mijn bord opkijk zie ik door de glazen scheidingswand tussen het restaurant en de rest van het gebouw een groep donkerblauwe lieden met glimmend gepoetste hoge schoenen naar binnen hollen. Ze hebben lange wapenstokken in de hand en pistolen aan de koppelriem. Een tiental dromt bij De Schele Kip naar binnen, de rest rent door naar het *Bluf!*-lokaal, ik hoor dat

daar de deur wordt opengetrapt. 'Politie!' roept er één, maar dat had ik al begrepen. 'Blijft u rustig zitten, dan is er niets aan de hand. Niemand mag deze ruimte verlaten.' Twee agenten posteren zich bij de deur, twee bij de bar, twee duiken er de keuken in en de rest bezet strategische posities in het restaurant. CC probeert de telefoon te bereiken, maar dat wordt verhinderd. Professioneel, efficiënt en razendsnel hebben ze de zaak onder controle. Voor het raam verschijnt een verbaasde Erik, die geen bieten lust en even een patatje is gaan halen. 'Inval bij *Bluf!*, bel een advocaat,' schreeuwt Johan Abo hem toe. Erik verdwijnt zo snel als zijn benen hem dragen kunnen en Johan richt zich trillend van woede tot de agenten: 'Wat moet dat? Zien jullie niet dat dit gewoon een restaurant is waar mensen rustig zitten te eten? Hebben jullie wel een binnentredingsbevel? Flikker op, klootzakken, ga godverdomme boeven vangen!' Ik besluit me gedeisd te houden, tenslotte heb ik tonnen boter op het hoofd, maar inwendig stormt het. Waar is het fout gegaan? Hoe kom ik hier ongeschonden weg? Hoeveel weten ze? En hoe weten ze het? Remco? Misja? Of toch loslippigheid binnen het complot? Instinctief houd ik de schijn van argeloos restaurantbezoeker op en probeer me zo onverstoorbaar mogelijk te richten op de laatste happen bietenschotel. Die overigens heerlijk is, maar dat proef ik niet meer.

In De Schele Kip is de verontwaardiging losgebroken. De zaak zit vol en iedereen wil weten waarom de politie de orde komt verstoren. Ongeveer een derde van de aanwezigen is betrokken bij *Bluf!* of De Draai-erij. Voor de anderen is onduidelijk wat er precies aan de hand is. De agenten beperken zich tot herhaling van steeds dezelfde mededelingen: 'Blijft u rustig zitten. Het gaat om een huiszoeking. U mag uw bord leeg eten, maar de ruimte nu even niet verlaten.' Eén moment gaat de situatie op scherp als iemand opstaat en probeert met molenwiekende armen de uitgang te bereiken. Ik zie enkele politieheden naar pistoolholsters reiken, wapenstokken gaan in de aanslag. De vluchter wordt opgevangen door drie agenten en krijgt een slinger, terug naar zijn zitplaats. Hij legt zich neer bij het onvermijdelijke en gaat scheldend weer achter zijn bord zitten. Johan Abo blijft, overigens zonder resultaat, zijn litanie herhalen: 'Ik wil nú het binnentredingsbevel zien. Jullie optreden is volledig onrechtmatig! Jullie kunnen ons niet zomaar verbieden om naar buiten te gaan!' Hij krijgt bijval van anderen, maar de agenten herhalen slechts hun mededeling: 'Blijft u rustig zitten.' Door het

raam in de scheidingswand zie ik hoe dozen vol papier, grote stapels *Bluf!*'s en de ouwe trouwe bolkopschrijfmachines naar buiten worden gedragen. Alles wordt in een inmiddels voorgereden vrachtwagen geladen. Vermoedelijk heeft Erik behalve een advocaat ook de telefonische sneeuwbal gebeld, want buiten verzamelen zich steeds meer mensen. Politiehondengeleiders houden hen op afstand. Dan betreedt een oude bekende het restaurant.

Ditmaal heeft hoofdinspecteur Vos zijn pooierpak vervangen door een trui en spijkerbroek. Zijn gezicht staat op onweer en als ik het gesprekje tussen hem en een andere rechercheur opvang begrijp ik waarom: 'Godverdomme! Het observatieteam zegt dat ze minstens tien mensen naar binnen hebben zien gaan, maar er zit alleen een oud wijf een stuk over de Tweede Wereldoorlog te schrijven!' De politie had blijkbaar een flinke groep *Bluf!*ers in het redactielokaal verwacht. Zodra Vos binnenstapt krijgt hij van Johan de wind van voren: 'Heb jij hier de leiding? Ik wil een binnentredingsbevel zien, en anders wil ik nú dit restaurant kunnen verlaten!' Vos maant hem tot kalmte: 'Het gaat om een huiszoeking bij het Weekblad *Bluf!*. Blijft u zitten, de officier van justitie en de rechter-commissaris met de officiële lastgeving zijn binnen. Zoals u ongetwijfeld weet maakt hun aanwezigheid deze huiszoeking rechtmatig.' Zelfs Johan moet dit toegeven en gaat morrend weer zitten. Vos verdwijnt naar de gang en overlegt met een vers gekapte dame in een fris, grasgroen mantelpakje. Dan keert hij terug: 'Wie van u is medewerker van het weekblad *Bluf!*?' De restaurantbezoekers zwijgen oorverdovend. 'U bent allen aangehouden voor nader onderzoek naar medeplichtigheid aan een misdrijf. U dient allemaal uw handen te tonen aan de politiemensen die u komen inspecteren. Als u schoon bent kunt u het pand verlaten, zo niet dan moet u met ons mee naar het bureau.' Kennelijk zijn ze op zoek naar sporen van drukinkt, die de klanten van De Schele Kip zouden kunnen verbinden met Weekblad *Bluf!*. Vier agenten bestuderen zorgvuldig de handen van de aanwezigen, maar die hebben we voor het aan tafel gaan netjes gewassen. Zelfs degenen die de hele dag hebben staan zweten aan de drukpers zijn brandschoon. Alleen Pipo heeft pech. Onderweg naar De Schele Kip is de ketting van zijn fiets gelopen, en zelfs grondig boenen heeft niet kunnen voorkomen dat er een paar minieme vlekjes zwarte smeer op zijn rechter middelvinger zijn achtergebleven. 'Bingo!' roept de functionaris die hem inspecteert triomfantelijk, en tussen vier agenten

wordt Pipo onder luid protest afgevoerd naar de arrestantenbus.

Op de gang verschijnt opnieuw het groene mantelpak. Ik zie nog steeds agenten en burgerrechercheurs heen en weer lopen. In het restaurant sommeert Vos ons bars: 'Ik verzoek u deze ruimte nu te verlaten.' De meesten zijn blij dat ze er heelhuids vanaf gekomen zijn en verdwijnen naar buiten. Johan klampt Vos aan, verontwaardigd: 'Ik wil uw naam hebben. Ik ga een klacht indienen omdat u mij meer dan een uur zonder duidelijke reden gegijzeld hebt gehouden. Door uw schuld heb ik een belangrijke repetitie van de fanfare gemist.' Vos kijkt hem vuil aan. Hoogstwaarschijnlijk kan hij zich het optreden van de fanfare in de Gerard Doustraat nog goed herinneren. Gedecideerd antwoordt hij: 'U kunt zich beklagen bij de officier van justitie; zij staat in de gang. En nu eruit, anders mag je alsnog mee naar het bureau!' Ik heb na de handeninspectie mijn moed weer bijeen weten te rapen en besluit nog even te sarren. Samen met Gerrie blijf ik aan mijn tafel in de hoek zitten en begin, lezend in de splinternieuwe *Bluf!*, met smaak aan mijn toetje, zelfgemaakte amandelbavarois à la Roger, met slagroom en chocoladerasp. De zaak stroomt leeg en in eerste instantie heeft geen van de agenten in de gaten dat er twee klanten zijn blijven zitten. Interessante momenten, politiemensen onder elkaar, ik spits de oren. 'Wat moeten we nou eigenlijk allemaal meenemen?' 'Ik geloof alles waar *Bluf!* op staat.' De agent haalt de lat achter de bar leeg, waaraan één exemplaar van alle *Bluf!*'s sinds 1985 hangt. 'Deze ook?' vraagt hij terwijl hij een stapeltje *Grachtenkranten* omhoog houdt. 'Neem maar mee. Dat zoeken ze op het bureau wel uit.' Het ziet ernaaruit dat de eenvoudige agenten van tevoren niet erg duidelijk geïnstrueerd zijn over de huiszoeking. Haastwerk? Geheimzinnighouderij? Competentiegeschillen tussen politie, justitie en BVD?

Dan verschijnt de officier van justitie in de deuropening. Tegen Vos: 'Wat moeten die twee daar?' Pas dan ontdekt Vos ons. In niets laat hij merken dat hij me herkent. 'Wat moeten jullie daar nog?' 'Eten,' zeg ik. 'Dit is toch een restaurant? Wij hebben betaald om te eten, dus willen we eten.' Vos loopt net zo rood aan als toen hij me zijn stukgebeten bil toonde en voegt ons toe: 'Vooruit, naar buiten!' Ik probeer verongelijkt te kijken, Gerrie heeft moeite zijn lachen in te houden. 'Nou, vooruit dan maar. Maar we gaan wel een klacht indienen wegens het verstoren van ons avondmaal.' We slenteren naar buiten, en onderwijl geef ik mijn uitgelezen *Bluf!* aan de agent die de *Grachtenkranten* vei-

lig stelde: 'Hier, die zoeken jullie. Goed bewaren, hij wordt geld waard.' De agent werpt een schichtige blik op Vos en stopt het gewraakte weekblad snel in zijn doos met in beslag genomen papieren. Bange dienst-klopper.

Buiten gekomen blijkt het allemaal voorbij. De vrachtauto en de politiebussen zijn verdwenen, en de meeste nieuwsgierigen afgedropen. In het redactielokaal van *Bluf!* zitten nog een paar rechercheurs en de officier van justitie. Erik is op straat gebleven, buiten de kleine afzetting van rondhangende agenten, hondengeleiders en een paar groepjes loslopende stillen. Hij fluistert me toe: 'Over een halfuur redactievergadering bij Ijsbrand.' Hij vertelt wat er gebeurd is. Ina en Klaas zijn opgepakt en samen met Pipo in de handboeien afgevoerd. Bij de voordeur van De Draaierij heeft zijn telefonische sneeuwbal in een mum van tijd tientallen mensen op de been gebracht, die met behulp van politiehonden, enkele felle charges en wat rake klappen op afstand zijn gehouden. Alleen driftkikker Jantje van De Zwarte Kat zag kans om tot bij de voordeur door te dringen. Een smeris smeedt hem een geparkeerde fiets naar het hoofd, waarna hij er nog even met de lange wapenstok van langs kreeg en vervolgens werd opgepakt: wegens openlijke geweldpleging en voor het gooien met een fiets naar ambtenaren in functie...

Erik en ik laten de boel de boel en gaan naar Ijsbrand. Daar heeft zich niet alleen de voltallige *Bluf!*-redactie verzameld. Het nieuws van de inval is als een lopend vuurtje door de stad gegaan, en bij een aanval op *Bluf!* blijken de rijen zich te sluiten. Uit alle hoeken en gaten komt hulp aansnellen. Er worden informatiestencils gemaakt en in kroegen en kraakcafés verspreid. Her en der zijn bijeenkomsten en worden plannen gesmeed. Ooggetuigenverslagen worden opgetekend. De bovenburen van *Bluf!* ontwikkelen de foto's die zij van achter hun ramen gemaakt hebben, inclusief een haarscherpe serie van de fietssmijtende agent en het in elkaar kloppen van Jantje. Twee advocaten zitten als bokken op de haverkist. Eén van hen houdt zich bezig met het welzijn van de arrestanten. We maken ons vooral zorgen over Ina. Jantje, Klaas en Pipo kunnen wel wat hebben, maar zij is tenslotte al een dagje ouder en heeft bovendien last van haar hart. Zodra de kust veilig is gaat de andere advocaat met ons mee naar het *Bluf!*-lokaal, waar Karel en Ijsbrand inventariseren wat er door de politie is meegenomen. Dat

is nogal wat. Natuurlijk de hele oplage van *Bluf!* nummer 267, met de bijbehorende brochures over de BVD (uitgezonderd de vijftig van Remco, en een stapeltje dat een kwartier vóór de inval door Karel is meegenomen voor de hoofdredacties in de Wibautstraat en enkele hoofdstedelijke boekhandels). Alle adresbandjes, gesorteerd op postcode, waarmee de politie een recente uitdraai van het abonneebestand veroverd heeft. Drie bolkoppen en drie gloednieuwe letterschijfmachines. Logboek en telefoonklapper. De inhoud van de persoonlijke postvakjes van alle vaste *Bluf!*-medewerkers. De archieflades met foto's en oude of nooit geplaatste stukken. De doos met de rijksrechercherapporten en ander archiefmateriaal over Hans Kok. Het complete negatieven- en drukplatenbestand van De Draaierij. De inhoud van de korven voor oud papier, waarvan een drukkerij altijd grote hoeveelheden produceert. En de vuilniszakken met het snijafval van de laatste *Bluf!*-nacht.

Inmiddels zijn de bovenburen klaar met het afdrukken van de foto's. Ijsbrand en CC komen aanzetten met hun eigen bolkop. Een cameraman van de NOS maakt voor het halfelf-journaal een lang shot van de met lege postbakjes en archiefmappen bezaaide redactietafel. De kinderen van Johan Abo en Wilfred spelen krijgertje, terwijl hun vaders stukken schrijven over de inval. Iemand brengt een televisie.

Het halfelf-journaal opent zo ongeveer met het *talking head* van Ijsbrand. Meteen daarna staat de telefoon roodgloeiend. Veel nieuwsgierige journalisten, maar ook aanbiedingen om te komen helpen. We houden de boot een beetje af. Morgen is het Koninginnedag, en we hebben nog een aangename verrassing voor de autoriteiten in petto. Aan het werk, er is veel te doen.

6

Ergens in de nacht van 29 op 30 april 1987 rollen ergens in Nederland tweeduizend exemplaren van *Bluf!* 267 van een drukpers, inclusief de speciale bijlage over de Binnenlandse Veiligheids Dienst. Dwars over de voorpagina is met ruwe, witte penseelletters de tekst 'Noodeditie 30-4-'87' geklad. Binnenin zijn twee extra pagina's opgenomen, met ooggetuigenverslagen, foto's en de achtergronden van de politie-inval. Op Koninginnedag wordt vanaf halfelf 's morgens op de stoep van Vrankrijk in de Spuistraat, in het hart van de Amsterdamse vrijmarkt, door

tientallen mensen open en bloot *Bluf!* geraapt. Anderen verdwijnen met stapeltjes in de honderdduizendkoppige menigte: 'Staatsgeheimen te koop!' Op de Prinsengracht wordt een enorm spandoek over de straat gehangen: '*Bluf!*, gisteren gepakt, vandaag hersteld. Staatsgeheimen: f 2,50.' Binnen twee uur is de helft van de oplage verkocht. De andere helft is onderweg naar de abonnees. Vanuit het hele land zijn mensen naar Amsterdam gereisd om exemplaren op te halen voor de verspreiding binnen hun eigen woonplaats. Tot in Bellingwolde, Schin op Geul en Terneuzen kunnen de *Bluf!*-abo's kennis nemen van het vertrouwelijke kwartaaloverzicht van de BVD. En niet alleen zij. Ook de lezers van *Parool*, *Trouw* en *de Volkskrant* worden vergast op een kijkje in de keuken van de Dienst. Vooral haar spionageactiviteiten binnen de CPN en rond de vorming van een 'progressieve meerderheid' roepen bij de schrijvende pers nogal wat vragen op.

Ik geniet met volle teugen, maar tevens knagen angst en onrust. Er zijn duizend dingen die ik niet begrijp. En ik zit natuurlijk danig in mijn piepzak. Als iemand aangemerkt kan worden als initiator van de gewraakte publicatie dan ben ik het. De overheidsdienaren mogen dan in hun buit niet de negatieven en de drukplaten van *Bluf!* 267 aange troffen hebben (tja...), de originele lay-outvellen hebben ze wél. Ongetwijfeld bezaaid met de vingerafdrukken van alle leden van het complot, uitgezonderd Remco. Ik hoor Ijsbrand nóg gemelijk brommen: 'Het was slimmer geweest als jullie die even in de kachel hadden gestopt!' Toch realiseer ik me dat de in beslag genomen lay-outvellen ook ontlastend zijn voor Ina, Klaas en Pipo. Die worden inderdaad de volgende dag vrijgelaten. Tot mijn genoegen verneem ik dat Ina haar tijd in de cel uitstekend heeft doorstaan. Diep verontwaardigd was ze, en dat heeft ze laten merken ook. Ze dreigde te zullen sterven als ze niet optimaal verzorgd werd, en stelde het rechercheteam daar rechtstreeks verantwoordelijk voor: 'Kijk maar uit; als ik doodga heb je héél wat meer problemen dan bij Hans Kok.' De agenten van bureau Van Lijenberghlaan vlogen voor haar. Er kwam een dokter, ze kreeg haar medicijnen en werd (althans naar politiemaststaven) ook verder uitstekend verzorgd en bijzonder voorkomend behandeld. Na haar vrijlating neemt ze één dag de tijd om bij te komen in haar doorzonwoning in Almere-Binnen, en meldt zich daarna weer in haar postzakkendomein om de verspreiding van de (inmiddels tweede) herdruk van *Bluf!* 267 te coördineren. Met glinsterende pretogen vertelt ze hoe ze die snot-

neuzen van agentjes het vuur aan de schenen had gelegd: 'Ik moet 's nachts nu eenmaal vaak plassen en had geen zin om op de po te gaan. En de thee die ik kreeg was te smerig om door mijn keel te krijgen, dus ik heb ze even moeten uitleggen hoe je ook lékkere thee kunt zetten. Dat leek me wel het minste wat ze voor hun gedetineerden kunnen doen: zorgen dat de thee en koffie te drinken zijn en de boterhammen te eten. Bah, wat hebben ze daar een vieze zweetkaas.'

De eerste paar dagen na de inval besluit ik mijn huis te mijden. Ik ben bang voor een huiszoeking, hoewel ik denk dat die weinig belastends zal opleveren. Mijn kopie van het BVD-rapportje is voorlopig veilig, verborgen bij Peter in een slaperige Alphense nieuwbouwwijk waar niemand zal gaan zoeken. Het werk aan de brochure heb ik in het *Bluf!*-lokaal verricht, dus ook daarvan zal men bij mij thuis geen sporen kunnen aantreffen. Wel maak ik mij zorgen over mijn verzameling ondergrondse lectuur, sabotagehandleidingen, stadsguerrillapublicaties, onafhankelijke onderzoeksrapporten over veiligheidsdiensten uit binnen- en buitenland. Als zoiets bij een huiszoeking wordt aangetroffen zal politiewoordvoerder Klaas Wilting het ongetwijfeld tot grote subversieve proporties weten op te blazen. Ik zie het bericht in *De Telegraaf* al voor me: 'Gisteren heeft de Amsterdamse politie huiszoeking verricht in een woning in de Balthasar Floriszstraat. De bewoner werd verdacht van het leiding geven aan de publicatie van geheime BVD-documenten in het krakersweekblad *Bluf!*. Tijdens de huiszoeking werd een grote hoeveelheid ondergrondse publicaties aangetroffen, waarin onder andere wordt opgeroepen tot het plegen van terroristische aanslagen en omverwerping van de Staat. De verdachte bewoner, die tijdens de politieactie niet thuis was, speelt volgens de heer Wilting een belangrijke rol in de extreem-linkse verzetsbewegingen. Naar zijn eventuele betrokkenheid bij groepen als RaRa of de Revolutionaire Cellen wordt nog een nader onderzoek ingesteld.'

Toch durf ik niet naar huis om de inhoud van mijn boekenkast veilig te stellen. Na de inval bij *Bluf!* vermoed ik in elk geparkeerd busje of vrachtautootje een observatiepost van BVD of PID, en kijk ik op straat om de haverklap over mijn schouder. Ik ben bang dat mijn woning onder voortdurende observatie staat en dat ik zal worden opgepakt zodra ik de sleutel in de deur steek. Pas na een week begint de achtervolgingswaan mij weer een beetje los te laten. Inwendig heb ik mij met het risico verzoend. Ik besef meer dan ooit dat, als ze per se willen, ze mij

op elk gewenst moment van de straat kunnen plukken.

Maar er gebeurt niets. Naarmate ik in gedachten langer speel met de puzzelstukjes die zich rond de inval in mijn brein opstapelden neemt mijn angst af en keert mijn gemoedsrust weer voorzichtig terug. Via de advocate duikt een brief op van de Binnenlandse Veiligheids Dienst aan het openbaar ministerie, ondertekend door directeur De Haan en gedateerd op 28 april 1987. De BVD valt onder het ministerie van binnenlandse zaken, en haar agenten zijn nadrukkelijk géén beëdigd opsporingsambtenaar: ze mogen geen aanhoudingen of huiszoekingen verrichten. De brief vloeit voort uit het bewandelen van de hiërarchieke weg. De directeur der Dienst doet officieel aangifte bij het openbaar ministerie dat zij criminele voorbereidingshandelingen op het spoor is. Vrij vertaald luidt de inhoud als volgt. De BVD heeft ontdekt dat Weekblad *Bluf!* van plan is een als VERTROUWELIJK geclassificeerd document te publiceren, waarvan de Dienst zelf de auteur is. Zij acht het zeer ongewenst dat deze openbaarmaking daadwerkelijk plaatsvindt, en dringt er dan ook met klem bij de hoofdofficier van justitie in Amsterdam op aan om onverwijld tot huiszoeking over te gaan bij de burelen van het weekblad. Deze brief, gedateerd op één dag voor de inval, vormt het eerste fundament voor mijn langzaam groeiende complottheorie. Politie en BVD hebben de hand weten te leggen op een bijgewerkte uittreksel van ons adressenbestand, het logboek, het fotoarchief, de originelen van alle (nog) niet gepubliceerde of ingekorte stukken die het afgelopen jaar bij *Bluf!* op de mat zijn beland, het grote archief van alternatieve blaadjes en brochures, alsmede op het vrijwel complete drukplatenarchief, alle opdrachten, agenda's en financiële stukken van drukkerij De Raddraaier. Bij die buit valt het belang van de in beslag genomen *Bluf!* met BVD-brochure volledig in het niet. Dit gegeven voeg ik bij de oorverdovende stilte na de inval, het niet verder volgen van arrestaties en huiszoekingen, het feit dat Ina, Klaas en Pipo zonder noemenswaardig verhoor al na een paar dagen zijn vrijgelaten en dat er geen enkele overheidsactiviteit viel te bespeuren bij de verspreiding van de herdrukken. Alles bij elkaar leidt het me naar de conclusie dat het de BVD helemaal niet alleen te doen is geweest om de publicatie van een lullig rapportje te verhinderen. Ik slaap slecht, die nachten.

Uit *Bluf!* 268, 7 mei 1987, onder de kop 'Toenemende repressie':

'19 november 1985. Twee ploegen rechercheurs dringen het Utrechtse kantoor van AMOK binnen, alsmede de daarboven gelegen woning van medewerker Roger Vleugels. Buit na twee uur huiszoeking: achttien verhuisdozen vol papier, en nog wat vuilniszakken. Volgens de politie zou Roger op het moment dat de inval plaatsvond originele staatsgeheimen uit Onkruid-inbraken aan een journalist aan het overhandigen zijn (wat achteraf niet het geval bleek). Reden voor deze verdenking: afgeluisterde telefoongesprekken.

4 mei 1986. Redacteur Paul Moussault van de Groningse *Knipselkrant/Rood Verzets Front* wordt bij het verlaten van z'n woning onder bedreiging met pistolen gearresteerd en met een vuilniszak over het hoofd afgevoerd. Reden: verdenking van medeplichtigheid aan, of uitlokking tot, de invoer van een kilo springstof door een Japanner via Schiphol. Bewijs: geen. Pas na veertien dagen wordt Paul zonder dagvaarding vrijgelaten. Uit het magere dossier blijkt dat de arrestatie geschiedde op aandringen van de Centrale Recherche Informatiedienst, die nauw samenwerkt met de BVD.

22 mei 1986. Voorzitster Elly van Stichting De Raddraaier wordt door de rechter-commissaris gehoord als getuige in de zaak tegen onbekende verdachte NN. NN staat in dit geval voor de makers van *Bluf!* 178, wier identiteit justitie zegt niet te kunnen achterhalen. Reden: publicatie van namen, adressen en vakantiedata van het schorremorrie dat Nederland buitenparlementair wil opzadelen met meer en grotere kerncentrales. Boven het namenlijstje stond de verkapte actieoproep: "Inbreken kan iedereen." Justitie neemt geen genoegen met Elly's verklaring dat voor De Draaierij *Bluf!* een keurig op tijd betalend, werk aanleverend rechtspersoon is, net als alle andere opdrachtgevers. Namen kent zij niet; die zijn voor haar ook niet van belang. Enkele maanden later wordt opnieuw een Draaierij-bestuurder gehoord, ditmaal als verdachte. Ook nu levert het verhoor niets op. De zaak blijft slepen, totdat zij tijdens de Mariënburcht- en RaRa-deining nog één maal opflakkert. De officier van justitie kondigt aan dat in de "zaak tegen NN" definitief vervolging tegen De Draaierij wordt ingesteld. Daarna werd niets meer van justitie gehoord.

29 juni 1986. De PTT schort op eigen houtje de verzending van *Bluf!*

223 vier dagen op. Het blad bevatte een handleiding voor het maken van een tijdontsteker en een brandmengsel. Inclusief moralistische waarschuwing overigens: als je dan tóch zo nodig brand moet stichten, zorg dan dat er geen slachtoffers (inclusief jezelf en de brandweer) vallen. Pas na drie dagen pleegt de PTT overleg met het openbaar ministerie, dat overigens geen strafbare feiten in het artikel ziet. PTT verspreidt alsnog.

19 september 1986. Bij de eerste grote blokkade van kruisrakettenbasis-in-aanbouw Woensdrecht moet bij poort vier een tankauto passeren. Onder het oog van de verzamelde pers duwt de ME de dranghekken over de blokkade en probeert die, woest rammend met de lange lat, te verdrijven. Dat mislukt. Een halfuur rust, dan dendert ME te paard zonder aankondiging vooraf en tot twee maal toe in volle galop over de honderd à honderdvijftig zittende mensen heen. Er vallen tientallen gewonden. Mensen die hen proberen te helpen krijgen flinke klappen met de lange wapenstok.

24 september 1986. Tijdens de (vreedzame) blokkade van het marinecomplex in het kader van de acties "Is Het Oorlog Op Het IJ?" worden de demonstranten op grove wijze en door een enorme politiemacht uiteengejaagd: paarden, stillen, ME. Veel gewonden vallen door woest schoppende en pootje hakende stillen. Al eerder in de actieweek had de politie grof geweld tegen vreedzame demonstranten gebruikt en probeerden stillen hen voortdurend tot geweld te provoceren.

25 oktober 1986. Nadat een groep van zo'n vijftienghonderd mensen bloemen heeft gelegd bij het hoofdbureau van politie in Amsterdam, in het kader van "Hans Kok één jaar vermoord", is de politie provocerend aanwezig en weigert om de hoek te gaan staan (uit het zicht). Als er enkele stenen tegen het bureau spatten verschijnen als uit het niets zo'n twintig ME-bussen en wordt iedereen verjaagd. Een kleine honderd mensen ziet kans te blijven staan om de bloemen te bewaken. Een halfuur later chargeert de ME opnieuw en buitengewoon fel. De achtergebleven demonstranten worden dwars over de bloemenhulde heen geslagen. Met behulp van langzaam oprukkende ME-linies en blauwe traliebussen worden de restanten van de betoging (en nietsvermoedende voorbijgangers) de stad ingedreven. Bij de charges raakt onder andere de zesenzeventigjarige moeder van de in 1975 door een politiemans doodgeschoten Meta Hofman gewond. Elders in de stad vallen vier arrestaties. Een kleine zwaai- en herriedemonstratie voor deze ar-

restanten bij het hoofdbureau wordt 's avonds door twee busjes agenten verjaagd.

November/december 1986. Een speciaal onderzoeksteam van de Amsterdamse politie zaait paniek in de Staatsliedenbuurt, op zoek naar makers en verspreiders van het "Wij pakken jullie"-affiche. Mensen die de poster achter het raam hebben hangen worden in alle vroegte van hun bed gelicht en gearresteerd. De politie treedt op alsof het zware criminelen betreft. Na twee maanden van door de smeris ingetrapte deuren, hinderlijk volgen van mensen en het aan puin slaan van een kraakcafé trekt het afficheteam zich terug. Makers en verspreiders zijn niet opgespoord.

Januari/februari 1987. Na de ontruiming van De Mariënburcht in Nijmegen, waarbij een bankkantoor, een aquarium met goudvis en wat straatmeubilair sneuvelen, wordt die stad wekenlang onveilig gemaakt door opsporende en inbrekende politieambtenaren. Men zoekt de leiders van het tijdens de ontruiming gepleegde openlijke geweld. De reeds door de gemeente toegezegde subsidie voor de verbouwing van voormalig kraakpand De Pontanus wordt alsnog wegens "betrokkenheid bij de rellen" geweigerd. In samenhang met de MAKRO-branden wordt door de autoriteiten via de pers alles over dezelfde kam van gewelddadig politiek activisme geschoren. Er wordt een landelijk anti-terreurteam opgericht, met rechercheurs van de rijkspolitie en de Centrale Recherche Informatiedienst.

24 maart 1987. Met groot machtsvertoon, waarbij de ME hele straten afzet, worden in Nijmegen invallen in vijf huizen gedaan. Acht mensen worden opgepakt, één wordt weer vrijgelaten omdat hij "de verkeerde" blijkt te zijn. Aanklachten: lidmaatschap van een rechtspersoon met crimineel oogmerk (artikel 140; nooit eerder gebruikt dan bij fraude- en belastingzaken, en volgens justitie opgevoerd door een "Apeldoornse rechercheur met een briljante inval"), subsidiair het aanzetten tot openlijke geweldpleging en vernieling. De opsporingsambtenaren blijken te beschikken over een enorm fotoarchief van Nijmeegse en andere activisten.

9 april 1987. Tweede aanval op *De Knipselkrant/Rood Verzets Front*. "Op verzoek van de Belgische justitie" wordt huiszoeking verricht bij de redactie en bij Paul thuis. Meegenomen: knipselarchieven, de letterschijf van de tikmachine, documentatie over de Europese stads-guerrilla, waaronder de Belgische Cellules Communistes Combattan-

tes, de Duitse Rote Armee Fraktion, de Franse Action Directe en de Italiaanse Brigade Rosso. En de drukpers. Reden: onderzoek naar betrokkenheid van Paul bij de CCC. Op 26 april brengt justitie een fractie van het in beslag genomen materiaal terug. De rest, inclusief drukpers, wordt overgedragen aan de Belgische rijkswacht. Eén dag daarvoor was er ingebroken bij de *Knipselkrant*-redactie. Paul: "Zal de geheime dienst wel geweest zijn."

29 april 1987. Inval bij *Bluf!* en De Draaierij door vijfendertig agenten met lange lat, stillen en honden; zie elders in deze *Bluf!*.

En dan? Zonder moeite zou je over hetzelfde tijdvak nog zo'n lijst kunnen maken: andere voorvallen, zelfde intentie. De justitiële druk op actievoeren neemt hand over hand toe. Minister van justitie Korthals Altes zegt op 31 januari 1987 tegen het *Nieuws van de Dag*: "Ik geloof dat wij met z'n allen de zaak hebben verziekt. Veel mensen, ook kwaadwillende krakers, zoeken naar hun grenzen. Wanneer de overheid nooit weerstand biedt, dan voelen ze nooit hun grens en rukken steeds verder op. Hoe eerder je duidelijk een grens markeert, hoe duidelijker het beleid van de overheid overkomt." We weten dus waar we op kunnen rekenen...'

Maar ook, in diezelfde *Bluf!* 268, nuanceringen en zuchten van verlichting onder de kop 'Repressie iets afgenomen':

'Duidelijk is dat we de BVD en de politie ook behoorlijk hebben afgetroefd. Hun repressieve actie is voor een deel mislukt. Die slome staatsgeheimen liggen in grote oplage op straat. In plaats van vleugellam geworden is *Bluf!* er sterker uit gekomen en veel mensen in de beweging hebben er een kick van gehad. Tot in de hoofdredactionele commentaren van de kranten wordt de inval als een onrechtmatige aanval veroordeeld. En zelfs in de rechtse kranten klinkt bewondering door voor de snelle herdruk. Het *Nieuws van de Dag* schrijft, onder het kopje "afgebluft", dat de politie voortaan nog maar eens goed moet nadenken voordat ze ingaat op een verzoek van de BVD om op te treden. Er is iets verschoven in die machtsverhoudingen. De echte kater na de Koninginnedagfeesten hebben dan ook vermoedelijk een paar mensen in het BVD-kantoor in Den Haag. Het is een prettig gevoel dat hierover nog lang ruzie zal bestaan. De politie geeft er de BVD de schuld van dat ze op moest treden. De BVD geeft de politie de schuld omdat ze de drukplaten en de negatieven niet hebben meegenomen.

Minister Korthals Altes doet in het VARA-programma In de Rooie Haan de opmerkelijke uitspraak dat het nu misschien niets bijzonders was, die papieren van *Bluf!*, maar dat het blad ongetwijfeld een volgende keer documenten zal publiceren die het optreden van nu wettigen. En dat heet dan Minister van Justitie! Eerder al viel hij op door bijvoorbeeld aan te dringen op sluiting van het Hasjmuseum zonder daarbij enige juridische argumentatie te hanteren. Het gaat hem uitsluitend om het *imago* van Nederland. En na de blokkade van Borssele zei hij stomweg dat het afgelopen moest zijn met dit soort acties. Dat er voortaan maar op het Binnenhof gedemonstreerd moet worden, dat is tenslotte de plek waar de politieke besluitvorming plaatsvindt. Het kabinet Lubbers II lijkt een politieke lange-termijnaanval te zijn. Een harder openbare-ordebeleid, privatiseringen, abortus uit het ziekenfondspakket, het wegbezuinigen van *KRI* (het soms uiterst kritische maandblad van de reclasseringsverenigingen), legitimatieplicht. Objectief gezien neemt de repressie in Nederland zeker toe. Daar twijfelen we niet aan. Maar het wordt ook wel vaak als iets heel massiefs voorgesteld, terwijl er in werkelijkheid allerlei tegenstrijdigheden meespelen. Ook stomme dingen spelen mee in de strijd, zoals het weer, of geluk. Wij hebben geluk gehad omdat we niet in de redactieruimte aanwezig waren terwijl *Bluf!* in vol bedrijf was. Het was evenzeer geluk dat het de volgende dag Koninginnedag was, waardoor we veel meer mogelijkheden hadden. En wat vooral belangrijk is: de repressie wordt ook bepaald door de strijd. Door wat je ertegen doet, hoeveel kracht je weet te ontwikkelen. Of zoals iemand het zei: "Repressie heet alleen repressie als het lukt. Als het niet lukt heet het een blunder."

Om strijd te voeren moet je eigen media ontwikkelen. Om die eigen media te kunnen handhaven moet je ze verdedigen. Repressie is een machtsverhouding, net als persvrijheid. Daar zijn we zelf bij. Het is niet alleen maar de tegenstander. Als alles wat de vijand je kan aandoen, de repressie, de smeris, de enige criteria worden in je politieke denken heb je bij voorbaat al verloren. Daarom stellen wij niet de repressie centraal, maar onze eigen manier van leven en strijd voeren. Dat is één van de redenen waarom het zo goed is afgelopen.

Wat ik wel prettig vond aan die inval was om te ervaren dat zo veel mensen ons nu ook eens steunen. Normaal gesproken hoor je alleen maar dat gekanker. We worden nooit eens in de rug verdedigd. Altijd dat geouwehoer dat wij arrogant zouden zijn. We werken hard. We wil-

len onszelf zijn. We staan voor de dingen waar we voor staan. Het is die integriteit die misschien vaak als arrogant beoordeeld wordt. We zetten ons niet tegen anderen af. We verdedigen ons soms niet eens tegen aanvallen. We werken gewoon hard door. We vertrouwen vooral op eigen kracht. Het is prettig om dan op één moment te merken dat we daarmee de afgelopen jaren indirect ook heel veel hebben opgebouwd. Dat veel mensen het weten te waarderen. Of net zo zijn. Dat we zo snel en zo hard terug konden slaan op deze als repressie bedoelde inval kan niet los worden gezien van wat we allemaal gedaan hebben, hoeveel contacten we hebben, wie we allemaal geholpen hebben, enzovoorts. Deze inval was voor mij echt een beetje vakantie. Wel hard werken, maar alles ging ook vanzelf. Volgende week is het weer heel anders. Dan zijn er ook weer de twijfels; niet weten hoe lang je het nog volhoudt...'

8

Na Koninginnedag 1987 flakkert de belangstelling voor ons actieblad fel op, maar daarna dooft de vlam snel. De beweging valt uiteen. De wettelijke stapel post wordt zienderogen kleiner. Het actie-elan brokkelt af. We halen de krant niet meer. Wat nu?

We besluiten er een punt achter te zetten, te stoppen met wat we nu als zelfuitbuiting ervaren. Op 1 april 1988 organiseren we een knalfeest in Paradiso en verschijnt een zesenvijftig pagina's tellende editie, met op de voorpagina de woorden: 'Vrij uit zicht. Dit was *Bluf!*, 313 keer Weekblad voor het schuim.' De redactie opent op de eerste bladzijde:

'Dit is het laatste nummer van *Bluf!*. Wij, de verzamelde generaties van redactieleden en betrokkenen, hebben besloten het project te stoppen, en de neerwaartse spiraal van het laatste jaar hardhandig te stuiten. Wij zijn er zélf mee begonnen, en we houden er zélf mee op. Misschien is dat de enige autonomie die we hebben kunnen opeisen. Geen gloedvolle lijkrede evenwel over het fantastische leven dat de dode geleid en geleden heeft. De komende *Bluf!*-loze tijd moet maar duidelijk maken waarom *Bluf!* iets voorstelde.

Bluf! is een succes geweest. Zes en een kwart jaar heeft het als politiek weekblad een rol gespeeld. Dat wat nu stopt is niet mislukt. Er is

een taal gesproken. Er is een verhaal verteld. En vooral is er een toon aangeslagen die verzet, strijdbaarheid en veelvormige opstandigheid uitdrukte. Een taal die iets vertelde over de sfeer van een aktie en de inhoud – de beweeg-redenen – probeerde te onthullen van dwarsliggende mensen. *Bluf!* kende vele goede nummers. Maar wat vroeger goed was hoeft dat nu niet meer te zijn. Met datgene wat nu stopt valt geen succes meer te behalen. [...]

Wij geloven dat de opheffing van *Bluf!* iets kan opleveren. Dat de omverwerping van het instituut door onszelf ruimte vrijmaakt voor eigen initiatieven. Het kán, een politiek weekblad, maar *Bluf!* kan het niet meer heten. Het is beter om niets te maken dan om iets slechts te maken. Een politieke krant móet zelfvertrouwen geven, en geen gevoel van malaise. *Bluf!* is te veel een blaadje geworden, het zoveelste krantje waarvan het belang wordt uitgedrukt in de lage oplage. We hebben nooit alleen maar de werkelijkheid willen verslaan, maar er ook iets aan toe willen voegen. *Bluf!* moest méér zijn dan de realiteit van de gevoerde acties. Maar geen nood, als jij de opheffing van *Bluf!* betreurt omdat jij “op de hoogte wilt blijven van wat zich in de actiewereld afspeelt” zul je genoeg andere blaadjes kunnen vinden.

Wij willen niet langer, en te gemakkelijk, een wekelijks wereldbeeld produceren.

Wij eisen vrij zicht op een toekomst!

Was getekend: *Bluf!*

Krakersbrieven

Het is volstrekt onmogelijk (en zeer dom het mogelijk te achten) om, als de menselijke natuur een sterke neiging tot iets heeft, dat met kracht van wetten of andere dwangmiddelen tegen te willen gaan.

THUCYDIDES, circa 400 voor Christus.

1

Aan: De Voorzitter van het College van Procureurs-Generaal der
Nederlanden, v/h Directeur van de Binnenlandse Veiligheids
Dienst,
Mr. Arthur Docters van Leeuwen,
Ministerie van Justitie,
Schedeldoekshaven 100,
's-Gravenhage

Gasselternijveenschemond, 30 april 1997.

Beste Arthur,

Zoals je waarschijnlijk van je voormalige collega's hebt gehoord ben ik inmiddels verhuisd naar de ruige schoonheid van het Drentse veen, en bemoei ik mij niet meer met buitenparlementaire verzetsbewegingen of andere in jouw ogen terroristische activiteiten. Toch moet ik vaak terugdenken aan mijn jaren in de actiewereld en ik zoek nog antwoorden op heel wat vragen. Daarin ligt de reden voor deze brief verscholen.

Vandaag is het tien jaar geleden dat het Amsterdamse openbaar ministerie huiszoeking verrichtte bij Weekblad *Bluf!* en drukkerij De Raddraaier. Ook is het bijna tien jaar geleden dat jij, na het publiekelijk in opspraak raken van de Binnenlandse Veiligheids Dienst naar

aanleiding van de zaken *Bluf!* en RaRa, door de Kroon werd geroepen om het roer bij deze Dienst van meneer De Haan over te nemen. Vandaag ook is het alweer zeventien jaar geleden dat in heel Amsterdam de pleuris uitbrak toen diezelfde Kroon op het hoofd van Beatrix, Prinses van Oranje-Nassau, werd geplaatst. Mede daardoor ontstond het klimaat waarin Weekblad *Bluf!*, en later RaRa, wortel konden schieten. En ten slotte is het vandaag op drie dagen na een jaar geleden dat een speciaal rechercheteam van de regiopolitie Gelderland-Oost huiszoeking verrichtte in hetzelfde lokaal als negen jaar daarvoor: op de redactie van actieblad *Ravage*, voorheen *NN*, voorheen *Bluf!*. Het hoofd van de Directie Democratische Rechtsorde van de BVD, de voormalige Leeuwardense hoofdcommissaris drs N.H.E. van Helten, liet doorschemeren dat bij de Dienst de aanval op *Ravage* zinloos en contraproductief werd geacht. De competentiekloof tussen Dienst en politie lijkt nog altijd niet gedempt.

NN kwam tot leven op 1 april 1988, toen *Bluf!* zichzelf met behulp van een daverend knalfeest in een bomvol Paradiso ophief. We vonden dat het blad haar tijd gehad had, en het werd door meer dan duizend mensen, onder wie veel stomverbaasde journalisten, een paar BVD-informanten en enkele opvallend stille stillen (er werden er drie ontdekt en buiten gesmeten), tot diep in de nacht ten grave gedragen. Heel wat mensen konden het nauwelijks geloven. Zou *Bluf!* écht gewoon vanzelf, uit eigen vrije wil, datgene doen waar de opsporings- en inlichtingendiensten haar al die jaren niet toe hadden kunnen dwingen? Zou het gehate en geliefde periodiek eindelijk zwijgen? Een week later had iedereen antwoord. Nooit meer *Bluf!*, leve *NN*. De tijden waren veranderd, wij vonden het noodzakelijk om mee te veranderen. Het moment daarvoor wilden we zélf bepalen, en niet aan de autoriteiten overlaten.

In 1987 dacht ik dat jouw benoeming tot directeur van de BVD te maken had met *troubleshooten* en orde op zaken stellen. Het roemruchte kwartaaloverzicht vierde kwartaal 1981 dat mij destijds door Misja in handen werd gespeeld achtte ik daar op zijn minst een beetje debet aan. Ook bespeurde ik een duidelijk verband met de kennelijke onmacht van de autoriteiten om een vinger achter RaRa te krijgen. Ik vermoedde dat na jouw aantreden een aantal hooggeplaatste BVD-ambtenaren bij je op de koffie is geweest om eens haarfijn te vertellen hoe deze vorken nu écht in de steel zaten. Op dat moment werd de

BVD door de media weinig zachtzinnig door het slijk gehaald, wegens vermeende incompetentie bij het aanpakken van het linkse, geweldadige politiek activisme. Jij wilde ongetwijfeld het echte naadje van de kous weten. Misschien hebben je ambtenaren na hun briefing een reprimande van hun nieuwe baas gehad, maar erg waarschijnlijk acht ik dat nu niet meer. Ik denk zelfs dat je hen uitvoerig hebt gecompliceerd, omdat ze enerzijds een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan het beschermen van de veiligheid van de Staat en tegelijkertijd het knullige imago van de Dienst hoog wisten te houden. Als mijn in de afgelopen jaren gemaakte reconstructie van de activiteiten van de inlichtingendienst binnen de kraakbeweging klopt, dan was dat imago van verfromfaaide gleufhoeden en gekreukelde regenjassen een prima dekmantel, misschien wel de beste die de Dienst zich kon wensen.

Dat de BVD kans heeft gezien de Amsterdamse kraakbeweging van de jaren tachtig vakkundig te infiltreren is voor mij zo helder als glas. Ik kan dat natuurlijk niet bewijzen, al was het maar omdat de Dienst dan jammerlijk gefaald zou hebben in haar opdracht tot geheimhouding. Bovendien zou dit bewijs op zichzelf al een staatsgeheim zijn, waarvan publicatie wettelijk gezien ernstig strafbaar is. Maar ik kan ook niet anders dan constateren dat de Dienst van heel wat van onze acties van tevoren op de hoogte is geweest, en dat er zelfs sturing moet hebben plaatsgevonden. Voor mij staat als een paal boven water dat informanten en infiltranten⁹ van BVD en/of PID actief hebben deelgenomen aan allerlei voorbereidingshandelingen en actiesamen-

---

9 Op 22 december 1984 zegt BVD-directeur De Haan in een interview met *NRC Handelsblad*: 'Het is een wijdverbreid misverstand dat de BVD zelf zou infiltreren in organisaties waarin zij geïnteresseerd is. De mensen van de BVD doen hun werk hier aan de Kennedylaan. De BVD werft mensen die een dubbelrol moeten spelen, die lid blijven van de organisatie waartoe zij al behoren maar die ons tegelijkertijd informatie gaan verschaffen over die organisatie. Dat zijn dus geen BVD'ers, dat zijn ook geen infiltranten. Dat zijn informanten.'

In juli 1990 zegt BVD-topman Keller op een persconferentie: 'Een agent, een infiltrant dus, is niet in dienst van de BVD. Hij wordt door ons gestuurd, min of meer door ons opgeleid, en vertelt ons wat hij op ons verzoek te weten is gekomen.' Informanten krijgen reiskostenvergoeding, agenten-infiltranten krijgen meer.

zwingen, en dat zelfs bij gedegen voorkennis van vergaand geweldadige acties niet is ingegrepen.

Ik noem als meest sprekend voorbeeld de onbesuisde actie tegen de fusievergadering van Centruumpartij en Centrum Democraten in Kedichem, maart 1986. Ik kan me niet voorstellen dat de Dienst niet minimaal twee weken voor de actie al heeft geroken dat er iets broeide. Immers, de actie werd bedacht en voorbereid door vertegenwoordigers van de groep die zich later de 'Politieke Vleugel van de Kraakbeweging' ging noemen, uitgerekend de groep waarin volgens mij een agent-infiltrant genesteld zat. Verder lijkt het mij in een geordend land als het onze praktisch onmogelijk dat een legertje van twee- à driehonderd actievoerders, onder wie flink wat luidruchtige Grolschbeugel-Autonomen, op een zaterdagmiddag zomaar ongemerkt in een opzichtige colonne naar een afgelegen Zuid-Hollands dorpje kan optrekken. Het zou natuurlijk op knulligheid van politie en inlichtingendiensten kunnen wijzen, maar ik zie venijnige addertjes onder het gras die me al die jaren maar niet los willen laten. Eén van die addertjes betreft de activiteiten van Hans Janmaat en zijn centrumdemocratische beweging. Ik las ooit in een interview een klaaglijk verhaal van Janmaat over ongewenste bemoeienis van de Dienst met zijn persoontje. Zijn telefoon zou worden afgeluisterd, hij zou hinderlijk worden gevolgd, er zou bij hem zijn ingebroken, zijn partij zou zijn geïnfiltrerd door lieden die haar van binnenuit wilden opblazen. 'Net goed,' dacht ik toen ik dat las, maar ik realiseerde me ook dat linkse actievoerders precies dezelfde bezwaren tegen de Dienst hadden. Ik vond Janmaats gejammer dus tamelijk geloofwaardig. Na Kedichem kon ik een en ander bij elkaar optellen. Het ene onderzoeksobject van de BVD wilde krijgshaftig ten strijde trekken tegen het andere. De Dienst had er kennis van, en in het hoofdkwartier aan de Haagse Kennedylaan werd geconcludeerd dat met de geplande aanval van ultra-links op extreem-rechts twee vliegen in één klap zouden worden geslagen, zeker als die aanval spectaculair uit de hand zou lopen. De top van de centrumdemocratische beweging werd vervolgens onkundig gehouden van de plannen van de kraakbeweging. De agent binnen de Politieke Vleugel stookte het vuurtje onder het legertje actievoerders op door te vertellen dat rekening moest worden gehouden met een flink aantal breedgeschouderde skinhead-lijfwachten. Enkele jaren daarvoor hadden die in het Brabantse Boekel een verga-

dering van de nationaal-socialistische Nederlandse Volksunie van Jooop Glimmerveen beschermd. Toen hadden de anti-fascistische aanvallers ongenadig op hun falie gekregen en moesten ze uiteindelijk zelfs door de politie tegen de fascistten in bescherming genomen worden. Dat lag veel actievoerders nog altijd vers in het geheugen. Ze voelden het als een ongehoorde blamage en zoiets mocht nooit meer gebeuren.

In een sfeer van angst voor herhaling van Boekel nam het autonome leger het zekere voor het onzekere en voorzag zich van een ongehoord forse bewapening. Ook dat vond ik toen nogal merkwaardig. Mensen als Hero, John of Remco achtte ik gezien hun staat van dienst en hun boekenkasten vol subversieve handleidingen deskundig genoeg om te weten wat ze doen als ze rookbommen gebruiken. Ik geloofde er niets van dat zij het risico van een uitslaande brand bij het actiedoel niet al bij voorbaat hadden ingecalculeerd. Ik wist ook dat de werkelijke omvang van de gebruikte rookbommen zorgvuldig voor ons verborgen was gehouden. En ik hoor tot op de dag van vandaag hardnekkige geruchten als zouden er achter in de bus van het 'organiserend comité' in Kedichem twee kratten molotovcocktails hebben gestaan. Niet gebruikt, maar wel aanwezig. Kortom, er was aan alle voorwaarden voldaan om de actie onverwacht maar stevig uit de klauwen te laten lopen. Dat gebeurde dan ook, en niemand heeft het kunnen (of willen) voorkomen.

Aan de Kennedylaan zal de actie in Kedichem vermoedelijk tot een klein feestje geleid hebben. Om te beginnen was de Centruumpartij en de Centrum Democraten een gevoelige klap toegebracht. Die klap heeft nog vele jaren doorgedreund en was waarschijnlijk heel wat effectiever dan een via langdurige, ingewikkelde juridische procedures afgedwongen verbod. De Dienst moet zich ervan bewust zijn geweest dat het binnen de democratische spelregels van de moderne rechtsstaat vrijwel onmogelijk is om ongewenste politieke bewegingen, aan welke kant van het spectrum ook, met legale middelen de mond te snoeren.

Ook de linkse actiebeweging kreeg in Kedichem een ongenadige knauw. Publieke opinie en media keerden zich in harde bewoordingen af van de 'terroristische actievoerders en hun harde kern', die daarmee steeds verder in de criminele hoek gedreven werden. Ook dat moet de Dienst deugd hebben gedaan, omdat die criminalisering

uitermate ontmoedigend bleek te werken op deelname aan verdere acties. Nooit liep de linkse actiebeweging in hoger tempo leeg dan juist na Kedichem. Je zou kunnen zeggen dat de veiligheid van de Staat in Kedichem op twee fronten werd versterkt. Het zou me dan ook niet verbazen als dit één van de verhalen was die je tijdens de hierboven vermelde koffievizite zijn toevertrouwd.

Ik ben een grenzeloos nieuwsgierig mannetje. Ik zou dolgraag de on-gecensureerde BVD-archieven over de kraakbeweging eens willen in-zien. Mijn eigen dossier, of dat van Weekblad *Bluf!*, of die grote doos met RaRa-stukken, om maar eens wat te noemen. Houd me ten goe-de, beste Arthur, ik blijf uitstekend slapen als het er niet van komt, maar ik zou mijn theorieën graag eens toetsen aan de realiteit. Het wil er maar niet bij me in dat een voor de veiligheid van de Staat als uiterst essentieel beschouwd orgaan als de BVD louter bevolkt zou worden door struikelende agenten of grijze potloodmuizen. 'Maar onze eigen inlichtingendienst is zo onmetelijk sáái!' hoorde ik ooit een vertwijfelde Nederlandse thrillerauteur opmerken. 'Daar gebeurt nooit iets. Zo'n suffe dienst op klompen, daar valt toch geen span-nend verhaal over te schrijven?' Het kan bijna niet mooier, Arthur. Het beste imago dat een geheime dienst naar buiten toe kan hebben is er een van stoffigheid, lachwekkendheid en onkunde. De medewer-kers zelf weten wel beter. Zij kennen de reputatie die ze bij hun bui-tenlandse collega's hebben, collega's met wie ze hun gegevens uitwis-selen: de Fransen van de SDECE, de Duitsers van de BND, de Britten van MI-6, Amerikanen (CIA), Zuid-Afrikanen (BOSS) en Israëliërs (MOSSAD). Allemaal, zonder uitzondering, prijzen zij de kwaliteiten van de door de Nederlandse diensten aangeleverde informatie. De BVD werkt efficiënt, is uitstekend geïnformeerd, en vooral héél erg geheim. Dit ondergrondse imago is vermoedelijk heel wat dichterbij de waarheid dan het publieke.

Rond inlichtingenwerk hangt al sinds mensenheugenis een aureool van geheimhouding en desinformatie. Niemand staat er meer bij stil dat schipper De Houtman, de 'ontdekker' van de zeeweg naar Indië, dit wapenfeit slechts met behulp van spionage kon verrichten. Naviga-tor Jan Huygen van Linschoten voer in Portugese dienst twee maal rond Kaap de Goede Hoop, waarna hij zijn journaals van de reizen voor duizend (toen nog) gouden guldens aan een rijke Amsterdamse

koopman verkocht. De koopman rustte schepen uit, De Houtman en zijn collega Keyser bereikten als eerste zelfstandig varende Hollanders de Gordel van Smaragd. Ze keerden terug naar Amsterdam en in minder dan geen tijd waren de Spaanse en Portugese handelsmonopolies op de Oost-Indiëvaart gebroken door de Hollanders. Op ragfijn Japans en Chinees porselein werden de gehaaide kooplieden van de voc afgebeeld als dronken, zwaar bebuikte en dikkoppige lomperiken; even stereotiep als het domme, wereldvreemde 'boertje van bûut'n' of het fris geboende kaasmeisje, perfecte dekmantels voor boerenslimheid en geslepen koopmanschap. Inzake het om de tuin leiden van de concurrentie is een imago van oubolligheid, naïviteit en knulligheid een machtig wapen. Manipulatie van de tegenstander is nu eenmaal veel eenvoudiger wanneer deze zich onbedreigd en zeker van zijn zaak waant. Het lijkt me dus zeer aannemelijk dat een dergelijk strategisch voordeel ook door de BVD zorgvuldig gekoesterd wordt.

Beste Arthur, ik kan niet anders dan mijn petje afnemen voor de wijze waarop de verschillende overheidsinstanties kans hebben gezien de kraakbeweging te kraken. Naar de precieze details en namen kan ik slechts gissen en dat zal voorlopig wel zo blijven. Eén van de punten waarover de buitenlandse inlichtingencollega's zo buitengewoon te spreken zijn, is dat de BVD zichzelf fantastisch ondergronds weet te houden. Slechts trivialiteiten komen naar buiten, nooit klapte er een officiële BVD-ambtenaar uit de school, nooit werd serieus over een 'omdraai'¹⁰ gepubliceerd. Buitenstaanders kunnen zich uitputten in het bestuderen van mogelijke methoden en technieken en vermoedens aandragen over de daadwerkelijke inzet ervan, maar vrijwel nooit lekt er iets uit over de reëel geboekte resultaten. Alle informatie die de buitenwacht over de Dienst heeft is uit de tweede hand of gebaseerd op geruchten. Er komt niets naar buiten dat niet vooraf door de Dienst zelf gesanctioneerd is. Natuurlijk, er gaat weleens iets fout

---

¹⁰ Een 'omdraai' is een spion die voor de concurrent gaat werken. Britse, Amerikaanse en Duitse geheim agenten wilden tijdens de Koude Oorlog nog weleens in dienst van de KGB of de Stasi treden, of een boek schrijven over hun geheime dienstactiviteiten. De BVD heeft van dergelijke perikelen nooit last gehad. Hooguit liep er weleens een informant of infiltrant tegen de lamp, maar die zijn niet officieel in dienst van de Dienst en mogen vallen als bakstenen.

en soms ruikt een journalist de rare luchtjes die dan opstijgen, maar in gevaarlijke opspraak is de Dienst sinds haar oprichting na de Tweede Wereldoorlog nooit geweest.

Daar bevindt zich mijn volgende addertje onder het gras. Want hoe komt een als 'VERTROUWELIJK' geclassificeerd BVD-document in handen van een Politieke Vleugelkraker als Misja? In het licht van bovenstaande overwegingen neig ik naar de conclusie dat zich ergens in een BVD-archief een document met autoriserende paraaf moet bevinden waarin toestemming wordt gegeven om bepaalde documenten als stoorzender binnen subversieve organisaties te planten. De strategie is eenvoudig, zoals het een goede strategie betaamt. Neem een voor de Dienst ongevaarlijk maar voor de doelgroep interessant documentje. Noem het 'VERTROUWELIJK' en bombardeer het daarmee tot staatsgeheim. Laat het uitlekken in het beoogde milieu en volg het tot het terechtkomt bij de organisatie waar je graag meer van zou willen weten, een wens die tot dan toe on vervuld bleef. Je blijft observeren. Als ze bijten en tot publicatie over willen gaan bel je de politie, doet aangifte en vraagt bij het openbaar ministerie om huiszoeking. De politiecollega's van de PID zijn bij die huiszoeking aanwezig. Zij zorgen ervoor dat alles wat los en vast zit bij het suspecte object wordt meegenomen en veiliggesteld. Voordat het openbaar ministerie zover is dat het onrechtmatig in beslag genomen materiaal aan de gedupeerden moet worden terugbezorgd hebben de nijvere agenten van de PID alles natuurlijk allang gekopieerd en naar de Kennedylaan gestuurd.

In het geval van Weekblad *Bluf!* werkte de strategie en werd in één klap een hele zwerm vliegen geslagen. Alle BVD-archieven met de woon- of verblijfplaatsen van vooraanstaande Nederlandse dissidenten en actievoerders zijn weer up to date. Bewijzen over de identiteit van alle *Bluf!*-medewerkers, inclusief vingerafdrukken en een berg foto's, kunnen aan de vermoedens worden getoetst. Er wordt kennis verworven over de opdrachtgevers van een semi-ondergrondse krakersdrukkerij. Dat er één vlieg wist te ontsnappen en het subversieve krantje zelf niet kreupel raakte was zowel te danken aan onze eigen briljante inval om negatieven en drukplaten van *Bluf!* 267 tijds v eilig te stellen, als aan de tamelijk knullig opererende hoofdstedelijke politie. Die heeft niet goed door gezocht, en geen verband gelegd tussen het gekozen tijdstip voor de inval, rond etenstijd, en het volstro-

men van De Schele Kip met de gezochte *Bluf!*-medewerkers. Die wisten zodoende de dans te ontspringen. Had het observatieteam niet goed opgelet? Of had het ermee te maken dat de officier van justitie het overtuigende bewijs van het delict, de vijftig brochures van Remco, zo laat in handen kreeg?

Als er na de inval al harde woorden gevallen zijn, waren het waarschijnlijk reprimandes aan het adres van de uitvoerders van de huiszoeking. De Dienst zelf heeft haar werk uitstekend gedaan. Hoewel afgeluisterd radioverkeer in de dagen voor de inval ons geleerd had dat 'ergens in De Pijp' verhoogde BVD-activiteit viel waar te nemen, waren de scannerberichten dermate goed versleuteld dat we ze niet konden ontcijferen. We vonden het ons in handen gespeelde kwartaaloverzicht trouwens inhoudelijk zó stoffig en onbelangrijk dat wij ons niet goed konden voorstellen dat de Dienst tegen publicatie in het geweer zou komen, en al helemaal niet toen ik van Joop Steenkamp hoorde dat hij het rapportje al een paar jaar in zijn bureaula had liggen. In onze naïviteit dachten we zelfs dat de BVD waarschijnlijk zou ontkennen dat het document echt was. We hadden niet eens het gevoel dat we bezig waren met het openbaar maken van belangrijke staatsgeheimen en dachten in het gunstigste geval een windje in een heel klein glaasje water te veroorzaken. Wij zagen daar weinig kwaad in en dachten ook niet dat het de BVD zélf veel zou kunnen schelen. Natuurlijk waren we voorzichtig en deden we geheimzinnig, maar dat was een logische voorzorgsmaatregel; baat het niet, dan schaadt het ook niet.

Inmiddels weet ik beter, en ga dan ook nog maar een stapje verder. In april 1988, toen *Bluf!* al opgeheven was, verrichtte de Amsterdamse politie opnieuw huiszoeken in kraakpanden, waaronder die waar IJsbrand en Karel Spok woonden (die overigens geen verdachten waren). Acht anderen werden wel gearresteerd en opgebracht. Klaas Wilting mocht weer op de televisie en verklaarde met behulp van aanwijsstok, viltstift en flap-overbord vol pijlen en RaRa-tentakels dat de huiszoeken waren verricht om ondersteunend bewijs te verzamelen rond de dadergroepen tegen Shell en MAKRO. Van de arrestanten was René R. uiteindelijk de enige die ook gedagvaard werd, verdacht van medeplichtigheid aan ten minste twee brandaanslagen* van RaRa. René zelf zweeg als het graf, maar zat wel met een ernstig probleem.

Enkele maanden eerder was door een observatie-eenheid van de BVD verdachte activiteit waargenomen bij de toen nog gedoodverfde, gloednieuwe paspoortendrukkerij van ELBA in Schiedam. Het verhaal wil dat deze eenheid vervolgens de politie belde, die een nog niet geëxplodeerde maar wel op scherp gestelde brandbom met tijdontsteker aantrof. Op het plakbandje waarmee de omgebouwde Hema-wekker aan de bom was vastgekleefd trof de politie een haarscherpe vingerafdruk aan, waarvan later kon worden vastgesteld dat hij van René was. Twee dagen na het vinden van de bom ontving *Bluf!* een 'kommunikee' van RaRa, waarin de verijdelde aanslag desondanks werd opgeëist. Het epistel bevatte een snel gesneden, bittere aanklacht tegen het Nederlandse vluchtelingenbeleid en de dreigende verscherping van de legitimatieplicht waarvan het nieuw ontworpen Nederlandse paspoort een exponent vormde. Met de claimbrief kwam de samenhang tussen de gevonden brandbom en RaRa onomstotelijk vast te staan. De mannen van zowel de BVD als van het speciale politieteam dat achter RaRa aanzat zullen de betreffende *Bluf!* ongetwijfeld stukgelezen en aan tal van taalkundige analyses onderworpen hebben. Ze hadden trouwens mazzel, want in die periode volgden we bij *Bluf!* de lijn dat de communiqués rond branden en explosies integraal en ongewijzigd (afgezien van Ina's rode potlood) werden afgedrukt, om alle kritiek betreffende censuur en ongeoorloofde inkortingen voor te zijn. De analisten van de diensten hoefden geen woord te missen.

Alleen al de 'toevallige' aanwezigheid van een observatie-eenheid van de BVD op de plaats des onheils doet vermoeden dat men RaRa aardig in het vizier had. Voor mij werd dat vermoeden zekerheid toen het *Algemeen Dagblad* vlak vóór de bovengenoemde huiszoekingen een 'bron bij de BVD' citeerde, die wist te melden dat de Bijzondere Zaken Centrale van de Centrale Recherche Informatiedienst (BZC/CRI) de potentiële dadergroep rond RaRa tot rond de twintig verdachten had kunnen reduceren. Deze verdachten werden 'rond de klok' geobserveerd en afgeluisterd. Een bijzonder merkwaardig krantenberichtje, want waarom brengt de BVD zoiets in de openbaarheid? De potentiële verdachten zouden nu extra op hun hoede zijn, hun huis nog eens goed opschonen en eventueel over het hoofd gezien bewijsmateriaal alsnog vernietigen. De 'bron bij de BVD' moest weten dat het in het daderprofiel van een RaRa-activist past dat hij kranten

leest, en toch in elk geval *De Grachtenkrant*, die elke veertien dagen het actienieuws uit alle dag- en opiniebladen knipte en ook dit bericht afdruckte. Wie had dan belang bij zo'n publicatie? Wilde de Dienst misschien het speciale RaRa-politieteam en de BZC/CRI een voet dwars zetten, zodat ze deze zaak op een andere manier zélf tot een goed einde kon brengen? Is een belangrijk verschil van inzicht tussen BVD en opsporingsdiensten misschien dat de BVD denkt dat de veiligheid van de Staat in het gedrang komt als zich in Nederlandse gevangenen strijdvaardige, opruiende, onrust stokkende politieke gevangenen bevinden? Wilde de Dienst op eigen houtje proberen RaRa te ontmoedigen, door de activisten te vertellen dat ze bekend waren en in de gaten werden gehouden? En deden ze dat omdat ze dachten dat RaRa daarmee in het geheim tot zwijgen kon worden gebracht, wat heel wat minder politieke onrust zou genereren dan een publiekelijk veroordeeld RaRa achter de tralies? En wie had het uitlekken van die geclassificeerde politie-informatie naar het *Algemeen Dagblad* georkestreerd? Bureau Jansen & Janssen ontdekte later dat het berichtje aan de krant werd doorspeeld door het hoofd van de Directie B ('Anti-democratische stromingen en politiek terrorisme') van de BVD, ene meneer Van Leeuwen. Had hij jouw toestemming?

Tot grote ergernis van de opsporingsdiensten en de minister van justitie bleef lange tijd elk bewijs tegen personen aangaande betrokkenheid bij RaRa ontbreken. Hoofdofficieren van justitie en commandanten van politiekorpsen kregen regelmatig ontevreden telefoontjes van de minister en de premier, die eindelijk weleens resultaten wilden zien. Maar RaRa liet twee jaar lang geen enkel spoor na. Nu was er dan eindelijk iets concreets: een vingerafdruk op een tijdig uitgeschakelde RaRa-bom. Weliswaar was dit als juridisch bewijs nog te dun voor een veroordeling, maar het bleef een heldere, directe aanwijzing. Huiszoeken moesten de rest opleveren, zo was vervolgens de strategie van het anti-RaRateam. In eerste instantie leek dat ook te lukken.

Op hetzelfde plakbandje aan de ELBA-bom hadden de speurneuzen van de Technische Recherche een miniem, driehoekig verfsplintertje ontdekt en veilig in een plastic zakje gestopt. Bij de huiszoeking werd op de kamer van René een deur gevonden die gebruikt werd als tafelblad en geschilderd bleek met precies dezelfde verf als waaruit dit splintertje bestond. En verdomd, nader onderzoek leerde dat in de

verflaag op de deur precies het driehoekje ontbrak dat op het plakbandje was aangetroffen. Er was volgens de officier van justitie slechts één conclusie mogelijk: René (vingerafdruk) had een stel plakbandjes, klaar voor gebruik, aan de rand van zijn tafel geplakt (verfsplinterdje). Die plakbandjes werden later op een bom aangetroffen. Waarmee bewezen was dat René de bom had gebouwd.

Voor justitie verliep de zaak tegen René R. aanvankelijk naar tevredenheid. Maar al snel ontstond er gemor over het feit dat de huiszoeking niet geheel volgens de regels zou zijn verlopen. Dat kon betekenen dat het verfsplinterbewijs onrechtmatig verkregen was en dan niet gebruikt mocht worden in een rechtszaak. Aangezien de overblijvende vingerafdruk als bewijs te dun was resteerde slechts vrijspraak. Maar de rechtbank trapte er niet in. Zij veroordeelde René R. als bommenfabrikant voor RaRa tot vijf jaar cel. Ongetwijfeld knalden bij de Bijzondere Zaken Centrale van de Centrale Recherche Informatiedienst in Den Haag de champagnekurken. René verdween naar de Bijlmerbajes en begon felle aanklachten te schrijven die integraal werden afgedrukt in *De Zwarte* en andere blaadjes. Op viaducten over snelwegen en op blinde muren werden leuzen gekalkt, in grote, dikke letters: 'René moet vrij!'

De goede stemming van de opsporingsambtenaren werd enkele maanden later danig verpest. In hoger beroep werd de verfsplinter door het Gerechtshof alsnog tot onrechtmatig verkregen bewijs gebombardeerd, en René werd vrijgesproken. Inderdaad, beste Arthur, het was bijzonder knullig van de rechercheurs van het RaRa-team om bij zo'n omvangrijke serie huiszoekingen slaande ruzie te maken met de begeleidende rechter-commissaris. Het beste mens ontstak in woede en liep weg, in plaats van op te treden als ooggetuige namens het openbaar ministerie zoals de wet voorschrijft. De tot scoren opgejutte politiefunctionarissen hadden de huiszoeking niet willen opschorten totdat de woede van de rechter-commissaris weer gekoeld was, waardoor de inbeslagname van de groene deur aan haar aandacht was ontsnapt. Ik heb begrepen dat zulke akkefietjes, meestal gevolg van competentiegeschillen tussen politie en openbaar ministerie, schering en inslag zijn. Zeker in 1988, ver voor de IRT-affaire, maakte zoiets over het algemeen niet veel uit. In de processen-verbaal van verrichte huiszoekingen werden dergelijke incidenten gewoonweg niet vermeld, en eventuele papieren getuigen konden na afloop

altijd nog binnenskamers worden bijgesteld. Maar ditmaal kwam de fout in het dossier van René terecht en werd tot de bezem waarmee een verstandige advocaat in de rechtszaal de vloer aanveegt.

Het zou mij gezien de legendarisch slechte verhoudingen niet verbazen als de magistraten van het openbaar ministerie hun concurrenten van de BVD de schuld gaven van het uitlekken van deze vormfout. Feit is dat de zaak tegen de eerste generatie RaRa ondanks alles op alle fronten tot een glansrijk einde is gebracht. De in de jaren tachtig actieve RaRa-cel deed niet meer van zich spreken. De twee RaRa-bommen van de jaren negentig waren qua vorm (explosieven), doelwitten (het privéadres van een staatssecretaris en het ministerie van sociale zaken) en motivatie (druk tegen het overheidsbeleid inzake vluchtelingen), tamelijk afwijkend van de tegen goederen van het bedrijfsleven gerichte branden van de jaren tachtig. Ik ben dan ook geneigd hier aan een andere, nieuwe 'dadergroep' te denken; tenslotte is RaRa geen wettig gedeponeerd handelsmerk.

Nederland kreeg geen martelaar; geen actieve, onrust zaaiende politieke gevangene. Daarmee is meteen de enige relevante vraag in dit soort aangelegenheden beantwoord: die van het belang. De gang van zaken diende in alle opzichten optimaal het belang van de veiligheid van de Staat. Dat nu is precies het belang dat volgens de wet behartigd dient te worden door de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, waarvan de BVD de niet-militaire afdeling is. In de zaak van de eerste generatie RaRa heeft de Dienst kennelijk haar verantwoordelijkheid op uitnemende wijze genomen.

Ik ben ervan overtuigd geraakt dat de BVD een aardig partijtje heeft meegeblazen in het een kopje kleiner maken van het buitenparlementaire, linkse verzet van de jaren tachtig. Bij de opheffing van *Bluf!*, het tot zwijgen brengen van de eerste generatie RaRa en het een kopje kleiner maken van de Politieke Vleugel van de Kraakbeweging was de Dienst voortdurend lachende derde op de eerste rang. Ik beseft natuurlijk ook dat velen zoiets de paranoïde theorie van een verliezer zullen vinden, een hersenschim die het eigen falen moet verdoezelen. Toch blijf ik eraan vasthouden zolang het tegendeel niet bewezen is. Sterker nog, zo'n 'bewijs' zou ik in eerste instantie opvatten als een rookgordijn, door een efficiënte en succesvolle geheime dienst opgeworpen om de eigen werkzaamheden af te schermen. Of de agent nu Kraker John, Kraker Thijs, Remco, Hero of misschien zelfs Misja

heette mag voor mijn part in het midden blijven.

Dat ik de Dienst moet complimenteren met haar succesvolle optreden, wil natuurlijk niet zeggen dat ik daarmee haar bestaan rechtvaardig. Voor mij is een geheime dienst een logisch, onafwendbaar gevolg van de moderne machtsstructuren, van honger naar bescherming van het eigenbelang van de heersende elite. Uiteindelijk beschermt de Dienst niet het belang van de Staat, maar het belang van de elite, de huichelachtige regenten, de kooplieden, de kerkvaders. Gelukkig raakt het me niet meer persoonlijk. Ik ben wie ik ben, ik doe wat ik doe, en ik schaam mij er niet voor het in de openbaarheid te doen. Ik vertrouw mijn vrienden en vriendinnen, en zij vertrouwen mij; meer heb ik niet nodig. Ik leid een eenvoudig leven en heb de Staat en haar wanstaltige belangen steeds minder nodig. Ik sluit mij aan bij de wijze woorden van een stokoude Afrikaanse medicijnman: 'The only thing that can happen is that I die. But I can handle that.' Ik voel mij veilig in een positie waarin repressie geen vat meer op mij heeft. Ik ben de angst voorbij.

Hoewel ik de machtsstructuren van de Staat niet langer serieus neem wil ik je toch uitnodigen om binnenkort, op een onbewaakt moment en een observatievrije plaats, eens gezellig samen een kopje koffie (of een flesje kloosterbier) te drinken. Gewoon gezellig nakaarten en de laatste rafels wegwerken. Hopelijk kun je daar een plekje voor vinden in je ongetwijfeld overdadig volgeschreven agenda. Het zou weleens erg interessant kunnen worden.

Ik hoop je reactie spoedig tegemoet te kunnen zien, en wens je veel succes bij de reorganisatie van het door die nare IRT-affaire zo besmeurde openbaar ministerie. En mocht dat mislukken, dan kun je altijd nog een spannend boek over de BVD schrijven. Stiekem hoop ik op dat laatste.

Met (ondanks alles) vriendelijke groet,
Victor Luchteling.

Aan: Bureau Jansen & Janssen,
 T.a.v. Nicoline van Agt,
 Hemelrijk 114,
 Amsterdam

Gasselternijveenschemond, 30 april 1996.

Beste Nicoline,

Afgelopen maand verscheen op de opiniepagina van *de Volkskrant* een artikel van mijn hand waar de redactie een sappige kop boven plaatste: 'Kedichem, of de ondergang van de kraakbeweging.' Het stuk moest bestaan uit maximaal twaalfhonderd woorden en dat is natuurlijk veel te weinig voor een goed doortimmerd verhaal over de relatie tussen het Kedichem-debacle en de teloorgang van de Amsterdamse actiebeweging. Maar ik kon het tweede lustrum van de brand in Hotel Cosmopolite niet ongemerkt voorbij laten gaan. Om te beginnen wilde ik opnieuw de scherpe tegenstellingen in de herinnering brengen die na de actie in Kedichem binnen de kraakbeweging zo genadeloos aan het licht kwamen. Ik heb mij altijd mateloos geërgerd aan de mijns inziens volstrekt ongepaste mantel der liefde die wij destijds over de actie gedrapeerd hadden. Zelfs tien jaar na dato had ik nog steeds pijnlijke herinneringen aan wat er daar gebeurd was, en ik achtte het niet langer gepast mijzelf in lafhartig stilzwijgen te hullen. Toen ik bij monde van het fascistische Rotterdamse Centrum-partij-gemeenteraadslid Martijn Freling hoorde dat zij het lustrum wilden aangrijpen voor het organiseren van een herdenkingsbijeenkomst bij het inmiddels weer opgebouwde Hotel Cosmopolite, sloeg mij de schrik om het hart. Zo'n extreem-rechtse aankondiging schreeuwde om een reactie. Aangezien ik niet het vertrouwen had dat de schijnheilige en laffe anti-fascisten van toen de publiciteit zouden zoeken besloot ik te proberen hen uit hun schuilplaatsen te roken. Ik vond het langzamerhand de hoogste tijd worden dat er eens iets gebeurde, iets wat een begin kon zijn van het maken van schoon schip en het aan de kaak stellen van de oude actiemiddelen, die immers net als de fascistische opvattingen wortelden in angst en macht.

In mijn artikel beschuldigde ik Kraker John en Kraker Thijs van

regelrechte oorlogshitserij, en brandmerkte ik Hero als vermoedelijke agent-infiltrant van de Binnenlandse Veiligheids Dienst. Ik schoof hun de verantwoordelijkheid in de schoenen voor de scheuring die de kraakbeweging destijds zo gewelddadig uiteen deed vallen. Ik zette vraagtekens bij de schandalige geheimzinnigheid die over het in Kedichem aanwezige rook- en brandbommenarsenaal was blijven liggen. Ik stelde het hypocriete zwijgen van het misleide actievee aan de kaak, de stompzinnige verdringing van het feit dat de brand in Hotel Cosmopolite het blazen van de anti-fascistische beweging bloedrood bezoedeld had.

Kortom, ik was letterlijk lichterlaaiend. Ik kon het niet verkroppen dat de gebeurtenissen van toen door de hedendaagse fascistenvoor hun eigen propagandadoeleinden gebruikt zouden worden. Ik voorzag dat de anti-fascisten van tien jaar geleden tot op de dag van de herdenking zouden zwijgen als het graf, en dat daarmee de kiem was gelegd voor een nieuwe, ongenueanceerde knokpartij tussen skinheads en een autonoom Grolschbeugelleger nieuwe stijl. Alles zou zich af gaan spelen in het theater van de in groten getale toegezwermde fotografen, tv-camera's en journalisten. Waarschijnlijk zouden er anti-fascisten in het cachot worden gestopt, omdat zij geen vergunning hadden om te demonstreren en de Centrupartij wél om te manifesteren. Daarmee zouden de fascistenvan de kaart zijn gespeeld. Democratie, weet je nog? Die in mijn ogen onvermijdelijke gebeurtenissen wilde ik al bij voorbaat nuanceren.

Tot mijn eigen verbazing mocht ik constateren dat mijn aanval op de actievoerders van Kedichem insloeg als een bom. Ik had hooguit verwacht dat ik door de anti-fascistische beweging van 1996 zou worden afgeschilderd als Gekke Victor, maar het werd Vieze Victor. Van een ietwat verbaasde *Volkskrant*-redacteur vernam ik dat niet alleen jij, maar ook Kraker John (naar eigen zeggen tevens sprekend namens de op Curaçao verblijvende Kraker Thijs) op de ochtend van publicatie al briesend aan de telefoon hing: 'Wie is Victor Luchteling?' Ik begreep dat mijn ware identiteit door de alerte speurneuzen van de moderne actiebeweging binnen enkele uren achterhaald was. Misschien nog wel sneller als door de BVD, die vermoedelijk meteen na verschijning van het artikel de telefoon van *de Volkskrant* begon af te luisteren en rond elf uur het eerste telefoontje naar Gasselternijveenschemond kon registreren.

Daarna regende het post bij de krant en stond de telefoon roodgloeiend. Actualiteitenrubrieken en radiojournaals wilden allemaal met Victor Luchteling spreken. Ik gunde Nova de eer. Mijn semi-onherkenbaar gefilmde smoelwerk werd gemonteerd tussen hilarische beelden van Hans Janmaat en (inmiddels echtgenote) Wil Schuurman, die voor het nieuwe Hotel Cosmopolite stonden, of kneuterig thuis op de bank zaten naast de Nederlandse vlag en onder het staatsieportret van koningin Beatrix. Ik nam de gelegenheid te baat om nog wat oude wonden open te rijten, door tijdens het filmen peinzend mijn hoofd te schudden en te vertellen dat de verpletterende overeenkomsten die ik zag tussen een horde halfdronken skinheads en het legertje losgeslagen Grolschbeugel-punks me destijds het meest had geschokt. In mijn *Volkskrant*-artikel was deze uitspraak wegens ruimtegebrek gesneuveld, en ik vond hem essentieel in mijn betoog. Na het bezoek van de Nova-filmploeg trok ik mij voor het weekeinde terug in het Achterhoekse coulissenlandschap, op zoek naar persoonlijke ontmoetingen met buizerds en steenuiltjes. Nieuws over de Kedichem-herdenking van de Centruumpartij las ik pas de volgende maandag in mijn *Volkskrant*.

De gemeente Leerdam had de herdenking in het buitengebied van Kedichem verboden, maar wel het eigen stationspleintje aan de fascistten ter beschikking gesteld. De affaire bleef nog bijna een week in het nieuws. Op maandag publiceerden alle kranten op hun voorpagina's elk een eigen foto van een skinhead die gemolesteerd werd door een gemaskerde 'anti-fascist'. Er brak een heuse morele discussie los. Kon je het als fotograaf wel maken, gewoon je werk blijven doen en rustig doorgaan met plaatjes schieten van ernstige mishandeling in plaats van tussenbeide te komen? Het pleit bleef onbeslecht, maar het beeld van de op een fascist dansende anti-fascist stond, net als ooit de stervende goudvis in Nijmegen, als symbool voor een manier van actievoeren op ieders netvlies gegrift. En daar bleef het niet bij. Twee dagen later wijdde *de Volkskrant* opnieuw een hele opiniëpagina aan Kedichem. In de linker kolommen trok Kraker John, mede namens Kraker Thijs, zeer verbolgen tegen mij van leer. Op dezelfde pagina schreef ene Dirk Oorzetter, wiens ware identiteit mij tot op heden onbekend is (ik heb geen moeite gedaan om erachter te komen). Oorzetter verklaarde één van de tweeënzeventig arrestanten van de Lingedijk te zijn geweest. Mijn tirade aan het adres van de Kedichem-

gangers en -organisatoren werd door hem genuanceerd en aangevuld. Daarmee was wat *de Volkskrant* betreft de discussie gesloten en leek de kous af.

Het weekeinde daarna kreeg ik bezoek van mijn nog immer goede vriend Roger, die in zijn Internet-postbus een bericht van jou had aangetroffen, verzonden namens Bureau Jansen & Janssen. De kop erboven was opnieuw de vraag 'Wie is Victor Luchteling?'. In de laatste alinea van het geschriftje werd hij beantwoord. Het in elk geval een béétje suspecte heerschappij van Luchteling zou aan het einde van de jaren tachtig de hoofdstad en haar kraakbeweging ontvlucht zijn, met achterlating van flinke schulden in alle panden waar hij ooit gewoond had. In het stuk fulmineerde je hevig tegen mijn Kedichem-analyse in *de Volkskrant*, waarbij je grootste verontwaardiging zich leek te richten op mijn 'onthulling' dat Hero een spion was. Ik vernam zelfs dat je *off the record* tegen een *Volkskrant*-redacteur hebt gezegd dat het je niet zou verbazen als die Victor zélf een BVD-agent was. Tjongejonge, Nicoline, wat een fabelachtig staaltje van zorgvuldige analyse! Als dat namelijk waar was had de Dienst zich in april 1987 de vreemde bokkesprongen kunnen besparen die ze maakte om haar informatiepositie rond Weekblad *Bluf!* te verstevigen. Dan hadden ze een infiltrant in het hart van de redactie gehad; iemand die op elk moment van de dag kon beschikken over een diskette met het door hemzelf geactualiseerde adressenbestand, alsmede over de originelen van alle persverklaringen en 'kommunikee's' van alle radicale en revolutionaire actiegroepen in Nederland en zelfs daarbuiten, van 1984 tot 1988. In die jaren had ik vrij toegang tot alles wat met het weekblad te maken had: redactieruimte, archiefkasten, brievenbus, abonneeadministratie en antwoordapparaat. Verder zou een ex-infiltrant het niet in zijn bolle hoofd halen om onder een voor de direct betrokkenen makkelijk te achterhalen identiteit opruiende stukken in *de Volkskrant* te schrijven of sappige taal uit te slaan in Nova. Ik zou daarmee namelijk de anonimiteit van de Dienst, en dus de veiligheid van de Staat, ernstig in gevaar hebben gebracht. Dat zou me niet in dank zijn afgenomen.

Welnu, Nicoline, je kunt gerust zijn. Victor Luchteling is geen BVD-informant en zeker geen infiltrant-agent. Het is natuurlijk heel goed mogelijk, ik acht het zelfs waarschijnlijk, dat mijn activiteiten bij *Bluf!* op enig moment door de Dienst bespioneerd zijn. Zelf heb

ik daar nooit iets van gemerkt. Ik heb geen mannen met groene pasjes van het ministerie van binnenlandse zaken op mijn pad getroffen. Ook niet nadat ik in 1988 de beweging en in 1992 zelfs de stad de rug had toegekeerd. Aangezien ik ervan uitga dat de Dienst elke haar bekende (zelfs potentiële) actievoerder probeert te screenen op benaderbaarheid, zal hun conclusie zijn geweest dat het zoeken van toenaadering tot mijn persoontje weinig zin had. Daarbij wil ik je herinneren aan de woorden van BVD-directeur De Haan in *NRC Handelsblad* van 22 december 1984: 'Bij informantenwerving wenden wij ons tot mensen van wie wij weten dat ze toch al wankelmoedig zijn, dat zij weliswaar lid van zo'n organisatie zijn geworden, maar dat zij er toch niet ten diepste van overtuigd zijn dat zij in die organisatie ook een goed belang dienen. Wij proberen dan ook niet de hardliners te bewegen voor ons te gaan werken, die doen dat natuurlijk toch niet, die zeggen al bij voorbaat nee.' Ik weet zeker dat het de BVD nooit gelukt is een agent in de *Bluf!*-redactie te planten. Wij waren geen van allen wankelmoedig.

Ik kan me ook nog goed een andere aanvaring tussen ons beiden herinneren. Het was ergens in 1986, en ik was bezig met de voorbereiding van een achtergrondartikel voor *Bluf!* over de ontwikkelingen rond speciale anti-terreurteams en in het geheim opererende opsporings- en observatie-eenheden van politie en marechaussee. Ik zocht samenwerking met Bureau Jansen & Janssen, maar onze persoonlijke opvattingen lagen waarschijnlijk te ver uiteen om die vruchtbaar te doen zijn. Ik schreef het artikel dus maar op eigen houtje, maar nam wel de moeite om Jansen & Janssen te vermelden als informatiebron. Daar was je achteraf niet van gecharmeerd. Mijn artikel zou geen nieuws bevat hebben en er zouden feitelijke onjuistheden in staan. Je vond het brutaal dat ik ongevraagd de naam van Jansen & Janssen genoemd had. De lezer zou kunnen denken dat het onderzoeksbureau voor de inhoud van het artikel verantwoordelijk was. Voor jou golden die argumenten misschien. Ik vond daarentegen dat de informatievoorsprong van de oudgediende barricadenbouwers uit de Vondelstraat maar al te vaak tot onverkwikkelijke hooghartigheid leidde. In dit geval achtte ik dat ook op jou van toepassing. Vanaf dat moment vermeed ik zowel jou als je onderzoeksbureau. Ik moet overigens bekennen dat ik zelden het gevoel had daardoor iets wezenlijks te missen.

In jouw Internet-reactie op mijn bijdrage aan *de Volkskrant* over Kedichem proef ik wederom het gekrenkte ego van een weliswaar gerenommeerd, maar daardoor nog niet onfeilbaar onderzoeksbureau als Jansen & Janssen. Ik weet het. Jullie zijn vaak erg lang, intensief en ten koste van grote inspanningen bezig met het ontmaskeren van geheime informanten en infiltranten binnen allerlei bewegingen. En dan nagelt zo'n vage buitenstaander als die Luchteling zomaar, onge-nuanceerd en zonder blikken of blozen, een bekende actievoerder uit de jaren tachtig als BVD-agent aan het kruis van de openbaarheid. Ik vind echter dat de gerespecteerde, waterdichte onderzoeksmethoden van Jansen & Janssen ook een valkuil kunnen zijn. Wie de gevallen steken van de Dienst probeert te vinden moet ervoor waken het overige breiwerk niet uit het oog te verliezen. Het is naïef om er geen rekening mee te houden dat de BVD in de jaren tachtig heel wat undercover-acties succesvol heeft uitgevoerd, zonder dat Bureau Jansen & Janssen er ooit lucht van heeft gekregen. Pijnlijk misschien, maar niet ondenkbaar.

In mijn *Volkskrant*-analyse van de slag bij Kedichem probeerde ik aannemelijk te maken dat Hero innige contacten met de BVD had. Ik beschreef hoe hij voor, tijdens en na Kedichem een cruciale informatiepositie bekleedde binnen wat later de Politieke Vleugel van de Kraakbeweging ging heten, die vermaledijde Harde Kern. Precies het clubje dus waarover Bart Middelburg zo veel stukjes in *Het Parool* schreef, precies die lui die zo veel publicitaire afschuw over actievoerders wisten te genereren. Kort na de actie in Kedichem gooide ik hier en daar in de kraakcafés een heimelijk balletje op, om erachter te komen wie de informatie over datum, plaats en tijd van de CP/CD vergadering aan Kraker John had verschaft. Daarbij stuitte ik enkele malen op Hero en was mijn argwaan gewekt.

Wat mij nogal verbaasde in jouw Internet-reactie was de conclusie die je trok uit je (overigens correcte) beschrijving van Hero's activiteiten. Ik citeer: 'Hero was een schreeuwlelijk met een grote bek en dito verhalen die hij niet kon waarmaken. Zelfs tegenover zijn moeder deed hij zich heftiger voor dan hij was. Hij maakte haar wijs dat hij in een zwaar gebarricadeerd kraakpand woonde waar hij niet gebeld kon worden. Voor noodgevallen had hij haar het telefoonnummer van de arrestantengroep gegeven, waar de arme vrouw af en toe heen belde om te vragen of haar zoon nog leefde. In werkelijkheid

woonde Hero toen in een van de eerste door de gemeente aangekochte en verbouwde voormalige kraakpanden aan de Lindengracht. Bij acties was Hero of nadrukkelijk aanwezig, of helemaal niet – althans niet zichtbaar. Hij was te vinden in de voorste linies. Of nog verder naar voren, als hij zich als woordvoerder van de krakers opwierp om in de commandowagen van de politie te overleggen over de uit de hand lopende ontruiming. Als hij er niet was zat hij vaak om de hoek in een auto met een scanner de politieradio af te luisteren. Hero heeft van zijn fascinatie voor de politie nooit een geheim gemaakt. Sterker nog, hij liep altijd te pochen over zijn kroegcontacten met agenten van bureau Lijnbaansgracht of het hoofdbureau.’ Hero, de man die altijd met een scanner aan zijn oor liep. Die een grote bek en een radde tong had, maar door veel mensen niet al te serieus werd genomen. Ik vond hem ongrijpbaar en zelfs een beetje eng. Ik kan mij nog goed herinneren hoe hij en zijn vrienden uit de Rivierenbuurt een ontruiming in de Ferdinand Bolstraat in De Pijp wisten om te zetten in een grimmige veldslag met de politie, door eerst krijgsvuchtige praatjes rond te strooien en daarna de eerste stenen naar de smerissen te gooien. Bovendien is er nog dat merkwaardige verhaal van Henk van De Molli, die er ooit van werd beschuldigd dat hij Jozien verraden had. Twee jaar geleden ging ik weer eens bij De Molli langs om met wat oude kameraden herinneringen op te halen en mij nog een keertje schaamteloos te laven aan het kloosterbier. Het werd een interessant gesprek. Henk bleek dezelfde verdinkingen te koesteren als ik, en één voor één lieten we de verdachten de revue passeren. Hero en Remco stonden allebei hoog op ons lijstje. Hun verdacht goede informatie over politie- en BVD-optreden vonden we een belangrijke aanwijzing, evenals hun ongrijpbaarheid. We kwamen er niet helemaal uit, hoewel we ons realiseerden dat Hero al eerder argwaan had opgeroepen bij één van de half-ondergrondse Onkruid-groepen waarbij hij zich had aangesloten, en waaruit hij na het voortijdig uitlekken van enkele acties verwijderd was. Sindsdien waren de Onkruid-acties weer lange tijd succesvol. Remco was door het Actie Overleg IJmond van provocatie beschuldigd naar aanleiding van de nepbom bij de Velsertunnel. Die actie zou heel goed een PID-provocatie kunnen zijn geweest

Dat ik de eerste plaats uiteindelijk met neuslengte voorsprong aan Hero toekende, kwam voornamelijk omdat Henk van De Molli bij

hoog en bij laag bleef beweren dat hij een paar jaar eerder, vór na het instorten van de kraakbeweging, stomtoevallig aan de overkant van het hoofdbureau van politie over de Lijnbaansgracht wandelde. Hij zag hoe een auto voor het bureau stopte, waar een geüniformeerde politieofficier in het gezelschap van Hero uitstapte. Beide mannen gingen maar binnen. Henk werd nieuwsgierig, bleef wachten, en zag enkele uren later hoe Hero het bureau weer uitkwam en door dezelfde auto met chauffeur werd opgepikt. Henk zat te ver weg om het kenteken te kunnen lezen, maar naar eigen zeggen dichtbij genoeg om Hero te identificeren. Henk had tijdens de 'verradersaffaire', maar ook bij andere acties, meer dan genoeg met Hero te maken gehad om hem op grote afstand te herkennen. Hero mag dan niet passen in jouw profielschets van een door de BVD gestuurde agent-provocateur, maar in de mijne inmiddels wel.

Dan zijn er nog een paar ongerijmdheden in de *Volkskrant*-polemie rond Kedichem en Hero die ik tamelijk veelzeggend vind. Om te beginnen de namen. In mijn artikel noemde ik Hero, John en Thijs slechts bij de initialen van hun roepnaam. Ik zorgde ervoor dat het alleen voor ingewijden mogelijk was om de bijbehorende identiteiten onmiddellijk in te vullen, maar wilde hen niet voor iedere buurman herkenbaar in de krant te zetten. John toonde in zijn reactie, mede namens Thijs, geen enkele terughoudendheid. De beide Krakkers hadden zichzelf natuurlijk ogenblikkelijk herkend in degenen die ik 'J. en T.' genoemd had. Zij hekelden mijn opvattingen in alle toonaarden en verklaarden dat ik mij schuldig maakte aan smaad en laster als ik ... (volgt de echte naam van Hero, die ik ook hier verborgen wens te houden) als politieprovocateur aan de schandpaal nagelde. Zij ontkenden ook mijn beschuldigingen aan hun eigen adres en ondertekenden hun bijdrage met echte voor- en achternamen. Ook Dirk Oorzetter had minder scrupules. Hij verklaarde dat in 1986 genoegzaam bekend was dat de beweging door de BVD was geïnfiltreerd, en 'sloot niet uit dat de door Luchteling genoemde (volgt de echte voornaam) een infiltrant was'. En wat níet gebeurde beschouw ik als nog betekenisvoller. Mijn artikel in *de Volkskrant* rakelde veel op. John en Thijs vielen over mij heen, jij ontstak in woede. Tientallen journalisten en programmamakers wilden met mij spreken. Tijdens het Nova-item verdrong de hele moderne Amsterdamse actiebeweging zich rond de overal vandaan geslepte beeldbuizen. Slechts

één direct betrokkene roerde zich niet en bleef zelfs voor een ervaren verslaggever van *de Volkskrant* onvindbaar. Inderdaad, Hero. Hero bleef ondergronds, onbereikbaar voor commentaar, zoals het een goed agent zou betamen.

In de aanloop naar de CP-herdenking in Leerdam voelde ik mij geroepen voor het eerst na jaren weer eens een steen in een politieke vijver te donderen. Ik was ervan overtuigd geraakt dat de Politieke Vleugel rond John en Thijs succesvol geïnfiltrerd was. Ik had begrepen dat wij in Nederland een efficiënte en moderne Binnenlandse Veiligheids Dienst bezitten, die een diepe minachting koestert voor de minkukels die zich rechercheur of officier van justitie noemen. Ze willen bij de BVD niet eens iets met de opsporingsinstanties te maken hebben. Die verknallen immers elke zaak die je bij hen aanbrengt? *Bluf!*, RaRa, en zo zijn er vast nog wel een paar. Als je verantwoordelijk bent voor de 'veiligheid en andere gewichtige belangen van de Staat' kun je in dit land beter niet op de vakbekwaamheid van justitie en politie vertrouwen, zoveel heeft de ervaring inmiddels wel geleerd. Zodoende heeft de BVD door de jaren heen een geheel eigen, zelfstandige dynamiek ontwikkeld. Bestrijding van terrorisme en gewelddadig politiek activisme wil de Dienst zoveel mogelijk in eigen hand houden. Haar medewerkers, de echte BVD'ers met de groene pasjes, hebben geen boodschap aan het wettig en overtuigend bewijs van daderschap want het behoort niet tot hun opdracht om mensen voor het gerecht te slepen. Zij moeten uitschakelen, ontmoedigen, voorkomen, de kop indrukken. Zij hoeven geen verantwoording af te leggen. Zij hebben steeds genoeg budget, want voor de veiligheid van de Staat heeft de regering altijd wel geld beschikbaar. Zij kunnen zich rustig baseren op zachte, en hele zachte, informatie. En ze worden altijd gedekt, want dat is nu eenmaal van essentieel belang voor de veiligheid van de Staat.

Ik geloof dat wij ons, naïef als we waren, halverwege de jaren tachtig aan het handje van de veiligheidsdiensten naar de slachtbank hebben laten leiden. Lang niet alle Revolutionaire Cellen, RaRa-kernen of Onkruidgroepen waren lek, maar BVD en PID zaten dicht genoeg bij het vuur om op cruciale momenten te kunnen stoken, onrust te zaaien en te sturen. Voor mij staat als een paal boven water dat het heel

dicht bij huis was: de gleufhoeden werden gedragen door degenen van wie niemand het verwachtte. Door mensen die bij iedereen bekend waren, en die niet serieus genoeg genomen werden om als werkelijk gevaarlijk te worden beschouwd. Profiel: een beetje een sul, een beetje vreemd, maar verder wel aardig en sociaal voelend. Grote bek, opruiend en actief misschien, gewoon één van ons. Precies het profiel, met ingebouwde dekmantel, dat op de spionnenschool als volmaakt aan de cursisten wordt voorgehouden. Ik geloof niet dat de Binnenlandse Veiligheids Dienst het voor minder doet. Als Hero de agent was kan de BVD trots op hem zijn. Hij heeft goed z'n best gedaan.

Ik hoop hiermee jou en je bureau van dienst te zijn geweest en verblijf met kameraadschappelijke en strijdbare groet,

Victor Luchteling.

3

Aan: Ir. Vincent Luchteling,
Meeuwenlaan 240,
Aerdenhout

Gasselternijveenschemond, 30 april 1997.

Beste Pa,

Om te beginnen van harte gefeliciteerd met je tweeënzeventigste verjaardag. Het doet me genoegen te mogen zien dat je op jouw leeftijd nog kerngezond en sterk van lijf en leden bent. Ik hoop nog vele jaren af en toe met je langs de ruigten van Schiermonnikoog te fietsen.

Tijdens ons laatste bezoek aan dit eiland, twee jaar geleden, realiseerde ik me plotseling dat we sinds het overlijden van mamma Wiep in 1972 nooit meer langer dan een paar uur echt samen waren geweest. Vader en stamhouder op het wad, het lijkt de titel van een schilderij. En schilderen deden we. We vertelden elkaar over ons leven, en namen geen blad voor de mond. Jij schetste je jaren in de Tweede Wereldoorlog, je rol bij de Marine in de wederopbouw, je

voortvarende carrière bij de Koninklijke Shell. Ik vertelde over mijn eenzaamheid, mijn angst voor jou, mijn gevangenis- en zwerversverleden, mijn falen en onmacht. Ik zag jou huilen, en jij mij. Wij waren heel dicht bij elkaar, en lagen mijlenver uiteen. Wij waren vader en zoon, dat viel niet langer te ontkennen. Maar daarmee waren we er niet. Aan mijn kant bleef er ook veel onuitgesproken. Ik ging niet met je in discussie en hield me op de vlakte over hoe ik tegenwoordig in de wereld sta. Niets liet ik los over mijn ooit zo verzengende haat tegen het soort van samenleving waarvan jij zo'n prominente vertegenwoordiger bent. Ik hoorde jou je dankbaarheid uitspreken voor alles wat jouw vader had opgeofferd om zijn oudste zoon een goede opvoeding en opleiding te bezorgen, maar zweeg over de diepe schaamte die ik zelf voor mijn vader voelde.

Ons bezoek aan Schiermonnikoog bleef een kort, driedaags intermezzo, een momentopname van twee tegengestelde polen die voortkwamen uit, en nu weer even samensmolten in dezelfde achtergrond. 'Papa, ik lijk steeds meer op jou,' zong Stef Bos in het begin van de jaren negentig. Dat was voor mij misschien wel de grootste openbaring van ons uitstapje: dat onze levenskeuzes weliswaar mijlenver uiteen lagen, maar dat onze karakters en drijfveren heel wat minder verschillend bleken. In jouw verhalen over de moffen, de wederopbouw en de Koninklijke Shell proefde ik een ondertoon van oprechte, idealistisch getinte gedrevenheid. Je wilde een einde zien aan de verschrikkingen van oorlog en armoede. Je geloofde heilig in de lijn die daartoe was uitgezet, in de eeuwig geldende kracht en onaantastbare goedheid van het bijbelse woord en haar mores, in arbeidsethos, discipline, soberheid, in ondergeschiktheid aan het bevoegd gezag, in orde, vlijt en netheid. Het bleken stuk voor stuk eigenschappen die je geschikt maakten voor de gloedvolle carrière die je deel werd. Je steeg hoog op de maatschappelijke ladder, van zoon van een eenvoudige commies der tweede klasse tot een gerespecteerd employé van een der tien grootste ondernemingen op aarde. De Koninklijke Shell Groep wist mede dankzij jouw inspanningen een schier onaantastbaar stempel te drukken op de samenleving. In eendrachtige samenwerking met vele anderen, en uitgaande van de alom gerespecteerde principes van de vrije, ondernemersgewijze productie zetten jullie de hele wereld naar je hand en maakten haar tot wat zij nu is. Al met al een geweldige, in de geschiedenis niet eerder vertoonde prestatie. Je

liet merken er trots op te zijn, en onverminderd achter je principes te staan. Je keek terug op een uiterst succesvol, arbeidzaam leven, waarvan de rijpe vruchten overal ter wereld neergevallen waren en stevig wortel schoten. Ik wilde op Schiermonnikoog je plezier over onze eerste werkelijke ontmoeting in bijna vijftig jaar niet vergallen, en vertelde je niet dat in de ogen van jouw stamhouder die vruchten wrang en bitter waren, zelfs een stinkende walm van verrotting verspreidden. Ik wilde je niet op de kast jagen met de verklaring dat ik in de jaren tachtig de eigenschappen die jij zo hoog achtte met evenveel verve had ingezet om te vernietigen wat jij had opgebouwd.

Want zo liggen de zaken, onverkort en blijvend. Ik ben van mening dat jullie *wederopbouw* een gemiste kans was, omdat niet buiten de letterlijke betekenis van het woord getreden werd. Jullie vielen na de Tweede Wereldoorlog terug op dezelfde principes en verhoudingen die hem ooit veroorzaakt hadden, op normen en waarden die herhaling van een wereldbrand diep in hun kern in zich meedragen en opnieuw onvermijdelijk maken. Toen ik in militaire dienst zat bezocht ik het enkele tientallen kilometers verderop gelegen voormalig concentratiekamp Bergen-Belsen. Ik zoog de expositie in mij op, met de lugubere foto's en getuigenissen van de sinistere uitwassen die het kamp getekend hadden. Ik wandelde, emotioneel lamgeslagen, langs de tientallen onder bloemperken begraven dodenakkers met kleine bordjes: 'Hier liegen fünftausend, zehntausend, zwanzigtausend Joden.' Drie jaar later beklom ik een speciaal voor de gelegenheid aangebrachte houten stellage in het hart van de Berlijnse wijk Kreuzberg, die een blik over de Muur mogelijk maakte. Ik zag de troosteloze woonkazernes aan de overkant, en de op mijn hart en hoofd gerichte mitrailleurs en verrekijkers van de Warschaupactsoldaten op de wachttorens. Weer tien jaar later, enkele maanden na het neerhalen van die Muur door onder anderen de bewoners van (nog) dezelfde woonkazernes greep ik mijn kans en spoedde mij naar Dresden. Daar viel mijn laatste geloof in de integriteit van welke ideologie dan ook voorgoed in scherven. Zelfs vijfenveertig jaar na het geallieerde bombardement op die stad echode het geschreeuw van de gewonden nog bijna tastbaar langs de ruïnes van de oude residentie der Saksische keurvorsten. In mijn verbeelding hing de geur van verschroeid en rottend mensenvlees als een waas over de berg verbrokkeld en door onkruid overwoekerd zandsteen die ooit de Frauenkirche was ge-

weest. Ik huilde mee met de meer dan vijfendertigduizend doden van die februarinacht in 1945, zoals ik gehuild had met de doden van Bergen-Belsen en met de slachtoffers van Berlijn en haar Muur.

Na Dresden begaf ik mij naar Boekarest, waar de straten nagalmden van de verraden volksopstand tegen Nicolai Ceausescu, de man die zich het Genie van de Karpaten liet noemen en die in het weggesloopte centrum van de Roemeense hoofdstad een marmeren privé-paleis met een oppervlak van meer dan drie voetbalvelden liet oprichten. In Boekarest werden de doden nog op straat herdacht, in geïmproviseerde houten kapelletjes met kruisen en kaarsen. Jammerende zigeunervrouwen in haveloze jurken dwaalden over de tramrails voor Hotel Intercontinental, waar tijdens de revolutie de filmploegen van CNN verschanst zaten. Ik zag geen kogelgaten. Die begonnen pas vijftig meter verderop, lukrake inslagen op het pleintje dat nu met grote, inktzwarte verflatters was omgedoopt tot Tweede Plein van de Hemelse Vrede (Piata Tien An Men II). Nu werd er door honderden dissidenten luidkeels en chaotisch gediscussieerd. De muren stonden vol politieke teksten, waarbij de woorden 'tiranii i barbarii' eruit sprongen. Vanaf het pleintje rechtdoor werd de schade grimmiger. Wij zagen aan het einde van de straat een groter plein opdoemen, waar alles kapotgeschoten of uitgebrand leek. Totdat we op het plein zelf kwamen en de achtergebleven decors van de televisiebeelden over de verjaging van de dictator met eigen ogen konden zien. Rechts van mij stond het, ongeschonden, voormalig werkpaleis van het Genie van de Karpaten. Ik stond voor het balkon, waarop via CNN te zien was geweest hoe hij voor het eerst in zijn bijna vijftwintigjarige machtsperiode vanuit de toegesproken menigte werd uitgejouwd. Ik had gezien hoe er schermutselingen op het plein uitbraken en hoe de dictator hevig geschrokken naar binnen verdween. Dag na dag escaleerden de ongeregelheden verder, al binnen enkele uren waren er schietpartijen ontstaan tussen het 'volksgetrouwe' leger en gezagsgetrouwe veiligheidstroepen van de dictatoriale garde, de Securitate. Na enkele dagen was het revolutie en CNN bracht de gebeurtenissen rechtstreeks in mijn Amsterdamse huiskamer.

De Roemeense opstandelingen vormden een Front voor Nationale Redding en bezetten de landelijke televisiestudio's en zendertoren. In eendrachtige samenwerking met de internationale media in het Inter-

continental Hotel werd een wereldwijde, *real live* beeldschermomwenteling opgevoerd. Het volk trapte er massaal in. Het besepte niet dat de televisieoproepen om de vrijheid op straat te helpen bevechten vals waren. Het volk wist nog niet dat de aanstaande nieuwe machthebber, Ion Iliescu, in het geheim een staatsgreep had voorbereid. Iliescu was jarenlang hondstrouw geweest aan het Genie van de Karpaten en had een hoge functie bekleed in diens Communistische Partij van Roemenië, de PCR. Hij werd pas dissident toen de bij Ceausescu steeds verder doorslaande mengeling van megalomanie, tirannie en paranoia Roemenië tot de schaamlap van Europa had gemaakt. Volgens de Roemenen die ik sprak bracht Iliescu meteen na de omverwerping van het IJzeren Gordijn enkele geheime bezoeken aan Moskou, waar hij de val van Ceausescu samen met Michail Sergejevitsj Gorbatsjov en de KGB uitdacht en voorbereidde. Maar aanvankelijk zag niemand dat de over de hele wereld uitgezonden beeldverslagen van de straatgevechten tussen rivaliserende gewapende machten, het 'goede' volksleger eendrachtig met het volk tegenover de gehate, satanische Securitate en de hielentlikkers van het ancien regime, georkestreerd en geregisseerd waren. Pas weken na de revolutie en de daaropvolgende verkiezingen sijpelde het besef door dat de televisietoren, bezet door Ion Iliescu en zijn getrouwen, nooit echt was aangevallen. Op mijn wandeling door Boekarest behoorden de televisiestudio's tot de opmerkelijkste objecten die ik tegenkwam. Zij waren statig en volledig ongeschonden, alsof er niets gebeurd was. In de tuin rond de studiogebouwen liepen blauwgeüniformeerde heren met zonnebrillen, petten en kalasjnikovs. Om de hoek stond een pantserwagen, en overal op het terrein zag ik bordjes: NI FOTOGRAFUL. En op de muren in de wijde omgeving stond steeds weer die veelzeggende tekst: 'Iliescu = PCR = KGB.'

In Berlijn, Boedapest en Dresden leerde ik gerestaureerde inslagen van kogels en granaatsplinters in gebouwen feilloos herkennen. Hier zag ik ze niet. De televisiestudio had slechts in de vuurlinie van een groots en meeslepend theaterspektakel gelegen. Alleen de ruiten hoefden vervangen te worden. De beroemde Securitate-aanval op het gebouw was niets anders dan een realistisch opgevoerde actiefilm geweest en had het niet noemenswaard beschadigd, live-revolutie in optima forma. De barse soldaten van nu, die vanuit de voortuin mijn wandeling letterlijk op de voet volgden, moesten voorkomen dat de

stille getuigen die na de show waren achtergebleven door nieuwsgierige buitenstaanders fotografisch werden vastgelegd.

Na het zien van de verraden revolutie wist ik het zeker: voor het bereiken van een rechtvaardige samenleving is politiek een gepasseerd station. Na een klim van bijna tweeduizend meter kwam ik op een hoogvlakte in de Transsylvanische Alpen. Er was een berghut annex kroeg en herberg die via een roestig knerpende kabelbaan bevoorraad werd. In de hut ontmoette ik vier drinkende herders, die zes maanden na dato slechts bij geruchte over de revolutie hadden vernomen en zich mateloos verbaasden over het vlasblonde haar van mijn vriendin. Zij leefden van hun schapen en al het andere wat de hoogvlakte hun al vele eeuwen bood. Zij verkochten af en toe wat kaas, wol en vlees aan de kabelbaan en van de opbrengst dronken ze wodka en aten ze brood. Voor hen was politiek, net als blond vrouwenhaar, een onbekende factor. Zij trokken zich niets aan van begrippen als bevoegd gezag of landsbelang. Alles gehoorzaamde aan de wetten van het leven zelf. Herders en boeren hadden zelf de eigen macht, produceerden naar eigen behoefte en lieten verder de boel de boel. Er heerste anarchie noch chaos. Maar in de verte rukte ook hier de beschaving op. Vanaf een bergkam zag ik met een verrekijker zwarte walmen aan de horizon. Het waren de rokende, gammele staatsraffinerijen van de olievelden in Ploiesti. De olievelden waar de Koninklijke Shell na de omwenteling 'eventueel' en 'onder voorwaarden' wel concessies wilde exploiteren, zo liet een woordvoerder van de maatschappij destijds voorzichtig weten.

Na mijn bezoek aan Roemenië had ik het gevoel dat ik eindelijk een gefundeerd oordeel kon vellen. De erop volgende jaren gebruikte ik om het aan de praktijk te toetsen. Na vijf jaar reisde ik opnieuw naar Oost-Berlijn en Dresden en zag hoe de geschiedenis in hoog tempo begraven werd onder de bouwputten van een nieuwe wederopbouw. De geuren van oorlog en dood werden vervangen door synthetische luchtjes uit zorgvuldig vormgegeven plastic knijpflacons, duizendennengeur. Tot mijn onuitsprekelijk genoeg vernam ik dat Shell de nieuwe Roemeense economie nog te onstabiel achtte om over te gaan tot investeringen in de olievelden van het nog altijd walmende Ploiesti. Ik kreeg weer hoop dat de boeren en herders van de Karpa-

ten nog eventjes niet zullen worden opgestuwd in de Vaart der Volkeren.

Wat ik je op Schiermonnikoog nog niet kon vertellen, wil ik nu onder je aandacht brengen. Vandaag is de schaamte over mijn afkomst voorbij. Ik voel mij weliswaar opgezaald met een erfenis vol bloed en tranen, met een wereld die ik ervaar als een decadente vuilnisbelt vol gif en verrotting, maar ik neem jou je medeplichtigheid bij het in stand houden van die puinhoop niet langer kwalijk. Jij hebt gedaan wat je nodig vond, je intenties waren goed, je drijfveren nobel en eerlijk. Je wist niet beter. Je kende geen alternatief. Je bleef vastzitten in de karrensporen van het verleden. Jullie grepen na de Tweede Wereldoorlog opnieuw naar de normen en waarden die de vernietiging hadden veroorzaakt, en die jullie 'weder opbouwden'. Met prachtig innoverend kunst- en vliegwerk laptten jullie het kaartenhuis van beschaving en democratie op tot ongekende glorie. Met het gedachtengoed van de Henri's Deterding en Ford, de Fritsen Korthals Altes en Bolkestein bevecht Sint Joris Voorhoeve inmiddels de draken van jullie angstdemonen.

De resultaten van jullie inspanningen liegen er niet om. Ongerepte regenwouden werden tot hardhouten lambriseringen in Aerdenhout en Wassenaar. Olievelden werden giftige oliemeren, tenzij de wetten van het land zulks nadrukkelijk verboden. Dan werd de rotzooi afgedekt met een dikke zandlaag en omgewerkt tot golfbaan voor deftige heren in sportkostuum. Jonge, ambitieuze mannen tooiden zich met stropdassen met afbeeldingen van Donald Duck en verkochten auto's, hamburgers en wasdrogers aan andere sufgewerkte jonge mannen met kinderen, hypotheek, katalysatorauto en hoog-rendementsketel. Rechts noemde het economische groei en winst maken, links sprak van toenemende werkgelegenheid en bestrijding van armoede. Jullie sloten wurgcontracten over de ruggen van de echte armen van de wereld, jullie annexeerden de heilige gronden van in vrede levende natuervolken voor jullie onstuitbare begeerte naar meer olie, meer goud, meer diamanten, meer ijzer, bananen en koffie. Jullie spotten met menselijkheid, met waardigheid, met eerlijkheid, met vrede. Jullie waren de terroristen en de oorlogshiters, de alles verscheurende wolven die zich schijnheilig omhullen met schapenmantels. Het zou

allemaal nog wel te accepteren zijn als jullie tenminste de moed konden opbrengen om te erkennen dat het uit de hand gelopen is. Ik weet mij de erfgenaam van een rokende puinhoop, terwijl de erflater denkt dat hij een glimmend paleis nalaat.

Maar, zoals gezegd, ik neem het je niet langer persoonlijk kwalijk. Ik doe eenvoudig afstand van mijn erfenis en begin op eigen kracht aan iets nieuws. Ik erken jullie beschaving niet langer als het enig mogelijke alternatief. Ik hoef geen auto, geen hypotheek, geen duizendennengeur. Ik leerde metselen en timmeren, het land bebouwen en een trekpaard mennen, koeien melken, kaas maken en wol weven. Ik zal niet omkomen als de Staat omvalt. Met mijn kennis van de natuur en haar wetten zal ik zonder ziekenfonds of ziekenhuis de leeftijd bereiken die mij toekomt. Tot slot zal ik in vrede sterven, tevreden met het leven dat ik afsluit. Ik kan best zonder bevoegd gezag, zonder democratisch opgelegde ge- en verboden. Ik kan zelf lopen, desnoods naar Transsylvanië.

Arrogant? Misschien, maar het is een arrogantie die stoelt op oeroude wetten. Al doende leert men, door schade en schande wordt men wijs, onderzoekt alles en behoudt het goede. Echte wijsheid ontstaat door het leven zelf, en daarvoor bestaat geen alternatief. De enige relevante levenslessen zijn je eigen fouten. Een maatschappelijk systeem dat gebaseerd is op macht, op rituelen van straf en beloning, op stoelendansen rond werkgelegenheid en sociale uitkeringen, op uitbuiting van angst en verslaving, zo'n systeem draagt het fascisme latent met zich mee. Laat de Staat maar omvallen, laat het bevoegd gezag sidderend van angst wegkruipen in zijn zelfgegraven atoombunkers onder de grote stad. We hebben hen niet meer nodig. In de volgende eeuw, als de landbouwgronden van de Derde Wereld allemaal in zee gespoeld zijn, als de gammele kerncentrales van de voormalige Sovjet-Unie lek als mandjes of ontploft zijn, als de olie op is en het drinkwater vergiftigd, als de wereld een broeikas is geworden, als de zeeën zijn leeggevist en de hoge snelheidstrein uit de rails loopt, als het grote sterven en de grote oorlog voorbij zijn, als de geschiedenis zichzelf vernietigd heeft, ook dan zal er nog een mensheid zijn en zullen delen van de Aarde Moeder nog altijd zingen. Pas dan zal ik mij omdraaien, en helpen met het opruimen van de puinhoop

die ooit mijn erfenis was. Alleen zal ik het geen wederopbouw noemen.

Jouw tijd zal het allemaal nog wel uitduren. Je bent een oude man, en met respect voor je grijze haar wens ik je een gelukkige, gezonde levensavond toe. Die duurt hopelijk lang genoeg om je de kans te geven alle centjes op te maken die je in je leven verworven hebt. Laat mij alleen die vergeelde foto van mamma Wiep en jou, zij in trouwjurk en jij in martiaal marine-uniform, als enig maar alles omvattend aandenken aan wat ooit was. Schrap mij verder gerust uit je nalatenschap, of geef alles weg: de zeventiende-eeuwse Statenbijbel, de Friese staartklok, het lederen bankstel, de schilderijen van de oude en nieuwe meesters. Ik wil er niet op hoeven letten, en moet er niet aan denken dat ik een alarminstallatie en de hulp van de Sterke Arm nodig heb om bezittingen te beschermen. In de door mij gewenste samenleving hoeven de deuren niet langer op slot te kunnen. Dat is mijn metafoor voor de toekomst, daar ligt mijn streven.

Ik hoop snel weer eens met je over Schiermonnikoog te fietsen en wens je gezondheid,

Warme groeten,

Je zoon.

aXie!

Victor Luchteling

De kraakbeweging was een kort maar heftig verschijnsel in de Nederlandse samenleving. Wie herinnert zich niet de beelden van radicale 'autonomen' in gevecht met de oproerpolitie, de ME? Veel acties zijn legendarisch geworden, zoals die rond het krakersbolwerk de Groote Keyser, de inhuldiging van Beatrix en de hotelbrand in Kedichem, maar toch is er nauwelijks gepoogd om de geschiedenis van deze invloedrijke beweging te schrijven. Veel betrokkenen verkiezen ook vandaag nog te zwijgen.

De auteur van dit boek wil dat niet langer. Zijn betrokkenheid kreeg door het toenemende geweld aan het actiefrent steeds meer een wrange bijmaak en na het fiasco in Kedichem keerde hij de kraakbeweging de rug toe, zonder overigens zijn geloof te verliezen in de oorspronkelijke idealen daarvan. In *Axie!* tekent hij scherp en gedetailleerd, maar ook liefdevol de verwording van de kraakbeweging zoals hij die van nabij meemaakte. De herinneringen van Victor Luchteling zijn ook voor insiders vaak schokkend en zullen de discussie over de rol van de kraakbeweging in Nederland opnieuw doen opblaaien.

Victor Luchteling (1954) speelde in de Amsterdamse kraakbeweging een actieve rol, onder meer als kok in een krakerscafé en als redacteur van *Bluf!*, de krakerskrant bij uitstek. Bij vele kraakacties was hij direct betrokken, als deelnemer of als waarnemer op de eerste rang. In zijn hoedanigheid van *Bluf!*-medewerker had hij inzage in tal van vertrouwelijke overheidsdocumenten die door actievoerders op allerlei manieren boven water werden gebracht.

